Prof. dr. Ernest LUPAN

DREPTUL MEDIULUI

LUMINA LEX
București
1993

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY
II 310140

II 310.140

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Prof. dr. Ernest LUPAN

●

DREPTUL MEDIULUI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Prof. dr. Ernest LUPAN

19793

DREPTUL MEDIULUI

236805
B.C.U. - IASI

LUMINA LEX
Bucureşti
1993

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

349.6 (498)
504 (498)

16. XII 1996.
B.C.U. „M. EMINESCU"
— IAŞI —
acu - 784.843

Trepful medicilui
Protecta medicilui

Rimnicu

I.S.B.N. - 973 - 96296 - 5 - 2

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

"Cele două lumi ale omului - biosfera, pe care a moştenit-o, şi tehnosfera care şi-a construit-o - şi-au pierdut echilibrul, poate au ajuns una cu alta într-un conflict grav" (B. Ward şi R. Dubos - Stockholm, 1972)

INTRODUCERE

Prin mediul înconjurător fiecare putem înţelege altceva: casa noastră, familia noastră, locul de muncă teritoriul restrâns (cartierul etc.) unde ne petrecem cea mai mare parte a timpului nostru, cu flora şi fauna cu care ne-am obişnuit, cu oamenii care ne înconjoară etc.

Din punctul de vedere al dreptului, mediul înconjurător reprezintă totalitatea factorilor naturali şi a celor creaţi de om pentru satisfacerea nevoilor sale, factori care acţionează cumulativ în timp şi în spaţiu asupra sa.

Populaţia este permanent în strânsă legătură cu mediul în care trăieşte. Orice schimbare (îmbunătăţire sau înrăutăţire) a acestui mediu influenţează, de regulă, pozitiv sau negativ, starea populaţiei; satisfacerea nevoilor de hrană, de apă, de oxigen, de lipsă de zgomot ş.a.m.d. poate fi diminuată de elemente de poluare prezente, indiferent dacă ele sunt produse ale naturii sau create de om.

Cerinţele dezvoltării vieţii economice, ale dezvoltării sociale în general, fac ca aceste elemente să nu poată fi eliminate din viaţa naturii şi societăţii. Omul nu se poate rupe, nu se poate izola de mediul său; natura vie înconjurătoare acţionează în md obiectiv asupra omului, iar dezvoltarea industriei şi agriculturii, exploatarea resurselor naturale, lărgirea permanentă a bazei circulaţiei şi transporturilor, creşterea în ritm rapid a localităţilor etc. au asupra omului, pe lângă binefacerile fireşti, şi influenţe negative ca urmare a poluării mediului înconjurător.

Puterea de rezistenţă a mediului natural al omului - solul, apa, aerul -, care reprezintă condiţii de existenţă a vieţii pe Pământ, este de foarte multe ori şi în foarte multe locuri diminuată în aşa măsură încât a fost lansată ideea că Pământul este în pericol.

Este oare într-adevăr bolnav Pământul? Se apropie oare sfârşitul vieţii pe Pământ? Se poate oare vorbi de o moarte lentă a apelor şi pădurilor, aerul devine treptat impropriu oxigenării vieţii? Sunt, deci, oare descendenţii noştri condamnaţi să trăiască într-un mediu în care condiţiile de viaţă dispar treptat?

Iată câteva întrebări vitale, care se pun din ce în ce mai des de către oamenii de ştiinţă şi de către politicieni, pe care-i preocupă viitorul omenirii. Răspunsurile care se pot da la aceste întrebări îi interesează nu numai pe cei care le formulează, ci pe toţi locuitorii Terrei.

Răspunsuri s-au dat numeroase şi se dau în continuare, de la cele mai pesimiste şi iraţionale, până la cele mai optimiste, uneori chiar inexplicabil de nepăsătoare. Se aud voci patetice şi strigăte de alarmă, dar şi cuvinte liniştitoare, se fac calcule atestate de raţionamente logice după care se apropie sfârşitul sau după care pericolele sunt ireale. Pesimiştii se înfruntă cu optimiştii, acţiunea cu nepăsarea, responsabilitatea cu indiferenţa.

Din ce în ce mai des şi mai hotărât se aud, şi răspunsuri realiste, fundamentate pe realitatea economico-socială şi evoluţia firească a naturii şi a mediului artificial, care apelează nu numai la sentimente umane şi la raţiune, ci şi la resursele material-financiare reale de care dispune societatea umană pe plan naţional şi internaţional, fără de care protecţia mediului natural şi artificial rămâne un vis irealizabil.

Protejarea mediului se realizează prin mijloace variate. În ultimele decenii se apelează, din ce în ce mai hotărât, şi la mijloace juridice pentru reglementarea relaţiilor interumane privind mediul în care trăim, pentru stabilirea răspunderilor juridice a celor ce populează diferite elemente componente ale mediului.

Se poate afirma că s-a înţeles, în fine, că dreptul trebuie pus în slujba protecţiei mediului uman.

Legislaţiile, naţională şi internaţională, îşi pun în centrul atenţiei lor protecţia mediului natural şi a celui creat de om, protecţia vieţii pe Pământ, implicit a existenţei umane. În ultimele decenii intenţia legiuitorului din foarte multe ţări este îndreptată cu realism spre problemele noi ale protecţiei mediului uman. Au apărut o serie de organisme statale şi neguvernamentale, care au ca sarcină protejarea, în primul rând, a omului împotriva influenţelor nefaste ale poluării. Se fac încercări de coordonare politică de protecţie a mediului din diferite ţări, în primul rând, a celor vecine, de potrivire a reglementărilor legale privind acest domeniu de activitate socială.

Toate acestea ne fac să credem în utilitatea sistematizării didactice şi examinării celor mai semnificative probleme juridice privitoare la protecţia mediului înconjurător.

PARTEA GENERALĂ

CAPITOLUL I. FUNDAMENTAREA DREPTULUI MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR

1. Fenomenul poluării mediului înconjurător

De când există pe pământ, viețuitoarele se află în interacțiune unele cu altele și acestea împreună cu lumea neînsuflețită care le înconjoară. Această conviețuire mult timp s-a desfășurat într-un echilibru perfect, într-o ordine firească, dictată de legile naturii; acest echilibru a constituit condiția continuării vieții pe Pământ, iar ordinea naturală creată pe parcursul existenței sociale a putut restabili eventualele dezechilibre apărute într-un loc sau altul. Cu alte cuvinte, echilibrul ecologic este capabil de autoreglare atât în lumea vie, cât și în cea neînsuflețită.

Ecologia (oecologia) oikos - casă, logos - cuvânt, studiu; exprimă interrelația dintre organisme și mediul lor de viață.

Ecologia, ca știință, se preocupă de cercetarea influenței factorilor externi asupra organismelor animale și vegetale, deci cu studiul interrelațiilor dintre organisme și mediul lor de viață.

Principalele probleme ale ecologiei sunt: studiul circulației materiei și energiei în biosferă, principiile productivității biologice, dinamica populațiilor de animale și principiile conservării și reproducerii resurselor naturale.

Ecologia animală - ramură a ecologiei - studiază modul de viață al animalelor în legătură cu condițiile de existență, precum și însemnătatea acestor condiții pentru înmulțirea, supraviețuirea și repartiția animalelor, în scopul dirijării efectivului în sensul dorit prin intermediul modificărilor mediului. Folosind datele furnizate de sistematică, morfologie, genetică, fiziologie, geobotanică, precum și metodele chimiei, fizicii și ale statisticii matematice, ecologia servește ca bază teoretică pentru organizarea pescuitului și vânătorii, pentru acțiunile de combatere a dăunătorilor plantelor și agenților transmițători de boli, precum și pentru ocrotirea și aclimatizarea animalelor folositoare.

Ecologia plantelor - ramură a ecologiei - studiază influența mediului asupra formei, structurii, chimismului și asupra tuturor manifestărilor vitale ale plantelor, precum și asupra răspândirii lor. Datele ecologiei plantelor sunt utilizate în practica agricolă și silvică, în stabilirea măsurilor de îmbunătățire a climatului și solului etc.

Echilibrul din cadrul sistemelor ecologice poate fi perturbat şi ca urmare a unor schimbări naturale; unele specii pot ajunge în situaţii dezavantajoase, eventual dispar, altele capătă un spaţiu vital mai însemnat. Mai devreme sau mai târziu, însă, echilibrul se restabileşte.

Apariţia omului a creat o situaţie cu totul deosebită în echilibrul ecologic; în ecosistemul existent a început să acţioneze un factor deosebit, ce a avut ca rezultat o nouă calitate a acestuia. Într-adevăr, în fazele sale de evoluţie mai avansate, omul a devenit din ce în ce mai capabil să se adapteze la mediul său ambiant şi, mai ales, să influenţeze în mod conştient elementele vii şi neînsufleţite ale acestuia. Paralel cu dezvoltarea sa intelectuală, omul a refuzat să accepte natura, mediul său aşa cum era acesta în starea sa iniţială (originală) şi a încercat prin diferite mijloace transformarea acestuia potrivit nevoilor şi intereselor sale. În faza incipientă a trezirii omului, această influenţare şi transformare a mediului înconjurător s-au datorat folosirii focului şi a unor unelte rudimentare, mai târziu, însă, prin construirea de canale şi irigarea terenurilor agricole a schimbat cursul apelor şi a contribuit la eroziunea accentuată a solului din unele zone (prin apariţia sărurilor etc.). În condiţiile revoluţiei ştiinţifico-tehnice, omul a devenit capabil să transforme radical mediul său cu avantajele şi dezavantajele acestei transformări.

În acest fel, omul a devenit independent de mediul său natural, dar - totodată - a devenit din ce în ce mai dependent de mediul său social, de civilizaţia tehnică creată de el, de condiţiile materiale ale urbanizării. Astfel, omul a dobândit faţă de alte vieţuitoare un avantaj ce nu se mai poate pierde; el a câştigat o poziţie centrală "de monopol" în rândul vieţuitoarelor, a devenit atotputernic, atotştiutor, capabil - în principiu - de orice.

Revoluţia ştiinţifico-tehnică, care prin denumirea sa sintetică exprimă schimbările radicale intervenite, mai ales, în ultimul secol în condiţiile de viaţă ale omenirii, cuprinde următoarele principale componente:

- **revoluţia industrială**, în cadrul căreia un accent deosebit se pune pe creşterea uriaşă a materiilor prime şi energiei, ambele acestea implicându-se nemijlocit şi în mod radical în ecosistema existentă. Ca urmare a acestei revoluţii, industria ocupă un spaţiu terestru din ce în ce mai mare, deversarea în ape a diferitelor substanţe chimice provoacă diferite reacţii nebănuite până atunci, aerul devine încărcat cu gaze nocive etc.
- **revoluţionarea agriculturii prin industrializarea ei** produce schimbări uriaşe în relaţia natură-activitate agricolă. Această activitate depăşeşte treptat limitele sale naturale aplicându-se într-o măsură însemnată mecanizarea, chimizarea şi irigaţiile. Marea producţie duce, uneori, la monocultură, agricultura îşi pierde treptat caracterul său iniţial;
- **revoluţionarea transporturilor** duce la răspândirea pe plan mondial a celor mai

variate forme ale transportului motorizat. Aceasta presupune destinarea unor însemnate terenuri activităţii de transport, ajungerea în atmosferă a unor gaze nocive, poluante, creşterea zgomotului etc.;

- urbanizarea treptată a ajuns într-o fază în care se creează aglomerări urbane de neconceput până atunci. Constituirea marilor aglomerări urbane (a megalopolis-urilor) înseamnă concentrarea uriaşelor mase de oameni şi materiale, care ridică sumedenie de probleme în domeniul mediului; necesită însemnate terenuri, duce inevitabil la creşterea poluării prin cantitatea enormă a deşeurilor menajere, prin zgomotul, uneori, insuportabil, prin emanarea de gaze nocive de către automobile ce circulă pe străzile acestor oraşe, prin concentrarea dejecţiilor umane etc. etc.;

- revoluţia în ştiinţele biologice, prin care în temeiul teoriei evoluţioniste, al cunoaşterii structurii celulelor, al geneticii s-a putut influenţa, cu ajutorul mijloacelor biologice, starea dată a echilibrului ecologic.

Cele cinci aspecte ale revoluţiei ştiinţifico-tehnice desfăşurate în existenţa umană (petrecute, până acum, în viaţa umanităţii) au afectat profund mediul de existenţă a omului, pe omul însuşi.

Pe lângă efectele incontestabil pozitive, revoluţia ştiinţifico-tehnică a influenţat şi negativ condiţiile de viaţă ale omului. Spre marele regret al omenirii, urmările negative s-au permanentizat şi reprezintă un real pericol în privinţa mediului înconjurător. În prisma unor exagerări referitoare la pericolul potenţial iminent pentru viitorul omenirii ca o consecinţă negativă a revoluţiei ştiinţifico-tehnice, uneori se pune chiar sub semnul întrebării însuşi procesul revoluţionar la care ne referim. Procesul, însă, este ireversibil.

Nu se poate generaliza ideea că orice victorie a omului asupra naturii este răzbunată de aceasta; totodată, este o realitate de necontestat că, pe lângă rezultatele scontate, pozitive desigur, apar în al doilea sau al treilea rând alte consecinţe, care anulează, uneori, valoarea celor ce s-au urmărit iniţial.

Oricum, în condiţiile actuale, omul trăieşte, în esenţă, în două lumi, ambele având o mare influenţă asupra sa, dar şi el fiind capabil să influenţeze pe fiecare; pe de o parte, omul apare ca parte componentă a lumii naturale, ca fiinţă el face parte din lumea vie, iar pe de altă parte, el este un element component al lumii create artificial de el însuşi, al bunurilor pe care le-a meşteşugit, al societăţii pe care a construit-o după închipuirea sa.

În cadrul dreptului mediului înconjurător se impune a se reţine acele aspecte sau rezultate negative care sunt legate de mediul natural şi de cel artificial (creat de om), deoarece generalizarea acestora şi consecinţele pe care le au şi care se acumulează în timp determină ca problematica protecţiei mediului uman să pătrundă din ce în ce mai adânc în gândirea umană, ca această cerinţă a protecţiei mediului să devină una din problemele centrale

ale cercetării ştiinţifice tehnice şi umaniste, ale politicii economice curente ale legiferării şi ale învăţământului.

Revoluţia ştiinţifico-tehnică şi creşterea bunăstării materiale şi spirituale ca rezultat al acesteia, precum şi apariţia şi răspândirea unor efecte negative care le însoţesc pot fi aşezate într-un sistem complex al relaţiei cauză-efect, în care nu este întotdeauna şi peste tot clarificat rolul pe care unele cauze şi efectele provocate de ele le au. De aceea, fără să încercăm o ierarhizare în funcţie de greutatea şi importanţa lor, semnalăm doar, în cele ce urmează, cele mai semnificative cauze care au efecte negative în privinţa mediului ambiant.

a) Cu ocazia aplicării cuceririlor revoluţiei ştiinţifico-tehnice, nu sunt deloc sau în mod corespunzător luate în considerare efectele produse asupra mediului ambiant; uneori fiindcă ştiinţa nici nu era în stare să evalueze efectele noilor cuceriri în complexitatea lor, alteori fiindcă consecinţele erau, dacă nu în sine cel puţin în complexitatea lor, negative ori fiindcă aceste consecinţe negative au apărut nu imediat, ci după trecerea unui anumit interval de timp, ca rezultat al acumulărilor.

Un exemplu ce poate fi invocat în acest sens priveşte materialele denumite Freon-11 şi Freon -12 - materiale în stare gazoasă -, care se găsesc în cantităţi mari în lichidele pentru răcire şi în flacoanele aerosol. În cea mai mare parte ele ajung în atmosferă, fără să producă schimbări vizibile, observabile şi imediate în atmosferă, fiindcă nu intră în reacţie cu elementele componente ale atmosferei. În acest fel, într-o perioadă mai lungă ajung în stratosferă în cantităţi aproximativ egale cu cele iniţiale, unde sub influenţa razelor ultraviolete se descompun, eliberând atomi de clor. Acestea intră în reacţie cu moleculele de ozon (O_3) din atmosferă şi le descompun în simple molecule de oxigen (O_2). Efectul atomilor de clorură se produce sub forma reacţiei în lanţ, şi deci o singură moleculă de clor poate distruge mai multe sute de molecule de ozon, micşorând astfel capacitatea de filtrare a razelor sosite din cosmos. Dacă avem în vedere că gazele de freon ajung încet (în aproximativ 10-15 ani) în stratosferă şi acolo îşi pot produce efectele lor timp de 50-100 de ani, putem înţelege concluziile întârziate ale ştiinţei în această privinţă. Fapt este că, chiar pe baza unor concluzii întârziate, în unele ţări (S.U.A., Suedia etc.) a fost interzisă fabricarea unor flacoane-aerosol cu astfel de conţinut.

b) Ca urmare a aplicării tehnologiilor, folosirii instalaţiilor, utilajelor şi materialelor periculoase asupra mediului creşte în mod sensibil, pericolul unor catastrofe cu efecte deosebite asupra mediului înconjurător. Chiar dacă posibilitatea apariţiei unor astfel de consecinţe este cunoscută şi sunt luate, deci, măsuri corespunzătoare de siguranţă, accidentul poate, totuşi, surveni, când ajunge în mediu o cantitate mult mai mare, decât cea obişnuită, de materiale periculoase pentru mediul ambiant.

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

Așa s-a întâmplat la 10 iulie 1976 în Seveso, de lângă Milano (Italia), unde în procesul de producție chimică a apărut un produs secundar (tetraclor-dibenzo-p-dioxin), care în mod normal era captat și neutralizat. De această dată, cu ocazia accidentului, datorită unor presiuni mărite și a temperaturii prea ridicate, o supapă s-a deschis și produsul secundar amintit, împreună cu alte produse chimice, s-a eliberat, cu consecințe catastrofale, deoarece antidotul nu era cunoscut, producând malformații la ficat, atrofierea măduvei (oaselor), avorturi spontane etc.

Cazul reactorului atomic de la Cernobîl, catastrofele navelor ce transportă pe mare țiței ș.a. sunt prea bine cunoscute, ca să fie necesară prezentarea din punctul de vedere al tematicii noastre a unor detalii.

c) Unele criterii de economicitate înțelese greșit, conceperea și realizarea unor producții bazate pe profituri exagerate etc. merg, de regulă, paralel cu neluarea în seamă a cerințelor protecției mediului înconjurător. Este o greșeală fundamentală necalcularea (în prețul de cost) a cheltuielilor legate de luarea măsurilor necesare protecției mediului ambiant; prețul de cost cuprinde și unele cheltuieli în afara procesului de producție, deoarece ele apar pe planul economiei în ansamblu ca cheltuieli, dar în folosul oamenilor, al mediului lor.

d) În țările industrializate, tocmai tehnica dezvoltată duce la consecințe negative, deoarece, de cele mai multe ori, instalațiile de protecție și măsurile indispensabile protecției mediului rămân în urma dezvoltării tehnicii productive. Consecințele la care ne-am referit în cadrul punctelor a) și b) se produc tocmai datorită tehnicii dezvoltate.

e) În țările mai puțin dezvoltate și în curs de dezvoltare, problema centrală privind protecția mediului ambiant o constituie tocmai rămânerea în urmă a economiei, folosirea unor tehnici și tehnologii mai puțin moderne. Ca urmare a rămânerii în urmă pe plan economic, de regulă, nu se acordă atenția cuvenită măsurilor de protecție a mediului înconjurător, nu sunt dezvoltate tehnicile și tehnologiile privitoare la protecția mediului ambiant, datorită - într-o măsură însemnată - și lipsei resurselor material-financiare.

De pildă, în multe țări africane se utilizează pentru protecția plantelor DDT-ul, care în țările dezvoltate a fost interzis de mult. Se știe că această substanță chimică nu se descompune, fiind capabil să se concentreze și să dăinuie o viață întreagă în organismul uman și al animalelor și chiar poate fi descoperit în organismul urmașilor. DDT-ul este o substanță otrăvitoare, fiind și cancerigen.

f) În fine, nu trebuie uitată nici rămânerea în urmă a gândirii umane, gândire care în comparație cu dezvoltarea tehnicii prezintă dezavantajul de

a nu putea urma consecvent dezvoltarea materială, se adaptează mai încet, mai greu la noile condiţii, generalizează mai lent noile probleme, inclusiv - desigur - pericolele ce pândesc mediul ambiant.

Cauzele poluării, sub diferite forme, la care ne-am referit, ca şi altele mai greu generalizabile, au făcut în ultimele decenii ca protecţia mediului ambiant să devină una din cele mai importante şi mai serioase probleme ale umanităţii; protecţia mediului serveşte menţinerea cantitativă şi calitativă a vieţii pe Terra.

Poluarea mediului apare totdeauna şi înainte de toate ca o consecinţă a situaţiei economice a unei ţări ori a unui teritoriu dat; de aceea posibilităţile de evitare a consecinţelor dăunătoare privind natura etc. trebuie căutate în dezvoltarea economico-socială, în realizarea unor industrii, agriculturi, transporturi etc. nepoluante. Activitatea economică trebuie organizată în aşa fel, încât ea să cuprindă, în mod firesc, şi interesul pentru protecţia mediului ambiant; măsurile de protecţie a mediului trebuie cuprinse de la început în proiectarea activităţilor economice, iar apoi trebuie realizate consecvent în procesul acestor activităţi, ca elemente componente firești ale acesteia. Măsurile de protecţie a mediului, chiar dacă sunt costisitoare, trebuie să devină un factor al oricărui proces de activitate economică, ca şi, de exemplu, prospectarea pieţii etc.

Pentru elaborarea unor astfel de concepţii privind "modelul mondial al dezvoltării" a fost creată - 1968 - o instituţie specializată şi eficientă, Clubul de la Roma. Pentru acest club la început a fost elaborat un studiu de către Massachusetts Institute of Tehnology (MIT) cu titlul "Limitele dezvoltării". Acest studiu cuprinde diferitele modele mondiale, la baza cărora stau cinci principali indicatori naturali (producţia industrială ce revine unui locuitor al Globului, alimentele ce revin unei persoane fizice, măsura poluării mediului ambiant, resursele energetice şi resursele de materii prime care nu se reînnoiesc), precum şi trei indicatori ajutători (numărul naşterilor vii, numărul deceselor şi valoarea prestărilor de servicii pe cap de locuitor).

Diferitele modele astfel realizate au dus toate la concluzia că până în anul 2100 apare catastrofa ecologică, pentru evitarea căreia creşterea economică poate fi stimulată foarte limitat, scopul urmărit fiind mai mult menţinerea nivelului existent. Aceasta este aşa numita teorie a "creşterii zero". A doua informare dată de Clubul de la Roma "Omenirea la răscruce" - reuşeşte să diferenţieze într-o măsură mai însemnată între regiunile Globului, şi prognozează catastrofe ecologice regionale (iar nu generală). Se preconizează în contra acestor catastrofe sau crize o creştere organică concentrată pe plan mondial, intervenţia urgentă fiind inevitabilă.

Clubul de la Roma în permanenţă preocupat de problema evitării crizei ecologice, acest club a elaborat numeroase alte rapoarte şi studii, prin care se

urmăreşte schimbarea stadiului, ritmului şi conţinutului dezvoltării economice de până acum. În esenţă, cea mai corespunzătoare soluţie pentru evitarea crizei ecologice se consideră că ar fi coordonarea conştientă a dezvoltării economice mondiale şi regionale cu cerinţele protecţiei mediului înconjurător. În această concepţie, ar fi necesară trecerea la aşa numitul sistem închis al producţiei, în care deşeurile, produsele secundare neutilizate ale unui anumit proces de producţie, instalaţiile utilizate, chimicalele etc. să fie reciclate imediat în procesul de producţie, pentru ca ele să nu intre nici un moment în contact cu mediul natural pentru a nu-l influenţa negativ, iar resursele energetice naturale să fie utilizate în cea mai mare măsură posibilă şi cu cea mai mare eficienţă pentru a reduce la maximum necesarul de noi materii prime şi energie.

Includerea şi integrarea protecţiei mediului ambiant în procesul de producţie, în viaţa de toate zilele, necesită nu numai transformarea economiei, ci şi recunoaşterea activităţii de protecţie ca o chestiune politică şi socială, care nu poate fi realizată izolat, nu poate fi privită separat de problemele economico-sociale date. Realizarea acestui scop presupune utilizarea corespunzătoare a mijloacelor tehnice, social-politice, juridice şi administrative, fără de care, cel puţin în prezent şi în viitorul apropiat al dezvoltării economice, nu se poate concepe o protecţie eficientă a mediului înconjurător.

În concepţia legiuitorului nostru, poluarea mediului înconjurător constă în acele acţiuni care pot produce ruperea echilibrului ecologic sau să dăuneze sănătăţii, liniştii şi stării de confort a oamenilor ori să provoace pagube economiei ţării prin modificarea factorilor naturali sau creaţi prin activităţi umane. Iată de ce este necesară o luptă permanentă, bine organizată împotriva poluării mediului ambiant şi în ţara noastră.

2. Noţiunile de mediu ambiant şi de protecţie a mediului

a) Noţiunea de mediu ambiant

Mediul ambiant este o noţiune cu rînzătoare; prin mediul ambiant înţelegem, în principiu, tot (sau aproape tot) ce înconjoară omul. De aceea, trebuie să subliniem că despre mediul ambiant şi despre protecţia acestuia nu se poate vorbi decât cu referire la om, din punctul de vedere al intereselor fireşti ale acestuia.

Prin urmare, mediul ambiant (poate) cuprinde mediul de cartier unde locuieşte omul (cu domiciliu sau reşedinţă), inclusiv colectivitatea de colocatari, comuna sau oraşul în cadrul căruia se găseşte sau este amplasată colectivitatea de cartier. De aceea, şi îngrijirea, întreţinerea locuinţelor, a

construcţiilor individuale sau comune poate constitui o problemă de protecţie a mediului. De asemenea, locul de muncă al fiecăruia constituie o parte importantă a mediului nostru, ca şi şcoala pentru mulţi dintre oameni, deoarece cei ce lucrează sau învaţă petrec acolo o perioadă însemnată a timpului lor. La locul de muncă, uneori, şi în şcoli pot fi întâlniţi numeroşi factori nocivi asupra sănătăţii, ce pot afecta negativ sistemul nervos etc. De aceea, condiţiile de acolo trebuie păstrate în limite acceptabile stabilite legal. Elementele de mai sus fac parte din mediul artificial, creat de om, care împreună cu mediul natural constituie mediul ambiant.

Mediul natural se prezintă cu mult mai complex şi cuprinde părţile vizibile şi invizibile ale naturii cum sunt terenurile cu peisajele specifice, apele de toate felurile, pădurile, aerul, fauna şi flora, microorganismele etc.

Se poate observa că mediul uman cuprinde atât mediul civilizat, adică condiţiile materiale de viaţă create de mintea şi munca omului, cât şi toate acele elemente ale naturii asupra cărora se face simţită, într-o formă sau alta, activitatea umană. De aceea, mediul în care trăim şi muncim sau ne odihnim trebuie să fie sănătos, civilizat, frumos, să influenţeze pozitiv gândirea şi activitatea umană.

Mediul uman constă, deci, din elemente naturale şi din elemente artificiale, care toate au o importanţă deosebită din punctul de vedere al existenţei şi activităţii omului, care influenţează omul şi pe care le influenţează omul. De aceea, din punctul de vedere al dreptului mediului înconjurător, noţiunea la care ne referim trebuie examinată prin prisma intereselor vitale ale omului, a protecţiei sale împotriva poluării. O astfel de analiză nu se va putea face decât, dacă factorii de mediu vor fi examinaţi diferenţiat, iar protecţia acestora va fi prezentată prin prisma intereselor omului reflectate în legislaţia în vigoare.

După cum am văzut, conceptul de mediu ambiant cuprinde atât mediul natural, cât şi cel artificial al omului. De aceea, totalitatea mediului natural, dar mai ales acele elemente ale sale care pot intra sau intră în contact direct cu activitatea umană, va sta în atenţia preocupărilor noastre. Orice element component al mediului natural poate influenţa existenţa omului, dar şi omul este capabil ca, prin activitatea sa, să lase urme în natură; de la adâncimile mărilor până la cosmosul cunoscut, de la atomi până la stratosferă etc. omul este prezent şi influenţează pozitiv sau negativ natura.

Este firesc, deci, ca din sfera protecţiei să nu fie exclusă nici o parte componentă a naturii. În interesul menţinerii echilibrului ecologic este nevoie de oricare dintre elementele mediului ambiant, indiferent că face parte din lumea înconjurătoare vie sau neînsufleţită.

În privinţa mediului creat nemijlocit de om va trebui să avem în vedere

unele distincţii care există şi legislativ. Anumite elemente ale mediului artificial beneficiază de o protecţie legală specială, cum sunt: mediul de la locul de muncă, parţial activitatea de construcţie (în măsura în care este vorba de reprezentarea exterioară şi deplasarea spaţială a construcţiilor). În privinţa protecţiei monumentelor observăm că ea constituie obiect al protecţiei mediului numai sub aspect estetic, din care cauză, din păcate, uneori, se şi neglijează ocrotirea lor, spre deosebire de realizarea de noi construcţii, care se cuprinde, în mare măsură, în obiectul protecţiei. În ceea ce priveşte cartierele de locuit existente, starea acestora ţine de sfera protecţiei mediului numai în măsura în care afectează şi mediul natural.

Este, deci, supus protecţiei numai acel mediu artificial care afectează, într-o formă sau alta, alte elemente ale mediului ambiant şi, deci, implicit omul.

Pentru ca definirea noţiunii de mediu ambiant să corespundă nu numai unor cerinţe doctrinare, ci şi legislaţiei în vigoare la ora aceasta, socotim util a avea în vedere prevederile art. 3, alin. 1, din Legea nr. 9/1973 privind protecţia mediului înconjurător (publicată în B. Of. nr. 91 din 23 iunie 1973) după care: "Mediul înconjurător, în înţelesul prezentei legi, este constituit din totalitatea factorilor naturali şi a celor creaţi prin activităţi umane care, în strânsă interacţiune, influenţează echilibrul ecologic, determină condiţiile de viaţă pentru om, de dezvoltare a societăţii".

Prin urmare, trebuie supuse protecţiei toate elementele mediului natural, natura în totalitate, şi mediul artificial, în măsura în care acesta din urmă produce efecte negative asupra altor elemente ale naturii.

b) Noţiunea de protecţie a mediului ambiant

Noţiunea de protecţie a mediului, ca activitate, are cel puţin aceeaşi importanţă ca şi conceptul de mediu ambiant. Pentru a sintetiza esenţa protecţiei mediului trebuie să avem în vedere mai multe aspecte. Nu putem să nu ne referim la cea mai generală idee, care exprimă modul de viaţă individuală şi socială a omului şi care constituie condiţie morală, spirituală pentru existenţa şi reproducerea omului şi a societăţii. Apoi, un al doilea punct de plecare pentru circumscrierea conceptului de protecţie a mediului ambiant ni-l oferă însăşi reglementarea juridică privitoare la sarcinile ce stau în faţa acestei activităţi. În art. 4, alin. 1, din Legea nr. 9/1973 se prevede: "Protecţia mediului înconjurător are ca scop păstrarea echilibrului ecologic, menţinerea şi ameliorarea calităţii factorilor naturali, dezvoltarea valorilor naturale ale ţării, asigurarea unor condiţii de viaţă şi de muncă tot mai bune generaţiilor actuale şi viitoare".

În esenţă, deci, protecţia mediului tinde spre ferirea de influenţe

negative a mediului uman, prin descoperirea cauzelor şi prevenirea acestora, reducerea consecinţelor şi chiar eliminarea totală a acestora spre binele omului şi a umanităţii.

Reamintim că scopul principal, realizarea căruia se urmăreşte prin protecţia mediului, este - în ultimă analiză - ocrotirea omului. Ecosistemele constituie comunităţi de viaţă interdependente, care formează, sub aspect organic, un tot unitar; omul face şi el parte organică din aceste comunităţi de viaţă. Dacă se apără ecosistemele şi se urmăreşte supravieţuirea lor se realizează şi dăinuirea omului. Prin vătămarea mediului devine expusă pericolului şi calitatea vieţii umane, însăşi viaţa umană. De aceea, prin activitatea de protecţie a mediului se urmăreşte nu pur şi simplu păstrarea nealterată a mediului uman, ci inclusiv păstrarea vieţii umane în întregul ei.

Întrucât protecţia diferitelor elemente ale mediului ambiant nu se mai realizează "automat", prin funcţionarea spontană a diferiţilor factori naturali, datorită şi faptului că în toate domeniile se fac prezente consecinţele activităţii umane, tot omul trebuie să intervină, în mod conştient, pentru restabilirea echilibrului şi, deci, pentru protejarea mediului ambiant. Aceasta reprezintă o activitate umană complexă şi raţional fundamentată, prin care se urmăreşte în mod conştient realizarea unui anumit scop, constând în ocrotirea mediului uman şi a omului.

Protecţia mediului ambiant poate fi definită, deci, ca o activitate umană conştientă îndreptată spre realizarea unui scop concret, constând în ocrotirea şi, în limitele posibilităţilor, îmbunătăţirea condiţiilor cantitative şi calitative ale vieţii umane.

Factorii naturali ai mediului înconjurător supuşi protecţiei, potrivit art. 6 din Legea nr. 9/1973, sunt: aerul, apele, solul şi subsolul, pădurile şi orice altă vegetaţie forestieră, terestră şi acvatică; faună terestră şi acvatică, rezervaţiile şi monumentele naturii. Aşezările omeneşti şi ceilalţi factori creaţi prin activităţi umane sunt, de asemenea, supuse protecţiei.

3. Drepul omului de a trăi într-un mediu nepoluat

a) Probleme preliminarii

Pentru examinarea problemelor referitoare la dreptul omului de a trăi într-un mediu nepoluat putem porni de la Tezele pentru elaborarea proiectului de constituţie a României, în care, în cadrul capitolului II privind drepturile şi libertăţile fundamentale, se prevedea că legea va stabili măsuri pentru asigurarea unui mediu echilibrat ecologic şi pentru dezvoltarea localităţilor într-o concepţie urbanistică modernă. Era evident că tezele amintite nu

preconizau enumerarea expresă în viitoarea constituţie, printre drepturile şi libertăţile fundamentale, şi a aceluia de a trăi într-un mediu nepoluat.

Nici legea actuală a protecţiei mediului înconjurător nu conţine o asemenea prevedere expresă.

Cu toate acestea, se impune prezentarea şi analiza acestei probleme în cadrul cursului dreptului mediului înconjurător, cu luarea în considerare a experienţei doctrinare şi legislative din unele ţări mai dezvoltate. Aceasta cu atât mai mult, cu cât viitoarea noastră legislaţie nu va putea evita reglementarea dreptului omului de a trăi într-un mediu nepoluat, chiar dacă Constituţia României adoptată, între timp, pe baza tezelor amintite, nu enumeră un astfel de drept subiectiv printre drepturile fundamentale ale omului, ale cetăţeanului.

Drepturile omului şi drepturile cetăţeanului fac parte din aceeaşi categorie, între ele putând fi observate, totuşi, unele deosebiri.

Sfera drepturilor omului a căpătat o însemnătate politică şi juridică o dată cu revendicarea lor politico-socială în secolele XVII-XVIII, în condiţiile trecerii la modul de producţie capitalist. Ele au fost deduse din concepţia privind dreptul natural, după care acestea sunt drepturi dobândite prin naştere, inalienabile şi existente în mod obiectiv, indiferent de sistemul şi felul puterii politice dominante, drepturi care ţin de esenţa omului. Este vorba, deci, în această concepţie, de drepturi care există independent de sistemul social-politic dintr-un stat dat.

Începând din 1789, s-a generalizat un nou concept juridic sub denumirea de drepturile cetăţeanului sau drepturile cetăţeneşti, concepţie care nu mai priveşte aceste drepturi ca veşnice şi legate de fiinţa umană, ci ca drepturi ce revin cetăţeanului în cadrul unei anumite societăţi şi sistem juridic, recunoscute de stat ca drepturi legate de calitatea de cetăţean a fiecărui om.

Distincţiile care se pot face între cele două noţiuni sunt foarte relative, deoarece ambele categorii de drepturi la care ne referim pot exista şi pot fi cercetate în cadrul unui sistem social şi statal dat, iar recunoaşterea şi garantarea lor legislativă se face pentru cetăţeni. Distingerea lor doctrinară, cu toate acestea, se justifică, iar în evoluţia actuală social-politică pot fi sesizate unele aspecte practice concrete, care prezintă interes. Cercetarea acestor aspecte, însă nu ţine de obiectul dreptului mediului înconjurător.

În această privinţă, mai reţinem că, într-o concepţie, în cadrul unui stat se poate vorbi de drepturile cetăţeanului ca despre o instituţie de drept intern, pe când drepturile omului apar ca o instituţie a dreptului internaţional. Apreciem că o astfel de distincţie poate fi considerată fără temei ştiinţific. În concepţia noastră dreptul omului la un mediu nepoluat constituie un drept universal, care este însă - desigur - şi un drept al fiecărui cetăţean al unei anumite ţări. Poluarea mediului nu cunoaşte graniţe.

Cerinţa ca omul să trăiască într-un mediu curat, sănătos şi frumos sub

aspect estetic, ca cel puţin să nu se amplifice, să nu crească mai departe poluarea mediului, pentru ca generaţiile viitoare să poată trăi în condiţii civilizate, nepoluate, serveşte indiscutabil păstrarea vieţii pe Pământ, nealterarea, dacă nu şi îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă, calitatea acesteia. Toate acestea justifică din plin analiza problemei dreptului omului la un mediu nepoluat.

Una din problemele juridice, dar şi politice, de o însemnătate deosebită, este - atât pe plan naţional, cât şi internaţional - recunoaşterea şi garantarea dreptului fundamental al omului la un mediu nepoluat. Legiferarea - în legile fundamentale sau ordinare - a dreptului omului de a trăi într-un mediu nepoluat a fost şi este susţinut intens cu argumente convingătoare în doctrină, teoretic recunoscându-se cvasi unanim existenţa sau necesitatea recunoaşterii unui asemenea drept, ce corespunde din plin realităţilor economico-politico-sociale actuale. Adevărat se cunosc şi opinii contrare, după care recunoaşterea unui asemenea drept fundamental este prematură sau chiar inoportună în condiţiile actuale ale dezvoltării societăţii umane.

Citãm în acest sens E.F. Roberts, în volumul Environmental political and law, Lausanne, 1976, p. 185; R. Pelloux, Vrais et faux droits de l'homme. Problémes de définition et de clasification, în "Revue de droit public", Paris 1981, p. 53; M.Duţu, Despre necesitatea, conceptul şi trăsăturile definitorii ale dreptului ecologic, în "Revista română de drept" nr. 5 din 1989, p. 20 ş.a.

În concluzie cu privire la aceste aspecte generale, se poate afirma că realităţile economico-sociale impun, în această problemă, o soluţie legislativă favorabilă, adică recunoaşterea şi reglementarea detaliată a dreptului fundamental al omului de a trăi într-un mediu nepoluat.

Reglementările actuale din ţara noastră şi din alte ţări, chiar dacă nu privesc dreptul la un mediu sănătos ca un drept fundamental al omului, constituie - totuşi -, într-o măsură însemnată, o contribuţie la ocrotirea condiţiilor de viaţă, a integrităţii fizice şi psihice a fiinţei umane, fiinţă care (după cum am mai arătat) constituie elementul component central al mediului, obiectiv fundamental al protecţiei (inclusiv juridice) al mediului ambiant, problema centrală a dreptului mediului.

Dreptul omului de a trăi într-un mediu nepoluat este o exprimare sintetică a dreptului primordial al omului la viaţă, la existenţă, la sănătate, la demnitate etc.

Deşi prezintă o serie de implicaţii serioase pe plan internaţional, protecţia mediului înconjurător constituie, înainte de toate, o problemă de interes naţional. Acest interes trebuie să fie exprimat în mod corespunzător

printr-o activitate statală, inclusiv prin reglementarea juridică a diferitelor aspecte ale acestei activităţi, înainte de toate prin recunoaşterea legală a dreptului fiecărui cetăţean al ţării de a trăi în condiţii de mediu corespunzătoare, a dreptului fundamental de a trăi într-un mediu nepoluat.

b) Noţiunea de drept fundamental al omului de a trăi într-un mediu nepoluat

După cum am văzut (la pct. 2, a), conceptul de mediu poate fi examinat fie în sens larg, fie în sens restrâns. În sens larg se are în vedere întreaga biosferă, în multitudinea şi complexitatea dimensiunilor sale, pe când în sens restrâns prin mediu se desemnează habitatul şi împrejurările naturale, adică mediul fizic imediat al individului. De asemenea, s-a mai arătat că în art. 3. alin. 1, din Legea nr. 9/1973 legiuitorul român a stabilit că mediul ambiant este constituit din totalitatea factorilor naturali şi a celor creaţi prin activităţi umane, care în strânsă interacţiune influenţează echilibrul ecologic, determină condiţiile de viaţă pentru om şi dezvoltarea societăţii.

Am reamintit cele de mai sus pentru a înţelege mai uşor implicaţiile profunde pe care le prezintă dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos şi echilibrat, sau - după expresia folosită în Declaraţia de la Stockholm, din 1972 - dreptul la un mediu a cărui calitate să-i permită omului "să trăiască în demnitate şi bunăstare".

Dreptul fundamental la care ne referim priveşte, deci, înainte de toate, un mediu sănătos, nepoluat, care să nu constituie o stare de pericol pentru sănătatea, viaţa şi dezvoltarea fizică, şi intelectuală a omului, să nu-l împiedice în dezvoltarea personalităţii sale. Iată dimensiunea umană a dreptului fundamental al omului de a trăi într-un mediu nepoluat, ce exprimă sintetic cerinţele majore ale unui mediu care are în centrul său omul, condiţiile sale materiale şi spirituale şi, până la urmă, apărarea integrităţii fiinţei umane.

Acest drept fundamental priveşte, însă, şi un alt aspect, o altă dimensiune, una naturală, care se exprimă în cerinţa unui mediu echilibrat din punct de vedere ecologic. Este impeios necesară garantarea prin toate mijloacele, inclusiv cu ajutorul dreptului, a unui mediu natural, care să favorizeze calitatea vieţii în general, având în vedere, desigur, înainte de toate, omul, cu toate nevoile sale, ca principalul element component al sistemului natural şi ocrotirea sa prin menţinerea echilibrului ecologic.

Dar, până la formularea cerinţei ocrotirii juridice a mediului natural sau a celei create de om, ea a cunoscut o profundă evoluţie; s-a pornit de la o simplă cerinţă, devenită îndatorire, de ocrotire a resurselor naturale şi s-a

ajuns la stadiul actual al unei viziuni complexe, prin care se urmăreşte realizarea unei gestiuni raţionale, armonioase a diferitelor resurse, concomitent cu conservarea şi protejarea reală a factorilor de mediu. Este vorba de recuperare, menţinere şi ameliorare a stării naturii înconjurătoare, urmărindu-se raţionalizarea şi echilibrarea interacţiunii dintre om şi natură.

În mod tradiţional, când ne referim la drepturile fundamentale (şi obligaţiile corelative) ale omului, avem în vedere conţinutul raporturilor juridice dintre persoanele fizice şi stat; titularul dreptului este persoana fizică, iar obligaţia corelativă revine statului (prin organele sale).

Aceeaşi situaţie o întâlnim, în principiu, şi în cazul dreptului fundamental al omului de a trăi într-un mediu nepoluat, cu precizarea că acest drept fundamental prezintă numeroase trăsături specifice.

Un aspect particular constă în aceea că, în prezent, nu toate legislaţiile consacră în mod expres şi implicit dreptul omului la un mediu sănătos ca drept fundamental, ci, de multe ori, ele prevăd anumite obligaţii ale statului, ale diferitelor organe de stat, agenţilor economici şi chiar cetăţenilor. Desigur, stabilirea prin lege a unor astfel de obligaţii înseamnă - implicit - şi recunoaşterea unor drepturi corespunzătoare pentru oameni.

Legislaţia noastră în plină transformare prezintă tendinţa de consacrare a unui drept fundamental al omului la mediu sănătos şi echilibrat. Stabilirea unor astfel de obligaţii pentru stat şi producători de toate felurile nu exclude existenţa unor îndatoriri pentru oricare cetăţean de a ocroti mediul înconjurător. Pentru ca oricare cetăţean să beneficieze din plin de un astfel de drept, trebuie să contribuie direct şi nemijlocit la realizarea scopului pe care şi-l propune dreptul mediului înconjurător.

Dreptul mediului înconjurător este chemat să contribuie la realizarea dreptului omului de a trăi într-un mediu nepoluat - drept fundamental în devenire -, care exprimă îndrituirea fiecărui om de a trăi într-un mediu echilibrat ecologic, cerinţa dezvoltării localităţilor într-o concepţie urbanistică care să asigure realizarea unui mediu artificial civilizat. Acest nou drept fundamental al omului exprimă, deci, cerinţa asigurării unui mediu de calitate, care să contribuie la bunăstarea omului, la afirmarea multilaterală a personalităţii umane (M. Duţu, Despre necesitatea recunoaşterii şi semnificaţiile dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos, în Dreptul nr. 9-12 din 1990, p. 43-44).

Dreptul la un mediu nepoluat face parte din categoria drepturilor sociale, întrucât serveşte la ocrotirea sănătăţii omului, un mediu constituind chiar condiţia vieţii pe Pământ.

c) Consacrarea legislativă a dreptului fundamental al omului la un mediu nepoluat

După cum am arătat, în ţara noastră, nici Tezele constituţiei şi nici Legea nr. 9/1973 privind protecţia mediului înconjurător nu consacră în mod expres şi explicit dreptul la un mediu sănătos ca drept fundamental al omului.

Este adevărat că atât legea generală (nr. 9/1973) privind protecţia mediului, cât şi o serie de legi speciale din diferite domenii ale mediului ambiant cuprind reguli mentări şi în privinţa protecţiei elementelor componente ale mediului (aerului, apelor, solului, şi subsolului, pădurilor şi altor vegetaţii terestre şi acvatice, a faunei terestră şi acvatică, a rezervaţiilor şi monumentelor naturii, precum şi aşezămintelor omeneşti). Cu toate acestea nu se poate spune că dreptul la un mediu sănătos şi echilibrat este consacrat legislativ în ţara noastră.

O astfel de consacrare (o consacrare supremă) ar fi trebuit făcută în constituţia ţării, prin enumerarea acestui drept printre drepturile fundamentale ale cetăţenilor şi, desigur, instituţionalizarea - a unor garanţii materiale şi socio-juridice. Aceasta deoarece fără garanţii materiale realizarea oricărui drept fundamental al omului rămâne de domeniul abstract al teoriei, ceva formal, ineficient, ca şi inexistent. Este indispensabil, deci, să se creeze toate condiţiile necesare pentru garantarea dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos şi echilibrat pentru a putea fi consacrat juridiceşte. Or, astfel de garanţii (materiale) nu pot fi asigurate în prezent în societatea noastră. Este motivul pentru care Constituţia României din 1991 nu enumeră dreptul la un mediu sănătos printre drepturile şi libertăţile fundamentale (cap. II.).

Consacrarea juridică a dreptului la care ne referim mai presupune promovarea şi perfecţionarea permanentă a politicii ecologice şi a politicii de urbanizare la scara întregii societăţi, în concordanţă cu orientările fixate de organismele internaţionale de specialitte, la care a aderat România.

Chiar dacă dreptul la un mediu nepoluat nu este consacrat prin Constituţie printre drepturile fundamentale ale cetăţenilor, este imperios necesară aplicarea consecventă a legislaţiei mediului înconjurător de către organele statului, agenţi economici şi cetăţeni, iar cei vizaţi prin lege să-şi îndeplinească obligaţiile legale sau convenţionale în interesul protecţiei mediului şi realizării dreptului omului la un mediu sănătos.

Pe plan internaţional, după apelul lansat la Conferinţa internaţională asupra drepturilor omului de la Teheran din 1968, în favoarea stabilirii unui echilibru între progresul tehnico-ştiinţific şi dezvoltarea intelectuală şi cultural-morală a umanităţii, Adunarea Generală a O.N.U. a atras atenţia

asupra interdependenţelor dintre protecţia mediului şi drepturile omului (v. Declaraţia privind progresul şi dezvoltarea în domeniul social, adoptată la 11 decembrie 1969). În aceste documente internaţionale s-a mai relevat că printre mijloacele capabile să contribuie la atingerea obiectivului ameliorării nivelului de viaţă material şi spiritual al tuturor membrilor comunităţii umane, prin promovarea dreptului omului, se află şi protecţia şi ameliorarea mediului uman.

Cel mai important rol în afirmarea necesităţii recunoaşterii dreptului fundamental al omului de a trăi într-un mediu nepoluat, deci la un mediu sănătos şi echilibrat l-au avut documentele de o excepţională însemnătate adoptate la Conferinţa O.N.U. asupra mediului din iunie 1972 de la Stockholm. Este vorba de mai multe documente internaţionale, ca: Declaraţia asupra mediului; Planul de acţiune (inclusiv 109 recomandări); Rezoluţia privind dispoziţiile instituţionale şi financiare. În declaraţia menţionată s-a stabilit că "Omul are un drept fundamental la libertate, la egalitate şi la condiţii de viaţă satisfăcătoare, într-un mediu a cărui calitate să-i permită să trăiască în demnitate şi bunăstare". În acest act internaţional s-a consacrat, totodată obligaţia "de a apăra şi îmbunătăţii mediul pentru generaţiile viitoare".

Luând în considerare conţinutul acestor documente internaţionale şi având în vedere Tezele pentru elaborarea proiectului de constituţie a României, putem observa că ideea centrală exprimată în Declaraţia asupra mediului din 1972 de la Stockholm este cuprinsă, într-o formulare corspunzătoare, în tezele amintite. Iată textul corespunzător din aceste teze: "Statul, atât prin politica de dezvoltare economică a ţării, cât şi prin cea de protecţie socială a cetăţenilor, este obligat să le asigure acestora condiţii optime pentru un nivel de trai decent, corespunzător contribuţiei fiecăruia la progresul social-economic al ţării" (s.n. - E.L.). În continuare, se precizează în aceleaşi teze că "Legea va stabili măsuri pentru: asigurarea unui mediu înconjurător echilibrat ecologic; dezvoltarea localităţilor într-o concepţie urbanistică modernă; dezvoltarea sănătoasă a copiilor" ş.a.

În textul Constituţiei, unele dintre aceste idei şi-au găsit exprimarea în felul următor: 'Statul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea igienei şi a sănătăţii publice" (art. 33, alin. (2)), respectiv "Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică şi de protecţie socială, de natură să asigure cetăţenilor un nivel de trai decent" (art. 43, alin. (1)).

Dintre celelalte documente internaţionale privitoare la dreptul fundamental al omului de a trăi într-un mediu nepoluat, sănătos şi echilibrat amintim, în special, Rezoluţia celei de-a treia Conferinţă parlamentară internaţională privind mediul, Actul final al Conferinţelor pentru securitate şi cooperare în Europa (Helsinki 1975, Viena 1989), Carta drepturilor şi

îndatoririlor economice ale statelor din 1974, Programul internaţional privind instaurarea unei noi ordini economice internaţionale din 1975 ş.a. Semnificativ este că în toate acestea (şi în alte) documente internaţionale, alături de dreptul la pace şi dezarmare, dreptul la dezvoltare, la o nouă ordine economică internaţională ş.a., se recunoaşte explicit sau prin consacrarea implicită şi dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos şi echilibrat.

Acest lucru este deosebit de important, chiar dacă unele dintre aceste documente internaţionale au doar un caracter declarativ sau de recomandare, deoarece ele şi în această formă au un mare rol în formularea normelor juridice internaţionale şi naţionale, în care se configurează dreptul fundamental de care ne ocupăm aici. Oricum, faptul că în cadrul primului principiu al Declaraţiei privind mediul de la Stockholm din 1972 dreptul fundamentat al omului de a trăi într-un mediu nepoluat este menţionat alături de alte două drepturi ale omului universal recunoscute - egalitatea şi libertatea - făcând din ele o triadă indivizibilă, are o deosebită importanţă pentru consacrarea pe plan naţional a acestui drept (L. Lustacz, Podstawene pojecia w zakresie ochrony saradowiska - Terminologie fundamentală privitoare la protecţia mediului -, în "Ochrona srodowiska. Refleksje prawne, ekonomiczne i socjalne" - Protecţia mediului. Reflecţii juridice, economice şi sociale, Casolineum, 1979, p. 10-11).

Recunoaşterea şi asigurarea realizării dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos şi echilibrat în documente internaţionale se justifică din plin prin condiţiile în care mediul reprezintă - atât în mod obiectiv, cât şi subiectiv - un patrimoniu comun al umanităţii, datorită unităţii naturale a planetei, interdependenţei ecosistemelor, şi în mod deosebit, caracterului universal al consecinţelor poluării, precum şi imperativului unor soluţii globale pentru combaterea poluării.

Pentru realizarea cu eficienţă şi în mod real a protecţiei mediului a devenit, deci, indispensabilă adoptarea unor legislaţii naţionale în concordanţă cu actele internaţionale, fără de care nu este posibilă frânarea sau oprirea chiar a poluării şi îmbunătăţirea calităţii mediului. Corespunzător cerinţelor desfăşurării armonioase a vieţii pe Pământ, o problemă centrală, prioritară a acestei activităţi de legiferare trebuie să fie consacrarea juridică a dreptului fundamental al omului de a trăi într-un mediu nepoluat.

Consacrarea legislativă a dreptului la un mediu sănătos ca drept fundamental al omului ar contribui la creşterea însemnătăţii protecţiei mediului, a prestigiului social al activităţii corespunzătoare şi ar deveni termen de referinţă general în interesul protecţiei mediului ambiant.

Recunoaşterea dreptului de a trăi într-un mediu nepoluat ca drept fundamental al omului şi în legislaţia noastră ar face posibilă acţionarea în

justiţie a agenţilor poluanţi nu numai de către cei ce au suferit efectiv pagube în urma poluării, ci de către orice persoană fizică sau juridică, oricine având interes de a trăi într-un mediu sănătos.

Este în interesul fiecărui om şi al societăţii în ansamblu ca dreptul la un mediu nepoluat să devină un drept constituţional, adică să se prevadă nu numai în legi speciale, ci expres în constituţia ţării (ceea ce, în constituţia noastră actuală, nu s-a întâmplat).

Astfel de reglementări constituţionale se cunosc mai de mult de exemplu, în: Constituţia spaniolă din 1978; Constituţia peruană din 1979; Constituţia Cehoslovacă din 1968 (care astăzi are altă formă); Constituţia fostei Yugoslavii din 1974; Constituţia Ungariei din 1972 (care a fost modificată şi republicată în 1990) ş.a.

Reglementările legale din ţara noastră dau, totuşi, speranţe conturării treptate şi consacrării, în viitor, a dreptului la un mediu nepoluat ca drept fundamental al omului.

d) Raportul dintre dreptul la un mediu nepoluat şi celelalte drepturi fundamentale ale omului

Consacrarea în Constituţie a dreptului la un mediu nepoluat ca drept fundamental al omului ar duce (şi acolo unde este consacrat, duce), în mod firesc, la înmulţirea numărului unor astfel de drepturi. Aceasta, într-o concepţie, ar risca devalorizarea "veritabilelor" drepturi ale omului (R. Pelloux, op. cit., p. 68), ar duce la anihilarea anumitor semnificaţii ale acestora.

Ni se pare că, consacrarea dreptului la un mediu sănătos, ca drept fundamental al omului, nu ar implica, sub nici o formă, anumite îngrădiri, interdicţii şi nu ar afecta condiţiile de exercitare plenară a celorlalte drepturi fundamentale ale omului. Considerăm că nu s-ar ivi "relaţii conflictuale" dintre ele. În sprijinul acestei opinii putem invoca şi situaţia din ţările unde constituţiile consacră dreptul la un mediu sănătos, ca drept fundamental al omului.

Eventual, s-ar putea vorbi de unele incidente negative asupra "libertăţii de mişcare", asupra "dreptului la liberă circulaţie" sau dreptului de a se deplasa, prin restrângerea sau interzicerea accesului la unele zone protejate (ceea ce, de altfel, există de mult şi la noi în zonele de protecţie privind sursele de apă, în jurul aeroporturilor, în zonele obiectivelor militare etc.). S-ar putea invoca şi unele consecinţe asupra "libertăţii de rezidenţă" prin

atingerile datorate exigenţelor protecţiei mediului şi necesităţii respectării regulilor de construcţie ale dezvoltării localităţilor într-o concepţie urbanistică modernă, (ceea ce, de asemenea, este o realitate veche şi nu ar fi consecinţa recunoaşterii dreptului la un mediu nepoluat, ca drept fundamental al omului).

S-ar mai putea invoca şi atingerea ce s-ar aduce "dreptului la dezvoltare", care riscă să fie redus de restricţiile creşterii din cauza conservării naturii (ceea ce nici ea nu apare ca ceva nou legat de consacrarea în constituţie a dreptului fundamental la un mediu sănătos, ele fiind cerinţe firesti ale dezvoltării economice şi sociale). Nici "dreptul la muncă" nu s-ar afecta pe această cale, chiar dacă s-ar pune problema reducerii sau încetării activităţii unor agenţi economici poluanţi, care nu-şi pot corecta activitatea cu efecte negative asupra mediului ori care nu doresc să investească în depoluare, şomajul fiind cunoscut şi din alte cauze, decât cea arătată. Recunoaşterea dreptului fundamental la un mediu sănătos şi echilibrat nu ar aduce, prin sine, atingere nici "dreptului de proprietate", exercitării libere a acestuia, chiar dacă acest drept ar putea fi ameninţat, uneori, prin instituirea unor zone de protecţie, prin limitarea folosirii anumitor obiecte ale dreptului de proprietate (asemenea sarcini reale şi îngrădiri fiind cunoscute de mult în legislaţia civilă). (Astfel de consecinţe sau aspecte negative au fost invocate de F. Doré în Conséquences des exigences d'un environnement equilibre et sain sur la definition, la portée a la Conférence de Strasbourg, vol. I, p. 7 şi urm.). Unii autori invocă chiar o eventuală întâietate a dreptului de a trăi într-un mediu nepoluat în raport cu celelalte drepturi fundamentale ale omului, ce ar duce - în această concepţie - la o "dictatură ecologică" (S. Charbonneau, L'État et le droit a l'environnement, Paris, 1976, p. 392 şi urm.).

Se cunosc desigur, şi poziţii mai realiste, care privesc necesitatea şi finalitatea recunoaşterii unui astfel de drept fundamental al omului într-o perspectivă obiectivă. În această concepţie se subliniază convergenţa, reîntărirea şi îmbogăţirea reciprocă între aceste drepturi fundamentale şi ansamblul îndrituirilor umane stabilite de lege. Recunoaşterea dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos are ca efect îmbogăţirea drepturilor fundamentale ale omului, care, iniţial, şi timp îndelungat, se rezuma la aspectele civile şi politice, iar numai cu timpul la cele economice, sociale şi culturale. Dezvoltarea drepturilor fundamentale ale omului nu poate fi şi nu trebuie considerată încheiată; îmbogăţirea acestor drepturi este o consecinţă firească a dezvoltării economico-sociale în general pe plan internaţional şi pe plan naţional. Aceasta constituie un argument în plus în favoarea consacrării constituţionale a dreptului omului la un mediu sănătos şi echilibrat (istoria drepturilor omului este invocată ca argument în acest sens şi de M.A.

Melonar, în Le droit à l'environnement dans se raports avec les autres droite de l'homme, publicat în "Environnement et droits de l'homme", Paris, UNESCO, 1987, p. 95-96).

La argumentul de mai sus s-a făcut referire şi în literatura noastră de specialitate, unde s-a arătat că, în prezent, sunt în plină afirmare drepturile "de solidaritate", inclusiv dreptul la un mediu sănătos, şi că departe de a limita celelalte drepturi fundamentale ale omului dreptul de a trăi într-un mediu sănătos, nepoluat "contribuie la amplificarea şi diversificarea acestora în raport cu noile cerinţe ale dezvoltării sociale naţionale şi internaţionale, realitatea sa constituind, în cele din urmă, o premisă a existenţei şi înfăptuirii celorlalte drepturi" (M. Duţu, în "Dreptul" nr. 9-12 din 1990,p. 48).

Ni se pare şi nouă că această din urmă idee trebuie reţinută când invocăm argumente în favoarea necesităţii recunoaşterii dreptului la mediu sănătos ca drept fundamental al omului şi când încercăm să stabilim raportul dintre acest drept şi celelalte drepturi fundamentale ale omului.

Nu întâmplător se arată în concluziile Conferinţei de la Strasbourg (vol. III, p. 72) că dreptul la un mediu ambiant adecvat se înserează în cadrul "problematicii generale de echilibru între drepturile individuale şi exigenţele colectivităţii" şi că acest drept constituie "un mijloc de clarificare a cadrului social în care se înscrie orice drept al omului", putând chiar determina "îmbogăţirea drepturilor omului reîntărind pe cele care există ori făcând să apară altele noi".

Este neîndoios că "într-o asemenea perspectivă, interacţiunea dintre dreptul la un mediu sănătos şi echilibrat şi celelalte drepturi fundamentale ale omului se prezintă ca o relaţie complexă, multidimensională" (M. Duţu, în "Dreptul" nr. 9/12 din 1990, p. 49).

Dreptul la un mediu nepoluat apare - după părerea noastră - ca o condiţie esenţială pentru afirmarea plenară a celorlalte drepturi fundamentale ale omului, care toate se află într-o indestructibilă unitate.

e) Titularii dreptului la un mediu nepoluat

Dreptul de a trăi într-un mediu nepoluat, sănătos şi echilibrat nu poate fi conceput altfel, decât ca un drept ce aparţine fiinţei umane, omului; este vorba, deci de un drept al individului şi nu de un drept al naturii.

Din cele de mai sus rezultă că, în această privinţă, se cunosc două concepţii.

Astfel, în literatura de specialitate, s-a pus problema dacă în cazul examinat putem vorbi de un "drept al individului" ori de un "drept al naturii" (M.A. Melonar, op.cit., p. 102-103).

Ca răspuns la această întrebare, teoretic există - după cum am arătat - două soluţii posibile: prima este denumită teza "finalităţii umane", potrivit căreia dreptul la un mediu nepoluat nu poate aparţine decât individului, omului ca titular şi beneficiar unic al acestui drept (J. de Falafosse, Le droit de l'environnement. Le droit à la nature, Paris, 1973, p. 250; M.C. Tabanera, La crisis hombre - naturaleza y el derecho ambiental, Merida, 1980, p. 6 ş.a.); a doua soluţie exprimă vocaţia naturalistă, care recunoaşte naturii (ce include şi omul) dreptul de a fi ocrotită (P. van Heijnsbergen, The right of animal and plant life, în "Environnemental policy and law, Laussane, 1877, p. 85-86; C.M. Vardot, Declaration des droits de la nature, Paris, 1973 ş.a.).

Dreptul la mediu (nepoluat) are ca titular omul şi nu natura, însuşi mediul. Calitatea de subiect de drept nu poate fi recunoscută decât omului (luat individual - ca persoană fizică sau organizat potrivit legii - ca persoană juridică), care nu prezintă nici un dezavantaj din punctul de vedere al mediului, apărarea acestuia trebuind realizată prin toate mijloacele tehnico-sociale şi juridice.

Soluţia "finalităţii umane" poate fi acuzată de a fi expresia unui antropocentrism, aflat în "imposibilitatea absolută de a imagina o relaţie juridică unde omul nu era atât pe linia de plecare, cât şi la punctul de rezultat", potrivit căreia dreptul la mediu nu poate avea decât individul, ca singur şi unic beneficiar (M.A. Melonar, op. cit., p. 103). Este susţinută şi argumentată necesitatea abandonării viziunii egocentrice şi fundamentarea concepţiei privind unitatea naturii, luarea în considerare că fiinţa umană este parte integrantă a ecosistemelor şi depinde de acestea. Pe plan juridic, se susţine, deci, că dreptul la care ne referim trebuie să devină un drept pentru mediu, al cărui beneficiar să fie natura, având - desigur - în centrul său fiinţa umană.

Reamintim că, în concepţia noastră, titular al dreptului la un mediu nepoluat şi echilibrat nu poate fi decât omul, iar nu mediul sau natura. Recunoaşterea pentru om a calităţii de titular al dreptului de a trăi într-un mediu nepoluat nu afectează cu nimic în sens negativ mediul uman, care trebuie apărat, ocrotit de către orice subiect de drept. Faptul că omul este element component primordial al sistemului natural şi că mediul uman este protejat prin norme juridice nu poate duce, în nici un caz, la concluzia că natura ar putea fi considerată subiect de drept.

Protecţia mediului nu este un scop în sine. Natura este şi trebuie ocrotită din perspectiva şi în interesul conservării fiinţei umane.

Este indiscutabil că "dreptul îşi relevă prin funcţiile sale de conservare şi ameliorare a mediului, determinaţiile şi finalităţile sale profund umaniste, esenţa sa de a exprima şi proteja interesele şi nevoile fundamentale ale omului (societăţii)" (M. Duţu, în "Dreptul" nr. 9-12 din 1990, p. 45).

4. Dreptul ca instrument al protecţiei mediului înconjurător

Dacă în vremurile îndepărtate omul se găsea faţă în faţă cu natura, în care trebuia mai întâi să se integreze pentru a o putea apoi influenţa, în vremurile noastre, peste tot şi neîncetat, el intră în contact cu structurile pe care le-a creat el însuşi, se loveşte de elementele tehnosferei, care afectează grav - prin poluare - cealaltă lume a omului - biosfera. Omul se găseşte, deci, faţă în faţă cu sine însuşi. Echilibrul între cele două lumi în care trăieşte omul trebuie restabilit tot de către om. În acest scop, problema trebuie sesizată la nivelul societăţii în ansamblul său iar soluţia trebuie căutată şi găsită tot la acest nivel. Neobservarea fenomenului poluării la acest nivel nu permite nici găsirea soluţiilor sociale corespunzătoare. Neobservarea ori neluarea în considerare a fenomenului poluării pot fi continuate, dar nu până la infinit; el poate duce la catastrofe, cum s-a întâmplat în multe cazuri, ce nu mai pot fi neluate în seamă (în 1950, smogul londonez a avut patru mii de victime - decese; Cernobîl-ul în 1987 şi după aceea a cauzat moartea a multor zeci de oameni şi a avut consecinţe materiale pe plan internaţional ş.a.). Multiplicarea unor astfel de fenomene nu poate să nu atragă atenţia societăţii, a comunităţii umane asupra faptului că poluarea devine un fenomen social şi, deci, încep presiunile sociale în vederea luării măsurilor de protecţie. Acestea pot fi multiple - ştiinţifice, tehnice, economice, organizatorice, social-educaţionale etc. - printre care un loc central îl ocupă cele juridice. Dreptul trebuie pus în slujba protecţiei mediului ambiant (E. Lupan, Dreptul în slujba protecţiei mediului înconjurător, în "Studia", 1974, p. 51 şi urm.).

Într-adevăr, soluţionarea problemelor complexe ale protecţiei şi îmbunătăţirii mediului presupune conlucrarea specialiştilor din cele mai variate domenii; fiecare ramură a ştiinţei se străduieşte astăzi să stabilească sarcini proprii şi acţiuni practice pe care să le întreprindă pentru protecţia mediului. Excepţie nu pot constitui nici ştiinţele juridice. Sarcina care revine dreptului de a reglementa relaţiile sociale este fundamentată, mai întâi, pe plan ştiinţific. În acest fel, dreptul poate contribui, într-o măsură însemnată, la protejarea celor mai variate elemente componente ale mediului.

Pentru ca dreptul să-şi poată îndeplini rolul său practic în protecţia mediului trebuie stabilite cu precizie obiectivele urmărite şi limitele reale ale conduitei umane în această privinţă; este necesară cunoaşterea detaliată a problemelor la care se referă reglementarea legală, ca şi posibilităţile tehnice şi economice ale măsurilor ce se preconizează în vederea realizării scopului, deoarece - în caz contrar - se riscă, ca prin reglementarea juridică adoptată în mod nefondat să se stabilească conduite, obligaţii şi măsuri care, în condiţiile tehnico-economice date, să nu poată fi realizate. Or, prin aceasta s-ar aduce mai multe daune, decât sprijinirea luptei împotriva poluării.

Îndeplinirea acestor cerinţe este o condiţie sine qua non pentru ca dreptul, împreună cu celelalte ramuri ale ştiinţei şi cu cuceririle tehnicii, să joace un rol activ în combaterea poluării mediului ambiant. Poluarea este o boală a secolului nostru de care trebuie să ne vindecăm, chiar dacă ea este o consecinţă - după unii - firească a revoluţiei ştiinţifico-tehnice, a acestui proces complex ce a dus şi duce la transformări radicale şi rapide în condiţiile materiale de viaţă ale omului, proces care se manifestă simultan în domeniile tehnicii, ştiinţei, în procesul de producţie, în relaţiile omului cu natura, în întreaga viaţă de pe Terra.

Câştigarea bătăliei organizate pentru protejarea şi îmbunătăţirea mediului este nu numai posibilă, dar şi indispensabilă pentru viitorul omenirii. Posibilitatea trebuie transformată în realitate, deoarece fără luarea din timp a celor mai hotărâte măsuri situaţia s-ar înrăutăţi şi mai mult.

În lupta pentru oprirea şi prevenirea continuării poluării mediului stabilirea unor reguli moderne de conduită în aceste relaţii capătă o însemnătate din ce în ce mai mare. Este adevărat că de-a lungul veacurilor, s-a statornicit o morală a mediului ambiant, anumite reguli de conduită necuprinse în legi scrise. În condiţiile actuale, însă, când datorită cuceririlor revoluţionare ştiinţifico-tehnice suntem martorii unei dezvoltări rapide a industriilor, a unei urbanizări deosebite şi nu totdeauna bine gândite, şi când apar probleme deosebit de grave în privinţa păstrării echilibrului ecologic etc., s-a impus adoptarea unor reglementări legale scrise, capabile să dirijeze conduita oamenilor în interesul ocrotirii mediului ambiant.

Dacă prin dezvoltarea tehnicii s-a ajuns la poluarea aerului, apelor, solului etc., tot prin măsuri tehnice trebuie să se ofere lumii leacuri împotriva maladiei contemporaneităţii, care este poluarea mediului ambiant.

Crearea şi aplicarea în practică a unor mijloace tehnice adecvate, respectiv tehnologii corespunzătoare prin care să se protejeze mediul, care sunt - uneori- deosebit de costisitoare, presupun astăzi stabilirea prin legi a unor obligaţii precise, pentru orice agent economic şi pentru toţi cetăţenii şi, în acelaşi timp, urmărirea consecventă a aplicării legislaţiei respective, a respectării obligaţiilor astfel stabilite, sarcină ce revine organelor de specialitate ale puterii administrative. Aproape în toate ţările lumii s-a trecut la legiferări corespunzătoare. Reglementările actuale au la bază ideea că există posibilităţi reale de prevenire şi combatere a fenomenului îngrijorător al poluării. Mai ales noile reglementări depăşesc timiditatea acţiunilor întreprinse în acest scop în domeniul dreptului.

Trebuie să recunoaştem, însă, că deşi unele reglementări juridice sunt, în aparenţă, destul de energice, ele nu de puţine ori se dovedesc a fi, totuşi, simple paleative.

De aceea, după adoptarea unor reglementări legale corespunzătoare, în primul rând se pune problema aplicării consecvente a legislaţiei existente, ceea ce nu întotdeauna şi peste tot se realizează în mod hotărât. Un alt aspect

al problemei ce merită toată atenţia priveşte eficienţa sancţiunilor juridice prevăzute de legi. În legătură cu acest ultim aspect se pun probleme serioase, deoarece, de multe ori, aplicarea unor amenzi faţă de agenţii poluanţi nu înseamnă altceva decât perceperea unor taxe pentru "dreptul de a polua" în continuare. Or, prin reglementări juridice se impune tocmai împiedicarea poluării şi preîntâmpinarea naşterii şi exercitării unui astfel de "drept". Cu alte cuvinte, plata unor amenzi neînsemnate şi continuarea poluării mediului trebuie împiedicate prin adoptarea de norme juridice corespunzătoare.

De multe ori, însă, nici sancţiunile "blânde" nu se aplică consecvent, iar poluarea continuă. Suntem de părere că, dacă reglementările existente s-ar aplica riguros s-ar putea obţine succese mai însemnate în lupta împotriva poluării. În acest sens, deosebit de semnificativă este precizarea făcută în presă că, de fapt, cei ce aruncă pe jos o hârtie murdară în Bois de Boulogne riscă relativ mai mult decât fabricantul, care refuză să întreprindă ceva eficient împotriva poluării (Nouvel observateur).

Important este de reţinut că în lupta împotriva poluării sunt angajate cele mai diverse forţe ştiinţifice, tehnice, economico-financiare şi juridice naţionale şi internaţionale, întreaga opinie publică, întreaga umanitate; popoarele, guvernele, organismele naţionale şi internaţionale. Lupta trebuie câştigată de aceste uriaşe forţe iar agenţii poluanţi trebuie siliţi să respecte legislaţia privind protecţia mediului.

În privinţa recurgerii la mijloace juridice în lupta împotriva poluării, ţara noastră a depăşit prima treaptă, în cadrul căreia s-au adoptat reglementări legale privind protecţia doar în anumite domenii, în privinţa anumitor elemente componente ale mediului.

Normele juridice adoptate mai de mult pentru reglementarea diverselor aspecte ale protecţiei mediului ambiant (a aerului, apelor, solului, pădurilor etc.) au fost deja sintetizate şi generalizate într-o lege (Legea nr. 9/1973) prin care s-a urmărit la vremea adoptării ei valorificarea superioară a resurselor naturale, materiale şi energetice, în condiţiile ocrotirii pronunţate a mediului ambiant, ale nealterării şi chiar îmbunătăţirii acestuia. Prin adoptarea Legii nr. 9/1973 - astăzi depăşită în unele privinţe - s-a făurit, în esenţă, un cadru legal cuprinzător etapei în care a fost pusă în aplicare.

Necesitatea imperioasă a protecţiei mediului înconjurător se bazează, uneori, pe considerente tehnice şi tehnologice. Explicaţiile de acest gen a protecţiei mediului se justifică prin aceea că cele mai practice mijloace ale acestei activităţi sunt cele tehnice, fără de care nici nu se poate concepe păstrarea şi îmbunătăţirea condiţiilor naturale şi artificiale de viaţă. Este, însă, necesar să se aibă în vedere că întreaga activitate de protecţie a mediului ambiant se realizează în cadrul unor relaţii sociale, iar aceste relaţii trebuie

să fie şi, de regulă, sunt reglementate prin norme juridice. O activitate de asemenea importanţă şi amploare nici nu s-ar putea realiza în afara dreptului; norma juridică stabileşte cadrul organizatoric şi limitele acestei activităţi, atribuţiile celor chemaţi să organizeze şi să controleze activitatea de protecţie a mediului, drepturile şi obligaţiile participanţilor la aceste activităţi etc., etc., ceea ce evidenţiază rolul deosebit pe care-l are dreptul în protecţia mediului înconjurător.

Punerea dreptului în slujba protecţiei mediului înconjurător nu înseamnă, nu poate însemna realizarea unor funcţii fictive (ale legislaţiei), chiar dacă, în contextul unor teorii de sociologie juridică, se poate ajunge şi la astfel de concluzii. Realitatea este că, prin norme juridice speciale, sunt reglementate aspecte concrete ale protecţiei aerului, apei, solului, pădurilor etc., ce reflectă sarcini concrete, o funcţie reală şi nu fictivă a dreptului. Probleme ale protecţiei mediului înconjurător apar şi se constată permanent şi peste tot, ca nişte factori negativi ce influenţează evoluţia condiţiilor de viaţă pe Pământ. În astfel de condiţii, rolul dreptului nu poate fi pus la îndoială, iar legiferarea corespunzătoare nu poate fi considerată ca o activitate statală fictivă, prin care se urmăreşte doar implicarea formală a dreptului în protecţia mediului ambiant. Chiar dacă norma juridică se referă la relaţii sociale abstracte, în aplicarea sa întâlnim exclusiv relaţii sociale concrete, existente, deci, în realitate între subiecte de drept determinate, care au drepturi subiective şi obligaţii, poartă răspunderi pentru atingerile aduse mediului etc. Dreptul - inclusiv dreptul mediului - nu este ceva fictiv, abstract, ci o realitate social-politică şi juridică, care produce efecte reale şi guvernează - dacă este aplicat corect şi consecvent - întreaga activitate de protecţie a mediului ambiant, în general a relaţiilor sociale privind mediul natural sau artificial.

Este neîndoios că protecţia mediului trebuie să împiedice poluarea sau, cel puţin, să o reducă şi, dacă este posibil, să îmbunătăţească condiţiile de viaţă ale omului, ale omenirii. O astfel de concluzie nu poate fi pusă la îndoială de nimeni. Iar dacă avem în vedere că, în multe ţări, interesul de a trăi într-un mediu sănătos şi echilibrat este recunoscut ca un drept (fundamental) al omului, este evident că norma juridică, dreptul în general, are un rol real şi în acest domeniu al relaţiilor sociale, are o importanţă practică activă în protecţia mediului ambiant. Acest lucru este valabil chiar dacă în privinţa "unui mediu demn de omul societăţii actuale", adică în legătură cu ce trebuie să înţelegem printr-un mediu nepoluat, printr-un mediu sănătos şi echilibrat, părerile se împart.

La prima vedere, ni se pare inacceptabilă părerea, după care, în anumite condiţii social-economice date, pare a fi mai economică crearea unui mediu

artificial, care să corespundă tuturor cerinţelor de igienă şi confort, de sănătate şi utilitate etc., decât să se ocrotească, prin diferite mijloace, natura vulnerabilă existentă, ceea ce ar putea fi chiar mai costisitoare decât prima soluţie nemaivorbind de imperfecţiunile inerente ale protejării diferiţilor factori ai mediului ambiant.

S-au făcut astfel de încercări practice în S.U.A., unde în oraşul Los Angeles, de exemplu, au fost "creaţi" sau "construiţi" 900 pomi artificiali, cu scopul de a asigura - cu ajutorul instalaţiilor electronice aşezate în interiorul acestor "pomi" - producerea ozonului, întrucât pomii "naturali" existenţi în zona respectivă nu s-ar fi putut salva, decât cu preţul închiderii anumitor întreprinderi poluante. Este cunoscut şi gazonul verde artificial, care rezistă oricăror influenţe exterioare şi-şi păstrează calităţile mai bine decât iarba "naturală" (şi şirul exemplelor ar mai putea continua).

Oricum, chiar dacă economicitatea invocată în favoarea unui mediu artificial poate fi justificată, ea nu întotdeauna apare convingătoare. Cu toate acestea, şi acestă cale poate fi luată în considerare ca o modalitate de organizare a vieţii pe Pământ pentru asigurarea unui mediu nepoluat, sănătos.

Dar, până la eventuala înlocuire a mediului natural cu unul artificial va mai trebui să treacă mult timp. În acest răstimp, omul va trebui să protejeze toţi factorii naturali, ca elemente indispensabile vieţii pe Terra şi să contribuie la îmbunătăţirea pe cale naturală a acestor condiţii.

În legătură cu mediul uman se pot observa două orientări extreme. După o concepţie, ştiinţa trebuie să rămână la dispoziţia acelei lumi biologice şi fizice din care omul face parte. Cu alte cuvinte, omul trebuie să slujească mai mult mediul său, decât să-l transforme. Cealaltă orientare extremă este reprezentată de concepţia după care mediul ambiant trebuie privit ca sursă de energie, ca o materie fără însemnătate interioară, ca un instrument care poate fi folosit de om pentru realizarea scopurilor şi aspiraţiilor sale schimbătoare (L.H. Tribe, From Environmental Foundation to Constitutional Structures, Learning from Nature's Future, Yale Law Journal, 1974 (84), p. 550).

Desigur, ambele aceste orientări extreme trebuie evitate.

Dreptul în general, reglementarea juridică în mod special, are în vedere relaţiile sociale privitoare la o anumită stare a mediului ambiant şi stabileşte drepturile şi obligaţiile membrilor societăţii, ale tuturor persoanelor fizice şi juridice născute în cadrul raporturilor de dreptul mediului ambiant. Este de la sine înţeles că o reglementare legală raţională privitoare la mediu ţine seama, în limite fireşti, de tradiţiile şi convingerile populaţiei dintr-o anumită zonă sau ţară, ca de nişte valori sociale, obligatorii şi pentru legiuitor (M. Sagoff, On Preserving the Natural Environment. Yale Law Journal, 1974

(84), p. 265). Se pune, totuşi întrebarea în ce măsură aceste legături (tradiţii şi convingeri) pot fi protejate faţă de alte valori sociale. Dacă se consideră că una din sarcinile dreptului este reglementarea prealabilă a modului de soluţionare a unor posibile conflicte sociale (chiar cu riscul unei rigidităţi formale) şi el reuşeşte să stabilească reguli referitoare la alegerea, selectarea valorilor sociale ce trebuie cu preferinţă ocrotite, se elimină posibilitatea unor conflicte sociale şi naşterea din acestea a unor tensiuni sociale.

Iată, deci, un alt aspect care subliniază rolul deosebit pe care-l poate avea dreptul în activitatea de protecţie a mediului ambiant.

Pornind de la cele arătate mai sus, se poate afirma că dreptul mediului promovează în cadrul sistemului juridic o viziune complexă, ştiinţific fundamentată, asupra selectării relaţiilor sociale ce urmează să fie reglementate cu prioritate în interesul protecţiei mediului natural sau artificial. Având în vedere acest lucru şi ţinând cont de faptul că pentru promovarea cerinţelor protecţiei mediului ambiant se impune luarea în considerare a anumitor valori sociale ierarhizate, dreptul mediului mijloceşte în direcţia sistemului de drept, a legiuitorului şi a celor ce aplică normele juridice, anumite principii de bază ale protecţiei mediului. De aceea, dreptul mediului nu poate fi redus la totalitatea unor astfel de reguli de conduită; el va putea fi considerat eficient doar dacă reuşeşte să afecteze orice altă reglementare juridică care priveşte mediul ambiant. Aceasta chiar cu riscul de a ajunge astfel la limite prea largi pentru circumscrierea dreptului mediului, de a fi criticaţi că dorim să transformăm totul în instrumente de protejare a mediului. Este, deci, necesar să privim dreptul mediului ca ceva ce mijloceşte unele concepţii sau viziuni privitoare la mediul ambiant, contribuind astfel la mobilizarea unor forţe juridice mai puternice pentru protejarea complexă a factorilor naturali şi artificiali ai mediului ambiant.

Principiile promovate în vederea protecţiei mediului au un conţinut care comportă unele riscuri. Li se poate reproşa că influenţează sau chiar înlocuiesc uneori sistemul valoric al dreptului cu puncte de vedere "nejuridice". Acest pericol, însă, se înlătură dacă examinăm mai atent principiile protecţiei mediului ambiant, ale dreptului mediului în general, şi modul lor de afirmare în realizarea normelor acestui domeniu complex al sistemului nostru juridic.

5. Principiile mediului ambiant

În luările de poziţii privind protecţia mediului ambiant se exprimă ca o necesitate şi chiar obligativitate ca unele principii formulate în diferite ramuri ale ştiinţei privind mediul ambiant să fie legiferate şi astfel să devină principii ale dreptului mediului. Amintim unele dintre astfel de principii, formulate în literatura de specialitate (E. Rehbinder, Umweltrecht, Rabels Zeitschrift, 1976, nr. 3-4): - în caz de dubiu decizia trebuie luată numai în favoarea securităţii mediului; - neacceptarea riscului; - prezumţia inculpabilităţii ş.a.

Astfel de experienţe şi concluzii fundamentate în ştiinţele protecţiei mediului ambiant pot fi exprimate în acel principiu (în esenţă cu caracter juridic) că prezumţia trebuie formulată cu luarea în considerare a interesului şi valorii mediului, în sensul că sarcina probei trebuie să revină întotdeauna celui ce a modificat mediul, celui ce a adus atingere acestuia. Acest principiu priveşte, după cum uşor se poate observa, răspunderea pentru prejudiciile aduse mediului.

Cu privire la principiile generale care pot fi formulate în legătură cu protecţia mediului şi, în general cu mediul ambiant, se poate arăta că ele constituie, în esenţă, reflectarea unor principii ale mai multor ramuri de drept, dar exprimă, totodată, specificul relaţiilor sociale privitoare la mediul ambiant.

Înainte de prezentarea unor astfel de principii, socotim necesar a face unele sublinieri. În prezent se poate vorbi de generalizarea unei concepţii privitoare la mediu şi protecţia sa, care are la bază unele idei călăuzitoare, indiferent de înmănuncherea normelor juridice privitoare la mediu într-o ramură de drept de sine stătătoare sau de lăsarea ori dispersarea acestor prime norme în diferite ramuri de drept (constituţional, administrativ, agrar, funciar etc.). Se cunosc opinii după care reducerea la limitele unei ramuri de drept a protecţiei mediului ambiant deschide, în esenţă, drum liber poluării, deoarece sacrificarea complexităţii pe altarul caracterului unitar al normelor de protecţie a mediului ar periclita eficienţa reglementării juridice (Sajó András, A környezetvédelem jogi szabályozásának lehetőségei jogelméleti kiadó, Budapesta, 1981, p. 27). Adepţii unei astfel de concepţii pun la îndoială că prin mediu trebuie să se înţeleagă un micromediu uman, deoarece reglementarea relaţiilor sociale privitoare la acest mediu ţine de domeniul altor ramuri de drept, ci macromediul, adică natura în complexitatea ei împreună cu mediul artificial, relaţiile sociale respective fiind reglementate de normele dreptului mediului ambiant (Nagy-Bagyai, Környezetvédelmi jog, Gödölló, 1975, p. 12).

Astfel pusă problema nu duce la elucidarea problematicii dreptului mediului ambiant, putându-se ajunge într-o situaţie confuză. De exemplu, un şantier de construcţii nu va avea aceeaşi situaţie (din punctul de vedere al poluării sonore) ca şi casele aflate în afara perimetrului şantierului. De aceea, potrivit reglementărilor referitoare la protecţia muncii, urechile (auzul) muncitorilor sunt protejate, pe când cei care întâmplător se află în zonele respective nu sunt protejate de loc.

Desigur, există argumente pro şi contra înmănuncherii tuturor normelor ce reglementează relaţiile privind mediul ambiant, înainte de toate a celor care reglementează protecţia diferitelor elemente ale naturii, într-o ramură de drept distinctă, dar şi menţinerii sau includerii lor în diferite ramuri ale sistemului nostru juridic. Din punctul de vedere al temei la care ne referim în cadrul prezentului punct (5) al cursului important este că la baza derulării relaţiilor sociale privind mediul ambiant, şi, mai ales, a protecţiei mediului ambiant trebuie să stea anumite principii, deduse din cerinţele practicii şi legiferate în noile condiţii social-economice. Ele au menirea să asigure realizarea unei practici eficiente în temeiul normelor legale în vigoare, dar şi să contribuie la dezvoltarea şi perfecţionarea legislaţiei în materie. O astfel de concepţie şi o practică corespunzătoare pot fi realizate mai eficient în condiţiile oferite de o ramură de drept autonomă denumită dreptul mediului ambiant.

Din legislaţia privitoare la mediul ambiant şi din practica protecţiei elementelor naturale sau artificiale ale mediului s-au desprins unele principii călăuzitoare aplicabile în orice situaţie corespunzătoare.

În dreptul mediului ambiant, ca şi în cazul altor ramuri de drept, putem distinge principii generale, aplicabile în diferite domenii ale dreptului, şi principii specifice, care sunt proprii acestor raporturi juridice.

Având în vedere progresul tehnico-economic şi juridic în domeniul ocrotirii mediului ambiant, principiile de drept corespunzătoare nu pot fi nici ele socotite veşnice, date odată pentru totdeauna; ele se adaptează noilor cerinţe practice, urmează schimbările ce intervin, pe plan naţional şi internaţional, în domeniul complex al activităţii de protejare a mediului şi de îmbunătăţire a acesteia. De aceea, principiile odată formulate trebuie supuse unor revizii şi adaptate noilor tehnici şi tehnologii, noilor condiţii economico-sociale privind mediul ambiant, pentru ca şi legislaţia să fie adaptată treptat la cerinţele şi posibilităţile reale.

Discuţii pot fi purtate cu privire la problema dacă ideile călăuzitoare la care urmează să ne referim constituie principii ale dreptului mediului ambiant, ca ramură de drept autonomă în sistemul nostru juridic, sau sunt principii care operează într-un domeniu vast interdisciplinar al dreptului care, deşi nu are o metodă proprie şi specifică de reglementare, are totuşi un

obiect specific şi distinct de reglementare - relaţii sociale care iau naştere în legătură cu mediul înconjurător -, care constituie criteriul fundamental de delimitare a dreptului în ramuri. În această privinţă, se poate afirma că specificul inconfundabil, ca şi importanţa prezentă şi viitoare a protecţiei juridice a mediului ambiant pot fi echivalente, în principiu, cu autonomia unei ramuri de drept.

Caracterul unitar şi specific al relaţiilor sociale reglementate de normele dreptului mediului ambiant poate constitui un izvor real al unor principii juridice proprii, ştiut fiind că temeiul obiectiv al principiilor de drept îl constituie realităţile relaţiilor sociale.

Elaborarea doctrinară a principiilor care stau la baza protecţiei mediului ambiant prezintă interes atât pentru ştiinţele juridice, cât şi din punctul de vedere al legiferării şi jurisprudenţei.

- Recunoaşterea unor astfel de principii şi aplicarea lor consecventă uşurează elaborarea sistematică a unor reguli de conduită şi constituie un fir roşu de orientate pentru revizuirea normelor juridice existente şi, dacă este cazul, pentru abrogarea lor.

- Principiile respective constituie un sprijin real pentru cei ce aplică dreptul în interpretarea corectă a normelor juridice şi traducerea lor eficientă în viaţă, mai ales, în cazul unor texte legale ambigue, dar şi în cazuri deosebite care se disting, într-o măsură însemnată, de cele obişnuite. Cu ajutorul principiilor de drept, cei ce aplică dreptul îşi pot forma o concepţie generală şi unitară despre intenţia legiuitorului, despre ideile fundamentale ale ramurii respective de drept.

- Principiile de drept constituie un sprijin de orientare şi în ştiinţele juridice, în cercetarea ştiinţifică, putând orienta, într-o oarecare măsură, direcţiile de cercetare.

- Principiile de drept pot fi utilizate cu succes şi în învăţământul juridic, constituind un mijloc ajutător de înţelegere a problemelor studiate, apărând şi ca un instrument de stimulare a gândirii studenţilor.

- În fine, mai arătăm că principiile de drept, datorită fundamentării lor pe legile sociale obiective, pot contribui la conturarea unui tablou real în ochii nespecialiştilor cu privire la domeniul complex al unei ramuri de drept - cum este dreptul mediului -, fiind astfel un instrument de formare şi dezvoltare a conştiinţei juridice a cetăţenilor.

Legea noastră generală (nr. 9/1973) privind protecţia mediului înconjurător nu face referire expreesă la principii, dar cuprinde unele reglementări generale, din care, ca şi din actele normative speciale în materie, se pot generaliza acele idei călăuzitoare care constituie principiile dreptului mediului ambiant. Dintre acestea, în cele ce urmează, ne vom referi la cele mai importante.

a) Principiul prevenirii poluării este de esenţa protecţiei mediului ambiant, dând raţiune acestei activităţi umane. Protecţia mediului îşi poate îndeplini misiunea numai dacă îşi propune ca scop evitarea situaţiilor de pericol, a situaţiilor nefaste care pot duce la poluarea mediului. Protecţia prin prevenire a mediului ambiant cuprinde şi acţiunile de dezvoltare a mediului, o atitudine activă modelatoare a diferitelor elemente ale mediului natural sau artificial. Aceasta se poate numi protecţia profilactică a mediului ambiant. Principiul prevenirii poluării operează practic în două trepte. Pe de o parte, el priveşte întreaga activitate de codificare, întrucât legislaţia privitoare la mediu are ca idee centrală activitatea preventivă. Pe de altă parte, în realizarea practică a acestui principiu un rol deosebit îl au autorităţile administrative în autorizarea şi controlul diferitelor activităţi din domeniu (autorizarea sau neautorizarea folosirii unor substanţe chimice pentru protecţia plantelor ori interzicerea importării unor astfel de substanţe considerate dăunătoare sănătăţii omului sau animalelor etc.).

Activitatea de prevenire a poluării mediului presupune, printre altele, şi stabilirea responsabilităţilor şi aplicarea unor sancţiuni, care la rândul lor să contribuie la prevenirea săvârşirii altor acte de poluare a mediului. Reamintim în legătură cu acest principiu prevederile art. 4, alin 2, din legea nr. 9/1973 (privind protecţia mediului înconjurător), după care această deosebit de importantă activitate se realizează şi prin prevenirea poluării mediului ambiant şi a efectelor dăunătoare ale fenomenelor naturale. Rezultă că principiul examinat aici este consacrat expres în legea noastră generală în materie.

b) Sarcinile complexe ale protecţiei mediului ambiant se realizează treptat, paralel cu dezvoltarea economică a ţării, cu luarea în considerare a priorităţilor în materie şi în funcţie de resursele financiare ale societăţii, ale diferiţilor agenţi economici.

Se impune realizarea cu prioritate a acelor sarcini ale protecţiei mediului, care vizează direct viaţa şi sănătatea omului, pentru "asigurarea unor condiţii de viaţă şi de muncă tot mai bune generaţiilor actuale şi viitoare" (art. 4, alin.1, din Letea nr. 9/1973).

Principiul realizării treptate a măsurilor de protecţie a mediului poate fi privit în două sensuri. Într-un prim sens, acest principiu înseamnă că în prevenirea pagubelor şi stricăciunilor trebuie acţionat mai întâi în privinţa factorilor cu pericol mai mare, mai iminent, iar în cadrul acestora un accent deosebit trebuie pus pe obiectivele evidenţiate ca zone protejate în mod expres de lege. Astfel de teritorii - protejate în mod special - sunt monumentele naturii, zonele declarate ca atare datorită poluării accentuate a aerului, teritoriile dens locuite, cele ale localităţilor balneoclimaterice, teritoriile

unor unităţi sanitare etc. Într-un al doilea sens, principiul treptăţii exprimă cerinţa ca realizarea sarcinilor protecţiei mediului ambiant să fie conjugată cu puterea economică a societăţii şi a celor chemaţi (obligaţi) să ocrotească natura, iar acţiunile de protecţie să fie intensificate paralel cu dezvoltarea economică a ţării (inclusiv a agenţilor economici).

c) Principiul armoniei obligatorie dintre protecţia mediului şi diferite activităţi organizate cu un anume scop. Acest principiu vizează, aproape exclusiv, pe cei ce desfăşoară activităţi economice de diferită natură. Prin activităţi desfăşurate cu un anumit scop determinat (deci, cu o anumită destinaţie) înţelegem acele activităţi economice în desfăşurarea cărora agentul respectiv trebuie să ţină cont de cerinţele protecţiei mediului ambiant. În acest sens, este dăunătoare şi potrivnică cerinţelor practice poziţia acelor agenţi economici care consideră neeconomicoase cheltuielile făcute cu măsurile de protecţie a mediulu (sau, în cel mai bun caz, le acceptă ca un rău necesar).

Printr-o activitate economică producătoare realizată cu neluarea în considerare a regulilor privind poluarea se pot cauza prejudicii mediului, pot fi afectaţi cei ce lucrează în domeniu, poate fi întârziat transportul etc. Prejudiciile astfel cauzate trebuie, desigur, reparate, pierderile trebuie compensate etc., ceea ce presupune alte cheltuieli, care pot depăşi cheltuielile ce s-ar putea face pentru prevenirea poluării. Dar cel mai semnificativ aspect negativ este că prejudiciile cauzate mediului, de multe ori, nici nu pot fi reparate integral. De altfel, pagubele cauzate mediului totdeauna apar într-un domeniu sau la nivelul economiei naţionale; poate nu ca prejudicii directe, ci în concediile de boală ale celor ce lucrează în domeniu sau care au consumat apă poluată, au inhalat aer poluat etc., în pieirea lumii vii naturale, ori şi mai direct la o întreprindere care utilizează în procesul de producţie apă de calitate necorespunzătoare, fiind astfel obligată să monteze unele instalaţii de prelimpezire a apelor, să introducă unele tehnologii speciale etc., nemaivorbind de calitatea necorespunzătoare a produselor realizate până la luarea unor astfel de măsuri costisitoare.

Este de reţinut că orice părticică a mediului uman, ca şi mediul ambiant în ansamblu are o valoare specifică, valoare care poate fi micşorată, unele elemente ale naturii pot fi parţial nimicite etc. Procesul reproducţiei trebuie să cuprindă şi reproducţia mediului; prin urmare valoarea părţii mediului uman consumat sau rănit în procesul de producţie trebuie să fie inclusă în valoarea nou creată, deci trebuie să treacă în valoarea noului produs realizat şi, deci, în valoarea globală a produsului social. Cu alte cuvinte, trebuie să devină parte a mărfii, respectiv a produsului social, ca şi forţa de muncă umană consumată în procesul de producţie, respectiv ca şi valoarea mijloacelor de producţie consumate. Astfel de calcule trebuie făcute atât la nivel

microeconomic, cât şi macroeconomic. Aceste precizări sunt valabile în privinţa oricărei forme de activitate economică, indiferent că este vorba de o activitate industrială, agricolă (mai ales de menţinerea productivităţii solului), de domeniul prestărilor de servicii etc.

d) Principiul coordonării şi sprijinirii de către stat a activităţii de protecţie a mediului ambiant exprimă o activitate statală care se justifică prin interesul public manifestat pentru păstrarea şi ameliorarea mediului de viaţă al omului. Statul intervine prin organele sale în toate domeniile protecţiei mediului.

Rolul statului apare evident, înainte de toate, în privinţa adoptării normelor legale, cu caracter imperativ, privind protecţia mediului ambiant, dar şi în privinţa aplicării normelor juridice respective. Statul este chemat, de asemenea, să acorde sprijin organizatoric şi material pentru îndeplinirea îndatoririlor legale ce revin agenţilor economici şi cetăţenilor în privinţa protecţiei mediului ambiant. Statul organizează pregătirea specialiştilor, finanţează sau sprijină cercetarea ştiinţifică de specialitate, organizează aplicarea în practică a rezultatelor obţinute în cercetarea ştiinţifică, organizează sau sprijină activităţile didactice privind protecţia mediului ambiant, soluţionează litigiile născute în legătură cu poluarea mediului, aplică sancţiuni faţă de cei ce încalcă normele legale în materie etc.

Prin întreaga sa activitate, statul urmăreşte, deci, respectarea de către toţi cărora le sunt adresate legile în materie a regulilor de conduită referitoare la protejarea şi îmbunătăţirea mediului natural şi artificial.

e) Atragerea tuturor organelor, organismelor, organizaţiilor, agenţilor economici şi cetăţenilor la soluţionarea obiectivelor şi îmbunătăţirea mediului ambiant este un alt principiu care trebuie să călăuzească întreaga această activitate. Însemnătatea acestui principiu devine evidentă dacă avem în vedere că mediul poate fi şi este poluat nu numai de agenţi economici, ci şi de cetăţeni, ca persoane fizice. De aceea, şi oamenii care nu desfăşoară o activitate economică propriu-zisă trebuie atraşi în activitatea de protejare a mediului ambiant. Dar, trebuie avut în vedere şi faptul că în unităţile economice, în general, deci şi în cele care poluează mediul, lucrează oameni, care în calitate de lucrători pot contribui la limitarea sau chiar încetarea poluării.

Totodată, diferitele organizaţii şi organisme (sindicatele, asociaţiile profesionale, chiar partidele politice etc.) pot uni şi îndrepta forţele şi activităţile omeneşti spre protejarea şi îmbunătăţirea mediului de viaţă.

Conştientizarea în rândul populaţiei a necesităţii evitării sau reducerii poluării, a respectării întocmai a legislaţiei mediului este, de asemenea, o

activitatea ce poate fi desfăşurată de diferite organe şi organisme, ce poate avea ca efect activizarea tuturor forţelor pentru protecţia mediului ambiant.

f) Principiul instituirii unui sistem complex al sancţiunilor pentru poluarea mediului a stat la baza reglementărilor legale în materie. Caracterul interdisciplinar al reglementărilor privind protecţia mediului explică complexitatea sancţiunilor aplicabile în cazul încălcării regulilor de conduită în materie.

Este suficient să ne referim la prevederile art. 73 din Legea nr. 9/1973, după care "Încălcarea dispoziţiilor legale cu privire la protecţia mediului atrage răspunderea disciplinară, materială, civilă, contravenţională sau penală, după caz".

Caracterul complex al sistemului de sancţiuni nu înseamnă numai o paletă largă a formelor de răspundere, ci şi faptul că diferite forme ale răspunderii la care ne referim se pot aplica cumulativ; pentru aceeaşi faptă de poluare a mediului se poate aplica o sancţiune contravenţională de suspendare a activităţii şi o amendă, dar pentru prejudiciile patrimoniale cauzate altor persoane intervine, în acelaşi timp, şi răspunderea civilă de reparare a prejudiciului.

g) Principiul cooperării internaţionale rezultă din faptul că poluările, de regulă, nu pot fi localizate, efectele lor nu se încadrează în limitele graniţelor administrative ale unei ţări. Poluarea poate avea efecte extrateritoriale prin mişcarea aerului, curgerea apelor etc.

Poluarea internaţională a mediului poate apare în trei forme principale:

- poluarea mediului pe teritorii aparţinătoare altor state;
- poluarea mediului pe teritorii proprii, care produc efecte şi pe teritoriul altor state;
- poluarea mediului pe teritorii sau spaţii ce nu aparţin nici unui stat (în cosmos, pe Antarctic, pe oceane).

Organismele internaţionale de specialitate coordonează activitatea complexă de luptă împotriva poluării mediului pe plan internaţional şi adoptă hotărâri, înainte de toate, de recomandare în interesul protecţiei mediului în diferite ţări.

6. Protecţia şi dezvoltarea mediului ambiant ca sarcină de stat

În tezele pentru elaborarea proiectului de constituţie a României, în cadrul capitolului II (intitulat Drepturile şi libertăţile fundamentale) la pct. 22, alin. 1, s-a stabilit: "Statul, atât prin politica de dezvoltare economică a ţării, cât şi prin cea de protecţie socială a cetăţenilor, este obligat să le asigure

acestora condiţii optime pentru un nivel de trai decent, corespunzător contribuţiei fiecăruia la progresul social-economic al ţării", iar în alineatul 2 s-a stabilit - după cum am mai arătat - că "Legea va stabili măsuri pentru: asigurarea unui mediu înconjurător echilibrat ecologic; dezvoltarea localităţilor într-o concepţie urbanistică modernă" etc.

În această privinţă, în art. 43, alin. (1) din Constituţia României se prevede: "Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică şi de protecţie socială, de natură să asigure cetăţenilor un nivel de trai decent".

În reglementarea mai veche, cuprinsă în Legea nr. 9/1973, se stabileşte că în ţara noastră protecţia mediului ambiant constituie o problemă de interes naţional (art. 1), şi de aceea, înfăptuirea politicii de protecţie a mediului înconjurător este o îndatorire de bază, permanentă, înainte de toate, a organelor şi organizaţiilor de stat (art. 2).

Datorită caracterului complex al protecţiei şi dezvoltării mediului, precum şi faptului că efectele activităţii de protecţie a mediului ambiant se răsfrâng asupra întregii societăţi, s-a format o părere doctrinară quasi-unanimă că protejarea mediului şi luarea măsurilor pentru menţinerea acestuia, în măsura posibilităţilor, în stare nepoluată şi chiar pentru îmbunătăţirea sa constituie o problemă şi o sarcină de stat. Statul este chemat, deci să adopte reglementările legale corespunzătoare, să stabilească domeniile şi sfera acestor activităţi, să determine limitele admise ale poluării, să îndrume şi să sprijine activităţile tehnico-organizatorice şi traducerea în viaţă a legislaţiei privind protecţia şi dezvoltarea mediului ş.a.

Indiferent dacă protecţia mediului este considerată sau nu o funcţie distinctă a statului (aceasta fiind o problemă pur teoretică), importanţa practică a acestei activităţi nu poate fi pusă la îndoială. De aceea ea trebuie considerată ca o sarcină, o atribuţie deosebit de importantă a statului, al cărui rol în această privinţă va creşte în viitor.

Odată cu generalizarea crizei ecologice şi constatarea efectivă a consecinţelor poluării mediului, s-a generalizat o mişcare ecologistă, care sprijină activitatea complexă a organelor şi organizaţiilor de stat de protejare şi îmbunătăţire a mediului.

Desigur, prin dimensiunile şi semnificaţiile sale, protecţia mediului rămâne o problemă de interes naţional, iar statul, ca reprezentant al intereselor generale ale societăţii, va fi ţinut, în orice împrejurare, să garanteze cetăţenilor săi, prin măsuri economico-financiare, organizatorice, juridice etc. realizarea cerinţelor legal-practice ale ocrotirii calităţii factorilor de mediu şi ale ameliorării acestora.

Mişcările ecologiste au rolul de a urmări modul în care organele de stat îşi îndeplinesc obligaţiile legale din domeniu, dar chiar să şi influenţeze (prin iniţiere legislativă şi participare în parlamentul ţării) activitatea de

perfecţionare a legislaţiei mediului. Organele de stat colaborează cu mişcările ecologiste şi, dacă este cazul - cum s-a întâmplat în multe ţări dezvoltate ale lumii - să nu acorde autorizaţii de deschidere a unor noi obiective industriale (mine, fabrici de preparate a unor concentrate de minereuri, a unor substanţe chimice etc.) ori să dispună sistarea activităţii unor astfel de întreprinderi sub presiunea opiniei publice alarmate de creşterea gradului de poluare sau a iminenţei acesteia. Opinia publică este, de regulă, exprimată tocmai de mişcările ecologiste. Acestea, în primul rând partidele ecologiste sprijină, deci, statul în adoptarea şi aplicarea legilor ţării, dar şi în mobilizarea agenţilor economici (indiferent cu ce fel de capital social) să nu neglijeze investiţiile în tehnologii antipoluante, ca acestea să nu rămână exclusiv pe seama statului.

În urma constatării generalizării efectelor poluării mediului mişcările ecologiste au căpătat un caracter internaţional. Activitatea intensă desfăşurată pentru un mediu sănătos, nepoluat de către stat şi mişcările ecologiste atrage şi oamenii, pe cei ce suferă până la urmă în urma poluării, să acţioneze conştient pentru protecţia mediului ambiant, iar în calitate de alegători, prin reprezentanţii lor, să transfere această luptă şi în parlamentul ţării, unde deputaţii respectivi pot contribui la adoptarea de noi norme juridice sau la perfecţionarea celor existente în materie.

7. Protecţia mediului şi politica de dezvoltare

Fiind o sarcină statală şi socială, lupta pentru protecţia şi dezvoltarea mediului ambiant apare strâns legată şi chiar condiţionată de politica economică generală privind viitorul ţării. Protecţia şi dezvoltarea mediului ambiant (trebuie să constituie parte integrantă a politicii statale.

Politica exprimă nu numai relaţii teoretice abstracte, ci şi relaţii practice obiective. Din punctul de vedere al problemelor de care ne ocupăm, aceasta înseamnă că, indiferent de culoarea politicii de dezvoltare valabile într-o perioadă de evoluţie a societăţii, problemele teoretice şi practice ale poluării şi protecţiei mediului ambiant nu pot fi neglijate, ele neputând lipsi din această politică.

Întrucât, paralel cu dezvoltarea economico socială, în activitatea statală se poate constata o diferenţiere a concepţiilor politice în cele mai variate domenii de activitate, formându-se diferite concepţii politice denumite de ramură. Astfel, se disting politica economică, politica administrativă, politica legislativă, politica de protecţie socială, politica culturală ş.a.m.d. Mai mult, treptat au apărut şi subramuri ale politicii: astfel este, de exemplu, cazul politicii economice în cadrul căreia distingem, politica industrială, politica agrară, politica fiscală, vamală etc.

Având în vedere dimensiunile şi varietatea poluăriişi ţinând cont de mărimea şi importanţa sarcinilor privind protecţia mediului ambiant, considerăm că formularea unor concepţii ştiinţific fundamentate privitoare la realizarea sarcinilor ce stau în faţa societăţii în acest domeniu constituie suficient temei pentru autonomizarea politicii de protecţie şi dezvoltare a mediului ambiant.

Politica de protecţie şi dezvoltare a mediului ambiant îşi manifestă laturile sale speciale în cele mai variate ramuri şi subramuri ale politicii de dezvoltare, urmărind realizarea scopurilor stabilite în lupta împotriva poluării, crearea condiţiilor de mediu pentru viaţa generaţiilor actuale şi viitoare. Această politică se încadrează organic în sistemul politic al societăţii. Ea nici nu poate fi concepută izolat, nu poate fi un scop în sine. Această politică este strâns legată şi determinată de nivelul economic al societăţii şi, deci, nu poate exista decât în strânsă legătură cu politica economică, cu cea administrativă, cu politica legislativă, Politica economică realizează legătura dintre politica de protecţie şi dezvoltare a mediului şi politica de dezvoltare teritorială şi autonomie locală, cu politica de investiţii etc., urmărind asigurarea mijloacelor financiare neceseare acoperirii cheltuielilor legate de protecţia şi dezvoltarea mediului ambiant.

Caracterul complex al protecţiei şi dezvoltării mediului ambiant şi acumularea de noi probleme în procesul dezvoltării economico-sociale determină ca politica de protecţie şi dezvoltare a mediului să stimuleze dezvoltarea şi cooperarea ştiinţelor interesate. Rezultatul cooperării dintre diferitele ramuri ale ştiinţei nu poate fi decât elaborarea unor tehnologii care să împiedice degradarea în continuare a factorilor de mediu şi, dacă este posibil, să contribuie la îmbunătăţirea şi dezvoltarea condiţiilor ecologiee.

Tot ştiinţa este chemată să elaboreze acele limite ale poluării, care - în situaţii date - încă nu afectează negativ sănătatea oamenilor, flora şi fauna terestră şi acvatică. Desigur, aceşti parametri ştiinţific fundamentaţi sunt apoi legiferaţi, aplicarea legislaţiei respective fiind urmărită de organele de stat şi de organismele ecologice.

În cadrul politicii de protecţie şi dezvoltare a mediului ambiant, în colaborare cu ramurile politicii economice se elaborează un sistem eficient al mijloacelor juridice în domeniu, inclusiv un sistem al sancţiunilor faţă de agenţii poluanţi.

CAPITOLUL II. DREPTUL MEDIULUI ÎN SISTEMUL DREPTULUI ROMÂNESC

1. Apariţia dreptului mediului

Protecţia şi dezvoltarea mediului a devenit treptat o problemă centrală a statului, a agenţilor economici, a tuturor cetăţenilor.

În astfel de condiţii, în stadiul actual al dezvoltării societăţii umane, este necesară recurgerea la instrumentul juridic, care prin normele sale prohibitive, permisive, limitate, imperative şi de recomandare contribuie activ la protejarea şi dezvoltarea mediului ambiant, aflat practic într-o primejdie crescândă. Într-adevăr, până când conştientizarea întregii societăţi privind necesitatea protejării mediului nu atinge un anumit nivel, este obligatorie intervenţia statului, care reprezintă interesele fundamentale ale societăţii, prin utilizarea tuturor mijloacelor juridice care stau la îndemână pentru protecţia şi dezvoltarea mediului ambiant.

Ocrotirea mediului prin mijloace juridice nu are un istoric prea bogat, îndelungat. Acest lucru este explicabil, din moment ce însăşi protecţia mediului este un produs al istoriei contemporane.

Cu toate acestea, se cunosc unele reglementări juridice incipiente referitoare la protecţia unor elemente ale mediului natural. Astfel, de exemplu, în Anglia Edward I a interzis arderea cărbunelui pe motiv că fumul acestuia este dăunător sănătăţii. Se cunosc din secolul trecut interdicţii cu privire la vânarea sau captarea anumitor păsări în perioadele lor de înmulţire. Ca urmare a industrializării, în secolul trecut au apărut unele norme juridice privitoare la protecţia împotriva efectelor dăunătoare ale activităţii din domeniu etc.

De apariţia unui drept al mediului, al protecţiei acestuia, desigur, nu se putea vorbi la vremea respectivă. Acesta este legat de apariţia şi generalizarea problematicii complexe a protecţiei mediului ambiant, ceea ce s-a conturat, mai ales, după cel de-al doilea război mondial, mai exact pe la sfârşitul anilor cincizeci.

Desigur, având în vedere nivelurile deosebite ale dezvoltării economico-sociale şi, deci, situaţiile deosebite ale poluării mediului, precum şi perioadele diferite de conştientizare a necesităţii protecţiei mediului, legislaţia în materie şi dreptul mediului ca atare au apărut, în diferite ţări, în perioade diferite.

În ţara noastră, legislaţia propriu-zisă de protecţie a unor elemente ale mediului natural a apărut, de asemenea, treptat, mai ales, în anii şaizeci şi începutul anilor şaptezeci (cu precizarea că şi la noi au existat mai de mult astfel de reglementări ca, de exemplu, cele cuprinse în Codul silvic din 1910, înlocuit cu Codul silvic din 1963). Dar, de apariţia şi dezvoltarea unei legislaţii ştiinţific fundamentată, bazată pe o concepţie unitară, cu o strategie globală se poate vorbi numai în ultimele două-trei decenii.

Problema înmănuncherii acestor reglementări legale într-o ramură de drept distinctă, cu un obiect propriu de reglementare, nici nu s-a pus în doctrina noastră până la sfarşitul anilor optzeci, deşi în urma adoptării Legii nr. 9/1973, care constituie cadrul legislativ general în materie, temei legislativ pentru examinarea unei astfel de probleme teoretice a existat şi la noi. În realitate, o analiză teoretică a problemei, cu argumente pro şi contra, nici până în prezent nu s-a făcut în doctrina noastră. Se cunosc doar unele afirmaţii neargumentate referitoare la un "drept ecologic" (Gh. Beleiu) sau un "drept al mediului înconjurător" (M. Duţu) fără să se opteze, însă, pentru recunoaşterea unui drept al mediului, ca ramură autonomă în sistemul nostru juridic.

Este indiscutabil că în istoria legislaţiei ţării noastre privind mediul ambiant un moment deosebit de important l-a constituit apariţia Legii nr. 9/1973 privind protecţia mediului înconjurător. Scopul declarat al acestei legi a fost exprimarea sintetică a necesităţii asigurării menţinerii şi îmbunătăţirii calităţii mediului, corespunzător cerinţelor ocrotirii naturii şi desfăşurării armonioase a vieţii pe Terra. Această lege cuprinzătoare şi modernă la vremea respectivă a avut şi are o însemnătate principială, arătând drumul legislativ şi practic care trebuie urmat în acest domeniu al relaţiilor sociale, de o însemnătate deosebită pentru populaţia ţării.

Făcând abstracţie de cerinţa firească privind adoptarea unei noi legi generale cu privire la protecţia mediului şi reînnoirea, perfecţionarea legilor speciale referitoare la protejarea diferitelor elemente (apa, aerul, solul, pădurile etc.) ale naturii, vom porni de la normele legale în vigoare, mai ales de la Legea nr. 9/1973, pentru a exprima poziţia noastră cu privire la locul acestei legislaţii - indiscutabil specifice, referitoare la o categorie distinctă, tot specifică, a relaţiilor sociale - în sistemul dreptului ţării noastre.

Locul acestei legislaţii în sistemul nostru juridic se pune, desigur, înainte de toate, în cadrul problemelor teoretice generale ale dreptului. Se impune, deci, aprecierea însemnătăţii sociale a normelor juridice la care ne referim, dar şi stabilirea rolului teoriei dreptului în formarea şi perfecţionarea acestei legislaţii.

Se înţelege că teoria dreptului acordă atenţia cuvenită normelor protecţiei mediului ambiant în măsura în care se pot evidenţia trăsături proprii şi generalitatea dreptului mediului.

Cu toate că acordăm atenţia cuvenită aspectelor teoretice, în legătură cu problema dreptului mediului vom porni, totuşi, de la cerinţa practică de a proteja după o concepţie ştiinţifică mediul ambiant; practic importantă este nu aşezarea acestei legislaţii într-un loc sau altul în sistemul nostru juridic, ci existenţa unei legislaţii eficiente şi a unei practici utile pentru protejarea şi dezvoltarea mediului ambiant.

O asatfel de poziţie pragmatică, mai puţin teoretizată, poate fi întâlnită frecvent în ţările anglo-saxone, unde se pune mai puţin accent pe împărţiri abstracte a dreptului în ramuri. Această legare a cerinţelor practice, a importanţei unuia sau altuia dintre domeniile dreptului, de aspectele ramurizării a dreptului poate fi întâlnită şi în dreptul unor ţări europene de pe continent, unde se încearcă abandonarea împărţirii dreptului în public şi privat, dar se acceptă totuşi existenţa diferitelor ramuri de drept, şi unde dreptul mediului este considerat, fără prea multă teoretizare, o ramură autonomă a dreptului. În această coneepţie, uneori se invocă, printre altele, un argument - cu care nu putem să fim de acord - că normele dreptului mediului sunt exprimate în cod, iar când avem un cod avem şi ramură de drept autonomă (J. Lamarque, Droit de la protection de la nature et de l'environnement, Paris, 1973 ş.a.).
Se obişnuieşte să se susţină şi ideea că întreaga concepţie despre sistemul juridic este în plină transformare în toate ţările (şi nu numai în fostele ţări socialiste), acordându-se atenţie deosebită unor domenii practic importante şi nu teoretic argumentate, cum sunt dreptul protecţiei consumatorilor, dreptul protecţiei sociale, dreptul protecţiei cosmosului etc. şi, desigur, dreptul mediului (sau protecţiei mediului), care ne interesează în această lucrare.

Ni se pare că şi în dreptul nostru va trebui să acordăm o mai mare atenţie aspectelor practice, consecinţelor aplicării diferitelor legislaţii, în cazul nostru a normelor dreptului mediului în viaţa de toate zilele, fără însă să renunţăm, desigur, complet la cerinţele, criteriile teoretice ce fundamentează anumite concluzii practice. Socotim că, indiferent de metodele de analiză, problema dreptului mediului nu mai poate fi neluată în seamă; este necesar să se stabilească dacă normele protecţiei mediului ambiant constituie o parte a dreptului administrataiv, dacă este vorba doar de o grupare a principiilor şi reglementărilor sub denumirea de "legislaţia mediului", chiar dacă această din urmă soluţie apare prea voalată pentru a putea fi socotită corespunzătoare cerinţelor practice, sau dacă se poate admite că dreptul mediului înconjurător este o ramură autonomă în sistemul nostru juridic. Răspunsul afirmativ pentru această din urmă soluţie va trebui să aibă o acoperire atât practică, cât

şi teoretică, ceea ce justifică pe deplin şi contraargumentări. Acceptarea sau refuzul autonomiei dreptului mediului trebuie să răspundă şi la întrebarea în ce măsură teoria dreptului poate să-şi păstreze caracterul de generalitate şi abstractizare dacă soluţionarea problemei autonomiei dreptului mediului se porneşte de la cerinţe practice, de la eficienţa constatabilă a normelor juridice respective înmănuncheate la un loc.

Pentru ca răspunsul la întrebarea "ce este dreptul mediului" să fie cât mai realist este necesar să se lămurească în ce constă aspectul concret, importanţa tehnică şi socială, adică valoarea reală a normelor dreptului mediului.

În doctrina internaţională întâlnim diverse concepţii privitoare la conceptul de mediu, de protecţie a mediului şi, desigur, de dreptul (protecţiei) mediului.

De aceea, nu este lipsit de interes ca, în soluţionarea problemei, să pornim de la realitatea incontestabilă că dificultăţile legate, în orice privinţă, de mediu se află în legătură organică cu specificul şi imensitatea producţiei actuale, ale activităţii economice moderne. În mod concret, este vorba de acea problemă interpretabilă numai istoriceşte că omul în procesul de producţie, de activitate economică în general, îşi apropie natura.

Întrucât producţia modernă a transformat întreaga natură în obiectul său de activitate, fără să o poată stăpâni în mod corespunzător, consecinţele acestei activităţi economice au o greutate specifică din ce în ce mai mare şi exprimă o ameninţare din ce în ce mai evidentă tocmai în privinţa naturii, întrucât nu de puţine ori se are în vedere numai rezultatul imediat ce poate avea, profitul iminent ce poate produce activitatea economică.

În privinţa examinării evoluţiei istorice a problemei mediului şi a protecţiei acestuia reflectat în norme juridice distingem trei etape.

În prima etapă, - aproximativ până la sfârşitul veacului trecut -, în centrul atenţiei a stat, în esenţă, categoria mare a relaţiilor sociale din afara procesului de producţie industrială, chiar dacă într-o formă incipientă s-a putut vorbi deja şi de unele aspecte ale protecţiei naturii, la început ca valori estetice, iar apoi şi ca valori economice generale. Acest din urmă aspect s-a accentuat când legat de nivelul real al producţiei a apărut şi interesul economic bazat pe profit.

În etapa a doua, poluarea mediului, care devenea din ce în ce mai evidentă, era apreciată în primul rând ca un pericol ce ameninţă oamenii, şi numai apoi s-a conştientizat că ea periclitează natura însăşi ce poate avea efecte negative asupra ciclurilor de producţie.

În etapa a treia, apare iminent pericolul secării resurselor energetice ale producţiei, care periclitează întreg procesul de producţie, fundamentul economic al societăţii umane.

Este indiscutabil că, luând în considerare şi această evoluţie istorică, orice răspuns în legătură cu problema poluării şi protecţiei mediului poate fi dat numai cu luarea în considerare a nivelului de dezvoltare economică într-o societate dată. Aceasta, în primul rând datorită faptului că orice soluţie tehnică, financiară şi, evident, legislativă, poate fi găsită numai în funcţie de posibilităţile economice reale şi prin conştientizarea necesităţii protecţiei tuturor elementelor naturii. Clarificarea prealabilă a acestor posibilităţi constituie şi premisa adoptării unei legislaţii eficiente.

Tot atât de adevărat este, însă, şi faptul că contrapunerea unor ţări datorită nivelului lor deosebit de dezvoltare economică nu poate fi considerat ca temei pentru luarea, respectiv neluarea anumitor măsuri de protecţie a mediului ambiant. Cu toate acestea, asemenea contrapuneri, constând în stabilirea de scopuri şi sarcini diferite,, polarizate, pentru ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare, s-au făcut chiar la Conferinţa de la Stockholm (privind protecţia mediului înconjurător), adevărat în condiţiile social-politice şi economice mondiale de atunci (1972). Este desigur necesar ca, fără a contrapune economiile diferitelor ţări, să se ia în considerare, totuşi, nivelul de dezvoltare economică dintr-o ţară sau alta ce influenţează sau determină chiar gradul de poluare, dar şi mijloacele şi metodele de protecţie a factorilor de mediu, inclusiv exprimarea acestora pe planul dreptului.

În condiţiile privatizării economiei ţării noastre, lupta împotriva poluării mediului capătă alte dimensiuni. Economia super centralizată şi, mai ales, proprietatea de stat (ce cuprindea cea mai importantă parte a mijloacelor de producţie) a frânat, iar uneori a împiedicat chiar aplicarea eficientă a legislaţiei existente în privinţa protecţiei mediului. Greutatea centrală a constat în aceea că la nivelul întregii societăţi, agentul (economic) poluant şi organul de stat chemat să ia măsuri legale împotriva celui vinovat aveau aceleaşi interese economice. Aceasta a dus, de cele mai multe ori, la neluarea măsurilor legale pentru protejarea şi dezvoltarea mediului ambiant, făcând şi mai evidentă necesitatea separării şi pe baze de interese economice a celor ce poluează de cei ce sunt chemaţi să aplice normele de protecţie a mediului ambiant.

Devine - credem - din ce în ce mai evident că dreptul mediului necesită o viziune complexă, fiind necesară luarea în considerare a diferitelor valori economice şi sociale, fără de care nici legiuitorul şi nici cei chemaţi să aplice dreptul nu-şi pot atinge scopul. De aceea, legislaţia mediului poate fi concepută numai pe baza unei viziuni complexe şi totodată unitare, ca ea să cuprindă în mod raţional şi în legăturile lor organice toate elementele mediului care trebuie protejate.

O astfel de viziune complexă prin care se urmăreşte realizarea aceluiaşi

scop - protecţia şi dezvoltarea mediului ambiant - trebuie să ne convingă de utilitatea teoretică şi practică a înmănuncherii diferitelor instituţii juridice, cuprinse până acum în dreptul administrativ, dreptul comercial, dreptul agrar, dreptul funciar, dreptul financiar, dreptul civil şi dreptul penal sau chiar în dreptul internaţional (public şi privat), într-o concepţie unitară şi structurare logică într-o ramură de drept autonomă în plină formare.

Socotim, deci, că în prezent sunt întrunite toate condiţiile care justifică recunoaşterea autonomiei dreptului mediului.

Într-adevăr, teoretic se susţine că putem vorbi de o ramură de drept autonomă în situaţia în care se poate evidenţia o categorie distinctă de relaţii sociale - obiect de reglementare - cu trăsături specifice. Observăm că, în cazul dreptului mediului, această cerinţă teoretică este pe deplin satisfăcută; indiferent de elementul, de factorul mediului, trăsătura comună constă în aceea că se urmăreşte protecţia şi îmbunătăţirea mediului, menţinerea şi dezvoltarea condiţiilor de viaţă. Aceasta apare, deci, ca o trăsătură comună a tuturor raporturilor de drept al mediului. Tot teoretic (dar, evident, şi practic) se cere existenţa unor reglementări legale referitoare la protecţia şi dezvoltarea diferitelor elemente ale mediului ambiant. O astfel de cerinţă este, de asemenea, satisfăcută, existând la noi norme juridice generale cuprinse în Legea nr. 9/1973 şi o serie de reglementări speciale privitoare la protecţia aerului, apei, solului, pădurilor, florei şi faunei etc., precum şi la mediul artificial, creat de om, care toate la un loc alcătuiesc legislaţia mediului, care se deosebeşte de alte domenii ale legislaţiei noastre. Normele juridice care se referă la mediul ambiant, datorită trăsăturilor lor comune şi specificul obiectului de reglementare, pot fi înmănuncheate într-o ramură autonomă a sistemului nostru juridic.

Sub aspect practic este - credem - indiscutabil că sistematizarea instituţiilor juridice specifice în cadrul unei ramuri de drept distincte se realizează cu mai mare eficienţă, iar dezvoltarea unei concepţii juridice unitare, bazat pe aceleaşi criterii şi principii, privind aplicarea normelor dreptului mediului ambiant sunt cu mult mai utile apărării şi dezvoltării condiţiilor de viaţă, decât dispersarea şi, deci, diluarea instituţiilor juridice respective în mai multe ramuri de drept. Interesul public vine, în mod practic, în sprijinul automatizării unei astfel de ramuri de drept, în cadrul căreia eforturile să fie concentrate în aceeaşi direcţie, în vederea realizării aceluiaşi scop - protecţia şi dezvoltarea mediului ambiant.

Dreptul mediului cuprinde o serie de mijloace sau instrumente -preventive, defensive, represive şi cu caracter reparator - care s-au format în cadrul mai multor ramuri de drept, dar care în prisma interesului public şi a concepţiei politice unitare de protejare şi dezvoltare a mediului ambiant

capătă o altă finalitate, calitativ deosebită de finalităţile instituţiilor juridice de care aparţinuseră iniţial (în cadrul altor ramuri de drept).

Datorită, însă, caracterului său complex, dreptul mediului nu trebuie privit ca o ramură "închisă" a unui sistem juridic rigid, care este împărţit mecanic şi ermetic separat în diferite domenii.

Ni se pare că în acest fel ne apropiem de ideea renunţării treptate la aplicarea mecanică a teoriei generale a dreptului privitoare la gruparea normelor juridice ce reglementează anumite categorii de relaţii sociale, grupare ce trebuie realizată nu pe baza unor formulări abstracte, prea generale şi ideale, ci fundamentat pe o concepţie proprie, specifică, în cazul nostru pe cerinţele practice ale protecţiei şi dezvoltării mediului ambiant. Aşa cum poluarea nu ţine cont de împărţirea politică rigidă a teritoriilor între state şi produce consecinţe nefaste indiferent de regimul politic dintr-o ţară sau alta, ce presupune o cooperare şi acţiuni comune ce nu ţin cont de aspectele formale ale organizării societăţii umane, tot aşa şi reglementarea legală şi aplicarea normelor juridice din domeniu trebuie realizate într-o nouă şi modernă concepţie, ce nu se limitează la colectivităţi umane şi teritorii reduse, izolate, ci ţine seama de interesele publice ale colectivităţii umane în ansamblu şi priveşte totalitatea teritoriilor ce pot fi (şi sunt) poluate şi, deci, trebuie protejate. Dar, şi pe plan local trebuie realizată această concepţie, fiindcă poluarea nu produce efecte asupra unui cetăţean, asupra unui agent economic sau asupra unei colectivităţi restrânse, ci ele se extind, se propagă asupra mai multor cetăţeni sau agenţi economici, asupra unei colectivităţi mai mari.

Într-o lume nouă (în toate sensurile) este necesară o nouă concepţie şi în privinţa împărţirii dreptului în ramuri şi (în cazul nostru) a recunoaşterii autonomiei dreptului mediului, compusă din variate instituţii juridice, care urmăresc, însă, acelaşi scop - protecţia şi dezvoltarea mediului ambiant.

Chiar dacă se refuză, din anumite considerente rigide, autonomizarea dreptului mediului, ceea ce practic n-ar putea să însemne că astfel de relaţii sociale şi reglementarea juridică corespunzătoare nu există, nimic nu se opune acceptării ideii concentrării şi examinării împreună a tuturor acelor instituţii juridice care privesc protecţia şi dezvoltarea mediului ambiant, fără să se facă referire la o astfel de ramură de drept autonomă. De altfel, în prisma esenţei problemei, în ambele cazuri avem acelaşi rezultat. În concepţia noastră (concepţie ce - se pare - poate fi asemuită cu unele idei ce rezultă din anumite afirmaţii ale autorului Gh.Boboş, în Teoria generală a statului şi dreptului, E.D.P., Bucureşti, 1983, p. 159 şi urm.) drumul dezvoltării viitoare a dreptului este nu separarea rigidă a diferitelor instituţii juridice în ramuri de drept "închise", ci integrarea lor în domenii complexe ale dreptului,

ce corespunde mai bine cerinţelor dezvoltării societăţii pe plan economic, social etc. O astfel de concepţie este cu atât mai fundamentată în condiţiile în care întreaga dezvoltare economico-socială se bazează, din ce în ce mai mult, pe proprietatea privată, când activitatea se desfăşoară prin libera iniţiativă în interesul particular etc. Desigur, domeniile complexe ale dreptului se pot construi pe scheletul şi structura ramurilor de drept de până acum, recurgând la aplicarea mijloacelor juridice ale acestora, dar completându-le cu altele, împrumutate din alte ramuri de drept şi adaptate la specificul domeniului respectiv. Astfel de domenii complexe ale normelor (instituţiilor) juridice ar putea treptat înlocui ramurile de drept actuale şi prelua sarcinile acestora din urmă, completându-le cu cele impuse de cerinţele vieţii.

Şi într-un caz şi în celălalt putem vorbi de dreptul mediului.

2. Denumire

Pentru exprimarea conţinutului acestei ramuri sau domeniu al dreptului, în funcţie de concepţia fundamentală care stă la baza ei, se folosesc mai multe denumiri. În doctrina, mai ales, internaţională cel mai adesea se foloseşte denumirea de "dreptul protecţiei mediului înconjurător". Dacă am rămâne la această idee, ar trebui, totuşi să avem în vedere că în această ramură sau domeniu complex al dreptului sunt cuprinse mai multe feluri de norme juridice (preventive, defensive, represive şi reparatorii) şi nu numai cele referitoare la "protecţia" mediului. Prin urmare, întrucât scopul propus este nu numai protecţia şi dezvoltarea mediului ambiant, în prisma stabilirii conţinutului şi întinderii acţiunilor umane faţă de mediul ambiant, mai corect ar fi să utilizăm denumirea de "dreptul protecţiei şi dezvoltării mediului ambiant".

Întrucât, însă, această denumire ni se pare greoaie şi care, oricum nu reflectă toate aspectele relaţiilor sociale reglementate de norme juridice corespunzătoare, socotim că cea mai simplă şi corespunzătoare realităţii denumire ar fi "dreptul mediului" şi mai puţin "dreptul mediului înconjurător" sau "dreptul mediului ambiant", deoarece adăugarea cuvintelor "înconjurător" sau "ambiant" nu numai că ar îngreuna exprimarea ideii fundamentale, dar am folosi cuvinte care repetă în mod inutil aceeaşi idee (pleonasm) (mediu=natura înconjurătoare în care se află fiinţele şi lucrurile; înconjurător = care se găseşte de jur împrejur, care înconjoară, ce se exprimă exact şi prin cuvântul ambiant). Normele dreptului mediului nu numai protejează ceea ce ne înconjoară natural sau artificial, ci contribuie şi la îmbunătăţirea sau, cel puţin, păstrarea în stare dată a mediului, la prevenirea unor acţiuni care ar putea dăuna mediului. De asemenea, aceste norme sancţionează actele şi faptele săvârşite împotriva mediului.

Considerăm necorespunzătoare şi denumirea de "drept ecologic", ştiut fiind că ecologia (sau oecologia) este ştiinţa care se ocupă cu cercetarea influenţei factorilor externi asupra organismelor animale şi vegetale. Or, dreptul mediului cuprinde norme juridice care depăşesc sfera organismelor animale şi vegetale şi se referă şi la alţi factori naturali (apa, aerul, solul) dar şi la mediul artificial (creat de om).

3. Definiţie

Dreptul mediului cuprinde totalitatea normelor juridice (preventive, defensive, represive şi reparatorii) care reglementează relaţiile interumane formate în legătură cu protecţia şi ameliorarea mediului uman.

4. Obiect

Obiectul dreptului mediului îl constituie un complex de relaţii sociale formate între participanţii la procesul multilateral al protejării şi dezvoltării mediului natural şi artificial.

Având în vedere conţinutul variat al câmpului vast al normelor dreptului mediului, putem distinge patru mari domenii ale relaţiilor sociale care exprimă activităţile complexe privite în desfăşurarea lor. Astfel:

- în perioada anterioară începerii activităţii care poate periclita integritatea sau starea mediului uman, normele juridice în materie sunt chemate să prevină consecinţele păgubitoare, să dirijeze în aşa fel activităţile umane, să se evite chiar posibilitatea intervenirii unor astfel de consecinţe. Aceasta este latura cu adevărat preventivă a normelor dreptului mediului;

- în procesul realizării activităţilor privitoare la mediu, în interesul eliminării eventualelor pabuge încă neproduse sau în speranţa prevenirii altor pagube se intervine prin aplicarea normelor dreptului mediului, care apare ca un obiectiv deosebit de important al reglementării legale respective. Printr-o astfel de activitate se realizează, în esenţă, tot o prevenire, dar deja în perioada de pericol iminent, când producerea pagubei ar fi iminentă sau este chiar evidentă şi, astfel, se împiedică alte pagube;

- după ce pericolul sau paguba au intervenit, normele dreptului mediului sunt chemate să ajute la stabilirea corectă a răspunderilor, dacă este posibilă restabilirea situaţiei anterioare intervenirii consecinţelor negative ale poluării, prin recurgerea la mijloace juridice de represie şi reparaţie, care corect aplicate pot duce la evitarea altor prejudicii;

- cunoscând starea reală a mediului la un moment dat şi într-un anumit spaţiu şi având în vedere parametrii unui mediu normal sau chiar ideal, care

este (ar fi) necesari pentru dezvoltarea firească a vieţii pe Pământ, dreptul crează cadrul normal social-juridic pentru desfăşurarea relaţiilor în direcţia îmbunătăţirii mediului.

În dreptul mediului din ţara noastră întâlnim puţine acte normative "pure", consacrate exclusiv protecţiei mediului (cum este Legea nr. 9/1973). În schimb, există un număr mare de acte normative care au ca obiect de reglementare, în primul rând, relaţii sociale de altă natură. De exemplu, regulile referitoare la protecţia solului se găsesc în Legea fondului funciar (nr. 18/1991), cele care privesc protecţia pădurilor, în Codul forestier (Codul silvic) din 1963, normele care stabilesc reguli privind protecţia apelor, în Legea apelor (nr. 8/1974) ş.a.m.d.

De aceea, şi relaţiile sociale reglementate de normele protecţiei şi dezvoltării mediului sunt organic legate, înainte de toate, de relaţiile sociale de bază privind apele, pădurile, terenurile etc. Acesta evidenţiază, încă o dată, caracterul complex al obiectului de reglementare al dreptului mediului.

În sfera obiectului de reglementare al dreptului mediului, pe lângă acele relaţii sociale la care ne-am referit mai sus, includem şi altele, care sunt cuprinse aici, datorită legăturii lor organice cu primele. Într-adevăr, o parte însemnată a normelor dreptului mediului reglementează structura şi atribuţiile organelor chemate să administreze mediul natural şi artificial, să sancţioneze încălcările normelor legale în materie sau să soluţioneze, pe linie ierarhică, eventualele litigii, să ia măsuri, pe plan central sau local, pentru dezvoltarea şi îmbunătăţirea mediului etc.

5. Căile de realizare a unei cointeresări în protecţia şi dezvoltarea mediului.

Protecţia şi dezvoltarea mediului trebuie să se bazeze pe adevărul echivalenţei, ceea ce reprezintă un oarecare model de piaţă. Sistemul normelor juridice actuale din ţara noasatră nu este în măsură să asigure depistarea sigură şi fără rezerve a celor ce poluează mediul şi nici să stimuleze, să cointereseze pe agenţii economici şi cetăţenii în dezvoltarea mediului lor. Realizarea unei astfel de sarcini trebuie să fie obiectivul legiuitorului în acest domeniu.

Datorită faptului că, în privinţa poluării mediului, metodele de calcul sunt prea complicate, mărimea prejudiciului cauzat, raportul dintre faptă şi prejudiciu, identificarea agentului poluant etc. de cele mai multe ori sunt deosebit de greu de realizat şi de aceea aplicarea operativă şi corectă a legii devine anevoioasă, în doctrină s-a emis părerea că ar trebui cumva reorganizat;

transformat întreg sistemul economic, pentru a se realiza o repartiţie mai corespunzătoare, cu consecinţe şi în domeniul protecţiei mediului (Ph. Saint-Marc, Socialization de la nature, Paris, 1971, p. 61).

Pe lângă luarea în considerare a interesului social legat de activitatea economică, respectiv privirea protecţiei şi dezvoltării mediului din punctul de vedere al interesului social general, se poate pune şi problema dacă nu cumva s-ar justifica transformarea treptată a soluţiilor actuale bazate pe răspundere într-un sistem al protecţiei mediului în care să domine ideea eficienţei. O concepţie bazată pe eficienţă se justifică, mai ales, prin aceea că protecţia mediului trebuie să asigure nu numai evitarea poluării, a consecinţelor nedorite ale acesteia, respectiv combaterea efectelor sale, ci - dincolo de acestea - să contribuie la asigurarea resurselor naturale necesare producţiei şi vieţii sociale.

Dacă în analizele noastre avem în vedere şi aceste relaţii, întreaga problematică a protecţiei mediului capătă alte dimensiuni. A vorbi numai de ritmul de creştere a poluării şi a nu vedea că economia şi mai ales activitatea de producţie, dar şi relaţiile sociale în general, favorizează, uneori chiar stimulează procesul poluării mediului, este o greşeală. În condiţiile normale ale economiei de piaţă, întreg sistemul de preţuri stimulează pe producători să "scape din vedere" problemele poluării mediului (aerul, uneori şi apa sunt folosite în mod gratuit, resursele energetice pot fi şi sunt exploatate în condiţii avantajoase, deşi de cele mai multe ori sancţiuni pentru poluare există, ele nu se aplică etc.). În acest fel, agenţii economici realizează profituri mai însemnate, pe când societatea suferă în perspectivă pierderi însemnate. Pe baza unor astfel de premmise, a fost exprimată părerea că pentru folosirea diferitelor elemente, a diferiţilor factori ai mediului să se achite o anumită taxă prestabilită (I. Enchourei şi I.P.Bennet, citaţi de Mozer Miklos în lucrarea A környezetvedelem alapjai - A zajés zajártalmak, Budapesta, 1975, p. 78).

Prin urmare, ineficienţa sistemului bazat exclusiv pe răspundere avansează ideea necesităţii găsirii unui sistem de cointeresare în domeniul protecţiei şi dezvoltării mediului.

Sistemul de cointeresare bazat pe sistemul de proprietate actual şi, mai ales, viitor (la care ne vom referi mai jos) este, de altfel, în concordanţă şi cu sistemele moderne de răspundere, în măsura în care suportarea riscului este plasată în centrul sistemului de răspundere ori ea înlocuieşte chiar răspunderea propriu zisă.

Suportarea riscului în domeniul protecţiei mediului trebuie să constituie un element component al sistemului relaţiilor de proprietate. Este, deci, de dorit ca legiuitorul nostru să adopte sistemul de cointeresare în locul sistemului de

răspundere. Aceasta, deoarece, în concepţia noastră, nu constrângerea, perspectiva suportării unei sancţiuni, ci interesul fiecărui agent economic, al fiecărui cetăţean trebuie să stea la baza protecţiei şi dezvoltării mediului.

În favoarea sistemului de cointeresare în protecţia şi dezvoltarea mediului pot fi invocate mai multe argumente, dintre care cele mai semnificative sunt:

1) este mai eficient, decât sistemul răspunderii;

2) atrage un număr mare de persoane (fizice şi juridice) în activitatea de protecţie şi dezvoltare amediului;

3) învinge şi, deci, exclude opoziţia agenţilor economici;

4) spre deosebire de sistemul de răspundere, nu-şi produce efectele ulterior poluării, fiind un sistem prin excelenţă de prevenire (desigur, fără să scăpăm din vedere rolul preventiv pe care-l are şi sistemul de răspundere, care însă nu poate atinge nivelul unui sistem pozitiv de cointeresare).

Crearea unui sistem de cointeresare în protecţia şi dezvoltarea mediului îşi găseşte temeiul în aproprierea treptată a mediului de către cei ce îl stăpânesc cu adevărat. Aceasta duce la o atitudine mai economicoasă în privinţa bunurilor componente ale mediului, decât acele calcule economice care au "scăpat" din vedere valoarea acestor bunuri, adică costul utilizării. Este credem - indubitabil că proprietarul mediului acţionează (sau, în mod raţional, ar trebui să acţioneze), potrivit principiului maximei cointeresări, cât mai eficient atât în cazul cand îl utilizează el în interes propriu, cât şi în contra intervenţiei de poluare din partea altora. Desigur, sistemul de răspundere poate fi legat, într-o anumită măsură, de sistemul de proprietate existent; dar dacă problema protecţiei mediului este privită numai ca o problemă de răspundere, practic nu se realizează, decât - eventual - în foarte mică măsură, protecţia şi mai ales dezvoltarea mediului.

Dacă este adevărat că premisa protecţiei şi dezvoltării mediului constă tocmai în aproprierea naturii, practic a unor elemente ale acesteia, şi dacă este adevărat că aproprierea înseamnă, în esenţă, proprietate, atunci luarea în proprietate a unor factori ai mediului poate fi justificată şi teoretic, deşi acest proces se află la începuturile sale (aproprierea solului, a pădurilor, apariţia unor tendinţe monopoliste privind folosirea apelor etc.).

Se poate afirma că, dacă aproprierea în condiţiile economice date, are ca efect şi poluarea, atunci devine clar că restabilirea situaţiei anterioare poluării (prin răspundere) ca şi prevenirea poluării, apar ca procese producătoare de valori noi. Cu alte cuvinte, elementele componente ale mediului (produse ale naturii), ca obiecte ale dreptului de proprietate, vor apare ca valori economice şi prin specificul calităţilor lor şi prin valoarea lor de întrebuinţare vor înlătura impedimentele participării lor la schimbul de

mărfuri (deşi ele nu sunt mărfuri propriu zise, nefiind produsul muncii omeneşti, ci sunt doar privite ca atare).

Această corelaţie apare cat se poate de evidentă şi logică în privinţa terenurilor. Solul, dacă este lucrat corect, adică dacă este atras în circuitul agricol în mod corespunzător (cu toate că însăşi producţia agricolă poate însemna, într-un sens, şi poluare) devine obiect al proprietăţii şi, deci, al schimbului de mărfuri.

Pe această cale ajungem la elementul central al sistemului dreptului mediului înconjurător, la dreptul de proprietate (indiferent că este vorba de proprietate privată sau proprietate publică).

Într-o concepţie obişnuită, însă de suprafaţă, în centrul dreptului mediului este aşezat omul; dreptul mediului este chemat să protejeze de influenţele dăunătoare condiţiile de viaţă, dar aceste influenţe sunt de cele mai multe ori, rezultatul activităţii desfăşurate chiar de om. O corelare completă a acestor elemente, însă, nu poate fi realizată fără luarea în considerare a relaţiilor de proprietate. Aceasta, deoarece protecţia şi dezvoltarea mediului apare şi ca o parte a schimbărilor intervenite în cadrul sistemului de proprietate. De altfel, reflectarea juridică, în normele de drept, a acestor schimbări, de regulă, nu lipseşte (distrugerea unor valori economice, obiecte ale dreptului de proprietate, prin poluare, refacerea situaţiei anterioare actului poluării în cadrul răspunderii patrimoniale etc.), dar nu totdeauna putem vorbi şi de recunoaşterea ştiinţifică a acestor fenomene.

> Având în vedere reglementările juridice din multe ţări, se poate afirma că cel mai departe pe această linie a ajuns dreptul suedez, unde în concepţia juridică exprimată în norme juridice fenomenul ce periclitează mediul ca şi activitatea poluantă pot fi şi trebuie localizate, teritorial circumscrise, afectând astfel, direct sau indirect, şi dreptul la proprietate.

Activitatea (ce poate avea ca efect poluarea), teritoriul şi probleme legate de dreptul de proprietate se întâlnesc, de regulă, în nişte corelaţii funcţionale. Într-adevăr, activitatea se desfăşoară, totdeauna pe un bun imobil (teritoriu + drept de proprietate). Efectul poluant al unor activităţi are ca punct de pornire acel teritoriu, dar apare ca rezultat negativ pe un alt imobil, căruia îi aduce atingere şi, deci afectează pe alţi titulari ai dreptului de proprietate, perturbând activitatea acestora. Prin urmare, punctul de plecare în reglementarea legală trebuie să-l constituie proprietatea; protejând proprietatea, legea ocroteşte mediul, inclusiv elementul său central - omul. (Tamás András, A környezetvédelem néhány kérdése a sved jogban, Jogtudományi Közlöny, 1975, 8. sz., p. 450).

Întregirea şi evoluarea concepţiei de proprietate, ca bază economică a protecţiei mediului, trebuie extinsă şi adaptată la cerinţele dezvoltării economico-sociale. Proprietatea, ca relaţie juridiceşte recunoscută şi garantată, influenţează mediul în primul rând nu prin aceea că atingerile aduse ei sunt reprimate şi ea este reîntregită (desigur, cu participarea activă a proprietarului), ci prin posibilitatea creată cu ajutorul normelor juridice ca obiectele dreptului de proprietate să fie utilizate în conformitate cu cerinţele principiului cointeresării economice. Orice bun trebuie să fie şi este supus protecţiei împotriva atingerilor ce li se pot aduce, fiindcă ele reprezintă valori economice, de care sunt legate interesele materiale ale proprietarului.

Dacă un teren, după o anumită folosinţă, poate fi înstrăinat există interes de a-i păstra calitatea; dacă pentru apa curgătoare de bună calitate plătesc cei ce o folosesc mai târziu este necesar să se păstreze calitatea ei. Întrebarea care se pune este, însă, dacă întâlnim aceeaşi situaţie în privinţa tuturor elementelor componente ale naturii şi, mai ales, dacă întotdeauna poate fi plătit preţul actual, de multe ori consecinţele poluării apărând mai târziu.

În orice caz, ar fi greşit să se considere că specificul reglementării juridice privind mediul trebuie să constea în atingerea unor îmbunătăţiri faptice ale factorilor mediului ce se poate realiza prin sistemul de sancţiuni, chiar dacă în atenţia dreptului mediului orientat spre sancţiuni, ca principalul mijloc de protecţie, stă tocmai o astfel de orientare. Este indiscutabil că mecanismul sancţionator împrumută reglementări juridice, înainte de toate, o greutate socială şi, desigur, credibilitate, asigurând ordonarea autoritară a relaţiilor sociale. În practică, însă, această ordonare se reflectă doar în drept, de care economicul îşi trăieşte existenţa sa autonomă, independentă, deoarece sancţiunea pentru poluare nu totdeauna apare şi chiar dacă ea se aplică, datorită lipsei cointeresării economice, rămâne, în principiu, fără eficienţă. Dar chiar şi atunci, când ordonarea amintită se realizează, mai mult sau mai puţin sub influenţa reglementării juridice, ea devine, în esenţă, autoconservatoare, neasigurând şi dezvoltarea mediului.

Dacă protecţia mediului este privită ca un proces de desăvârşire obiectivă a dreptului de proprietate (tradiţional), adică ca o nouă concepţie asupra bunurilor publice şi chiar private, utilizarea acestor bunuri într-o manieră nouă şi în interesul protecţiei mediului, atunci dreptul mediului poate fi integrat organic în sistemul juridic existent, în care rolul primordial al proprietăţii (private) este de netăgăduit. În astfel de condiţii, vor fi uşor sesizabile acele deosebiri sociale de importanţă fundamentală, ca şi ceea ce izvorăşte din ele, adică deosebiri în reglementarea legală din diferite state şi

sisteme de drept. Astfel de deosebiri erau evidente în sistemele proprietăţii de stat şi cele a căror esenţă a constituit-o proprietatea privată. În toate situaţiile era şi este necesară o reglementare legală specială, de norme ale dreptului mediului, care consacră principii şi stabilesc reguli de conduită în privinţa utilizării, protejării şi dezvoltării diferitelor elemente ale mediului.

Socotim, deci, că o concepţie privitoare la protecţia mediului care are în centrul său baza economică, proprietatea, este (şi din punct de vedere juridic) mai corespunzător şi eficient, decât concepţia care are la bază sistemul răspunderii. Răspunderea trebuie considerată, până la urmă, dar şi în esenţa sa, o instituţie secundară; primează prevenirea şi dezvoltarea mediului, restabilirea situaţiei anterioare a mediului poluat poate contribui doar indirect la protejarea acestuia.

Poluarea mediului este, în esenţă şi în cea mai mare parte, un produs al activităţii economice; este, deci, o sarcină a dreptului să susţină tendinţele economice favorabile mediului, să stimuleze prin mijloacele ce-i sunt proprii acele activităţi economice care protejează şi dezvoltă mediul nostru. La aceasta poate contribui, desigur, şi răspunderea patrimonială (civilă şi contravenţională) în caz de săvârşire a actelor de poluare. Experienţa mondială dovedeşte că protecţia mediului este eficientă dacă are caracter economic, dacă apare ca o "afacere", cu precizarea, însă, că soluţia pur economică este, totuşi, insuficientă, chiar dacă ea trebuie să primeze. Situaţia actuală a mediului şi stadiul atins în protejarea sa nu permit permanentizarea acelei situaţii în care o parte infimă a profitului realizat în cadrul activităţii economice (prin care s-a produs şi poluarea) să fie destinat - şi aceasta cu întârziere - refacerii mediului poluat ca urmare a răspunderii patrimoniale.

În concepţia noastră, descoperirea şi promovarea insistentă a acelor trăsături ale protecţiei mediului care se bazează pe conceptul de proprietate sunt sarcini imediate ale dreptului mediului, ale ştiinţelor şi reglementării juridice, chiar dacă - în mod firesc - nici aceasta nu rezolvă de la sine sarcinile protecţiei mediului.

O concepţie ştiinţifică a protecţiei mediului care are la bază dreptul de proprietate asigură condiţii pentru crearea unor forme organizatoric ce permit organizarea unor acţiuni comune împotriva poluării. Avem în vedere, înainte de toate, acele soluţii care au fost găsite în legătură cu poluarea, respectiv protecţia apelor în unele ţări dezvoltate. În legislaţia germană este exprimată acea concepţie după care toţi agenţii poluanţi ai unui anumit râu sunt organizaţi într-o comunitate, care împreună suportă cheltuielile necesare prevenirii poluării, Este adevărat că membrii acestei comunităţi îşi asumă împreună şi răspunderea pentru consecinţele eventualelor poluări, ceea ce evidenţiază necesitatea şi posibilitatea îmbinării concepţiei economice bazate

pe proprietate cu concepţia care pune accentul pe răspundere, dar cu acordarea priorităţii primei orientări. Modelul bazat pe proprietate se deosebeşte de cel bazat pe răspundere prin aceea că, pe când comunitatea celor ce răspund suportă consecinţele poluării în măsura contribuţiei la aceasta, în cazul primului model este vorba de obligaţii legate de calitatea de proprietar. În acest al doilea caz, sarcinile sunt suportate în funcţie de cointeresarea în evitarea poluării, se contribuie la cheltuieli comune în funcţie de valoarea instalaţiilor şi de cheltuielile legate de menţinerea acestora în funcţiune pentru împiedicarea poluării.

Dacă se acceptă că structura internă a dreptului mediului trebuie bazată pe instituţiile dreptului de proprietate, concepţia respectivă trebuie reflectată şi valorificată în alegerea modului de reglementare juridică a protecţiei mediului. În această ipoteză, relaţiile de proprietate şi modul lor de manifestare constituie elementul determinant, primordial al modului de reglementare juridică. Cu cât mai mare este libertatea proprietarilor în legătură cu mediul înconjurător şi cu cât mai consecventă este coniteresarea economică a acestora, cu atât mai redusă este sarcina dreptului de a prescrie direct şi imperativ atitudini în domeniul protecţiei mediului şi, în acelaşi timp, cu atât mai riguroasă va fi atitudinea de protejare nu numai a propriei proprietăţi, ci şi a proprietăţii altora în prisma mediului natural şi artificial.

Sarcina practică a reglementării juridice constă în determinarea unei atitudini corecte, de prevenire a poluării a proprietarilor şi acelor ce utilizează mediul sau vin în contact cu acesta. De cele mai multe ori, inclusiv în legislaţia noastră, această sarcină a fost rezolvată prin găsirea unor sancţiuni potrivite pentru poluarea factorilor mediului. Dar, cu cât mai mult se impune concepţia întemeiată pe proprietate, cu atât mai secundară devine în reglementarea juridică rolul sancţiunii pentru poluare; cointeresarea economică va deveni mijlocul cel mai eficient în lupta împotriva poluării. În cazul afirmării cointeresării de proprietar şi în domeniul protecţiei mediului, în locul sancţiunilor (care înseamnă reacţii ulterioare la poluare) locul central îl va ocupa prevenirea, în care scop dreptul va dirija conduita umană prin crearea cadrului organizatoric pentru colaborarea proprietăţilor în vederea exercitării corespunzătoare a drepturilor şi îndeplinirii obligaţiilor legate de mediul natural şi artificial.

Desigur, oricât deavantajoasă este soluţia bazată pe proprietate faţă de cea de răspundere, reglementarea bazată pe proprietate nu rezolvă de la sine problemele grave apărute în urma poluării mediului. Oricât de eficientă şi economică pare soluţia bazată pe cointeresare a proprietarului, oricât de adevărat este că actualele soluţii cu caracter economic adoptate în multe ţări în esenţă tind către reglementările referitoare la dreptul de proprietate, ca

relaţie centrală şi prin prisma protecţiei mediului şi, în fine, oricât de realistă este concepţia, după care administrarea proprietăţii este, în general, raţională (raţionalitate care s-ar manifesta şi în cazul accentuării proprietăţii asupra elementelor mediului), sunt, totuşi, necesare nu puţine restricţii, deoarece nici în această concepţie nu se dă răspuns deodată la toate întrebările care s-ar putea formula, dintre care amintim, exemplificativ, doar câteva. Astfel:

1) în toate situaţiile sunt atrase în sistem, în baza interesului de proprietar, cheltuielile sociale rezultate din activitatea de poluare?

2) înseamnă oare că această interiorizare (adică includerea cheltuielilor respective în sistem) duce neapărat la o protecţie mai eficientă a mediului?

3) ce înseamnă practic extinderea proprietăţii asupra mediului; cine este titularul şi în ce constă conţinutul acestui drept de proprietate?

În opţiunea noastră, avantajele cointeresării economice a proprietarilor le vedem în aceea că efectul protejator al mecanismului economic apare de la sine, în mod firesc, desigur în măsura în care raţiunea economică, care determină acţiunile, este protejator al mediului. Cu alte cuvinte, aceste raţiuni invocate pentru protecţia mediului nu mai acţionează ca forţe străine. În acest caz, stabilirea limitelor exercitării dreptului de proprietate înseamnă, în esenţă, prescrierea unor reguli de conduită, a căror respectare ar echivala cu acţionarea regulilor economice generale aplicabile şi în privinţa mediului. Se ştie, însă, că nu totdeauna acţionează spontan acele corecturi economice care s-au manifestat din plin în condiţiile pieţei libere clasice şi care au putut asigura o activitate raţională în concordanţă şi cu interesele protecţiei mediului.

Se pare că acest lucru este justificat şi atunci, când se examinează problema în favoarea cui (a celor ce poluează sau a celor ce suferă din cauza poluării) este mai bine să se recunoască dreptul la un mediu nepoluat (ca un drept subiectiv fără conţinut economic sau ca drept de proprietate).

Să presupunem că o întreprindere oarecare poluează atmosfera cu praf nociv şi din această cauză, într-un anumit spaţiu din jur, produsele agricultorilor nu pot fi valorificate ca marfă de calitatea I-a, sau sunt necesare cheltuieli suplimentare pentru recondiţionarea acestor produse. Practic este indiferent că agentul poluant (proprietar) are dreptul la o activitate economică neîngrădită şi, deci, la eliberarea în spaţiu a materialului poluant sau cei ce suferă din cauza poluării au dreptul la un mediu nepoluat.

Să presupunem în continuare că cei ce suferă din cauza poluării doresc să cumpere de la cei ce poluează dreptul acestora de a polua (de a desfăşura o activitate economică neîngrădită). Este de presupus că ei ar intenţiona să plătească ceva mai puţin, cu atât mai puţin cât ar rezulta din pierderile rezultate din poluare. Cel ce poluează este gata să renunţe la poluare contra sumei primite, dacă din suma primită reuşeşte să procure instalaţia de depoluare şi,

mai ales, să obţină şi un profit.

Din punctul de vedere al dreptului la mediu nepoluat, cel ce poluează va fi interesat să dobândească acel drept la un preţ care rămâne sub cheltuielile ocazionate de instalaţia de depoluare.

Agenţii economici îşi vând dreptul lor la un mediu nepoluat, desigur, la preţul care acoperă pierderile lor de producţie şi, eventual, cu realizarea unui câştig. În ambele cazuri, se poate realiza interiorizarea cheltuielilor de poluare şi, în anumite limite, se poate crea o situaţie economică, care să stimuleze protecţia mediului (presupunându-se, desigur, că punerea în funcţiune a instalaţiilor depoluante se realizează cu cheltuieli mai reduse decât pierderile cauzate prin poluare.

Acest model nu totdeauna poate fi considerat satisfăcător deoarece nu ia în considerare, pe de o parte, posibilitatea transferării cheltuielilor suplimentare legate de protecţia mediului asupra consumatorului, pe de altă parte, cei ce suferă din cauza poluării devin subiecte păgubite, dar suferă chiar mediul; s-ar putea ca nici unul, nici celălalt să nu mai poată participa la procesul economic.

Cea mai importantă dificultate a modelului economic bazat pe proprietate constă în aceea că, în anumite condiţii, cheltuielile ocazionate de depoluare, cele legate, în general, de punerea şi menţinerea în funcţiune a unor instalaţii depoluante depăşeşte pierderile din preţ şi valoarea totală a altor pierderi datorate poluării şi, de aceea, consecinţele economice nu vor acţiona în interesul protecţiei mediului. Acest caracter nestimulant al raţionamentului economic poate fi, însă, redus dacă pe lângă pierderile economice suferite din cauza poluării, luăm în considerare, ca cheltuieli, pierderile patrimoniale ale altor persoane. Făcând abstracţie de greutăţile exprimării în cifre a pierderilor, pare problematică şi transformarea acestor valori în relaţii de marfă, chiar şi datorită legăturii şi dependenţei acestei transformări cu judecăţi subiective. Dreptul omului la sănătate, la viaţă, la linişte etc. greu poate fi transformat şi aşezat în raporturi de marfă; aceste obiecte ale dreptului omului numai excepţional şi în mod cu totul mijlocit pot fi atrase în procesul de producţie, forţa de muncă putând fi periclitată de poluare doar după o lungă acumulare a efectelor negative.

Într-adevăr, este aproape de neconceput un astfel de calcul pentru a majora cheltuielile ocazionate de poluare. Ar fi absurd a susţine că poluarea aerului a cauzat în plus, deci a provocat, peste limita firească, tusea la 6000 oameni, iar valoarea medie a unei tuse este de x lei.

Şi totuşi, în realitate, în mod convenţional, suntem în prezenţa unui astfel de fenomen, când statul apare ca reprezentantul celor ce potenţial pot fi afectaţi de poluare şi, în temeiul prerogativelor sale de deţinător al puterii publice, aplică amenzi, stabileşte impozite speciale etc. Corelaţia unor astfel

de măsuri cu valorile reale este, însă, cel puţin îndoielnică, deoarece stabiliea întinderii amenzii, a mărimii impozitelor etc., este, de cele mai multe ori, arbitrară, putând-o eventual raporta la cheltuielile ocazionate de apărarea împotriva poluării.

Mai trebuie luat în considerare că o astfel de stabilire centralizată a "preţului mediului" (deci pe baza unor considerente ipotetice, ce nu are nimic comun cu autoreglarea economică) nu priveşte numai pe cei ce poluează şi pe cei ce suferă din cauza poluării mediului, deoarece cheltuielile ocazionate de înlăturarea consecinţelor poluării, în general de învingerea poluării mediului, sunt în general suportate de consumatori.

În condiţiile pieţei libere clasice, presupunând producerea unor mărfuri căutate constant, cele de mai sus apar ca un moment favorabil, întrucât în astfel de situaţii producătorul se va strădui să reducă cheltuielile sale ocazionate de producţie şi, deci, inclusiv cele legate de protecţia mediului. Astăzi, însă, legile pieţii acţionează altfel, diversificarea mărfurilor, cererea şi oferta şi scopul imediat al realizării unui profit cât mai mare creează cu totul altfel de condiţii. Cu toate acestea, cu ajutorul interiorizării poluării poate fi limitată sau chiar exclusă situaţia (frecvent întâlnită astăzi) în care pe piaţă un anumit produs devine competitibil, deoarece producerea sa este mai poluantă şi, deci, mai ieftină. Întrebarea este, însă, dacă în condiţiile unor cheltuieli de producţie ridicate va exista, în privinţa produselor respective, o cerere corespunzătoare, adică dacă mecanismul ce are ca scop reducerea cheltuielilor cauzate de poluare va funcţiona într-adevăr? Acei agenţi economici care se găsesc într-o situaţie de monopol pot menţine în mod artificial nivelul preţurilor, adică pot rămâne competitivi.

În economiile deficitare apare ca o problemă în plus că cererea este mai mare decât oferta şi, respectiv decât cerinţa reducerii sau eliminării poluării.

Este, deci, greu de găsit drumul eficient spre protecţia mediului. De aceea, modelul bazat pe proprietate-cointeresare poate avea rezultate spontane scontate, dacă se realizează condiţia de bază, şi anume, dacă prevenirea este mai eficientă decât răscumpărarea poluării. Generalizarea şi consolidarea acestui model poate stimula găsirea drumului eficient, mai ales dacă ridică preţul cheltuielilor de prevenire şi de combatere a poluării.

Având în vedere, însă, cele două orientări, prin absolutizarea uneia sau alteia nu se poate ajunge departe, mai ales datorită faptului că politica economică nu de puţine ori "favorizează" în toată lumea marea industrie poluantă.

Orice orientare trebuie luată în considerare, dacă contribuie la protecţia mediului, dar soluţia legală corespunzătoare trebuie să satisfacă cerinţele economice ale prevenirii poluării şi numai în al doilea rând depoluarea;

măsurile administrative, sancţionarea agenţilor poluanţi trebuie neapărat precedate de măsuri economice de prevenire. Mediul nu trebuie considerat, prin lege, proprietatea agenţilor economici pentru a nu sugera ideea dreptului la poluare. Elementele naturii, cu excepţia terenurilor, trebuie să fie incluse în sfera bunurilor publice şi administrate de stat prin organele sale centrale ori prin prefecturi şi primării.

Desigur, legiuitorul va trebui să soluţioneze o serie de alte probleme, cum sunt: cine este titularul dreptului la un mediu sănătos, nepoluat; cine poate polua, şi dacă există un asemenea drept, cine l-a acordat şi care este temeiul său, modul de dobândire (dreptul primului ocupant?) etc. În cazul în care într-o zonă nepoluată se construieşte o uzină, iar cu timpul în jurul acesteia se formează o aşezare omenească, o localitate, poluarea primară din partea uzinei creează o situaţie deosebită, de parcă cei ce se mută acolo ar accepta poluarea, ar fi de acord să locuiască într-un mediu poluat. Sau, prin ipoteză, într-o perioadă îndelungată locuitorii unei anumite zone poluate nu protestează împotriva afectării negative a mediului lor (indiferent dacă sursa poluantă a fost înfiinţată înaintea zonei locuite sau a fost construită într-o localitate deja existentă), când tăcerea lor ar putea însemna dobândirea de către uzină a unui drept de a polua? Pot să apară, însă şi situaţii noi, când în urma schimbării condiţiilor naturale o sursă de poluare mai veche devine periculoasă pentru viaţa şi sănătatea oamenilor, deşi ea nu-şi amplifică activitatea, ori când o poluare veche (venită din partea unui agent economic existent de mult) se amplifică cu o poluare nouă (venită din partea unui agent economic nou creat) şi datorită poluărilor se crează o situaţie insuportabilă pentru mediu, care până atunci a coexistat cu vechea poluare.

Acestea şi multe asemenea probleme se cer a fi cercetate, generalizate, iar soluţiile ce se justifică atât economic, cât şi din punctul de vedere al mediului să fie legiferate în interesul omului şi al umanităţii.

Desigur, ar fi greşit a susţine că sistemul bazat pe concepţia economică a proprietăţii şi a cointeresării rezolvă de la sine problemele complexe ce se pun în lupta pentru protecţia mediului înconjurător. Socotim, totuşi, că în comparaţie cu sistemul sancţiunilor, concepţia bazată pe proprietate şi cointeresare are avantajul de a atrage atât pe producători, cât şi pe consumatori, adică şi pe cei ce poluează şi pe cei ce suferă din cauza poluării (cu atât mai mult cu cât orice producător este, până la urmă, şi consumator) în bătălia mare ce se duce şi care trebuie amplificată împotriva flagelului, care se numeşte poluarea mediului.

În practica legislativă se impune evitarea adoptării unei reglementări care să dezavantajeze activitatea economică şi să oblige pe agenţii economici la păstrarea şi dezvoltarea mediului numai sub ameninţarea cu sancţiuni.

Desigur, sancţiunile juridice (contravenţionale, reparatorii şi penale chiar) îşi au rostul în viaţa economico-juridică şi vor trebui aplicate, dacă este (va fi) cazul şi în viitor. Dar, ele trebuie să completeze doar măsurile de cointeresare stabilite prin lege.

Este neîndoios că protecţia mediului nu poate fi integrată organic şi în totalitate în sistemul economic. Este indiscutabil şi faptul că dreptul mediului, cu principiile şi reglementările sale actuale, se dovedeşte a fi insuficient de eficace în lupta împotriva poluării. Cauzele acestei ineficienţe trebuie căutate nu atât în deficienţele legislaţiei actuale (care constituie o realitate), cât mai ales în lipsa cointeresării agenţilor poluanţi.

La o schimbre, chiar dacă nu radicală, ne putem aştepta în condiţiile ţării noastre în urma trecerii la activităţi economice bazate pe libera iniţiativă şi când elementele distruse ale mediului prin poluare vor trebui refăcute, în cea mai mare parte în mod "artificial", adică când apa curată, nepoluată va fi, mai mult ca în prezent, un produs realizat pe cale industrială, când aerul curat, corespunzător oxigenat va trebui, de asemenea, produs, deci realizat pe cale industrială şi va trebui, deci cumpărat ş.a.m.d.

Făcând abstracţie de posibilităţile de orientare a viitoarei noastre legislaţii a mediului şi de concepţia care va determina conţinutul acestei legislaţii, în cele ce urmează vom prezenta, în lumina reglementărilor legale în vigoare, principalele instituţii ale dreptului mediului, care în condiţiile de astăzi sunt chemate să contribuie la păstrarea şi dezvoltarea mediului - cerinţe vitale pentru existenţa viitoare a omului şi umanităţii.

6. Sarcinile dreptului mediului

Dreptul mediului este chemat să creeze cadrul legal ştiinţific fundamentat necesar şi indispensabil realizării sarcinilor complexe privitoare la protecţia mediului.

Actul normativ principal cu caracter general în vigoare şi în prezent este Legea nr. 9/1973 privind protecţia mediului înconjurător. Ea a fost adoptată la vremea respectivă pentru coordonarea legislativă a activităţii de protecţie a mediului, prin care să se asigure menţinerea şi îmbunătăţirea calităţii mediului, corespunzător cerinţelor ocrotirii naturii şi a mediului creat de om, desfăşurarea armonioasă a vieţii pe Pământ.

Viaţa pe Pământ este posibilă numai dacă sunt asigurate condiţiile existenţei biosferei, dacă elementele sale componente sunt asigurate cantitataiv, există un circuit corespunzător al acestora iar calitatea sa este ocrotită permanent, dar şi dacă mediul artificial creat de om nu poluează sau distruge mediul natural.

O dată cu răspândirea civilizației industriale condițiile de viață s-au schimbat radical nu numai înspre bine, deoarece condițiile de mediu s-au înrăutățit, rezervele naturale pe de o parte s-au poluat, iar pe de altă parte, în urma utilizării lor excesive, s-au împuținat. S-a impus, deci împiedicarea în continuare a poluării, reducerea efectelor acesteia și în limita posibilităților, restabilirea situației anterioare poluării sau chiar menținerea situației existente în această privință, precum și ocrotirea bogățiilor naturale, protejarea resurselor energetice.

Realizarea acestor obiective este, în esență, sarcina dreptului mediului, care prin normele sale este chemat să creeze cadrul legal necesar desfășurării acestei activități complexe, multilaterale. Realizarea acestor sarcini este dificilă, deoarece biosfera, în general natura are numeroase componente, care și din punctul de vedere examinat diferă între ele. Dintre aceste elemente cele mai importante sunt solul și subsolul, apa, aerul, pădurile, purtătoarele de energie etc., la care se adaugă mediul artificial creat de om.

Reamintim prevederile art. 6 din Legea nr. 9/1973, după care factorii naturali ai mediului supuși protecției în condițiile legii sunt: aerul, apele, solul și subsolul, pădurile și orice altă vegetație terestră și acvatică, fauna terestră și acvatică, rezervațiile și monumentele naturii. Sunt, de asemenea, supuși protecției așezările omenești și ceilalți factori creați prin activități umane.

Reglementările cuprinse în legea generală a protecției mediului sunt completate cu numeroase norme speciale, care împreună alcătuiesc dreptul mediului. Unele dintre normele speciale au fost adoptate înainte de decembrie 1989, care necesită unele adaptări și îmbunătățiri, eventual se impune înlocuirea lor, altele sunt, însă reglementări mai recente și corespund mai bine cerințelor actuale.

Cu ocazia adoptării normelor legale în materie, nici politicul și nici juridicul nu trebuie să scape din vedere că biosfera, mediul nostru în ansamblu constituie un tot unitar, dar apare, totodată și ca macromediu, mezomediu și micromediu, elemente care sunt interdependente, se influențează reciproc și, deci, protejarea și dezvoltarea lor trebuie realizate coordonat.

Reglementarea juridică unitară a protecției mediului este îngreunată și prin aceea că toți factorii naturali și artificiali ai mediului se găsesc în permanentă mișcare, modificare, transformare; legiuitorul nu poate să nu ia în considerare și efectele negative ale activității umane și schimbările care intervin în sens negativ în biosferă în urma fenomenelor naturale, care nu pot fi frânate sau oprite, ci numai consecințele lor pot fi eventual diminuate sau, după ce s-au produs, remediate.

Activitatea de protecţie a mediului, reglementată şi reflectată pe planul dreptului, nu poate avea doar un caracter pasiv, de apărare ea nu poate fi doar ocazională, ci trebuie să aibă un caracter permanent. Apărarea trebuie să fie completată cu intervenţii eficiente de îmbunătăţiri bine gândite din partea omului. Aceasta presupune nu numai asigurarea unor condiţii tehnico-materiale, ci şi a unor condiţii organizatorice.

Cu alte cuvinte, dreptul mediului este chemat să contribuie nu numai la protejarea, ci şi la păstrarea şi perfecţionarea mediului natural şi artificial. Aceasta presupune coordonarea contribuţiei mai multor ramuri şi domenii ale ştiinţei (biologia, chimia, fizica, ştiinţele tehnice, economice, sociologia, urbanistica etc.) pentru care cadrul juridic este creat de normele dreptului mediului. Sarcina dreptului mediului este de a înlătura efectele negative ale acţiunilor reciproce ale factorilor de mediu natural şi artificial în aşa fel încât între mediul natural şi cel artificial să se creeze un echilibru.

Descoperirea principalelor surse naturale ale poluării şi lupta împotriva efectelor nocive s-au realizat în mod treptat şi s-au dezvoltat în raport cu creşterea gradului de poluare. În acesat fel, a ajuns treptat în centrul preocupărilor reglementarea protecţiei solului, aerului, apelor etc., căreia vom acorda, în partea specială, o atenţie mai deosebită.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITARA

CAPITOLUL III. SISTEMELE DE PROTECŢIE A MEDIULUI

1. Sistemul mijloacelor juridice de protecţie a mediului

Iniţial, mijloacele juridice utilizate pentru protecţia mediului erau preluate din mai multe ramuri de drept (administrativ, funciar, agrar, civil, penal etc.). Parţial acest lucru este valabil şi în prezent. Diferitele instituţii juridice, mijloacele juridice utilizate pentru protecţia mediului indică fiecare mai multe ramuri de drept din care provin, cu care dreptul mediului se află într-o strânsă legătură. Aceste aspecte pot fi evidenţiate mai ales în privinţa răspunderilor (administrative, civile, penale).

Elementele de drept administrativ pot fi întâlnite în cele mai multe dispoziţii din dreptul mediului actual. Dreptul financiar cuprinde, de asemenea, numeroase norme juridice cu ajutorul cărora se formează fondurile băneşti necesare acoperirii cheltuielilor legate de activităţile de depoluare şi de prevenire a poluării sau de îmbunătăţire a condiţiilor de viaţă. Dreptul funciar a reglementat iniţial căile şi mijloacele de protecţie a diferitelor categorii de terenuri, dintre care cele referitoare la terenurile agricole au fost incluse în dreptul agrar. În cazul în care prin poluare se cauzează altor persoane prejudicii patrimoniale intervine răspunderea civilă delictuală, iar când fapta de poluare a mediului este încriminată de legea penală sunt aplicabile regulile referitoare la răspunderea penală.

Dreptul mediului reglementează prin normele sale relaţii sociale mai mult sau mai puţin asemănătoare, dar cu trăsături proprii, specifice, conţinutul lor fiind acelaşi, diferind - uneori substanţial - forma în care se realizează protecţia diferitelor elemente ale mediului.

Mijloacele juridice de protecţie a mediului au caracter preventiv, defensiv, represiv şi reparator. Aceste mijloace se utilizează pentru:

- prevenirea poluării mediului;
- depoluarea mediului;
- repararea prejudiciilor cauzate prin poluarea mediului;
- îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă pe Pământ.

Prin urmare, mijloacele reglementate prin normele dreptului mediului au un caracter complex, apar în mai multe forme, prin care, însă, se urmăreşte realizarea aceloraşi scopuri; protecţia şi dezvoltarea mediului

natural şi artificial şi sancţionarea celor ce poluează, într-o formă sau alta, condiţiile de viaţă.

2. Sistemul organizatoric al protecţiei mediului

Protecţia şi îmbunătăţirea mediului constituie o problemă de interes public, de interes naţional, dar - totodată - şi de interes particular, de interes local. Este, deci, de la sine înţeles că întreaga activitate de prevenire, depoluare, reparare a prejudiciilor cauzate prin poluare şi îmbunătăţirea condiţiilor de dezvoltare a mediului este organizată sau coordonată de stat. Sistemul organelor la care ne referim cuprinde următoarele structuri principale:

a) Ministerul Mediului este - în concepţia oficială exprimată în Hotărârea Guvernului nr. 264/1991 privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Mediului (M. Of. nr. 99 din 9 mai 1991) - autoritatea centrală de stat care organizează cadrul instituţional, dezvoltă, îndrumă şi perfecţionează activitatea de protecţie a mediului la scară naţională. În prezent, acest organ central de specialitate al puterii administrative este denumit Ministerul Apelor, Pădurilor şi Protecţiei Mediului.

Activitatea acestui minister se integrează în eforturile generale pe care le depune societatea noastră pentru asigurarea unei dezvoltări economice şi sociale durabile precum şi pentru îmbunătăţirea calităţii vieţii. Acest organ central de stat fundamentează şi promovează măsurile de protecţie şi conservare a resurselor naturale, de gospodărire raţională a acestora, în acord cu cerinţele de ameliorare a stării de calitate a mediului, de menţinere a diversităţii biologice şi a echilibrului ecologic.

În vederea realizării sarcinilor ce le revin, ministerul este chemat să colaboreze cu celelalte ministere şi cu alte organe centrale, având dreptul de a solicita acestora documentaţii, informaţii şi date necesare.

În condiţiile Legii nr. 9/1973, coordonarea activităţii de protecţie a mediului este realizată de "Consiliul Naţional pentru Protecţia Mediului Înconjurător", care era organ central de specialitate, larg reprezentativ, subordonat Consiliului de Miniştri, şi care analiza rezultatele acţiunilor întreprinse pentru protecţia mediului şi prezenta Consiliului de Miniştri propuneri cu privire la direcţiile şi principalele măsuri de îmbunătăţire a activităţilor corespunzătoare. De asemenea, acest minister prezenta fostului Consiliu de Stat rapoarte cu privire la realizarea politicii în domeniul de specialitate.

În condiţiile politice şi social-economice create după decembrie 1989, prin Hotărârea Guvernului nr. 983/1990 privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Mediului (M. Of. nr. 105 din 14 septembrie) a fost creat acest

organ central de specialitate al puterii administrative, căruia i-a revenit sarcina îmbunătăţirii calităţii vieţii înfăptuirii gospodăririi raţionale şi eficiente a apelor, întreţinerii şi exploatării pădurilor, a supravegherii şi protecţiei mediului, menţinerii echilibrului ecologic, ameliorării factorilor de mediu şi a controlului activităţii nucleare. Hotărârea Guvernului nr. 983/1990 a fost, între timp, abrogată prin Hotărârea Guvernului nr. 264/1991.

Potrivit art. 3 din Hotărârea Guvernului nr. 264/1991 privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Mediului (M. Of. nr. 99 din 9 mai) acest minister îndeplineşte următoarele atribuţii:

a) elaborează studii, prognoze şi strategii de dezvoltare pentru protecţia sistemelor ecologice, silvicultură, gospodărirea apelor, meteorologie, hidrologie şi în domeniul protecţiei nucleare;

b) elaborează propuneri de reglementare în domeniul protecţiei mediului şi propune dezvoltarea sistemului de legi şi acte normative altele decât legile pentru reglementarea gospodăririi raţionale şi responsabile resurselor, armonizarea dezvoltării economico-sociale cu cerinţele protecţiei mediului, ca bază pentru o dezvoltare durabilă a ţării;

c) asigură coordonarea activităţii de reconstrucţie ecologică a zonelor deteriorate, elaborează harta ecoregiunilor şi fundamentează dezvoltarea reţelei de arii protejate;

d) evaluează impactul acţiunilor economico-sociale, diferenţiază condiţiile care trebuie respectate pentru garantarea menţinerii echilibrului ecologic, le transmite agenţilor economici şi verifică modul cum acestea se implementează şi le respectă în procesul de realizare a investiţiilor şi a producţiei.

e) asigură integrarea României în activitatea de protecţie a mediului la nivelul regional şi global, reprezentând Guvernul în organismele internaţionale de specialitate, guvernamentale şi neguvernamentale; participă la realizarea programelor şi a măsurilor prevăzute în convenţiile şi acordurile internaţionale, la care ţara noastră este parte;

f) coordonează activitatea reţelei de arii protejate - rezervaţii naturale, parcuri naţionale, rezervaţii ale biosferei, monumente ale naturii - pentru conservarea diversităţii biologice şi a eterogenităţii structurilor ecologice ale cadrului natural;

g) coordonează programele de cercetare în domeniul ecologiei şi protecţiei mediului, gospodăririi apelor şi pădurilor, urmăreşte rezultatele cercetărilor şi valorificarea acestora;

h) asigură, la nivel naţional, respectarea de către persoane fizice şi juridice a legilor şi altor reglementări din domeniul protecţiei mediului şi al gospodăririi resurselor naturale;

i) asigură relaţiile dintre guvern şi organizaţiile naţionale

neguvernamentale, grupurile sociale şi publice, în domeniul protecţiei mediului. O atribuţie distinctă, deosebit de importantă şi permanentă este iniţierea şi dezvoltarea programelor de formare a specialiştilor şi de educaţie ecologică. În acest sens, colaborează cu ministerele economice, cu celelalte autorităţi ale administraţiei centrale şi locale, cu instituţiile de învăţământ, ştiinţă şi cultură, cu mijloacele mass-media;

j) organizează activitatea de informare şi documentare, editarea de publicaţii şi acţiuni de popularizare a legislaţiei referitoare la gospodărirea resurselor naturale şi protecţia mediului;

k) elaborează propuneri legislative, cu avizul Ministerului Finanţelor, privind taxele pentru efectuarea expertizelor, analizelor şi controalelor, precum şi pentru emiterea acordurilor şi autorizaţiilor în domeniile de activitate ale ministerului.

Ministerul Mediului are o serie de atribuţii concrete în domeniul resurselor de apă, al gospodăririi fondului forestier şi în privinţa activităţilor nucleare etc. (la care ne vom referi când vom examina problemele speciale corespunzătoare).

În capitolul V din Regulamentul de apărare împotriva inundaţiilor, fenomenelor meteorologice periculoase şi accidentelor la construcţiile hidrotehnice, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 615/1992 (publicată în M. Of. nr. 273 din 3 noiembrie 1992), pentru acest organ central de specialitate al puterii administrative sunt stabilite o serie de atribuţii specifice. Dintre acestea amintim unele mai semnificative:

- stabileşte la nivel naţional strategia apărării de inundaţii şi fenomene meteorologice periculoase, a organizării şi desfăşurării sistemului de informare, prognoză, avertizare şi alarmare asupra fenomenelor hidrometeorologice periculoase şi sistemului de avertizare în caz de accidente la construcţiile hidrotehnice;

- coordonează activitatea de apărare împotriva inundaţiilor şi a fenomenelor meteorologice periculoase, urmăreşte modul de informare cu date şi prognoze hidrologice şi meteorologice a factorilor interesaţi;

- iniţiază elaborarea sau modificarea de acte normative în domeniul apărării de inundaţii, fenomene meteorologice periculoase şi accidente la construcţiile hidrotehnice, precum şi reglementări în aplicarea acestora, controlează modul în care sunt respectate prevederile legale şi în acest domeniu;

- asigură aplicarea acordurilor bilaterale şi multilaterale în vigoare în domeniul la care se referă regulamentul şi altele.

Ministerul Mediului are în subordine mai multe unităţi, şi anume: 40 de agenţii pentru supravegherea şi protecţia mediului pe judeţe, prevăzute în

anexa nr. 3 la Hotărârea Guvernului nr. 264/1991; Administraţi a rezervaţiei biosferei "Delta Dunării"; Oficiul de informare şi documentare; Institutul de cercetări pentru ingineria mediului Bucureşti; Institutul român de cercetări marine Constanţa.

Toate acestea sunt instituţii publice, cu personalitate juridică, finanţate de la bugetul administraţiei de stat.

Ministerul Mediului coordonează activitatea Comisiei pentru inundaţii, fenomene meteorologice periculoase şi accidente la construcţii hidrotehnice, Comisiei Naţionale pentru evaluarea trofeelor cinegetice, Comitetului naţional român al marilor baraje, Comitetului naţional român pentru programul hidrologic internaţional al U.N.E.S.C.O.

b) Agenţiile pentru supravegherea şi protecţia mediului sunt organe teritoriale ale Ministerului Mediului, care la nivel teritorial realizează sarcinile şi atribuţiile acestui minister.

În condiţiile reglementărilor cuprinse în Legea nr. 9/1973, pentru îndrumarea şi coordonarea activităţii privind protecţia mediului pe raza teritorial-administrativă a judeţelor şi a municipiului Bucureşti, au fost înfiinţate comisii pentru protecţia mediului înconjurător - organe subordonate fostului Consiliu Naţional pentru Protecţia Mediului Înconjurător şi fostele comitete executive ale consiliilor populare judeţene şi al municipiului Bucureşti.
După decembrie 1989, în temeiul Hotărârii Guvernului nr. 483/1990 privind înfiinţarea inspectoratelor pentru protecţia mediului înconjurător, au fost înfiinţate astfel de unităţi cu personalitate juridică (care - la vremea respectivă - erau subordonate Departamentului mediului înconjurător din Ministerul Apelor, Pădurilor şi Mediului Înconjurător de atunci). (Acest act normativ a fost expres abrogat prin Hotărârea Guvernului nr. 264/1991).

c) Atribuţii şi sarcini importante revin, în condiţiile legii şi statutelor proprii de organizare, regiilor autonome şi societăţilor comerciale de orice fel, persoanelor fizice şi tuturor persoanelor juridice interne şi internaţionale.

Astfel, de exemplu, în art. 5 şi 15 din Regulamentul de organizare şi funcţionare a Regiei autonome a gazelor naturale "Romgaz" Mediaş, se arată că, în realizarea obiectului său de activitate această regie "Stabileşte şi răspunde de aplicarea măsurilor pentru protecţia mediului şi pentru securitatea muncii". Tot astfel, în art. 5. 13 din Regulamentul de organizare şi funcţionare a Regiei autonome a petrolului "Petrom" Bucureşti se prevede că regia "stabileşte şi răspunde de aplicarea măsurilor pentru protecţia mediului şi pentru securitatea muncii", adică realizează aceleaşi activităţi în domenii diferite. Astfel de exemple sunt numeroase.

PARTEA SPECIALĂ

CAPITOLUL IV. PROTECŢIA JURIDICĂ A SOLULUI ŞI SUBSOLULUI

I. Protecţia juridică a solului

1. Cadrul general

Terenurile de orice fel, indiferent de destinaţia lor economică, de titlul juridic pe baza căruia sunt deţinute, de titularul dreptului real şi deci de faptul că ele fac parte din domeniul public sau privat constituie fondul funciar al ţării. Toate categoriile de terenuri (agricole, forestiere, urbane, speciale etc.) sunt, într-un fel sau altul, supuse protecţiei prin diferite mijloace, inclusiv cele juridice.

În acest cadru general, protecţia juridică a terenurilor cu destinaţie agricolă, mai exact a solului prezintă o importanţă deosebită, ceea ce determină ca, în cele ce urmează, să ne ocupăm mai pe larg de problemele privitoare la această activitate.

Solul reprezintă stratul superior şi afânat al scoarţei pământeşti, în care se dezvoltă viaţa vegetală, adică suprafaţa pământului folosit în producţia agricolă. Solul are, deci, un rol deosebit de important pentru viaţa de pe Pământ, ceea ce determină utilizarea celor mai variate măsuri (tehnice, ştiinţifice, organizatorice etc.) pentru protecţia sa şi pentru îmbunătăţirea puterii sale productive. În aceste condiţii, este firesc ca legiuitorul nostru să acorde o atenţie deosebită reglementării relaţiilor sociale privitoare la protecţia şi îmbunătăţirea solului.

2. Protecţia solului în contextul protecţiei mediului

În contextul general al protecţiei mediului natural şi artificial, protecţia terenurilor agricole constituie o sarcină aparte. Ea constituie o activitate complexă la realizarea căreia contribuie mai multe ramuri ale ştiinţei.

Protecţia mediului, protecţia naturii şi protecţia terenurilor, în cadrul

cărora în primul rând protecţia terenurilor agricole, a solului, sunt trei noţiuni fundamentale strâns legate între ele. Cea mai cuprinzătoare dintre ele o constituie, sub toate aspectele, conceptul de protecţie a mediului.

Obiectul de ocrotire al mediului, ca noţiune complexă şi deosebit de cuprinzătoare, îl constituie "mediul" în sens larg, adică - după cum am mai văzut - atât cel natural, cât şi cel artificial, ambele având în centrul lor omul.

Noţiunea de protecţia mediului apare, şi sub aspect juridic, ca fiind deosebit de variată şi complexă.

Protecţia naturii, se plasează în limitele protecţiei mediului, constituind o parte a acesteia, şi constă în ocrotirea tuturor elementelor care compun, în mod firesc, natura. Ideea care-i stă la bază a fost formulată în sensul că orice parte componentă a Globului trebuie să rămână, pe cât este posibil, nealterată şi eventual îmbunătăţită şi astfel sa fie transmisă generaţiilor viitoare. Natura trebuie protejată în mod complex şi cu orice preţ, activitatea respectivă cuprinzând toate elementele organice, şi anorganice, înainte de toate cele producătoare de oxigen; zonele împădurite, terenurile agricole, cele acoperite cu vegetaţie forestieră, flora acvatică, apele etc. Mediul natural este privit, în acest context, în interacţiunea elementelor complexe ale naturii.

Protecţia fondului funciar (a terenurilor), este o noţiune cu o sferă mai restrânsă a acţiunilor, în comparaţie cu primele două noţiuni. Prin protecţia fondului funciar se urmăreşte asigurarea gospodăririi raţionale a terenurilor de care dispunem la un moment dat, folosirea fiecărui teren potrivit destinaţiei sale economice, menţinerea şi îmbunătăţirea fertilităţii solului (în agricultură) etc.

În cadrul acestei activităţi, o însemnătate deosebită are protecţia cantitativă şi calitativă a fondului funciar, în general, a terenurilor agricole, în special. Terenurile beneficiază de o protecţie juridică deosebită, datorită faptului că ele constituie una din condiţiile primordiale ale vieţii, participând direct la circuitul material şi energetic global. Fără terenuri este de neconceput menţinerea stabilităţii relative a mediului. Este, deci, neîndoios că fondul funciar, în general, dar mai ales şi în special terenurile agricole au o valoare de folosinţă cu caracter ecologic.

În stabilirea căilor de protejare a fondului funciar, în primul rând a terenurilor agricole, se are în vedere că terenul este izvorul tuturor bogăţiilor şi locul primar unde se desfăşoară orice activitate umană. Agricultura, silvicultura, aşezările umane, realizarea diferitelor investiţii, organizarea industriilor extractive ş.a.m.d. sunt imposibil de realizat fără terenuri corespunzătoare. În cadrul tuturor activităţilor umane, activitatea agricolă este cea mai importantă; terenul agricol constituie fundamentul florei şi faunei, iar prin intermediul acestora condiţia fundamentală a vieţii omului.

Terenurile, dar înainte de toate solul, este supus unor schimbări, modificări permanente atât în sens cantitativ, cât şi calitativ.

Din punct de vedere cantitativ, cea mai mare problemă constă în aceea că nu dispunem nelimitat de terenuri. Pământul este un produs al naturii (şi nu al muncii omeneşti), el neputând fi înmulţit, mărit, în schimb, înainte de toate, terenurile folosite pentru producţia agricolă, arată o tendinţă de scădere atât în sens absolut, cât şi în sens relativ.

În sens calitativ, solul poate fi şi - din păcate - este degradat permanent, datorită unor factori naturali sau artificiali, ca urmare a activităţii umane necorespunzătoare; apa naturală sau irigaţiile, vântul, nivelul scăzut al tehnicii sau tehnologiilor agricole, folosirea neraţională a îngrăşămintelor chimice, ierbicidelor, pesticidelor, industrializarea sau urbanizarea etc. toate pot afecta negativ calitatea solului. Pătura subţire a scoarţei terestre este expusă, în totalitatea sa, periclitării din partea activităţii umane necorespunzătoare, făcând uneori imposibilă reutilizarea terenurilor scoase din circuitul agricol.

Sarcina fundamentală este, deci, prezervarea cantităţii solului şi gospodărirea raţională a terenurilor de care dispunem. Desigur, gospodărirea raţională a terenurilor existente înseamnă şi suportarea unor restricţii de folosinţă şi îndeplinirea unor obligaţii de către cei ce utilizează terenurile în orice scop.

3. Mijloace juridice de protecţie a terenurilor agricole

Terenurile agricole sunt protejate printr-o serie de mijloace tehnice şi organizatorice ştiinţific fundamentate, îmbrăcate - desigur -într-o haină juridică corespunzătoare. La elaborarea legislaţiei agrare şi funciare se are în vedere adevărul de necontestat că pământul a constituit dintotdeauna unul din cei mai importanţi factori ai naturii cu care s-a înfrăţit omul din timpurile cele mai vechi şi că el constituie şi astăzi în agricultură (şi nu numai acolo) principalul mijloc de producţie.

Cu toată importanţa economico-socială a terenurilor cu destinaţie agricolă, este imposibilă excluderea totală a folosirii unor astfel de terenuri în alte scopuri decât producţia agricolă (pentru implantarea industriilor, dezvoltarea urbanismului sau alte scopuri de utilitate publică). Schimbarea destinaţiei terenurilor agricole trebuie admisă numai în cazuri extreme, când interesul public impune o astfel de soluţie. Dar, şi în astfel de situaţii se impune luarea unor măsuri economico-financiare şi organizatorice pentru împiedicarea micşorării suprafeţelor agricole prin reintroducerea sau introducerea în circuitul agricol a unor terenuri care pot fi folosite în acest scop (protecţia cantitativă a suprafeţelor agricole).

În acelaşi timp, este o necesitate imperativă prevenirea degradării terenurilor agricole, păstrarea şi creşterea potenţialului productiv al solului (protecţia calitativă).

În astfel de împrejurări, este firesc ca problema economiei de teren agricol, valorificarea şi gospodărirea raţională a resurselor funciare să se afle în atenţia legiuitorului. Problema a căpătat noi valenţe în condiţiile creşterii nevoilor de produse agricole şi ale scăderii, mai ales în ultimii ani, a producţiei agricole.

Realizarea protecţiei juridice a terenurilor cu destinaţie agricolă - atât sub aspect cantitativ, cât şi cel calitativ - este orientată în următoarele trei direcţii principale:

- obligativitatea exploatării terenurilor agricole;
- protejarea solului şi creşterea potenţialului productiv al solului;
- folosirea terenurilor agricole în alte scopuri decât producţia agricolă.

Pentru realizarea protecţiei juridice a terenurilor agricole în aceste trei direcţii principale se impune:

- creşterea cointeresării economice a producătorilor agricoli;
- perfecţionarea sistemului de sancţiuni, inclusiv prin înăsprirea sancţiunilor;
- protejarea cu prioritate a terenurilor agricole de calitate superioară;
- calificarea şi, dacă este cazul, justificarea utilizării preluării de către stat (prin primării, Agenţia pentru Dezvoltare şi Amenajare Rurală) a unor terenuri agricole (cu titlu de sancţiune);
- condiţionarea scoaterii unor terenuri din circuitul agricol de aprobare din partea organelor puterii administrative, cu luarea în considerare şi a tendinţei de schimbare a destinaţiei (în ce scop se solicită scoaterea din fondul funciar agricol).

Protecţia calitativă a solului trebuie corelată cu măsurile de protejare a mediului, în general, ştiut fiind că orice activitate legală privitoare la protejarea solului înseamnă, totodată, şi protejarea mediului.

Poate datorită tocmai legăturii strânse, care există între protecţia mediului şi protecţia solului, s-a sugerat în literatura de specialitate ca relaţiile sociale privitoare la problemele protecţiei mediului (sub toate aspectele) să fie reglementate împreună cu protecţia terenurilor în codul funciar (Földes Ivan, A földvedelem kozgazdasági és jogi szabalyoz rendszere, în vol. "A föld és a répgazdaság", Culegere de studii 12, Ministerul Justiţiei, Budapesta, 1985, p. 409), opinie cu care nu putem fi de acord, cel puţin din două motive: reglementarea legală a relaţiilor funciare, inclusiv protecţia terenurilor, nu poate cuprinde, în nici un caz, şi protecţia celorlalte elemente ale mediului natural sau artificial; importanţa mediului şi protecţia acestuia justifică din plin

şi impune chiar reglementarea într-un act normativ distinct a relaţiilor sociale generale (cel puţin) referitoare la toate elementele componente ale mediului (natural şi artificial - teren, aer, apă, păduri, animale, construcţii etc.).

În contextul general al importanţei resurselor funciare pare incontestabil rolul deosebit pe care îl au terenurile cu destinaţie agricolă care, în exprimarea legii (art. 2, lit.a, din Legea fondului funciar, nr. 18/1991 - M. Of., nr. 37 din 20 februarie), sunt: "terenuri agricole productive - arabile, viile, livezile, pepinierele viticole, pomicole, plantaţiile de hamei şi duzi, păşunile, fâneţele, serele, solariile, răsadniţele şi altele asemenea -, cele cu vegetaţie forestieră dacă nu fac parte din amenajamentele silvice, păşuni împădurite, cele ocupate cu construcţii şi instalaţii agrozootehnice, amenajări piscicole şi îmbunătăţiri funciare, drumurile tehnologice şi de exploatare agricolă, platforme şi spaţii de depozitare care servesc nevoilor producţiei agricole şi terenuri neproductive care pot fi amenajate şi folosite pentru producţia agricolă".

În privinţa asigurării folosirii raţionale a resurselor funciare agricole, putem remarca două laturi principale:

- aplicarea de măsuri complexe care să contribuie la menţinerea cantităţii acestor terenuri, iar dacă este posibil chiar la sporirea suprafeţelor de teren destinate agriculturii, la conservarea solurilor, combaterea eroziunii, protecţia contra diferitelor degradări şi la refacerea economică a terenurilor degradate;

- sporirea capacităţii de producţie a terenurilor agricole prin lucrari de organizare a teritoriului, îmbunătăţiri funciare (combaterea inundaţiilor, excesului de umiditate, a secetei etc.), stabilirea şi amplasarea corespunzătoare a folosinţelor adecvate profilului de producţie etc.

În condiţiile actuale ale reconstituirii sau constituirii dreptului de proprietate privată asupra terenurilor agricole, aplicarea măsurilor arătate capătă alte dimensiuni, fiecare titular al dreptului de proprietate fiind (în principiu) cointeresat economiceşte în realizarea scopurilor urmărite prin măsurile de protecţie a terenurilor agricole, dar şi limitat în acţiuni, datorită lipsei sau insuficienţei mijloacelor financiare necesare. Dar, chiar şi în astfel de condiţii, problemele legate de folosirea raţională şi completă a terenurilor agricole trebuind într-un fel rezolvate, altfel neputându-se asigura, la un anumit nivel, hrana necesară populaţiei, materia primă pentru industria uşoară şi alimentară etc. Datorită acestui fapt, protecţia terenurilor agricole prin folosirea mijloacelor ştiinţifico-tehnice, economice şi juridice rămâne pe prim plan.

Economia funciară agrară este chemată să asigure, în condiţiile stabilite de lege, în principal, realizarea a două sarcini esenţiale ale agriculturii şi anume:

- valorificarea din plin a tuturor posibilităţilor agriculturii şi integrarea unor activităţi de prelucrare primară agricolă, înainte de toate gospodărirea raţională a terenurilor agricole;

- valorificarea fertilităţii naturale a solului, menţinerea acesteia prin mijloace tehnice şi, pe cât este posibil, în vederea realizării procesului de reproducţie, adăugarea unui spor de fertilitate.

În vederea realizării acestor obiective, minime, legiuitorul este chemat să intervină şi să stabilească reguli de conduită, aplicabile unor sau tuturor categoriilor de producători agricoli, reguli care să cuprindă şi metodele de valorificare şi de control asupra folosirii raţionale şi complete, în general în vederea realizării protecţiei juridice, a terenurilor agricole.

Protecţia juridică deosebită a terenurilor agricole se impune şi datorită caracteristicilor proprii, particularităţilor acestui principal mijloc de producţie. Dintre aceste particularităţi amintim următoarele:

a) terenurile agricole, ca orice fel de teren, sunt - după cum am mai arătat - un produs al naturii (nefiind, deci, rezultatul muncii omeneşti). Adevărat că, prin investirea de muncă vie şi materializată, făcută cu scopul de a ridica fertilitatea solului (sau pur şi simplu pentru introducerea în circuitul agricol) terenul agricol devine, într-o oarecare măsură, din momentul folosirii sale în procesul de producţie, mai productiv şi, deci, cu valoare economică mai ridicată. Investiţiile respective participă nemijlocit şi într-o oarecare măsură crescândă la formarea valorii economice a terenurilor agricole, ceea ce face posibilă şi necesară evaluarea sa economică;

b) am mai arătat şi faptul că terenurile agricole sunt limitate ca suprafaţă, în sensul propriilor lor dimensiuni naturale, iar nu în cel al epuizării rezervelor ce pot intra în circuitul agricol. În ultimă analiză, se poate afirma că, prin realizarea de investiţii, (aproape) orice teren poate fi fertilizat şi cuprins în circuitul agricol. Practic, însă, fondul funciar agricol are anumite limite naturale, care nu permit multiplicarea lui (ca în cazul celorlalte mijloace de producţie);

c) terenurile agricole sunt nemişcătoare, imobile, atât în calitate de obiect al muncii, cât şi în calitate de mijloc de producţie, acesta fiind prin esenţă o caracteristică obiectivă; toate celelalte mijloace de producţie intră - într-o formă sau alta - în mişcare, deplasându-se în spaţiu în desfăşurarea procesului de producţie. Folosirea terenului agricol este, deci, legată de aşezarea sa spaţială, procesul de producţie agricol fiind astfel legat de un anumit teritoriu, relief, sol etc. Pentru a participa în procesul de producţie, terenurile agricole - prin caracterul lor staţionar - imprimă, deci, mişcarea tuturor celorlalte mijloace de producţie, precum şi a forţei de muncă;

d) terenurile agricole sunt neînlocuibile cu alte mijloace de producţie, ele limitându-se doar la modificarea fertilităţii lor economice. În locul acestor

terenuri nu se pot folosi alte mijloace de producţie (aşa cum ele nu pot fi nici multiplicate, datorită limitării lor materiale). Din acest caracter decurge cerinţa reglementării folosirii lor optime, integrale şi raţionale, cu maximum de randament, cerinţa de a mări forţa sa productivă prin practicarea unei agriculturi intensive;

e) terenurile agricole se caracterizează şi prin aceea că, cu cât este mai corespunzător fertilizat, mai ştiinţific exploatat, cu atât îşi măreşte fertilitatea. Celelalte mijloace de producţie nu se îmbunătăţesc prin utilizarea lor (în procesul de producţie), ci, dimpotrivă, se uzează (fizic şi moral) şi, chiar dacă se obţin, în urma unor investiţii, unele îmbunătăţiri momentane, până la urmă ele se degradează. Terenurile agricole, dimpotrivă, se ameliorează fără încetare, dacă sunt tratate în mod corespunzător. Această particularitate a terenului agricol stă la baza progresului în agricultură (datorită practicării căii intensive), precum şi a previziunilor (uneori prea) optimiste privind dezvoltarea neîntreruptă a producţiei agricole. Această trăsătură are la bază realitatea incontestabilă că fertilitatea solului poate fi ridicată continuu atunci când sistemul de cultură aplicat este raţional ales şi când se utilizează mijloacele şi căile de fertilizare cele mai adecvate;

f) terenul agricol nu apare, prin sine, ca mijloc de producţie, ci numai în urma acţionării asupra sa cu alte mijloace de producţie (mecanice, chimice, biologice etc.). În acest fel, ca urmare a înmulţirii şi perfecţionării cerlorlalte mijloace de producţie ce acţionează asupra pamântului se pune în valoare o parte din ce în ce mai însemnată a potenţialului său productiv;

g) prin însăşi natura lor, terenurile agricole permit investiţii suplimentare pe aceeaşi suprafaţă, tocmai fiindcă ele sunt nelimitate ca putere productivă, fiind capabile să asigure folosirea raţională a investiţiilor succesive. Efectuarea de noi investiţii pe aceeaşi suprafaţă dă posibilitatea societăţii să obţină o producţie sporită, corespunzătoare cerinţelor din etapa respectivă şi gradului de dezvoltare a forţelor de producţie;

h) în fine, mai reţinem că terenurile agricole se caracterizează prin aceea că ele sunt deosebit de variate, în funcţie de cei doi parametri esenţiali: spaţiu şi timp. Diferiţi agenţi agricoli aşezaţi în spaţii diferite au putere productivă naturală exprimată într-un grad diferit de fertilitate. O dată cu trecerea timpului, însă, condiţiile realizării de noi investiţii, paralel cu dezvoltarea ştiinţelor agricole şi folosirea cuceririlor ştiinţifico-tehnice, terenurile agricole se ameliorează permanent. Această caracteristică impune cuprinderea în circuitul agricol şi a unor terenuri mai puţin fertile, dar valorificabile, la un anumit nivel, pentru producţia agricolă, care apoi să fie îmbunătăţite permanent prin efectuarea de noi investiţii. Este nevoie de astfel de măsuri, deoarece producţiile obţinute pe terenurile foarte fertile nu

pot satisface cerinţele mereu crescânde de produse agroalimentare şi materii prime agricole necesare societăţii.

La stabilirea căilor şi mijloacelor juridice de protecţie a terenurilor agricole se ţine seama de particularităţile enumerate mai sus, cu acceptarea tuturor consecinţelor economice, sociale şi juridice ce decurg din ele.

Normele juridice referitoare la protecţia terenurilor agricole, care au fost elaborate cu luarea în considerare a acestor particularităţi pot avea ca efect împiedicarea scoaterii, fără înlocuire, a unor terenuri din circuitul agricol şi asigurarea folosirii depline, potrivit destinaţiei economice, a terenurilor. În acelaşi timp se asigură protecţia nemijlocită a solului şi ameliorarea acestuia. Aceste norme juridice pot fi grupate, deci, în reglementări care:

1) sunt chemate să împiedice scoaterea terenurilor din circuitul agricol;

2) sunt menite să determine ca aceste terenuri să fie utilizate exclusiv pentru producţia agricolă, prin stabilirea obligaţiei deţinătorilor de terenuri agricole de a le exploata şi de a le folosi potrivit destinaţiei lor;

3) asigură protecţia şi ameliorarea solului.

Legea actuală generală privitoare la protecţia mediului înconjurător (nr. 9/1973), în capitolul II, secţiunea a III-a, cuprinde cinci articole (art. 16-20), iar Legea fondului funciar (nr. 18/1991) reglementează, capitolul V şi parţial şi capitolele VI şi VII măsurile care trebuie luate pe linia protecţiei terenurilor cu destinaţie agricolă.

În art. 16, alin. 1, din Legea nr. 9/1973 se prevede:"Solul se protejează prin utilizarea raţională a terenurilor şi prin măsuri de prevenire a degradării acestora", iar în art. 53 din Legea nr. 18/1991 se stabileşte, într-o altă formulare, în principiu aceeaşi îndatorire: "Toţi deţinătorii de terenuri agricole sunt obligaţi să asigure cultivarea acestora şi protecţia solului". Art. 58 din această din urmă lege concretizează şi mai mult ideea de mai sus când prevede: "Protecţia şi ameliorarea solului se realizează prin lucrări de prevenire şi de combatere a proceselor de degradare şi poluare a solului provocate de fenomene naturale sau cauzate de activităţi economice şi sociale".

Rezultă că protecţia juridică a terenurilor agricole se realizează prin norme de drept care stabilesc obligaţii pentru deţinătorii de astfel de terenuri. Dar (după cum vom vedea), există şi norme juridice care prevăd unele îngrădiri în privinţa folosirii terenurilor agricole. Desigur, pentru realizarea protecţiei terenurilor agricole legislaţia trebuie concepută în aşa fel, încât producătorii agricoli să fie cointeresaţi economiceşte în creşterea producţiei agricole şi ridicarea fertilităţii solului.

Legislaţia noastră actuală reglementează următoarele mijloace juridice de protecţie a terenurilor agricole:

- obligaţia de a folosi toate terenurile componente ale fondului funciar agricol pentru producţia agricolă;

- cerinţa imperativă de a autoriza orice schimbare a destinaţiei agricole a terenurilor;

- îndatorirea de a reintroduce în circuitul agricol a terenurilor ce pot fi valorificate pentru producţia agricolă;

- obligaţia de a proteja şi ameliora solul (prin păstrarea potenţialului productiv şi ridicarea fertilităţii solului).

Folosirea terenurilor agricole potrivit destinaţiei lor economice este o obligaţie legală, care are un dublu aspect: a) deţinătorii de terenuri agricole trebuie să desfăşoare pe acele terenuri activităţi agricole; b) în aceste limite, orice deţinător trebuie să folosească terenul respectiv pentru cultura agricolă stabilită, în tot timpul cât nu se schimbă, în condiţiile legii, felul culturii (ori până când nu se schimbă destinaţia agricolă a terenului, adică nu este scos din circuitul agricol). Îndeplinirea acestor obligaţii legale este asigurată de legislaţia noastră prin caracterul imperativ al normelor respective şi prin sancţiunile prevăzute expres pentru cazul nerespectării acestor norme. În perioada de tranziţie spre economia de piaţă apar, în practică, dificultăţi în aplicarea normelor legale corespunzătoare.

Astfel, în art. 53 din Legea nr. 18/1991 se stabileşte categoric că "Toţi deţinătorii de terenuri agricole sunt obligaţi să asigure cultivarea acestora...", iar în art. 56 şi 57 din aceeaşi lege avem norme referitoare la schimbarea categoriei de folosinţă a terenurilor agricole. Schimbarea categoriei de folosinţă a terenurilor arabile ale persoanelor juridice în alte categorii de folosinţă agricolă "se poate face cu avizul organelor agricole de specialitate judeţene numai în următoarele cazuri:

a) terenurile arabile situate în zonele de deal, ce constituie enclave din masivele de vii şi livezi, din podgoriile şi bazinele pomicole consacrate, stabilite de organele de specialitate ale Ministerului Agriculturii şi Alimentaţiei, pot fi transformate în plantaţii viticole şi pomicole;

b) terenurile arabile din zonele de şes, necesare completării masivelor viticole destinate pentru struguri de masă şi stafide şi bazinele pomicole destinate culturii piersicului şi caisului, stabilite de organele de specialitate ale Ministerului Agriculturii şi Alimentaţiei, pot fi transformate în plantaţii viticole şi pomicole;

c) terenurile arabile cu soluri nisipoase pot fi amenajate şi transformate în plantaţii viticole şi pomicole;

d) terenurile înregistrate la arabil, situate în zonele de deal şi munte pe pante nemecanizabile, afectate de eroziune de suprafaţă şi adâncime, de alunecări active sau semistabilizate, care nu mai pot fi ameliorate şi menţinute

la această folosinţă, se pot amenaja şi transforma în păşuni şi fâneţe;

e) terenurile arabile situate în albiile râurilor şi a Dunării, care nu pot fi folosite rentabil pentru alte destinaţii agricole, pot fi amenajate în bazine piscicole.

Schimbarea categoriei de folosinţă a terenurilor arabile, altele decât cele la care ne-am referit (potrivit prevederilor art. 56 din lege), păşuni, fâneţe, vii şi livezi deţinute de persoane juridice în care statul deţine majoritatea acţiunilor se va aproba de Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei (art. 57, alin. 1, din Legea nr. 18/1991).

În art. 57, alin. 3, din Legea nr. 18/1991 se prevede că schimbarea folosinţei terenurilor agricole ce constituie zone de protecţie a monumentelor se face cu acordul Comisiei naţionale a monumentelor, ansamblurilor şi siturilor istorice.

Art. 71, alin.3, din Legea nr. 18/1991 prevede: "Scoaterea definitivă a terenurilor din circuitul agricol...se face cu plata, de către titularii aprobării, a contravalorii către proprietari şi a taxelor prevăzute în anexele 1 şi 2." Nu se datorează asemenea taxe pentru terenurile scoase definitiv din circuitul agricol (şi silvic) pentru construcţii care deservesc activităţile agricole (şi silvice), lucrările de îmbunătăţiri funciare, regularizarea cursurilor de apă, realizarea de surse de apă potabilă şi obiective meteorologice (art. 71, alin. ultim din Legea nr. 18/1991).

Pentru scoaterea temporară a terenurilor din producţia agricolă, titularul aprobării este obligat să depună o garanţie în bani egală cu taxa prevăzută pentru scoaterea definitivă a terenurilor din circuitul agricol, în "Fondul de ameliorare a fondului funciar." După îndeplinirea obligaţiilor prevăzute cu privire la redarea terenurilor titularul va primi înapoi garanţia depusă. În cazul în care titularul aprobării nu execută lucrările de calitate şi la termenele prevăzute în actele aprobatoare, organul agricol de specialitate, în baza constatării situaţiei de fapt, dispune să execute lucrările de redare cu cheltuieli din garanţia depusă, iar dacă titularul aprobării nu execută lucrările într-un nou termen şi la calitatea stabilită de organul agricol, întreaga garanţie rămâne în Fondul de ameliorare a fondului funciar (art. 72 din Legea nr. 18/1991).

Prin stabilirea taxelor la care ne-am referit s-a urmărit realizarea şi pe această cale, a protecţiei calitative a terenurilor agricole. Folosirea definitivă sau temporară a terenurilor agricole, în alte scopuri decât producţia agricolă, se aprobă după cum urmează:

a) de organele agricole judeţene, prin Oficiul de cadastru şi organizare a teritoriului judeţean sau al municipiului Bucureşti, pentru terenurile agricole de până la 1 ha. Aprobarea pentru orice extindere a acestei suprafeţe de teren se dă de către Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei;

b) de Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei pentru terenurile agricole în suprafaţă de până la 100 ha;

c) de Guvern, pentru terenurile agricole a căror suprafaţă depăşeşte 100 ha. (art. 73 din legea nr. 18/1991). Această aprobare este condiţionată de acordul prealabil al deţinătorilor de terenuri, iar când este vorba de aprobarea de către ministerul de resort sau Guvern, este necesar şi avizul organelor agricole judeţene (sau al municipiului Bucureşti). În cazul în care aprobarea este de competenţa Guvernului, se va prezenta în mod obligatoriu, şi avizul Ministerului Agriculturii şi Alimentaţiei (art. 75 şi 76 din Legea nr. 18/1991).

Taxele stabilite prin anexa 1 la Legea nr. 18/1991 sunt de natură să stimuleze pe titularii aprobării (adică pe cei în favoarea cărora se scot, definitiv sau temporar, terenuri din circuitul agricol), să aprecieze corect, de la început, atât mărimea terenurilor agricole propuse pentru a fi utilizate în alte scopuri, cât şi locul unde urmează să se amplaseze investiţiile. Pe această cale, ei sunt mobilizaţi şi pentru a avea în vedere, pe lângă interesele proprii, şi pe cele ale producătorilor agricoli şi economiei naţionale privitoare la activitatea agricolă.

În art. 79 din Legea nr. 18/1991 se stabileşte obligaţia titularilor obiectivelor de investiţii sau de producţii amplasate pe terenuri agricole să ia măsuri prealabile executărilor construcţiei obiectivelor de decopertare a stratului de sol fertil de pe suprafeţele amplasamentelor aprobate, pe care să-l depoziteze şi să-l niveleze pe terenuri neproductive sau slab productive, indicate de organele agricole, în vederea punerii în valoare sau ameliorării acestora. Desigur, depozitarea se poate face numai cu acordul proprietarilor terenurilor, care nu pot fi obligaţi la nici o plată pentru sporul de valoare astfel obţinut şi nici nu pot pretinde despăgubiri pentru perioada de nefolosire a terenului.

Titularii lucrărilor de investiţii sau de producţie care deţin terenuri pe care nu le mai folosesc în procesul de producţie (cum sunt cele rămase în urma excavării de materii prime - cărbune, caolin, argilă, pietriş -, sondele abandonate şi altele asemenea) sunt obligaţi să ia măsurile necesare de amenajare şi nivelare dându-le o folosinţă agricolă, iar dacă aceasta nu este posibilă, o folosinţă piscicolă sau silvică. Dacă ei nu se conformează acestor dispoziţii prevăzute în art. 80 din Legea fondului funciar, nu li se va mai aproba scoaterea din producţia agricolă a altor terenuri.

Tot în vederea protecţiei cantitative a terenurilor agricole se stabileşte, în art. 81 din Legea nr. 18/1991, şi regula după care liniile de telecomunicaţii şi cele de transport şi distribuire a energiei electrice, conductele de transport pentru alimentare cu apă, canalizare, produse petroliere, gaze, precum şi alte

instalaţii similare se vor grupa şi amplasa de-a lungul şi în imediata apropiere a căilor de comunicaţii - şosele, căi ferate, - a digurilor, canalelor de irigaţii şi de desecări şi a altor limite obligatorii din teritoriu, în aşa fel încât să nu stânjenească execuţia lucrărilor agricole. Aprobarea ocupării terenurilor în astfel de cazuri se dă de Oficiul de cadastru şi organizare a teritoriului judeţean sau al municipiului Bucureşti, indiferent de mărimea suprafeţei necesare, pe baza acordului deţinătorilor.

Ocuparea terenurilor necesare remedierii deranjamentelor în caz de avarii şi executarea unor lucrări de întreţinere la obiectivele la care ne-am referit mai sus, care au caracter urgent şi care se execută într-o perioadă de până la 30 zile, se va putea face pe baza acordului prealabil al deţinătorilor de terenuri, iar în caz de refuz, cu aprobarea prefecturii judeţului sau a Primăriei municipiului Bucureşti.

În toate cazurile deţinătorii de terenuri agricole au dreptul la despăgubire pentru daunele cauzate (art. 82 din Legea nr. 18/1991).

Din reglementările legale prezentate rezultă că protecţia juridică cantitativă a terenurilor agricole - ca parte componentă a protecţiei mediului - se realizează, mai ales, prin stabilirea unor obligaţii legale pentru orice deţinător de astfel de terenuri: folosirea completă, pentru producţia agricolă a terenului deţinut, obţinerea aprobărilor necesare pentru schimbarea destinaţiei terenului agricol şi a categoriei de folosinţă agricolă, reintroducerea în circuitul agricol a terenurilor folosite temporar în alte scopuri etc. În completarea acestora, legea stabileşte - după cum am văzut - şi o serie de obligaţii pentru cei ce folosesc, temporar sau definitiv, terenuri agricole în alte scopuri.

Protecţia juridică calitativă a terenurilor agricole se realizează şi prin reglementările referitoare la păstrarea potenţialului productiv şi ridicarea fertilităţii solului.

Protecţia solului este atât de interes public, cât şi privat, ea fiind o sarcină deopotrivă a societăţii şi a fiecărui producător agricol. Cu toată importanţa deosebită a problemei, spre deosebire de mijloacele de protecţie cantitativă a terenurilor agricole, unde normele legale au un rol deosebit, în privinţa protecţiei solului rolul dreptului este mai redus; în cel mai bun caz, dreptul poate contribui la formarea unor raporturi juridice corecte şi eficiente între producătorii agricoli şi cei ce execută diferite lucrări de îmbunătăţiri funciare.

Reglementările legale în materie prevăd că protecţia şi ameliorarea solului se realizează prin lucrări de prevenire şi de combatere a proceselor de degradare şi poluare a solului provocate de fenomene naturale sau cauzate de activităţi economice şi sociale. Astfel de lucrări se stabilesc pe bază de studii

şi proiecte, întocmite la cerere de organele de cercetare şi proiectare de specialitate, în corelare cu cele de amenajare şi organizare a teritoriului, şi se execută de către deţinătorii terenurilor sau, prin grija acestora, de către unităţi specializate în executarea unor asemenea lucrări. Legea prevede chiar că statul sprijină realizarea lucrărilor de protecţie şi ameliorare a solului, suportând parţial sau total cheltuielile în limita alocaţiei bugetare aprobate, pe baza notelor de fundamentare elaborate de unităţile de cercetare şi proiectare, însuşite de organele agricole de specialitate judeţene şi aprobate de către Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei (art. 58 din Legea nr. 18/1991).

Art. 61 din Legea fondului funciar stabileşte că terenurile care prin degradare şi poluare şi-au pierdut, total sau parţial, capacitatea de producţie pentru culturi agricole vor fi constituite în perimetre de ameliorare. Grupele de terenuri care intră în aceste perimetre se stabilesc de Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei şi Ministerul Mediului, la propunerile ce au la bază situaţiile înaintate de comune, oraşe şi municipii.

O prevedere importantă o găsim în art. 62 din aceeaşi lege, după care deţinătorii de terenuri agricole sunt obligaţi să pună la dispoziţie terenurile din perimetrul de ameliorare în vederea aplicării măsurilor şi executării lucrărilor prevăzute în proiectul de ameliorare, păstrând, desigur, dreptul de proprietate. Dar, includerea de către primărie a unui anumit teren în perimetrul de ameliorare se poate face cu acordul proprietarului, iar dacă acesta nu este de acord, primăria face propuneri motivate prefecturii care va decide.

Terenurile degradate şi poluate, incluse în perimetrul de ameliorare, sunt scutite de taxe şi impozite către stat, judeţ sau comună, pe timpul cât durează ameliorarea lor (art. 64 din Legea nr. 18/1991).

Deţinătorilor de terenuri degradate, indiferent dacă sunt sau nu cuprinse într-un perimetru de ameliorare, care - în mod individual sau asociaţi - vor să facă din proprie iniţiativă înierbări, împăduriri, corectare a reacţiei solului sau alte lucrări de ameliorare pe terenurile lor, statul le va pune la dispoziţie, în mod gratuit, materialul necesar (sămânţă de ierburi, puieţi, amendamente şi asistenţă tehnică la executarea lucrărilor). În cazul în care materialele sunt folosite în alte scopuri, deţinătorii beneficiari vor fi obligaţi să plătească valoarea lor (art. 66 din aceeaşi lege).

Potrivit art. 67 din Legea fondului funciar, fondurile băneşti necesare pentru cercetarea, proiectarea şi executarea lucrărilor prevăzute în proiectele de amenajare, ameliorare şi punere în valoare a terenurilor agricole degradate şi poluate, cuprinse în perimetru, se asigură, în funcţie de specificul lucrărilor, de Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei, de Ministerul Mediului şi alte ministere interesate, din fondul de ameliorare şi prin alocaţiile bugetare. Aceste fonduri pot fi sporite prin participarea comunelor, oraşelor,

municipiilor şi a judeţelor, contribuţia în muncă sau în bani a tuturor celor interesaţi la aceste lucrări, deţinătorii terenurilor, locuitorii care trag foloase directe sau indirecte de pe urma acestor ameliorări şi instituţiile, societăţile sau regiile ale căror lucrări de artă, drumuri, poduri, căi ferate, construcţii şi altele asemenea beneficiază de avantajele lucrărilor de amenajare şi ameliorare a terenurilor.

În alineatul ultim din acelaşi articol se prevede că, în cazul în care se dovedeşte că anumite suprafeţe au fost scoase din producţia agricolă prin degradare sau poluare a solului, prin fapta culpabilă a persoanelor fizice sau juridice, proprietarii, primăria sau organul agricol pot cere acoperirea, de către culpabil, a cheltuielilor necesitate de lucrările de refacere şi ameliorare a solului.

Caracterul public pe care îl prezintă interesul de protejare calitativă a terenurilor agricole rezultă şi din faptul că statul (prin Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei şi Ministerul Mediului, împreună cu Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice) este chemat să dezvolte sistemul naţional de supraveghere, evaluare, prognoze şi avertizare cu privire la starea calităţii solurilor agricole pe baza unui sistem informaţional cu asigurarea de bănci de date la nivelul ţării şi judeţului şi să propună măsurile necesare pentru protecţia şi ameliorarea terenurilor în scopul menţinerii şi creşterii capacităţii de producţie (art. 68 din Legea nr. 18/1991).

Protecţia şi ameliorarea solului presupune, înainte de toate, transpunerea în practică a unor principii - exprimate şi pe planul dreptului - de către toţi deţinătorii de terenuri agricole. Astfel, de pildă, se impune alegerea corespunzătoare a culturilor agricole în concordanţă cu cerinţele protecţiei solului. Paralel cu acestea, se impune stabilirea corespunzătoare a solelor şi parcelelor de culturi cu rol de protecţie. Pe acele terenuri, unde păstrarea potenţialului productiv al solului nu poate fi realizată cu măsuri agrotehnice, cu plantarea unor culturi permanente etc., este necesar să se intervină cu regularizarea scurgerii apelor, corectarea torenţilor etc. (lucrări hidrotehnice), cu lucrări de terasare, săparea unor şanţuri pentru scurgerea apelor, acumularea apelor etc. Pentru menţinerea şi ameliorarea calităţii solului şi a potenţialului său productiv, posesorii de terenuri cu orice titlu juridic sunt obligaţi să efectueze o serie de lucrări prin care se urmăreşte prevenirea şi combaterea eroziunii, a alunecărilor de teren, înmlăştinării, excesului de umiditate, inundaţiilor, sărăturii şi a altor efecte dăunătoare, cauzate de fenomene naturale sau de activităţi economico-sociale (art. 18 din Legea nr. 9/1973 privind protecţia mediului înconjurător - B. Of. nr. 91 din 23 iunie 1973).

Pentru prevenirea poluării solului, legea prevede că depozitarea, aruncarea, deversarea sau împrăştierea unor materii (utile, a deşeurilor sau reziduurilor solide, lichide sau gazoase, precum şi a substanţelor radioactive,

provenite din activităţile industriale, agricole şi din alte activităţi economico-sociale, care pot avea efecte negative asupra solului, sunt admise numai în zonele şi perimetrele repartizate în acest scop şi, desigur, cu respectarea normelor legale în vigoare privitoare la protecţia mediului înconjurător (art. 19 din Legea nr. 9/1973).

Dreptul stabileşte anumite obligaţii şi în privinţa utilizării pesticidelor. Astfel, producătorii agricoli şi alte persoane care utilizează astfel de substanţe chimice nocive sunt obligate să folosească pentru combaterea bolilor, dăunătorilor, buruienilor, fertilizarea solului sau în alte scopuri numai produse autorizate de organele de specialitate legal împuternicite şi numai sub supravegherea organelor de specialitate, cu respectarea întocmai a indicaţiilor acestora. Metodele de folosire a pesticidelor sau a altor substanţe chimice nocive, precum şi cantităţile utilizate, nu trebuie să aibă efect imediat sau de durată depăşirea limitelor care ar putea influenţa negativ însuşirile solului sau ale celorlalţi factori de mediu, echilibrul ecologic sau sănătatea oamenilor (art. 20 din Legea nr. 9/1973).

II. Pretecţia juridică a subsolului

4. Regimul juridic actual al subsolului

Potrivit art. 125 al Constituţiei României, bogăţiile de orice natură ale subsolului, inclusiv resursele naturale ale zonei economice şi ale platoului continental, fac obiectul exclusiv al proprietăţii publice.

Art. 41, alin. (4) din legea fundamentală precizează că pentru lucrări de interes general, autoritatea publică poate folosi subsolul oricărei proprietăţi imobiliare, desigur, cu obligaţia de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantaţiilor sau construcţiilor, precum şi pentru alte daune imputabile autorităţii.

5. Mijloacele juridice de protecţie a subsolului şi a resurselor sale naturale

Legea fondului funciar nu cuprinde, în mod firesc, norme referitoare la protecţia subsolului. Unele reglementări cu caracter general întâlnim în legea generală privind protecţia mediului (nr. 9/1973).

Astfel, în art. 21 din legea nr. 9/1973 se prevede că, în scopul protecţiei resurselor naturale ale subsolului, a platoului continental, a zăcămintelor de ape minerale, a lacurilor terapeutice şi a acumulărilor de nămol terapeutic, agenţii economici (în text se face referire la "organizaţiile de stat sau

cooperatiste") vor executa lucrările geologice şi cele de extracţie a substanţelor minerale utile sau exploatarea acestor resurse numai pe baza reglementărilor legale, ţinând seama de:

- planificarea existentă în domeniul economic respectiv;
- asigurarea condiţiilor de refacere a resurselor naturale regenerabile şi a unui raport corespunzător între volumul rezervelor deschise şi al celor pregătite pentru exploatare;
- valorificarea superioară a materiilor prime extrase, prin înlăturarea pierderilor în procesul tehnologic de extracţie, preparare şi folosire;
- exploatarea raţională a zăcămintelor de ape minerale, a lacurilor terapeutice, a acumulărilor de nămol terapeutic şi asigurarea perimetrelor de protecţie hidrologică a acestora;
- adoptarea de măsuri pentru a preveni degradarea mediului ca urmare a lucrărilor de extracţie a materiilor prime care pot pune în pericol stabilitatea terenurilor, a construcţiilor, a altor obiective economice sau sănătatea populaţiei.

Legea interzice aruncarea, evacuarea, împrăştierea sau injectarea de reziduuri solide, lichide ori gazoase, a substanţelor radioactive, rezultate din activităţile economico-sociale, al căror conţinut şi concentraţii de poluanţi pot duce la poluarea zăcămintelor de ape minerale, a lacurilor terapeutice şi a acumulărilor de nămol terapeutic, făcându-le improprii folosinţelor stabilite de organele de specialitate.

Manipularea, transportul, depozitarea, evacuarea sau injectarea unor materii utile sau reziduuri solide, lichide sau gazoase, a substanţelor radioactive, provenite din activităţi economico-sociale şi care duce la poluarea subsolului sau a platoului continental, sunt admise numai cu respectarea reglementărilor legale stabilite de organele de stat competente (art. 22 din Legea nr. 9/1973).

Pentru nerespectarea acestor dispoziţii, Legea privind protecţia mediului înconjurător nu conţine şi sancţiuni. Prin urmare, se vor aplica dispoziţiile de drept comun.

Reglementările referitoare la activitatea regiilor autonome şi a societăţilor comerciale (statutele etc.), de regulă, prevăd că exploatarea subsolului şi a resurselor sale naturale trebuie realizată în aşa fel să se prevadă poluarea mediului şi cauzarea de prejudicii, iar dacă ele s-au produs agentul economic vinovat trebuie să le repare. De asemenea, agenţii economici titulari al lucrărilor de investiţii sau de producţie care deţin terenuri pe care nu le mai folosesc în procesul de producţie trebuie să respecte prevederile art. 80 din Legea nr. 18/1991 (legea fondului funciar), fiind obligaţi să ia măsurile necesare de amenajare şi nivelare, dându-le o folosinţă agricolă (eventual piscicolă sau silvică).

6. Sancţiuni

Încălcarea prevederilor legale referitoare la protecţia solului şi subsolului atrage răspunderea civilă, contravenţională sau penală, după caz.

Răspunderea civilă intervine ori de câte ori, dacă prin încălcarea normelor legale referitoare la protecţia solului şi subsolului se cauzează un prejudiciu deţinătorului terenului agricol sau altei persoane. În funcţie de situaţiile concrete, vor fi aplicabile regulile răspunderii civile delictuale, respectiv cele ale răspunderii contractuale.

Răspunderea contravenţională intervine când încălcarea normelor referitoare la protecţia solului şi subsolului constituie contravenţie.

Constituie contravenţie în acest domeniu următoarele fapte, dacă nu sunt săvârşite în astfel de condiţii încât, potrivit legii penale, constituie infracţiuni:

a) efectuarea de schimburi de terenuri şi a schimbării categoriei de folosinţă a terenurilor de la superioară la inferioară, precum şi folosirea definitivă sau temporară a terenurilor agricole în alte scopuri decât pentru producţia agricolă;

b) nedeclararea la organele judeţene de cadastru funciar de către posesori, în termen de 30 de zile de la aprobare, a schimburilor de terenuri şi a schimbării categoriei de folosinţă a acestora, precum şi a datelor cu privire la mărimea suprafeţelor şi categoria de folosinţă a acestora;

c) nedecopertarea de către beneficiarii de investiţii a stratului fertil de sol înainte de executarea lucrărilor de amplasare a unor obiective şi nedepozitarea acestui strat pe suprafeţele stabilite de organele agricole, precum şi neluarea măsurilor de amenajare şi nivelare a terenurilor rămase în urma evacuării de cărbune, caolin, argilă, pietriş, sonde abandonate şi alte asemenea;

d) amplasarea obiectivelor de orice fel, cu excepţia celor prevăzute de lege (art. 71 din Legea nr. 18/1991), pe terenurile situate în extravilan, fără avizele şi aprobările cerute de lege;

e) ocuparea şi folosirea terenurilor aprobate a fi scoase definitiv sau temporar din producţia agricolă, înainte de a fi delimitate, bornate şi predate;

f) degradarea terenurilor şi culturilor prin depozitarea de materiale ori deşeuri de pietriş, moloz, nisip, prefabricate, construcţii metalice, reziduuri, resturi menajere, gunoaie şi alte asemenea;

g) neluarea unor măsuri corespunzătoare pentru evitarea afectării terenurilor limitrofe prin reziduurile provenite din activitatea de producţie şi prin scurgeri de orice fel (art. 88 din Legea nr. 18/1991).

Contravenţiile de la literele a) şi b) se sancţionează (la nivelul anului 1991) cu amendă de la 10 000 la 20 000, iar cele de la literele c-g) cu amendă

de la 20 000 la 50 000. Cu ocazia stabilirii sumei concrete a amenzii, pe lângă împrejurările prevăzute de lege, se vor avea în vedere şi mărimea suprafeţei, categoria de folosinţă şi clasa de fertilitate a terenului afectat.

Constatarea contravenţiilor şi aplicarea sancţiunilor se fac de către specialiştii împuterniciţi în acest scop de Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei şi Ministerul Mediului, de Împuterniciţii prefecturilor şi ai organelor agricole judeţene şi al municipiului Bucureşti, precum şi de către primari (art. 91 din Legea nr. 18/1991). În completarea acestor prevederi legale, contravenţiilor de mai sus li se aplică dispoziţiile Legii nr. 32/1968 privind constatarea şi sancţionarea contravenţiilor.

Răspunderea penală intervine când fapta săvârşită în legătură cu protecţia solului şi subsolului constituie infracţiune. Faptele care constituie infracţiuni sunt: degradarea terenurilor agricole, a împrejmuirilor acestora, distrugerea şi degradarea culturilor agricole, a lucrărilor de îmbunătăţiri funciare şi împiedicarea luării măsurilor de conservare sau înlăturarea acestor măsuri. Aceste infracţiuni de distrugere se pedepsesc potrivit prevederilor Codului penal (art. 86 din Legea nr. 18/1991). Ocuparea, în tot sau în parte, a terenurilor agricole fără aprobare constituie infracţiune de tulburare de posesie şi se pedepseşte potrivit Codului penal.

În legătură cu nerespectarea obligaţiei înscrisă în art. 53 din Legea nr. 18/1991, ca toţi deţinătorii de terenuri agricole să asigure cultivarea acestora şi protecţia solului, sunt stabilite anume sancţiuni speciale.

Astfel, proprietarii de terenuri agricole care nu-şi respectă această obligaţie, vor fi somaţi în scris de către primării să se conformeze legii. Acei care nu dau curs somaţiei în termenul stabilit de primărie din motive imputabile lor vor fi sancţionaţi, anual, cu plata unei sume de la 5.000 la 10.000 lei pe hectar, în raport cu categoria de folosinţă a terenului.

Beneficiarii folosinţei funciare, care au primit terenuri în folosinţă în condiţiile Legii fondului funciar, care nu-şi îndeplinesc obligaţiile prevăzute în art. 53 din Legea nr. 18/1991 (la care ne-am referit mai sus), vor fi somaţi în scris ca şi proprietarii de terenuri agricole. În privinţa celor care nu dau curs somaţiei şi nu îşi îndeplinesc obligaţiile respective vor fi sancţionaţi pecuniar, dar numai într-o perioadă de doi ani, după care pierd dreptul de folosinţă (art. 54 şi 55 din Legea nr. 18/1991).

Capitolul V. PROTECŢIA JURIDICĂ A PĂDURILOR

1. Regimul juridic al pădurilor

Regimul juridic al pădurilor, al fondului forestier în general, este oarecum modificat faţă de situaţia anterioară, când toate pădurile constituiau proprietate exclusivă a statului.

Constituţia actuală a României nu enumeră pădurile printre bunurile care constituie obiectul exclusiv al proprietăţii publice adevărat nici nu exclude această posibilitate când stabileşte că pot face obiectul acestei proprietăţi "şi alte bunuri stabilite de lege" (art. 135, alin. 4 (4)).

Regimul juridic al pădurilor (al fondului forestier) este reglementat, în prezent, de Codul silvic, aprobat prin Legea nr. 30 din 30 decembrie 1962, cod care în noile condiţii social-economice a suferit unele modificări (în prezent este în pregătire un nou cod silvic). Modificarea esenţială a regimului juridic al pădurilor constă, în primul rând, în faptul că, prin Legea fondului funciar nr. 18/1991 (art. 41 din această lege) se prevede: "Terenurile cu vegetaţie forestieră, păduri, zăvoaie, tufărişuri, păşuni împădurite, care au aparţinut persoanelor fizice şi care prin efectul unor legi speciale au fost trecute în proprietatea statului, se restituie, la cerere, foştilor proprietari sau moştenitorilor acestora, într-o suprafaţă egală cu cea trecută în proprietatea statului, dar nu mai mult de 1 ha", cu condiţia ca aceste terenuri, împreună cu suprafaţa agricolă în echivalent arabil acordate tot în condiţiile legii fondului funciar să nu depăşească 10 ha de familie, iar beneficiarul cetăţean român să aibă domiciliul stabil în România.

Pădurile, împreună cu terenurile aferente,pot constitui, deci, obiect al dreptului de proprietate a statului sau unităţilor administrativ teritoriale, precum şi, în anumite limite, al cetăţenilor români.

2. Importanţa fondului forestier

Produsul principal al pădurilor este lemnul - bun indispensabil satisfacerii trebuinţelor omeneşti, a cărei valoare sporeşte pe zi ce trece în raport cu creşterea nevoilor societăţii şi a indivizilor în materialul lemnos.

România mai este o ţară a pădurilor. Suprafaţa de pădure pe cap de locuitor ajunge la 0,30 ha, în vreme ce acest indicator este de numai 0,03 ha

în Anglia, 0,11 ha în Ungaria şi Italia, 0,13 ha în Germania, 0,15 ha în Spania, 0,21 ha în Polonia sau 0,25 ha în Franţa. Desigur, nu numai suprafaţa lor, ci şi calitatea pădurilor noastre constituie o sursă de bogăţie (interviu cu Gh. Gavrilescu, în "Economistul" nr. 181 din 7-9 aprilie 1992, p. 2). Ocupând mai mult de un sfert din suprafaţa totală a ţării, pădurile ocupă un loc important în economia ţării noastre. Pădurile servesc la apărarea terenurilor agricole împotriva secetei, a surpărilor şi alunecărilor de terenuri, pentru ameliorarea şi refacerea calităţilor naturale ale solului, îndeplinesc un rol deosebit de important în purificarea aerului, în producerea oxigenului necesar vieţii, în domeniul balneo-climateric, în dezvoltarea aşezărilor omeneşti, contribuie la păşunatul animalelor, la dezvoltarea vânatului ş.a.m.d.

Echilibrul ecologic natural a fost tulburat de exploatarea iraţională a pădurilor, peste capacitatea lor naturală de regenerare şi creştere. În anii 1990-1991, s-a abătut asupra pădurii româneşti poate cel mai puternic seism din ultimele cinci-şase decenii. Numai în 1990 volumul arborilor tăiaţi ilegal a fost de peste 130 m.c., cu 40% mai mult decât în anul 1989. Un anumit procent de degradare survine şi prin uscarea (adeseori în masă) a pădurilor, fenomen datorat poluării provenite de la marea industrie, agricultură etc.

În astfel de împrejurări, protecţia juridică a pădurilor, în general a fondului forestier, în contextul general al protecţiei mediului, constituie una din sarcinile principale ale statului, agenţilor economici şi cetăţenilor.

3. Componentele fondului forestier

În conformitate cu prevederile art. 1 din Codul silvic, formează fondul forestier al ţării pădurile şi terenurile afectate împăduririi, cele care servesc nevoilor de cultură, producţie ori administrare forestieră. Pentru ca aceste suprafeţe de terenuri să facă parte din fondul forestier, ele trebuie să fie determinate ca atare prin amenajamentele silvice.

Noţiunea de fond forestier nu este identică cu noţiunea de pădure. Noţiunea de pădure a fost precizată pentru prima dată prin Legea nr. 204/1974 pentru apărarea patrimoniului forestier. Potrivit acestei reglementări, se consideră pădure o suprafaţă acoperită cu vegetaţie forestieră mai mare de 2.500 m.p. O astfel de reglementare nu a mai fost reiterată în Codul silvic din 1962.

Prin terenuri destinate nevoilor de cultură, producţie ori administrare forestieră se înţeleg poienile şi golurile din interiorul pădurilor, terenurile neproductive şi degradate sau orice alte terenuri destinate a fi împădurite, terenurile ocupate cu diferite construcţii şi instalaţii silvice, cinegetice, piscicole sau de exploatare a pădurilor, pepinierele silvice, potecile forestiere şi culoarele liniilor electrice sau telefonice care traversează pădurea, terenurile destinate a deservi cu produsele lor gospodărirea vânatului şi

cultura peştelui în apele de munte aflate în perimetrul sau în afara pădurilor, grădinile dendrologice, precum şi aluviunile şi albiile râurilor care mărginesc pădurile.

Fondul forestier este supus în întregime regimului silvic, care cuprinde un complex de norme tehnice, economice şi juridice privind amenajarea, cultura, exploatarea, protecţia şi paza acestui fond.

În cadrul problematicii dreptului mediului, dintre toate aceste norme, interesează cele referitoare la protecţia fondului forestier.

Mai precizăm că regulile amintite mai sus nu sunt aplicabile terenurilor cu vegetaţie forestieră, care nu sunt cuprinse în amenajamentele silvice şi, deci, nu fac parte din fondul forestier. Astfel de terenuri sunt plantaţiile forestiere pentru protecţia terenurilor agricole, zonele de arbori afectate protecţiei păşunilor şi delimitate ca atare, zonele de arbori afectate protecţiei lucrărilor hidrotehnice, plantaţiile forestiere de pe terenurile degradate situate în afara perimetrului pădurilor, aliniamentele de arbori de-a lungul canalelor de irigaţii, râurilor, drumurilor sau altor căi de comunicaţii.

4. Protecţia juridică a fondului forestier

În Codul silvic, protecţia fondului forestier este desemnată prin termenul pază, care are o semnificaţie deosebită. Într-adevăr, prin noţiunea de protecţie sau apărare juridică se înţelege, în general, sistemul mijloacelor juridice ce se utilizează în vederea restabilirii drepturilor încălcate (I. Zinveliu, Legislaţia forestieră în R.S. România, Ed. Ceres, Bucureşti, 1971, p. 183). Prin paza pădurilor se înţelege totalitatea măsurilor de apărare ce se iau împotriva tăierilor ilegale, furturilor, distrugerilor, degradărilor, incendiilor, păşunatului neautorizat şi altor fapte păgubitoare (Cap. I, alin. 1, din Regulamentul de pază al pădurilor, vânatului şi peştelui din apele de munte, aprobat prin Ordinul M.E.F. nr. 1041/1963).

Desigur, conceptul de protecţie a pădurii a evoluat, chiar dacă el nu este - deocamdată - reflectat în legislaţia forestieră. Prin protecţia fondului forestier se înţelege astăzi în general; protecţia împotriva tăierilor iraţionale şi ilegale, protecţia împotriva poluării, apărarea pădurilor împotriva dăunătorilor şi a bolilor, protecţia fondului de vânătoare şi a celui de pescuit în apele curgătoare şi lacurile de munte, inclusiv cele de acumulare (D. Păunescu, în vol. Regimul juridic al terenurilor în R.S.R., Ed. Ceres, Bucureşti, 1980, p. 86).

Codul silvic stabileşte o serie de obligaţii şi circumscrie sfera persoanelor care trebuie să le îndeplinească în vederea protecţiei pădurilor. Nu redăm aceste reglementări, deoarece ele sunt, în bună parte, depăşite. În schimb, vom invoca câteva texte legale mai noi, din care rezultă sarcinile deosebite care revin

organelor de stat, agenţilor economici şi cetăţenilor în acest domeniu.

Astfel, Legea nr. 9/1973 privind protecţia mediului înconjurător, în capitolul II, secţiunea a IV-a, consacră patru articole (23-26) reglementării protecţiei pădurilor şi altor forme de vegetaţie. În art. 23 din această lege se arată că protejarea pădurilor, ca unul dintre principalii factori ai mediului înconjurător, se va realiza pe următoarele căi:

a) corelarea masei lemnoase ce se exploatează anual cu cota normală de tăiere stabilită prin amenajamentele silvice, ţinându-se seama de structura masei lemnoase respective;

b) reîmpădurirea suprafeţelor exploatate, împădurirea terenurilor care nu pot fi utilizate economic în alt mod;

c) extinderea tratamentelor intensive de gospodărire a pădurilor;

d) aplicarea susţinută a celorlalte măsuri tehnice prevăzute în amenajamentele silvice.

În acest scop, Guvernul a adoptat, încă în 1990, Hotărârea (nr. 1328) privind constituirea comisiei de specialişti pentru analizarea posibilităţii normale de recoltare a pădurilor şi a cotei anuale pentru tăiere în perioada 1992-1995 şi nivel 2000 (M.Of. nr. 3 din 10 ianuarie 1991).

Această comisie, pe baza criteriilor ştiinţifice, a amenajamentelor silvice, studiilor şi cercetărilor de specialitate, analizează posibilitatea normală de recoltare a pădurilor şi cota anuală de tăiere, pe natură de resurse, atât pentru industrie, cât şi pentru populaţie.

În acelaşi timp, prin Hotărârea Guvernului nr. 1335/1990 (M. Of. nr. 3 din ianuarie 1991), cu data de 1 ianuarie 1991, a fost creată Regia autonomă a pădurilor "ROMSILVA" - R.A., în cadrul căreia interesele statului sunt reprezentate de Ministerul Mediului. Ea are ca obiect de activitate "aplicarea strategiei naţionale în domeniul silviculturii, acţionând pentru apărarea, conservarea şi dezvoltarea fondului forestier, gospodărirea vânatului, a peştelui din apele de munte, precum şi valorificarea celorlalte produse ale pădurii".

Scopul urmărit de această regie autonomă este gospodărirea unitară, pe principii ecologice, pe baza amenajamentelor silvice, a întregului fond forestier, în vederea creşterii contribuţiei pădurilor la îmbunătăţirea condiţiilor de mediu, precum şi la satisfacerea unor cerinţe ale economiei naţionale cu lemn, alte produse şi servicii.

Pentru realizarea acestui scop, formulat în art. 4 din Regulamentul de organizare şi funcţionare a regiei autonome (publicat în acelaşi Monitor Oficial) printre atribuţiile ei sunt stabilite şi următoarele:

Exercită controlul respectării regulilor silvice de exploatare a pădurilor; organizează şi execută lucrările necesare pentru regenerarea pădurilor pe

suprafeţele de pe care se exploatează lemnul şi acţionează pentru atragerea în fondul forestier a terenurilor degradate în vederea împăduririi acestora; urmăreşte protejarea terenurilor din fondul forestier împotriva eroziunii şi a altor forme de degradare şi asigură execuţia lucrărilor de corectare a torenţilor din fondul forestier; asigură o stare fitosanitară corespunzătoare în păduri, organizând acţiunile necesare pentru depistarea, prevenirea şi combaterea bolilor şi dăunătorilor; gospodăreşte parcurile naţionale şi rezervaţiile naturale, pe principii ecologice, în care scop colaborează cu unităţile specializate în supravegherea şi protecţia mediului ş.a.

Am mai arătat că Ministerul Mediului este împuternicit să reprezinte interesele statului în regia autonomă a pădurilor (art. 1 din Hotărârea Guvernului nr. 1335/1990), care conlucrează cu această regie şi pentru protecţia pădurilor. În acest scop, potrivit art. 5 din Hotărârea Guvernului nr. 264/1991 privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Mediului, acest organ central de specialitate al pădurii administrative are următoarele atribuţii:

a) elaborează strategia naţională şi prognoze pentru gospodărirea pădurilor proprietate de stat şi privată, precum şi a vegetaţiei forestiere, în afara fondului forestier, pe principiul aplicării unitare a regimului silvic, în contextul intensificării funcţiilor de protecţie şi de producţie ale acestora, menţinerii echilibrului ecologic îşi îmbunătăţirea condiţiilor de mediu;

b) elaborează studii şi prognoze pentru îmbunătăţirea stării pădurilor şi a vegetaţiei forestiere din afara fondului forestier, pentru creşterea productivităţii lor, şi urmăreşte aplicarea măsurilor necesare;

c) asigură controlul gospodăririi şi exploatării unitare, pe principii ecologice şi în conformitate cu prevederile amenajamentelor silvice şi cu normele tehnice în vigoare, a pădurilor, indiferent de deţinători, precum şi a vegetaţiei forestiere din afara fondului forestier;

d) stabileşte, în conformitate cu legislaţia în vigoare, pe baza amenajamentelor silvice, volumul de masă lemnoasă ce se poate tăia anual din păduri, pe structură şi destinaţii, în condiţiile asigurării continuităţii recoltării acesteia;

e) coordonează, împreună cu factorii responsabili interesaţi din agricultură, administraţia centrală şi locală de stat, acţiunile de împădurirea terenurilor degradate, inapte pentru alte folosinţe, atât prin preluarea acestora în fondul forestier, cât şi prin plantarea lor de către deţinători, precum şi de înfiinţare a perdelelor forestiere de protecţie; asigură o concepţie unitară de amenajare a terenurilor degradate şi de corectare a torenţilor, în complex, pe bazine hidrografice şi perimetre de ameliorare;

f) analizează şi - după caz, în raport cu competenţele legal stabilite - aprobă sau avizează solicitările de scoatere definitivă ori temporară a unor

terenuri din fondul forestier, sau de defrişare a unor păduri ori vegetaţii forestiere din afara fondului forestier;

g) controlează modul în care se asigură integritatea fondului forestier şi a vegetaţiei forestiere din afara acestuia, paza pădurilor, precum şi legalitatea circulaţiei materialului lemnos şi a funcţionării instalaţiilor de prelucrare a acestuia în cherestea;

h) stabileşte şi controlează modul de gospodărire a tuturor fondurilor de vânătoare şi salmonicole, precum şi respectarea legalităţii privind concesionarea şi închirierea acestor fonduri, organizarea şi desfăşurarea acţiunilor de vânătoare şi de pescuit - inclusiv cu străinii.

Din acest text legal referitor la atribuţiile Ministerului Mediului în domeniul gospodăririi fondului forestier, putem observa cât de mare este rolul statului şi cât de adânc se implică în activitatea silvică, inclusiv şi mai ales în privinţa protecţiei pădurilor.

Tocmai în vederea realizării protecţiei pădurilor, este interzisă desfăşurarea de activităţi economico-sociale în condiţii ce pot dăuna refacerii şi dezvoltării vegetaţiei forestiere, iar păşunatul animalelor domestice, activităţile privind exploatarea masei lemnoase, electrificarea, explorarea şi exploatarea resurselor subsolului, turismul, sportul, recreerea, agrementul şi altele asemenea se pot desfăşura în cuprinsul fondului forestier numai cu respectarea reglementărilor în vigoare (art. 24 din Legea nr. 9/1973).

În art. 25 din aceeaşi lege, printr-o interpretare actualizată, se prevede că, în vederea asigurării condiţiilor de agrement, recreaţie, turism, înfrumuseţare a peisajului, îmbunătăţire a calităţii aerului şi de protecţie împotriva zgomotului, organele locale ale administraţiei de stat, agenţii economici şi persoanele fizice sunt obligate, fiecare în sfera lor ce activitate:

a) să extindă spaţiile verzi în interiorul şi în jurul localităţilor şi să asigure amenajarea corespunzătoare a acestora;

b) să efectueze lucrările de întreţinere a spaţiilor verzi în acord cu cerinţele tehnice stabilite de organele de specialitate;

c) să cultive, după caz, pomi şi arbuşti fructiferi, alte plante agricole, arbori, flori şi alte plante ornamentale, pe marginea căilor de comunicaţie terestră, îndeosebi pe traseele turistice, în jurul clădirilor şi în alte locuri unde există terenuri ce pot fi destinate acestor scopuri.

În acelaşi timp, este interzisă distrugerea sau degradarea instalaţiilor, amenajărilor, arborilor şi celorlalte forme de vegetaţie din cuprinsul spaţiilor verzi şi din celelalte locuri la care ne-am referit mai sus (art. 25, alin. 2, din Legea nr. 9/1973).

Micşorarea spaţiilor verzi, precum şi tăierea arborilor sau a pomilor aflaţi în cuprinsul spaţiilor verzi sau în celelalte locuri arătate mai sus, nu se pot face decât cu aprobarea organelor de stat competente.

Protecţia pădurilor şi a altor forme de vegetaţie se realizează, deci, prin stabilirea unor obligaţii legale pentru cei ce, într-o formă sau alta, intră în contact cu pădurile şi alte forme de vegetaţie forestieră, precum şi prin interzicerea anumitor activităţi sau condiţionarea acestora de obţinerea aprobărilor cerute de lege.

5. Sancţiuni

Sancţiunile civile şi penale sunt, în principiu, cele aplicabile în privinţa protecţiei solului şi subsolului.

În privinţa sancţiunilor contravenţionale distingem următoarele situaţii:

Pe de o parte, Codul silvic stabileşte, prin art. 39, contravenţiile la folosirea fondului forestier şi sancţiunile corespunzătoare (prevederi care, în bună parte, sunt depăşite). De asemenea, în temeiul Legii nr. 32/1968 (ce cuprinde reguli generale privind contravenţiile), prin H.C.M. nr. 2499/1969 s-au stabilit faptele ce constituie contravenţii silvice, care pot fi grupate în trei categorii:

I. a) tăierea ori scoaterea din rădăcini, fără drept, de arbori, puieţi ori lăstari, cu sau fără ridicarea acestora, din păduri sau de pe alte terenuri cu vegetaţie forestieră;

b) însuşirea de păduri sau alte terenuri cu vegetaţie forestieră de arbori doborâţi de fenomene naturale sau de arbori, puieţi sau lăstari, care au fost tăiaţi ori scoşi din rădăcini, fără drept, de altă persoană;

c) distrugerea sau degradarea arborilor, puieţilor ori lăstarilor, din păduri sau de pe alte terenuri cu vegetaţie forestieră.

II. din cea de-a doua categorie fac parte:

a) vătămarea arborilor, puieţilor sau lăstarilor, prin păşunare în zone sau păduri în care păşunatul este interzis;

b) păşunatul fără autorizaţie sau contrar prevederilor autorizaţiei de păşunare, în cuprinsul pădurilor sau terenurilor din fondul forestier;

c) deteriorarea amenajărilor silvice, piscicole din apele de munte, sau vânătoreşti, împrejmuirilor, barierelor sau altor lucrări asemănătoare, aflate în păduri sau pe terenuri din fondul forestier;

d) deteriorarea lucrărilor de ameliorare a terenurilor degradate sau de corectare a torenţilor, executate în perimetru care se află în grija organelor silvice, ori nerespectarea restricţiilor de folosinţă impuse pe suprafeţe cuprinse în aceste perimetre;

e) deteriorarea, ştergerea sau ridicarea semnelor de hotar, geodezice, sau topografice, a tăbliţelor de avertizare sau a indicatoarelor, aflate în păduri sau pe alte terenuri din fondul forestier;

f) transportul de material lemnos, de la locul de tăiere sau depozitare, neînsoţit de actele-tip de proveniență;

g) amplasarea, fără aprobare, în interiorul pădurilor sau prin apropierea acestora, a unor instalaţii industriale sau a altor asemenea obiective, ce pot pricinui vătămări pădurilor;

h) tăierea de către deţinătorii sau posesorii terenurilor cu vegetaţie forestieră necuprinse în amenajamente silvice, de arbori nemarcaţi de organele silvice;

i) scoaterea din rădăcini sau ridicarea din pădure, fără aprobare, de cioate ce nu sunt destinate regenerării naturale a pădurii, de crăci sau resturi de exploatare;

j) culegerea sau recoltarea, fără drept, din păduri sau alte terenuri din fondul forestier, de răşină, frunzare, muguri, cetină, fructe, plante medicinale, ghindă, jir sau alte seminţe forestiere, iarbă, fân, lucernă sau alte asemenea produse;

k) efectuarea de săpături în păduri sau alte terenuri din fondul forestier pentru a scoate pietriş, piatră, nisip, pământ, brazde de iarbă sau alte asemenea, ori aducerea şi depozitarea în păduri sau terenuri din fondul forestier de piatră, moloz, gunoaie sau cadavre de animale, fără aprobarea prealabilă;

l) circulaţia cu orice vehicul sau trecerea cu animale prin păduri, grădini dendrologice, parcuri forestiere, pepiniere silvice sau alte terenuri din fondul forestier, în afara drumurilor permise pentru circulaţie şi care sunt marcate în acest sens, prin tăbliţe indicatoare;

m) circulaţia vehiculelor şi pietonilor pe alte drumuri decât cele publice în părţile de pădure expuse incendiilor pe vreme de secetă şi marcate ca atare;

n) aruncarea de ţigări, chibrituri sau alte obiecte aprinse în pădure sau pe terenuri aflate în cuprinsul acestora, chiar dacă nu s-a pricinuit un incendiu.

III. În fine, în categoria a treia sunt cuprinse următoarele contravenţii silvice:

a) exploatarea de parchete, cupoane sau loturi de arbori înaintea termenului prevăzut în autorizaţia de exploatare ori după expirarea acestuia sau în epocile în care exploatarea este interzisă prin instrucţiunile în vigoare;

b) vătămarea arborilor nemarcaţi în parchetele aflate în exploatare;

c) deteriorarea cioatelor destinate regenerării;

d) lăsarea în partea din amonte, care depăşeşte o treime din diametrul secţiunii cioatei, iar la arbori cu diametre mai mari de 45 cm., cu înălţime care depăşeşte 15 cm.;

e) lăsarea în parchet, la expirarea termenului prevăzut în autorizaţia de

exploatare, de arbori netăiaţi din cei destinaţi exploatării, de arbori tăiaţi şi material fasonat valorificabil;

f) nestrângerea sau necurăţirea resturilor de la exploatare, în parchetele atribuite spre exploatare, în termenele şi condiţiile prevăzute în instrucţiunile în vigoare;

g) necojirea la exploatarea răşinoaselor, conform prevederilor instrucţiunilor în vigoare, a fusului arborilor, inclusiv a iescarilor şi muscarilor, până la grosimea de 3 cm., precum şi a cioatelor şi rădăcinilor proeminente de la suprafaţa solului;

h) ştergerea mărcilor sau a numerelor de pe arbori ori cioate;

i) amplasarea în pădure a unor construcţii, drumuri de scoatere sau instalaţii pasagere, necesare exploatării parchetelor, ori a unor bocşe de mangalizare, fără avizul organelor silvice sau în alte locuri decât cele prevăzute în avizul acestora.

Deşi aceste contravenţii au caracter general, fiind legate de toate domeniile de gospodărire silvică, ele privesc, în cea mai mare parte, şi aspectele de protecţie a pădurilor, a fondului forestier în general, fapt pentru care le-am menţionat în totalitate.

Există, însă, şi contravenţii la normele privind protecţia pădurilor care sunt stabilite şi sancţionate în baza H.C.M. nr. 2498/1969 (care cu toate că se referă la protecţia plantelor, vizează direct şi protecţia pădurilor).

Şi în privinţa contravenţiilor la normele privind protecţia pădurilor, se pot distinge trei categorii, în funcţie de gravitatea faptelor. Astfel:

I. a) nedistrugerea tuturor focarelor păduchelui de San-Jose, de către toţi deţinătorii de terenuri forestiere, prin măsuri de combatere chimică sau prin scoaterea materialului nevaloros - porumbar, măceş, pomi degradaţi - pe o rază de minimum 500 m de la plantaţia sau pepiniera infestată;

b) menţinerea pe terenurile din afara fondului forestier a arborilor uscaţi, în curs de uscare, rupţi, doborâţi de vânt sau de zăpadă ori atacaţi de boli şi dăunători.

Aceste contravenţii sunt sancţionate mai sever, dacă faptele au fost săvârşite de angajaţi ai celor ce gospodăresc pădurea, faţă de faptele săvârşite de alte persoane.

II. a) neexecutarea tratamentelor de iarnă şi de vară în pepinierele silvice, când tratamentele au fost indicate de organele de protecţie a plantelor sau au fost aduse la cunoştinţa celor interesaţi prin procese-verbale, prin presă, prin decizii ale organelor administrative locale sau prin alte mijloace;

b) menţinerea la zi a registrului de evidenţă a lucrărilor de protecţie a plantelor, pentru pepinierele silvice;

c) păstrarea în depozite şi curţi a lemnului de răşinoase - molid, brad, pin - necojit, în intervalul 1 aprilie - 1 octombrie;

d) nedeclararea de către conducătorii pepinierelor silvice a cazurilor în care în pepinierele respective se cultivă şi material săditor pomicol altoit sau sălbatic - măr, păr, dud, nuc.

Şi în aceste cazuri, amenda este mai mare, dacă faptele au fost săvârşite de angajaţi silvici.

III. a) înfiinţarea şi funcţionarea pepinierelor silvice, precum şi a câmpurilor experimentale şi colecţiilor silvice, fără autorizaţia inspecţiei de stat pentru protecţia plantelor;

b) transportul şi punerea în vânzare a materialului de înmulţire - puieţi, butaşi, marcote, altoi, portaltoi, butaşi floricoli înrădăcinaţi sau în ghivece, seminţe - fără buletin de liberă circulaţie eliberat de inspecţia de stat pentru protecţia plantelor;

c) nerespectarea măsurilor speciale de carantină indicate de inspecţia de stat pentru protecţia plantelor, privind produsele vegetale importate şi exportate, aduse la cunoştinţa publică prin presă etc.;

d) importul produselor vegetale fără autorizaţie de import dată de ministerul de resort;

e) împiedicarea organelor autorizate de ministerul de resort de a inspecta pepinierele, plantaţiile, depozitele de produse ale pădurii, în vederea constatării sănătăţii acestora, precum şi de a controla materialul forestier supus normelor de carantină fitosanitară internă şi externă;

f) livrarea la export a produselor vegetale neprelucrate, fără certificat fitosanitar întocmit conform normelor legale;

g) producerea şi punerea în vânzare de substanţe chimice sau de orice fel de apratură destinate a fi utilizate în combaterea dăunătorilor şi bolilor fără autorizarea legală necesară;

h) necojirea totală a cioatelor şi a arborilor de răşinoase situaţi în afara fondului forestier - parcuri, izlazuri, păşuni, terenuri agricole - o dată cu tăierea, când tăierea se execută în intervalul 1 aprilie - 1 octombrie, sau până la 1 aprilie, când tăierea se execută în intervalul 1 octombrie - 1 aprilie;

i) secuirea arborilor de răşinoase - cojirea pe o porţiune mică de jur împrejurul arborilor - în scopul de a produce uscarea.

Sancţiunea şi în aceste cazuri este mai severă, dacă fapta este săvârşită de angajaţi silvici.

În nici una din situaţiile arătate nu am indicat şi mărimea amenzii aplicabile, deoarece sumele prevăzute în Codul silvic şi în alte reglementări vechi sunt cu mult depăşite şi inaplicabile în condiţiile financiare actuale.

De altfel, şi amenzile prevăzute în legea fondului funciar nr. 18/1991 sunt, în prezent, depăşite, ceea ce impune o adaptare a legislaţiei silvice sub aspectul răspunderilor contravenţionale la cerinţele actuale ale economiei noastre.

În privinţa sancţiunilor aplicabile pentru încălcarea prevederilor normelor legale referitoare la protecţia pădurilor, art. 86 din Legea nr. 18/1991 se prevede: degradarea terenurilor silvice, a împrejurimilor acestora, a bornelor şi semnelor topografice sau geodezice ori împiedicarea luării măsurilor de conservare a unor astfel de bunuri, precum şi înlăturarea acestor măsuri, constituie infracţiune de distrugere şi se pedepseşte conform prevederilor Codului penal. Tot infracţiune este (de tulburare de posesie) şi se pedepseşte potrivit prevederilor Codului penal, ocuparea în întregime sau în parte a terenurilor silvice.

După legea fondului funciar, constituie contravenţii la normele privind evidenţa, protecţia şi ameliorarea terenurilor silvice, următoarele fapte, dacă nu sunt săvârşite în astfel de condiţii încât, potrivit legii penale, constituie infracţiuni:

a) efectuarea de schimburi de terenuri şi a schimbării categoriei de folosinţă şi folosirea definitivă sau temporară a terenurilor silvice în alte scopuri decât producţia silvică;

b) nedeclararea la organele judeţene de cadastru funciar de către posesori, în termen de 30 de zile de la aprobare, a schimburilor de terenuri şi a schimbării categoriei de folosinţă a acestora, precum şi a datelor cu privire la mărimea suprafeţelor şi categoria de folosinţă a acestora;

c) neluarea măsurilor de către posesorii de terenuri (silvice) şi de către persoanele autorizate pentru păstrarea în bune condiţii a bornelor geodezice, topografice, a reperelor metalice de nivelment, a piramidelor şi balizelor de semnalizare a punctelor geodezice, precum şi degradarea şi distrugerea lor în culpă;

d) degradarea terenurilor şi culturilor prin depozitarea de materiale ori deşeuri de pietriş, moloz, nisip, prefabricate, construcţii metalice, reziduuri menajere, gunoaie şi altele asemenea;

e) neluarea unor măsuri corespunzătoare de către persoane juridice sau fizice pentru evitarea afectării terenurilor limitrofe prin reziduurile provenite din activitatea de producţie şi prin scurgeri de orice fel.

Contravenţiile prevăzute la punctele a) - c) se sancţionează cu amendă de la 10.000 la 20.000 lei, iar celelalte cu amendă de la 20.000 la 50.000 lei (cu neluarea în consideraţie a obligaţiei că aceste sume au fost stabilite la începutul anului 1991).

Mai precizăm că şi Legea nr. 9/1973 (privind protecţia mediului înconjurător) stabileşte faptele care constituie contravenţie.

Astfel, încălcarea dispoziţiilor prevăzute în art. 24, alin. 2, din această lege, care stabileşte că păşunatul animalelor domestice, activităţile privind exploatarea masei lemnoase, electrificarea, exploatarea resurselor subsolului,

turismul, sportul, recrearea, agrementul şi alte asemenea activităţi se pot desfăşura în cuprinsul fondului forestier numai cu respectarea reglementărilor legale în vigoare constituie contravenţie şi se sancţionează cu amenda prevăzută de această lege (de la 1.000 la 5.000lei).

La fel constituie contravenţie şi micşorarea spaţiilor verzi, tăierea arborilor sau a pomilor aflaţi în cuprinsul spaţiilor verzi etc. ca şi folosirea unor metode care împiedică regenerarea şi dezvoltarea normală a florei şi vegetaţiei spontane de interes ştiinţific şi economic sau care influenţează negativ echilibrul ecologic, când sunt aplicabile aceleaşi amenzi.

Făcând abstracţie de faptul că în momentul de faţă sunt în vigoare reglementări legale adoptate în condiţii politice, economice şi sociale diametral opuse, în care sunt apreciate şi sancţionate în mod diferit faptele care dăunează pădurii, se impune, în prezent, luarea în considerare a modificărilor conceptuale şi practice substanţiale care au intervenit în privinţa protecţiei mediului, deci inclusiv a pădurilor, şi adoptarea unei reglementări legale unitare, care să fie înmănunchiată într-un singur act normativ.

B.C.U. "M. EMINESCU" IAŞI

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITAR

CAPITOLUL VI. PROTECŢIA JURIDICĂ A APELOR

1. Importanţa apelor

Considerată, de obicei, drept o sursă inepuizabilă a naturii, apa nu este, totuşi disponibilă în cantităţi suficiente în anumite perioade şi în anumite regiuni ale Terrei, în vreme ce necesităţile de consum sporesc continuu.

Iată, de pildă, câtă apă "dulce" se consumă în diferite situaţii: o fabrică de săpun are nevoie de 10.000 m.c. de apă pe zi; o localitate cu 4.000 de locuitori - între 5.000 şi 7.000 tone pe an, ca şi un teren agricol de până la şapte hectare (în zonă semiaridă); o uzină de cauciuc sintetic cu o capacitate de 15.000 până la 20.000 tone pe an are nevoie de 100.000 m.c. apă pe zi; o uzină de aluminiu cu o producţie de 200.000 la 300.000 de tone pe an consumă un milion m.c. de apă pe zi ş.a.m.d.

Apa are o întrebuinţare multiplă în economie şi viaţa personală. Cerinţele permanente de apă duc la creşterea substanţială şi permanentă a consumului de apă, ce nu mai poate fi satisfăcută în regimul natural al râurilor, impunând realizarea de baraje, lacuri de acumulare, derivaţii şi canale magistrale.

Totodată, creşterea volumului de ape uzate conduce la necesitatea dezvoltării lucrărilor şi luarea măsurilor de protecţie a calităţii apelor.

De asemenea, se constată o creştere a valorii pagubelor produse de inundaţii, ceea ce face necesară executarea de lacuri de acumulare pentru atenuarea viiturilor, indiguiri, regularizări de albii, precum şi efectuarea lucrărilor de întreţinere a albiilor cursurilor de apă.

Datorită importanţei deosebite a apelor şi stabilirii destinaţiilor economice, precum şi a regimului lor juridic, ele sunt clasificate în ape internaţionale, ape teritoriale şi ape naţionale.

Prin ape internaţionale se înţeleg acele ape la care statul nostru este riveran împreună cu alte state, cele care intră sau trec prin graniţele ţării, precum şi apele cu privire la care interesele unor state străine au fost recunoscute şi asigurate prin convenţii internaţionale.

Apele teritoriale (apele maritime interioare) sau marea teritorială sunt acelea cuprinse în porţiunea de la ţărmul nostru spre larg, a căror întindere se stabileşte prin lege.

Prin ape naţionale se înţelege, înainte de toate, fluviile, râurile, canalurile şi lacurile navigabile interioare, precum şi apele fluviilor şi râurilor de frontieră de la malul român până la linia de frontieră (talveg), stabilit prin tratate şi convenţii internaţionale.

Apele mai pot fi de suprafaţă şi subterane.

2. Regimul juridic al apelor

Spre deosebire de vechile reglementări cuprinse în constituţia din 1965, după care apele erau considerate proprietate exclusivă a statului, idee exprimată şi în Legea apelor nr. 8/1974 (B. Of. nr. 52 din 4 aprilie 1974), în vigoare, în general, şi în prezent, în art. 135 al Constituţiei României din 1991 se stabileşte că apele cu potenţial energetic valorificabil şi acelea care pot fi folosite în interes public, ca şi marea teritorială fac obiectul exclusiv al proprietăţii publice.

În prezent lipseşte o reglementare specială a regimului apelor în noile condiţii social-economice (noua lege a apelor fiind în curs de elaborare). De aceea, pe lângă şi în completarea prevederilor Constituţiei, vom avea în vedere unele texte din Hotărârea Guvernului nr. 196/1991 privind înfiinţarea Regiei Autonome a Apelor "Apele române" - R.A. (M. Of. nr. 77 din 13 aprilie 1991), care întregesc tabloul privind regimul juridic al apelor. Astfel, în art. 3 din amintita hotărâre se prevede că patrimoniul regiei autonome este constituit prin preluarea activului şi pasivului de la fostele direcţii de ape, întreprinderi şi institute (prevăzute în anexa nr. 1 la hotărâre), idee reluată în art. 7 din regulamentul de organizare şi funcţionare a acestei regii autonome. Din punctul de vedere al regimului juridic al apelor reţinem, în mod deosebit, prevederile art. 8 din acest regulament, după care Regia "Apele Române" - R.A. are în proprietate 295,5 mii hectare teren cu ape (conform înregistrării în evidenţele de cadastru funciar la data de 1.01.1990), cu toate drepturile şi obligaţiile ce decurg din aceasta. În art. 9 din acelaşi regulament se adaugă: regia autonomă este proprietară a bunurilor din patrimoniul său, iar exercitarea dreptului de proprietate posedă, foloseşte şi răspunde atât de aceste bunuri, cât şi de uzufructul acestora, (desigur) în vederea realizării scopurilor pentru care a fost constituită.

3. Administrarea apelor

Potrivit art. 4 din Hotărârea Guvernului nr. 264/1991, în domeniul gospodăririi resurselor de apă, Ministerul Mediului are următoarele atribuţii:

a) elaborează strategia organizării, la nivel naţional, a gospodăririi apelor, în scopul satisfacerii cerinţelor de apă ale populaţiei şi agenţilor

economici, asigurând folosirea rațională a resurselor de apă, protecția împotriva epuizării și poluării acestora, precum și apărarea efectelor distructive ale apelor;

b) acționează pentru amenajarea complexă a bazinelor hidrografice, pentru valorificarea unor noi surse de apă în concordanță cu dezvoltarea economico-socială a țării, asigurând corelarea lucrărilor de alimentări cu apă, apărarea împotriva efectelor distructive ale apelor, hidroenergetice, de irigații, piscicultură, navigație sau alte folosințe;

c) coordonează întocmirea planurilor și schemelor - cadru de amenajare a bazinelor hidrografice;

d) avizează și autorizează lucrările ce se execută sau sunt în exploatare pe ape sau în legătură cu apele;

e) organizează întocmirea și ținerea la zi a cadastrului general al apelor țării și a evidenței drepturilor de folosire cantitativă și calitativă a apelor;

f) stabilește organizarea activității de hidrometeorologie și a sistemului de informare, prognoză și avertizare asupra fenomenelor hidrometeorologice periculoase;

g) aprobă utilizarea fondului apelor constituit conform prevederilor legale.

Ministerul Mediului are în subordine mai multe unități specializate, agenții pentru supravegherea și protecția mediului (în teritoriu), Administrația rezervației biosferei "Delta Dunării", Oficiul de informare și documentare, Institutul de cercetări pentru ingineria mediului București, Institutul român de cercetări marine Constanța (care sunt instituții publice), cu atribuții, printre altele, și în domeniul protecției apelor (art. 9 din Hotărârea Guvernului nr. 264/1991).

Potrivit art. 10 din aceeași hotărâre, Administrația rezervației biosferei "Delta Dunării" are, printre altele, și sarcina: coordonării lucrărilor hidrotehnice pentru asigurarea unei mai bune circulații a apei pe canale, ghioluri și lacuri, cât și pentru împiedicarea fenomenelor de eroziune a platformei marine; înființarea unităților de orice fel - publice, particulare sau mixte -, care ar urma să-și desfășoare activitatea în Delta Dunării, se face numai după obținerea autorizației prealabile de la guvernatorul rezervației ș.a.

Gospodărirea apelor cu diferite destinații se realizează - sub îndrumarea și controlul organelor teritoriale de specialitate - de către diferiți beneficiari ai folosinței apelor, ale căror drepturi și obligații sunt prevăzute expres de lege.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 196/1991 a fost înființată Regia autonomă a apelor "Apele Române" - R.A., care are ca scop aplicarea strategiei naționale în domeniul gospodăririi apelor - cu excepția apelor minerale, termominerale, de uz alimentar destinate utilizării fizico-terapeutice și altor scopuri -, acționând pentru cunoașterea resurselor de apă, folosirea rațională, protecția

lor împotriva epuizării şi degradării, precum şi pentru prevenirea efectelor distructive ale apelor în condiţii de eficienţă economică şi protecţie socială (art. 20, alin. 1). Obiectul de activitate al regiei autonome îl constituie - printre altele - gestionarea resurselor de apă, administrarea şi exploatarea albiilor minore, a lucrărilor de gospodărire a apelor (art. 2, alin. 2, pct. a), precum şi asigurarea aplicării legislaţiei pentru folosirea şi protecţia resurselor de apă (art. 6, pct. 6. 23 din Regulamentul de organizare şi funcţionare a Regiei autonome "Apele Române" R.A.).

Administrarea şi gestionarea anumitor ape subterane se realizează de către Regia autonomă a apelor minerale din România, înfiinţată prin Hotărârea Guvernului nr. 1035/1990 (M. Of. nr. 107 din 26 septembrie).

Ea are ca obiect de activitate, printre altele, gestionarea fondului hidromineral al statului, întreţinerea surselor de apă minerală, ape plate şi dioxid de carbon, executarea de intervenţii la surse şi captări, protecţia zăcămintelor hidrominerale, urmărirea şi administrarea întregului fond hidromineral din România, în scopul evitării unor fenomene de degradare şi poluare, punere în valoare de noi zăcăminte de ape minerale etc.

4. Poluarea apelor

Indiferent de regimul juridic, de destinaţia economică, de beneficiarul folosinţei lor, de categoria din care fac parte, apele sunt expuse unei poluări accentuate şi permanente. Apele reziduale contaminează râurile şi fluviile, primejduind autoepurarea biologică a celui mai important aliment de bază: apa. Mările şi oceanele sunt poluate de ţiţeiul scurs din vapoare avariate, reziduurile petroliere etc.

Apele freatice îşi schimbă calităţile şi devin improprii pentru consum ş.a.m.d.

Un exemplu, de acum clasic, îl constituie Rinul, cea mai mare cloacă din Europa. Capacitatea sa de autoepurare şi-a atins de mult limitele. Un curs de apă săracă în oxigen, saturată de chimicale, încălzită de termocentrale, evitată de peşti - asta este Rinul. Instalaţiile de epurare nu mai fac faţă sarcinilor. Câţiva din cei aproape 250 compuşi organici de clor şi azot din apele industriale rezistă procesului de epurare biologică.

De-a lungul marilor fluvii - Rin, Ruhr, Main, Lahn - se înşiră sursele de poluare, care reprezintă o ameninţare permanentă la adresa sănătăţii apelor.

Lacul Erie, aflat în partea de sud a "Marilor Lacuri" (la graniţa dintre S.U.A. şi Canada), ca şi alte lacuri, slujesc drept loc de deversare a materiilor poluante, aduse aici din zonele industriale ale oraşelor Detroit, Widsor şi Toledo. Examinând fundul lacului, s-a constatat că fosforul ajuns aici a dus la ofilirea vegetaţiei acvatice, formându-se astfel un strat de 25 cm plante moarte.

Nămolul de pe fundul lacului (în special în partea de vest) conţine câteva tone de mercur, adus de către apele de scurgere venite de la întreprinderile chimice, aflate pe ambele maluri ale râului Saint Claire, în apropierea graniţei cu Canada. Mercurul având o greutate specifică mare, se sedimentează pentru totdeauna pe fundul lcului, ducând, în cele din urmă, la dispariţia florei şi faunei acvatice.

Exemple negative sunt cunoscute, din păcate, şi în ţara noastră. Dintre nu puţinele asemenea exemple, amintim situaţia Lacului Căldăruşani (de lângă capitală), unde a prezentat o imagine deplorabilă plutirea pe luciul apei a cadavrelor de peşti, purtate de curenţi; moartea a survenit prin asfixie. Apa a prezentat un miros puternic de amoniac, mirosul fiind mai pronunţat în direcţia Văii Vlăsiei. Analizele de laborator ale apei au arătat că procentele de amoniac şi de amoniu erau de zece ori mai mari faţă de cele admise. S-a confirmat influenţa nocivă a pârâului Vlăsia, care corectează apele reziduale de la unitatea de creştere şi îngrăşare a porcilor Periş - unitate care cu ani în urmă polua şi apele Snagovului.

Este neîndoios că poluarea apelor reprezintă o problemă atât naţională, cât şi internaţională, neputând fi localizată în mod exact, deoarece materialul poluant este transportat la distanţe mari, peste graniţele ţării sau ţărilor.

În poluarea apelor pot fi învinuite industria, agricultura, gospodăriile populaţiei, transporturile, dar şi poluarea solului sau a aerului, în general tot ce vine, într-o formă sau alta, în contact cu apa. În funcţie de sursa de poluare, diferă şi consecinţele, care se pot manifesta în scăderea conţinutului în materiale organice, materialele chimice ajunse în apă pot produce moarte faunei acvatice, pot otrăvi organismele vii etc.

5) Reglementarea legală a protecţiei apelor

Protecţia juridică a apelor se realizează sub două aspecte: cantitativ şi calitativ. Protecţia cantitativă poate fi denumită şi protecţia rezervelor de apă. Desigur, cele două aspecte nu pot fi separate total şi, mai ales, izolate; rezultate bune se pot obţine numai prin măsuri complexe.

Importanţa primordială în protecţia apelor o are gospodărirea raţională a acestora. Principalul lucru este ca apele existente să fie economic gospodărite, repartizarea lor judicioasă constituind, şi în actualele condiţii, o problemă care trebuie să stea în atenţia politicii oficiale.

Legea nr. 9/1973 privind protecţia mediului înconjurător stabileşte unele reguli cu privire la protecţia apelor. Astfel, în art. 11 din această lege se prevede că sunt supuse protecţiei prin lege, ca resurse pentru aprovizionarea şi satisfacerea celorlalte nevoi economice, precum şi ca mediu de viaţă acvatică, apele de suprafaţă şi subterane, apele maritime interioare şi cele ale

mării teritoriale. Această protecție a apelor nu poate fi separată de protecția albiilor, cuvetelor și malurilor apelor de suprafață, falezelor și plajei mării, fundului apelor maritime interioare și al mării teritoriale, platoul continental, precum și a lucrărilor existente și care se construiesc pe ape sau în legătură cu acestea.

În privința atribuțiilor Ministerului Mediului în domeniul gospodăririi resurselor de apă, care privesc și aspectele de protecție a apelor, ne-am referit la prevederile art. 4 din Hotărârea Guvernului nr. 264/1991, la punctul anterior, de aceea nu vom reveni aici asupra acestor reglementări.

În ceea ce privește unele îndatoriri ale organelor de stat, agenților economici (legea folosește altă expresie) și persoanelor fizice privind asigurarea protecției apelor, art. 12 din Legea nr. 9/1973 prevede că aceasta se realizează prin:

a) desfășurarea coordonată a acțiunilor necesare pentru conservarea, dezvoltarea și valorificarea optimă a resurselor de apă pe baza planurilor de amenajare a bazinelor hidrografice și a planului general de amenajare a apelor din teritoriul țării;

b) folosirea rațională a apei, cu respectarea reglementărilor legale stabilite de organele de specialitate, urmărirea micșorării continue a consumurilor tehnologice și evitarea risipei de apă în toate domeniile, precum și creșterea gradului de reutilizare a apei;

c) realizarea și darea în funcțiune, în termenele stabilite, a lucrărilor, instalațiilor și dispozitivelor destinate prevenirii și combaterii poluării apelor, exploatarea la parametrii proiectați a acestora;

d) întreținerea și exploatarea, potrivit prevederilor legale, a lucrărilor de captare, acumulare, scurgere și folosire a apelor, a lucrărilor de protecție a albiilor și malurilor, a celor de prevenire și combatere a acțiunii distructive a apelor, precum și a sistemelor de irigații;

e) apărarea apelor prin orice alte măsuri împotriva poluării, astfel ca acestea să poată fi folosite în scopurile necesare populației, economiei și pentru ocrotirea vieții acvatice.

O reglementare aparte, întâlnim în art. 30 Legea nr. 17/1990 privind regimul juridic al apelor maritime interioare, al mării teritoriale și al zonei contigue ale României (M. Of. nr. 99 din 9 august 1990), potrivit căreia organele române competente stabilesc reguli privind prevenirea, reducerea și menținerea sub control a poluării mediului marin și asigură respectarea acestora în porturi, în apele maritime interioare și în marea teritorială a României.

Marea teritorială a României cuprinde fâșia de mare adiacentă țărmului ori, după caz, apelor maritime interioare, având lățimea de 12 mile marine (22.224

m), măsurată de la liniile de bază. Liniile de bază sunt liniile celui mai mare reflux de-a lungul țărmului sau, după caz, liniile drepte care unesc punctele cele mai avansate ale țărmului, inclusiv ale țărmului dinspre larg al insulelor, ale locurilor de acostare, amenajărilor hidrotehnice și ale altor instalații portuare permanente (art. 1 din Legea nr. 17/1990). Termenul "mare teritorială" înlocuiește termenul "ape teritoriale" folosit în dispozițiile legale anterioare (Decretul nr. 39/1956 pentru reglementarea regimului apelor teritoriale).

Zona contiguă a României este fâșia de mare adiacentă mării teritoriale care se întinde spre largul mării până la distanța de 24 mile marine, măsurată de la liniile de bază. Baza de pornire a protecției juridice a apelor este interzicerea unor activități (acțiuni).

Astfel, în art. 13 din Legea nr. 9/1973 se prevede că sunt interzise evacuarea, aruncarea sau injectarea în apele de suprafață, subterane, apele maritime interioare și în apele mării teritoriale, de ape uzate, deșeuri, reziduuri sau produse de orice fel, care conțin substanțe în stare solidă, lichidă sau gazoasă, bacterii sau microbi, în cantități și concentrații ce pot schimba caracteristicile apei, făcând-o astfel dăunătoare sănătății populației, florei și faunei, sau improprii unei folosiri raționale.

Sunt, de asemenea, interzise folosirea, transportul, manipularea și depozitarea de orice substanțe sau reziduuri în condiții care pot duce la poluarea apelor, prin scurgerea directă sau indirectă a acestora în ape.

Evacuarea, aruncarea sau injectarea, în apele supuse protecției, a apelor uzate, deșeurilor, reziduurilor sau produselor de orice fel, precum și desfășurarea activităților economico-sociale ce pot modifica regimul de scurgere sau calitatea apelor, sunt admise numai în condițiile stabilite de organele de specialitate, potrivit prevederilor legale.

O altă interdicție, cuprinsă în art. 14 din Legea nr. 9/1973, privește darea în exploatare de noi unități sau dezvoltarea unităților existente care, prin activitatea lor, pot constitui surse de poluare a apelor, fără stații și instalații de epurare în stare de funcționare corespunzătoare ori fără alte lucrări sau măsuri care să asigure respectarea condițiilor legale de protecție a calității apelor.

Și în Legea nr. 17/1990 întâlnim anumite interdicții, cu trimitere la legislația în vigoare. Astfel, în art. 31 din această lege se prevede: "Este interzisă, potrivit legislației în vitoare, poluarea apei maritime interioare și a mării teritoriale, precum și a atmosferei de deasupra acestora, prin deversarea, aruncarea, scufundarea sau degajarea de pe mare sau alte instalații plutitoare sau fixe, de pe aparate de zbor, precum și de către surse aflate pe țărm, a unor substanțe sau reziduuri de substanțe toxice, radioactive, hidrocarburi, precum și a altor substanțe dăunătoare sau periculoase pentru sănătatea oamenilor, ori pentru flora și fauna mării, sau alte reziduuri ori materiale care pot să

producă pagube ţărmului românesc să creeze obstacole în calea utilizării legitime a mării.

Ministerul Mediului care - potrivit art. 4, lit. d, din Hotărârea Guvernului nr. 264/1991 - avizează şi autorizează lucrările ce se execută sau sunt în exploatare pe ape sau în legătură cu apele, nu va autoriza darea în exploatare ori funcţionarea acestor lucrări decât în cazul în care constată că sunt întrunite condiţiile de respectare a normelor legale privind protecţia apelor.

În practică, organele de specialitate pot impune unităţilor industriale care se alimentează cu apă din surse de suprafaţă să evacueze, în amonte de propria lor captare, apele uzate epurate.

În acelaşi timp, legea (art. 15) stabileşte că unităţile industriale care evacuează apele uzate, indirect, prin reţele de canalizare ale altor unităţi sau ale localităţilor sunt obligate să asigure preepurarea apelor uzate proprii, astfel încât să se prevină degradarea reţelelor de canalizare sau perturbarea funcţionării staţiei finale de epurare.

În privinţa protecţiei cantitative a apelor, ne referim la reglementările cuprinse în Hotărârea Guvernului nr. 1001/1990 privind stabilirea unui sistem unitar de plăţi pentru produsele şi serviciile de gospodărire a apelor (M. Of. nr. 106/15 septembrie 1990). În art. 1 din această hotărâre se stabileşte o importantă sarcină pentru organele centrale şi locale ale puterii executive, agenţi economici, alte persoane juridice, aceea de a lua măsuri pentru reducerea cerinţelor şi, respectiv, a consumului de apă, prin creşterea gradului de recirculare sau de folosire repetată a apei, precum şi pentru evitarea pierderilor de apă prin întreţinerea corespunzătoare a instalaţiilor, instituind în acest scop, controlul permanent al folosirii apei în procesele de producţie.

De asemenea, în acelaşi scop, se stabileşte că prefecturile şi Primăria municipiului Bucureşti vor lua măsuri pentru reducerea treptată a volumului de apă potabilă livrată unităţilor economice în scop industrial, care nu necesită apă de această calitate (art. 3).

Toate organele amintite mai sus şi toţi agenţii economici au îndatorirea de a stabili norme specifice de apă pe unitatea de produs, cu acordul Ministerului Mediului, urmărindu-se recircularea maximă a apei în condiţii de economicitate, desigur în funcţie de procesul de producţie respectiv. În privinţa activităţii viitoare titularii de investiţii şi proiectanţii trebuie să includă, ca indicatori tehnico-economici, în documentaţiile noilor obiective de alimentare cu apă şi canalizare normele specifice de apă pe unitate de produs (art. 4).

Cei ce gospodăresc şi folosesc apa au îndatorirea de a lua măsuri de dotare cu mijloace de măsurare a debitelor de apă captate, folosite şi evacuate (art. 5, alin. 1).

Toţi agenţii economici care evacuează ape uzate în cursurile de apă, fără

staţii de epurare sau cu staţii cu capacitate depăşită, au obligaţia de a promova şi asigura execuţia lucrărilor pentru instalaţii de epurare a apelor uzate (art. 6). Toate aceste lucrări trebuie să fie autorizate de Ministerul Mediului. Se va urmări, pe lângă epurarea corespunzătoare a apelor uzate, şi asigurarea recuperării din aceste ape a substanţelor utile, precum şi valorificarea energetică ca îngrăşământ a nămolurilor şi deşeurilor industriale.

În vederea stimulării utilizatorilor pentru reducerea cerinţei de apă şi îmbunătăţirea calităţii apelor se aplică preţuri şi tarife pentru produsele şi serviciile de gospodărire a apelor, precum şi penalităţi pentru încălcarea prevederilor legale privind folosirea cantitativă şi calitativă a apei.

Pentru captarea, tratarea, pomparea şi distribuţia apei potabile şi industriale, precum şi pentru canalizarea, epurarea şi evacuarea apelor uzate, care se realizează de către unităţile de gospodărire comunală (transformate în societăţi comerciale pentru agenţii economici şi populaţie), preţurile şi tarifele se stabilesc de către prefecturile judeţene şi Primăria municipiului Bucureşti (art. 10 alin. ultim).

Potrivit art. 14 din Hotărâre, pentru finanţarea unor lucrări de îmbunătăţire a calităţii apelor, de regularizare a debitelor de apă, de apărare împotriva efectelor distructive ale apelor, precum şi pentru acoperirea diferenţei de cheltuieli efectuate de unităţile de gospodărire a apelor în perioade de excedent de umiditate sau de secetă când încasările sunt reduse, se constituie "Fondul apelor", dintr-o cotă de 5% din încasările din preţuri şi tarife ale unităţilor de gospodărire a apelor, precum şi din penalităţile aplicate în condiţiile legii.

6. Sancţiuni

Este deosebit de important a sublinia că legea generală (nr. 9/1973) privind protecţia mediului prevede relativ puţine reguli privind răspunderea pentru poluarea apelor.

În art. 74 din această lege se prevede: constituie contravenţie, dacă faptele nu sunt săvârşite în astfel de condiţii încât potrivit legii penale, sunt considerate infracţiuni, încălcarea dispoziţiilor prevăzute în art. 15, din Legea nr. 9/1973, şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei.

> Reamintim că în art. 15, se prevede obligaţia unităţilor industriale, care evacuează apele uzate, indirect, prin reţele de canalizare ale altor unităţi sau ale localităţilor, să asigure preepurarea apelor uzate proprii, astfel încât să se prevină degradarea reţelelor de canalizare sau perturbarea funcţionării staţiei finale de epurare.

În art. 15 din Hotărârea Guvernului nr. 1001/1990 (la care ne-am referit mai sus) sunt stabilite sancţiuni concrete în domeniul gospodăririi apelor. Astfel, încălcarea dispoziţiilor legale privind normele de prelevare a apelor din

surse şi evacuarea apelor impurificate de către agenţii economici se penalizează în condiţiile legii. Penalităţile se aplică de către unităţile de gospodărire a apelor şi se suportă, potrivit legii, de unităţile în cauză din rezultatele financiare. Constatarea abaterilor respective se face prin proces-verbal încheiat de personalul împuternicit în acest scop de către conducerea unităţilor de gospodărire a apelor. Stabilirea penalităţilor se face de către conducătorul unităţii de gospodărire a apelor printr-o încheiere. Acesta, însoţită de procesul-verbal de constatare, se comunică unităţii penalizate, în termen de 10 zile de la constatare. Pentru reţelele de alimentare cu apă şi de canalizare, administrate de unităţile de gospodărire comunală (societăţi comerciale) hotărârea Guvernului autorizează personalul împuternicit al acestor unităţi să încheie procese-verbale de constatare. Stabilirea penalităţilor în această situaţie se face de către conducătorul unităţii de gospodărire comunală şi se varsă în Fondul apelor (art. 16, alin. 1 şi 2).

Împotriva procesului-verbal de constatare şi a încheierii de stabilire a penalităţilor se poate face plângere de unitatea în cauză, în termen de 15 zile de la comunicarea acesteia, la judecătorie, hotărârea acesteia fiind definitivă.

Încheierea de stabilire a penalităţilor, rămasă definitivă, constituie titlu executoriu. Unităţile bancare vor efectua decontarea dispoziţiilor de încasare privind penalităţile aplicate, fără acceptul unităţilor penalizate.

În acelaşi timp în art. 79 din Legea nr. 9/1973 se prevede că încălcarea dispoziţiilor cuprinse în art. 14, alin. 1 şi 2, din aceeaşi lege constituie infracţiune ce se pedepseşte potrivit art. 248 C. pen., dacă fapta nu constituie o infracţiune mai gravă.

> Reamintim că în art. 14, alin. 1, se prevede: este interzisă darea în exploatare de noi unităţi sau dezvoltarea unităţilor existente, care prin activitatea lor, pot constitui surse de poluare a apelor, fără staţii şi instalaţii de epurare în stare de funcţionare corespunzătoare ori fără alte lucrări sau măsuri de protecţie care să asigure respectarea condiţiilor legale de protecţie a calităţii apelor.
> În alineatul 2 din acelaşi articol se prevede că organele de stat care avizează executarea şi autorizează funcţionarea lucrărilor ce se construiesc pe ape sau în legătură cu apele, nu vor autoriza darea în exploatare ori funcţionare a acestor lucrări, decât în cazul în care constată că sunt întrunite condiţiile de respectare a normelor legale privind protecţia apelor.
> Art. 248 şi 249, respectiv 145 C. pen. au fost citate mai sus.

Desigur, în legătură cu răspunderea pentru poluarea apelor se cunosc şi o serie de alte reglementări legale.

Astfel, art. 57 din Legea apelor nr. 8/1974 (B. Of. nr. 52 din 4 aprilie) stabileşte faptele care constituie infracţiune în acest domeniu, şi anume:

a) evacuarea, aruncarea sau injectarea, în apele de suprafaţă sau

subterane, în apele maritime interioare sau în apele mării teritoriale, de ape uzate, deşeuri, reziduuri sau produse de orice fel, care conţin substanţe în stare solidă, lichidă sau gazoasă, bacterii sau microbi, în cantităţi şi concentraţii ce pot schimba caracteristicile apei, făcând-o astfel dăunătoare pentru sănătatea şi integritatea corporală a persoanelor, viaţa animalelor, producţia agricolă sau industrială, ori fondul piscicol;

b) executarea de lucrări pe ape sau având legătură cu apele, modificarea sau extinderea unor astfel de lucrări, fără acordul organului de gospodărire a apelor competent sau cu încălcarea condiţiilor prevăzute în acest acord, precum şi executarea de lucrări noi de alimentare cu apă, inclusiv dezvoltarea capacităţilor existente, fără realizarea sau extinderea corespunzătoare a reţelelor de canalizare şi a staţiilor şi instalaţiilor de epurare a apelor dacă prin aceasta se creează un pericol pentru populaţie ori s-ar putea produce o pagubă avutului obştesc;

c) darea în exploatare de unităţi noi sau dezvoltarea unităţilor existente, darea în folosinţă a ansamblurilor de locuinţe, folosirea la unităţile existente a unor tehnologii de producţie modificate, fără punerea în funcţiune concomitentă a staţiilor şi instalaţiilor de epurare ori fără realizarea altor lucrări şi măsuri care să asigure epurarea apelor uzate evacuate, potrivit prevederilor acordului organului de gospodărire a apelor competent;

d) autorizarea lucrărilor care se construiesc pe ape sau în legătură cu ele, fără a fi îndeplinite condiţiile prevăzute de lege pentru prevenirea poluării apelor.

Infracţiunea prevăzută la lit. a) se pedepseşte cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei, iar infracţiunile prevăzute la lib. b), c) şi d) se pedepsesc cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă de la 5.000 la 15.000 lei (în legătură cu amenzile de mai sus, trebuie să avem în vedere că ele au fost stabilite de legiuitorul din 1974).

Dacă faptele la care ne-am referit mai sus au cauzat o tulburare a bunului mers al unei organizaţii din cele prevăzute la art. 145 C. pen. sau o pagubă avutului public, se pedepsesc cu închisoare de la 1 la 5 ani. Dacă consecinţa acestor fapte constă într-o perturbare deosebit de gravă a activităţii unei organizaţii ori au produs o pagubă importantă comisiei naţionale, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 15 ani şi interzicerea unor drepturi (art. 58 din Legea nr. 8/1974).

Săvârşirea din culpă a faptei prevăzute în art. 57, lit. a) se pedepseşte cu închisoare de la o lună la 6 luni sau cu amendă de la 2.000 la 5.000 lei, iar faptele prevăzute la lit. b)-d) din acelaşi articol cu închisoare de la 3 luni la 1 an sau cu amendă de la 2.000 la 7.000 lei. Atunci, însă, când fapta a avut vreuna dintre consecinţele arătate în art. 58, alin. 1, din aceeaşi lege (la care ne-am referit mai sus) pedeapsa este închisoarea de la 3 luni la 2 ani sau cu

amendă de la 3.000 la 15.000 lei, iar dacă a avut consecinţele arătate în art. 58, alin. 2, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 10 ani.

Atentatul săvârşit contra unei colectivităţi prin otrăviri în masă, provocare de epidemii sau de alte consecinţe deosebit de grave, ca urmare a otrăvirii sau infectării apei se pedepseşte mai sever.

Competenţa de a întocmi acte de constatare a infracţiunilor revine şi personalului organelor de gospodărire a apelor, anume desemnat în acest scop.

Potrivit art. 62 din Legea apelor, contravenţiile la normele privind gospodărirea apelor, sancţiunile contravenţionale şi persoanele competente să constate şi să aplice sancţiunile se stabilesc prin hotărâre a Guvernului. Astfel de reglementări au existat mai multe, s-au succedat în timp şi care urmează să fie înlocuite cu o reglementare corespunzătoare cerinţelor actuale privind protecţia apelor.

Cu privire la faptele ce constituie, în acest domeniu, contravenţie există unele reglementări cuprinse în acte normative superioare.

Astfel, art. 74 din Legea nr. 9/1974 privind protecţia mediului înconjurător prevede că constituie contravenţie neasigurarea preepurării apelor uzate proprii ale unităţilor industriale (care evacuează astfel de ape indirect prin reţele de canalizare ale altor unităţi sau ale localităţilor unde îşi desfăşoară activitatea), prin care să se prevină degradarea reţelelor de canalizare sau perturbarea funcţionării staţiei finale de epurare, care se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei (mărimea amenzii fiind, şi de data asta, depăşită şi necorespunzătoare în condiţiile actuale).

Printr-o altă reglementare, cuprinsă în art. 32 din Legea nr. 17/1990 se stabileşte că, în cazul în care există motive întemeiate să se creadă că o navă folosită în scopuri comerciale, care se află în apele maritime interioare sau în marea teritorială, a încălcat prevederile legislaţiei române (sau regulile internaţionale (privind prevenirea, reducerea şi menţinerea sub control a poluării mediului marin, organele române competente sunt în drept să ceară navei respective explicaţii în legătură cu faptele care îi sunt imputate, precum şi să inspecteze această navă, în cazul în care ar refuza să prezinte explicaţiile cerute ori dacă explicaţiile primite nu concordă cu faptele. Iar în art. 33 din aceeaşi lege se stabileşte: dacă există dovezi neîndoielnice că nava folosită în scopuri comerciale a încălcat regulile de mai sus şi a făcut deversări de substanţe toxice sau radioactive etc., care au cauzat o pagubă importantă sau care ameninţă cu o asemenea pagubă ţărmul românesc sau resursele din apele maritime interioare şi din marea teritorială, organele române competente vor putea reţine nava şi deschide o acţiune în legătură cu această încălcare, în conformitate cu legislaţia română.

În cazul în care apele maritime interioare sau în marea teritorială a României are loc o coliziune de nave, o eşuare sau o altă avarie maritimă, iar

acţiunile legate de un asemenea eveniment pot avea consecinţe dăunătoare pentru apele maritime interioare şi marea teritorială sau pentru ţărmul românesc, potrivit art. 34 din Legea amintită organele române competente sunt în drept să adopte măsurile necesare, corespunzător cu paguba efectivă sau cu ameninţarea pe care o reprezintă, în scopul apărării împotriva poluării sau ameninţării cu poluarea.

Legea nr. 17/1990 prevede şi unele sancţiuni. Sunt considerate contravenţii următoarele fapte, dacă nu sunt săvârşite în astfel de condiţii încât să fie considerate, potrivit legii penale, infracţiuni: încălcarea interdicţiei prevăzute la art. 31 (vezi mai sus), precum şi aducerea ilegală, în scopul deversării, aruncării sau scufundării în apele maritime interioare ori în marea teritorială a României sau degajării în atmosfera de deasupra acestora, de pe nave sau de pe alte instalaţii plutitoare sau fixe, de pe aparate de zbor sau vehicule submersibile, de substanţe sau reziduuri, de substanţe toxice, radioactive, hidrocarburi sau alte substanţe dăunătoare sau periculoase pentru sănătatea oamenilor ori pentru flora şi fauna mării, sau alte reziduuri ori materiale care pot să producă pagube ţărmului românesc ori să creeze obstacole în calea utilizării legitime a mării. Aceste contravenţii se sancţionează cu amendă de la 100.000 la 200.000 lei (art. 35). Dacă prin faptele arătate s-au cauzat pagube importante ori s-au produs alte consecinţe grave,precum şi dacă au fost săvârşite în mod repetat, sancţiunea este amenda de la 1.000.000 la 2.000.000 lei (art. 36, alin. 1).

În funcţie de gravitatea consecinţelor şi întinderea pagubelor, pentru faptele arătate mai sus sancţiunea poate fi amenda de la 2.000.000 la 10.000.000 lei (art. 36, alin. 2).

În situaţii deosebit de grave, organele române competente pot dispune, ca măsuri complementare, confiscarea navei, a instalaţiilor etc., de la contravenient folosite la săvârşirea contravenţiei (art. 36, alin. 3).

Contravenţiile se constată şi sancţiunea se aplică în conformitate cu reglementările în vigoare, de organele de supraveghere şi controlul navigaţiei şi de către organele special împuternicite de Ministerul Apărării Naţionale, de Ministerul Mediului, Ministerul de Interne, Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei şi Ministerul Sănătăţii, precum şi de alte organe special împuternicite prin lege (art. 38).

Potrivit art. 38, alin. 2 din Legea nr. 17/1990, împotriva procesului verbal de contravenţie se poate face plângere, în termen de 15 zile de la data comunicării, la Secţia maritimă şi fluvială a Judecătoriei Constanţa.

Aplicarea amenzilor pentru contravenţii nu scuteşte contravenientul de obligaţia de despăgubire pentru daunele pricinuite pe uscat, în apele maritime interioare şi în marea teritorială ale României, în conformitate cu legislaţia română.

CAPITOLUL VII. PROTECŢIA JURIDICA A AERULUI

1. Probleme generale privind poluarea aerului

Calitatea vieţii pe Pământ este dependentă de calitatea aerului. Un calcul sumar ne arată că omul respiră într-o oră aproximativ de o mie de ori. Dacă am continua socotelile am observa, poate cu surprindere, că prin plămânii oamenilor (şi mai sunt şi alte vieţuitoare) circulă zilnic o cantitate imensă de aer. Pentru a fi bun de respirat, aerul trebuie să fie cât mai curat.

Despre fenomenul denumit "smog" s-a scris şi s-a vorbit foarte mult. Şi cei ce poluează şi cei ce suferă din cauza poluării cunosc efectele nocive ale poluării atmosferei de fumul coşurilor uzinelor, care face uneori şi în unele locuri ca aerul să devină irespirabil, ca sănătatea oamenilor să sufere, chiar mii să moară asfixiaţi.

Ritmul de creştere economică, înmulţirea autoturismelor de toate felurile, suprapopularea marilor metropole, fumul şi vaporii nocivi degajaţi de sutele de mii de coşuri de fabrici etc. impun măsuri bine gândite şi ştiinţific fundamentate pentru a stăpâni fenomenele amintite, pentru a dirija dezvoltarea economico-tehnică în folosul omului şi al umanităţii. Deosebit de periculoase sunt emanaţiile de gaze nocive, de praf etc. din vulcanii activi, care poluează, într-o măsură foarte mare, atmosfera, cu efecte uneori catastrofale şi de obicei deosebit de dăunătoare până la distanţe mari, domeniu în care intervenţia omului este, deocamdată, deosebit de ineficientă.

Interesant este de remarcat că devine din ce în ce mai evident efectul general al poluării aerului, care nu cunoaşte graniţe politice sau naturale.
Amintim, ca exemplu, că chiar şi masivul muntos Himalaia, adică cele mai înalte culmi, sunt deja poluate.
Acest lucru a fost constatat de unele expediţii, care au arătat că urmele poluării gheţii sunt atât de evidente încât pot fi văzute cu ochiul liber. Unii cercetători americani şi polonezi au studiat împreună, un mod special, Gheţarul Cerku, aflat la 80 km nord de Katmandu, a cărui parte superioară s-a arătat a fi neobişnuit de murdară, rezultat al poluării aerului. Un alt exemplu, de data aceasta de poluare naturală, este consecinţa secetei care bântuia mulţi ani în Africa, ce s-a simţit până în America Centrală. Doi cercetători de la Universitatea din Miami (S.U.A.) au constatat că atmosfera Mării Caraibelor înmagazinează tot mai mult praf african. Acest fenomen de acumulare - apreciază ei - ar putea

afecta condiţiile climatice din regiune prin perturbarea echilibrului energiei solare şi alterarea calităţii aerului.

Dar, pentru a recepţiona uriaşul pericol pe care-l comportă poluarea aerului nu este neapărat nevoie să recurgem la exemple din alte părţi ale lumii, deşi - cum am mai arătat - această poluare nu cunoaşte graniţe, deoarece astfel de exemple întâlnim - din păcate - şi în ţara noastră. Amintim doar fenomenul Copşa Mică, zonele Bicaz, Turda, Tg. Mureş etc., poluate prin aruncarea în atmosferă a unor cantităţi neînchipuit de mari de negru de fum, de praf de ciment, de gaze nocive etc.

Un aspect special al poluării aerului şi aducerea, prin aceasta, a unor daune deosebite sănătăţii şi vieţii omului şi altor vieţuitoare, este rezultatul fumatului. Fumatul prezintă un pericol deosebit pentru sănătatea şi viaţa celui ce-l practică, dar dincolo de aceasta, prin poluarea aerului din încăperea respectivă, el periclitează sănătatea celor din jur, a nefumătorilor.

Despre o poluare a aerului se poate vorbi încă de la descoperirea focului de către om. Dar, revoluţia ştiinţifico-tehnică a adus schimbări deosebite în poluarea atmosferei, lărgind foarte mult sfera materialelor poluante şi a surselor de poluare a atmosferei prin arderea lor. Materialele care poluează atmosfera pot fi solide - praful, lichide - ceaţa poluantă, şi gazoase - gaze şi vapori organici şi anorganici. În cadrul acestora, se obişnuieşte să se distingă materiale poluante primare şi secundare, acestea din urmă producând poluarea prin intrarea în reacţie cu alte materiale aflate în atmosferă.

Poluarea aerului poate avea diferite surse, poate fi rezultatul diferitelor activităţi: transporturi, arderea unor materiale pentru încălzit sau în alte scopuri, emisiile speciale ale unor industrii, producţia agricolă, fenomene naturale etc.

În procesul poluării aerului se pot distinge trei etape:

1 - emisia diferitelor materiale poluante, ce se măsoară, în general, în cantitatea unor astfel de materiale emise în atmosferă într-o oră;

2 - transmiterea materialelor poluante emanate prin curenţii de aer în direcţii diferite;

3 - concentrarea materialelor poluante aflate permanent sau temporal în apropierea solului, indiferent de starea fizică a materialelor respective.

Problema cea mai importantă în cazul poluării aerului constă în aceea că nu totdeauna poate fi stabilită - chiar cu aproximaţie - sursa poluării, transmiterea materialelor respective constituind în acest domeniu, un factor de nesiguranţă, de incertitudine. Datorită acestui fapt, este mai dificil să se stabilească cu siguranţă agentul poluant. Tot din această cauză, în cazul poluării aerului, deşi se porneşte de la concentrarea locală a materialelor poluante, din datele respective se calculează limitele admisibile de emisie în zona respectivă a acestor materiale.

Fiind vorba de una din problemele actuale de importanţă vitală, de igienă şi sănătate publică, lupta împotriva poluării se duce cu toate mijloacele atât pe planul tehnicii, cât şi pe plan politic şi juridic. În multe zone şi oraşe ale ţărilor dezvoltate funcţionează "detectoare de poluare", care veghează, asemenea unor santinele, asupra aerului regiunii. Detectoarele, amplasate în zone cheie, furnizează date, care sunt prelucrate de calculatoare electronice, programate să dea alarma de fiecare dată când poluarea atinge niveluri-periculos de ridicate. În felul acesta, se pot lua din timp măsurile ce se impun.

În Suedia, s-a pus la punct o instalaţie de aeropurificare, de dimensiuni mult mai mici în raport cu cele existente până atunci, dar de 50 de ori mai eficientă, care într-o oră purifică 20000 mc. de aer poluat cu fum provenit din fabrici.
Un alt exemplu este un semafor neobişnuit care a fost instalat în oraşul cu cel mai intens trafic din Germania (Darmstadt). Ca orice semafor, el dirijează circulaţia, dar în funcţie de gradul de poluare a aerului. Când aparatele de măsură, cu care este înzestrat, înregistrează un conţinut prea ridicat de oxid de carbon în atmosferă, indică "ocolire" pe alte străzi pentru recondiţionarea aerului de pe artera principală. Când calitatea atmosferei se ameliorează, în urma descongestionării circulaţiei, semaforul indică "liber".
Unele încercări de măsurare a gradului de poluare a aerului în unele zone ale capitalei s-au făcut şi la noi.

Împotriva poluării atmosferei se duce şi o luptă preventivă, pentru eliminarea sau reducerea surselor de poluare pentru împiedicarea, prin mijloace tehnice moderne, a emisiei materialelor poluante.

S-a pus la punct o tehnică specială de "spălare" cu jeturi de apă a gazelor poluate evacuate de furnale, prin care acestea devin inofensive şi pot fi lăsate fără nici un fel de pericol să se împrăştie în atmosferă. Mai mult, prafurile reziduale recuperate prin spălare permit valorificarea unor preţioase elemente necesare producţiei.
În industria automobilului, s-au făcut numeroase încercări (adevărat, deocamdată nu cu atâtea rezultate) pentru a preveni poluarea aerului. S-au făcut cercetări prioritare pentru crearea de motoare antipoluante iar industria petrolieră se preocupă de producerea de benzină fără compuşi de plumb. S-au găsit deja soluţii tehnice pentru automobilul electric rentabil, înzestrat cu baterii speciale de cobalt; s-a experimentat automobilul cu acumulator hidraulic, capabil să înmagazineze energia care se pierde de obicei în momentul frânării; s-a construit un automobil pus în mişcare de un motor cu aburi de tipul celor ce se fabricau prin anul 1911; s-a adaptat maşina clasică să poată circula cu energia electrică furnizată de un dinam acţionat de o turbină de vânt, care foloseşte curentul de aer produs de maşină în timpul deplasării; în loc de benzină se utilizează uneori un amestec de apă cu alcool sau un amestec de benzină cu apă, alteori hidrogen (automobil cu bureţi metalici ş.a.).

Încercări tehnice de prevenire a poluării aerului s-au făcut şi în multe alte domenii. Cu cât este mai înalt, cu atât este mai bine pentru mediul înconjurător - spun constructorii de coşuri de uzine. Aceasta, deoarece la înălţimi mari fumul şi componentele lui nocive se răpândesc mai uşor, evitându-se astfel concentraţiile nocive pentru mediu. Interesul este, deci, de a "expulsa" fumul cât mai sus, dar fără a construi coşuri şi mai înalte, care sunt foarte costisitoare. Una din soluţiile posibile este folosirea efectului "inelului de fum"; cu ajutorul unor dispozitive adecvate fumul este expulsat discontinuu, cu viteze foarte mari, sub formă de inele, până departe în atmosferă (astfel s-a ajuns de la 700 m la 3000 m înălţime).

Numeroase soluţii (mai mult sau mai puţin eficiente) au fost încercate şi în legătură cu poluarea aerului prin fumat. Sporirea automată în fiecare an cu 10% a preţului ţigării şi tutunului (Suedia); interzicerea reclamei pentru ţigări şi celelalte produse de tutungerie; reducerea numărului debitelor de tutun; interzicerea vânzării ţigărilor la automate; interzicerea vânzării ţigărilor persoanelor mai tinere de 16 ani; reducerea treptată a producţiei de ţigări; organizarea de săptămâni, luni etc. antitabac; purificarea atmosferei dintr-o încăpere poluată prin fumul de ţigară cu ajutorul "scrumierei antipoluante", care în plus degajă un uşor parfum; interzicerea fumatului în dispensare medicale, spitale, farmacii, vagoane restaurant, instituţii de învăţământ etc.

Lupta pentru prevenirea poluării şi pentru depoluarea aerului este, într-o măsură însemnată, sprijinită printr-o serie de măsuri luate în planul dreptului. În S.U.A., de exemplu, în 1970, a fost semnată mult discutata lege privind lupta împotriva poluării aerului, cunoscut sub denumirea de "Clean Air Act", care a fost întâmpinată cu nedisimulată ostilitate de marile industrii americane, în care se prevedea reducerea aproximativ cu 90% a emanaţiilor de gaze nocive, în comparaţie cu limita considerată acceptabilă la vremea respectivă. Potrivit legii, fiecare cetăţean poate urmări în justiţie pe cei ce nu vor respecta aceste dispoziţii, iar instanţele judecătoreşti pot pronunţa sentinţe mergând până la 25000 dolari pe zi amendă şi 2 ani închisoare.

În Elveţia, încă din 1964, Comisia de stat pentru igiena aerului a ajuns la concluzia că este necesară completarea Constituţiei cu unele dispoziţii privind protejarea atmosferei de impurităţi. (După măsurătorile efectuate în 1963 la Zurich, la un metru cub de aer conţinutul de plumb a fost în medie de 2,8 micrograme în străzi şi pieţe, dar 19,6 micrograme sub poduri şi în tunele, din cauza emanaţiilor de gaze ale autovehiculelor).

Nu continuăm cu exemple de reglementări juridice străine, deoarece şi la noi s-au adoptat reglementări legale, care au fie caracter general, fie - chiar - caracter special, la care ne vom referi mai jos.

Socotim necesar a mai preciza că poluarea atmosferică face ravagii nu numai asupra omului, animalelor, plantelor, ci şi asupra clădirilor; materialul tehnic este supus şi el acestui fenomen, care îi accentuează uzura. Este vorba, mai ales, de materialul electric şi electronic, din ce în ce mai miniaturizat,

mai compact, cu funcţiuni din ce în ce mai complexe şi deci extrem de sensibile la poluarea aerului, ceea ce impune luarea nu numai a unor măsuri tehnice, ci şi reglementarea legală a acestor activităţi.

2. Reglementări legale privind protecţia aerului

Cu privire la aer, Constituţia ţării noastre nu precizează, în mod firesc, nici o regulă deosebită. În art. 135, alin. (4), se precizează doar că spaţiul aerian face, împreună cu alte bunuri, obiectul exclusiv al proprietăţii publice. Aceste bunuri sunt inalienabile. Indiferent, însă, de această situaţie juridică a aerului, el este supus permanent, ca şi celelalte componente ale mediului, unei poluări permanente, cu consecinţe deosebit de grave.

Expresia "poluare atmosferică" desemnează introducerea în atmosferă de către om, direct sau indirect, de substanţe sau energie care au o acţiune nocivă de natură să pună în pericol sănătatea omului, să dăuneze resurselor biologice şi ecosistemelor, să deterioreze bunurile materiale şi să aducă atingerea sau să păgubească valorile de agrement şi alte utilizări legitime ale mediului (art. 1 din Convenţia de la Geneva din 13 noiembrie 1979). Expresia "poluant atmosferic" se întrebuinţează în acelaşi sens.

Prin reglementarea legală se urmăreşte protejarea omului şi mediului său ambiant contra poluării atmosferice, limitarea şi, în funcţie de posibilităţi, reducerea în mod treptat şi prevenirea poluării atmosferice.

Reglementarea legală, care la noi se găseşte într-o fază incipientă, trebuie să se bazeze pe o cercetare ştiinţifică şi experimentări practice, pe o politică şi o strategie clară, care să servească combaterii dejecţiilor de poluanţi atmosferici, ţinând seama - desigur de eforturile deja întreprinse la nivel naţional şi internaţional.

În acest scop, în legea noastră generală privind protecţia mediului (nr. 9./1973) sunt prevăzute unele prohibiţii. Astfel, în art. 8 din această lege se arată: "În scopul asigurării protecţiei aerului este interzisă evacuarea în atmosferă a substanţelor dăunătoare sub formă de gaze, vapori, aerosoli, particule solide şi altele, peste limitele stabilite prin reglementări în vigoare.

Este interzisă, de asemenea, darea în exploatare de noi unităţi sau dezvoltarea unităţilor existente, care prin activitatea lor pot constitui surse de poluare a aerului, fără instalaţii şi dispozitive în stare de funcţionare corespunzătoare pentru reţinerea şi neutralizarea substanţelor poluante ori fără alte lucrări sau măsuri care să asigure respectarea condiţiilor de protecţie a aerului stabilite de organele de specialitate.

Observăm, deci, că chiar legea română mai veche a stabilit (încă după conferinţa de la Helsinki) măsuri de remediere şi pentru combaterea poluării

atmosferice, în special a celei provenind din instalaţiile noi sau transformate. Din păcate, însă, aplicarea acestor prevederi legale a rămas un deziderat simplu datorită mai multor considerente: lipsa fondurilor necesare aparatelor şi instalaţiilor de depoluare foarte costisitoare, de regulă în valută; lipsa de interes a agenţilor economici în respectarea prevederilor legale, fiind mai economicos a plăti eventualele amenzi, care sunt neînsemnate, decât investirea unor sume importante pentru prevenirea poluării; inexistenţa, aproape totală, a sistemelor de control a calităţii aerului; în general, neacordarea atenţiei cuvenite respectării legalităţii în domeniul protecţiei mediului înconjurător.

S-ar putea presupune că situaţia se va îmbunătăţi în viitor, după ratificarea Convenţiei de la Geneva, care va intra în vigoare în 90 de zile de la data depunerii de către România a instrumentelor de ratificare.

Chiar dacă nu se va adopta, în curând, o reglementare specială, legea generală a protecţiei mediului înconjurător conţine norme minime, care - dacă sunt respectate - pot contribui la realizarea scopului urmărit chiar şi în condiţiile tehnice existente.

Astfel, adevărat într-o formulare depăşită, în art. 9 din Legea nr. 9/1973 sunt stabilite obligaţii, care revin organelor de stat competente şi agenţilor economici (în terminologia actuală):

a) să amplaseze obiectivele economico-sociale, care în cazul unor defecţiuni tehnice la instalaţiile tehnologice sau la cele de prevenire şi combatere a poluării pot dăuna calităţii aerului;

b) să adopte tehnologii de producţie care nu poluează aerul sau, dacă aceasta nu este posibil, să echipeze instalaţiile tehnologice generatoare de poluanţi, încă de la punerea lor în funcţiune, cu dispozitive şi instalaţii pentru prevenirea poluării aerului;

c) să perfectioneze procesele tehnologice din întreprinderi pentru reducerea cantităţii de poluanţi;

d) să asigure exploatarea raţională a instalaţiilor tehnologice generatoare de poluanţi şi a instalaţiilor şi dispozitivelor de prevenire a poluării aerului;

e) să recupereze şi să valorifice substanţele reziduale utilizabile care direct sau indirect pot polua aerul, iar pe cele neutilizabile să le reţină şi depoziteze în condiţii de protecţie a mediului înconjurător;

f) să adopte sisteme şi mijloace de transport rutiere, feroviare, navale şi aeriene care nu provoacă poluarea aerului sau, când aceasta nu este posibil, să echipeze mijloace de transport, încă de la punerea în funcţiune, cu dispozitive de neutralizare a substanţelor poluante în limitele admisibile stabilite de organele în drept;

g) să ia orice alte măsuri, potrivit dispoziţiilor legale, în vederea protecţiei aerului.

Aceste interdicţii şi obligaţii legale referitoare la protecţia juridică a aerului ar trebui să privească, în mod deosebit, unele domenii ale vieţii economico-sociale sau unele zone ale ţării - teritorii protejate cu prioritate -, unde păstrarea purităţii aerului are o însemnătate deosebită, ca de pildă teritoriile unor instituţii sanitare, sociale, de cercetare ştiinţifică, zonele de agrement (staţiunile balneoclimaterice) etc. În astfel de teritorii (zone) ar trebui interzise categoric amplasarea de surse posibile de poluare, arderea pentru încălzire etc. a unor materiale (cărbune, gaz etc.), care ar putea periclita puritatea aerului. Astfel de zone ar trebui determinate de Ministerul Mediului, în colaborare cu alte organe sau organisme competente.

Într-o a doua zonă de protecţie a aerului ar trebui incluse acele teritorii, care se găsesc în centrul localităţilor - zone centrale - unde să nu se admită amplasarea de uzine poluante, să se stabilească sursele de încălzire a direritelor spaţii (locuinţe, instituţii etc.) şi să se urmărească consecvent şi sistematic, prin măsurători, concentraţia de găze etc.

În fine, a treia zonă ar cuprinde restul teritoriilor neincluse în primele două zone, dar unde, fiind vorba de zone industriale compacte, ar trebui aplicate cu prioritate reglementările referitoare la prevenirea şi combaterea poluării atmosferei. Aceste zone ar putea fi stabilite de prefectură şi primării.

Legea nr. 9/1973 conţine unele prevederi speciale referitoare la anumite activităţi deosebite. Astfel, în art. 10 din lege se prevede obligaţia agenţilor economici care produc motoare cu ardere internă, precum şi a celor care execută lucrări de reparaţii ori întreţinere a acestora să dea garanţie că, în condiţiile şi pe durata de exploatare ce le vor stabili şi aduce la cunoştinţa beneficiarilor, motoarele vor funcţiona corespunzător normelor privind protecţia mediului înconjurător. Organele de stat competente nu vor putea autoriza funcţionarea instalaţiilor generatoare de substanţe dăunătoare decât în cazul în care constată că sunt întrunite condiţiile de respectare a normelor legale privind protecţia aerului. De asemenea, organele de stat care exercită controlul tehnic al mijloacelor de transport vor certifica întrunirea condiţiilor tehnice necesare circulaţiei acestora în cazul în care sunt respectate normele legale referitoare la compoziţia gazelor de eşapare.

Şi în această privinţă trebuie să observăm că această reglementare legală relativ corespunzătoare, din păcate, nu se aplică în mod consecvent sau, uneori, de loc, datorită incosecvenţei celor chemaţi să o traducă în viaţă, lipsei aparaturii de măsurare necesare, necunoaşterii acestor reguli de conduită etc.

Cu toate că în Hotărârea Guvernului nr. 264/1991 privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Mediului nu avem o reglementare distinctă cu privire la atribuţiile acestui minister în domeniul protecţiei aerului, este indiscutabil că acest organ central de specialitate al administraţiei de stat este răspunzător pentru întreaga activitate în domeniul protecţiei mediului privind aerul.

Este chemat, deci, să traducă în viaţă acele reglementări sociale care privesc protecţia aerului.

Încă în anul adoptării legii privind protecţia mediului înconjurător, la noi s-au pus în aplicare unele reglementări concrete privind normele de igienă referitoare la protecţia mediului, printre care şi cele referitoare la protecţia aerului, -stabilindu-se concentraţiile maxime admisibile ale substanţelor care poluează atmosfera (Ordinul nr. 623/1973 al Ministerului Sănătăţii privind stabilirea normelor de igienă referitoare la protecţia mediului înconjurător din zonele locuite, în B.Of. nr. 212 din 31 decembrie 1973). Potrivit art. 1, alin. 2, al acestui ordin, concentraţiile maxime admisibile pentru substanţe poluante din atmosfera zonelor locuite sunt cele prevăzute în anexa nr. 2, care face parte din acest ordin.

În această anexă sunt prevăzute concentraţiile în mg/m^3 momentană (care reprezintă valoarea concentraţiei, pe un interval de timp de cel mult 30 minute, a substanţei impurificatoare obţinute dintr-o probă de aer) şi medie/24 ore (care reprezintă valoarea concentraţiei substanţei impurificatoare obţinută fie dintr-o probă de aer recoltat continuu, timp de 24 ore, fie dintr-un număr de 12 probe de aer recoltate timp de 1/2 ore fiecare, eşalonate uniform în decurs de 24 ore). Iată concentraţiile maxime admisibile pentru substanţele poluante din atmosfera zonelor locuite (momentană, respectiv medie/24 ore): acetonă - 5,0, 2,0; acid clorhidric - 0,3, 0,1; acid sulfuric - 0,3, 01; acroleină - 0,3, 0,1; amoniac - 0,3, 0,1; anhidridă fosforică - 0,3; 0,1; anilină - 0,05; 0,02; arsen şi compuşi (în As) - 0,03; 0,01; benzină (în C) - 6,0; 1,0; benzen - 2,4; 0,8; bioxid de azot - 0,3; 0,1; bioxid de sulf - 0,75; 0,25; clor - 0,3; 0,1; crom hexavalent (în CrO_3) - 0,0015; 0,0015; dicloreten - 3,0; 1,0; dietilamină - 0,05; 0,05; dinil (difenil şi difeniloxid) - 0,01; 0,01; fluor şi compuşi (în F) - 0,02; 0,005; fenoli (în fenol) - 0,1; 0,03; formaldehidă - 0,03; 0,01; funingine - 0,15; 0,05; furfurol - 0,15; 0,05; hidrogen sulfurat - 0,03; 0,01; mangan şi compuşi (în Mn) - 0,03; 0,01; mercur - 0,001; metanol - 3,0; 1,0; oxid de carbon - 6,0; 2,0; piridină - 0,15; 0,05; plumb şi compuşi de plumb (în Pb) - 0,001; substanţe oxidante (în O_3) - 0,1, 0,03; sulfură de carbon - 0,03, 0,01; tetraclorură de carbon - 3,0, 1,0; toluen diizocianat - 0,05, 0,02; pulberi în suspensie (netoxice) - 0,5, 0,15; pulberi sedimentabile (netoxice) - 200 t/km^2 an

Se consideră substanţe poluante ale atmosferei, peste limita admisă, şi acelea care sunt perceptibile prin mirosuri persistente sau supărătoare.

Au fost luate şi unele măsuri speciale pentru protecţia atmosferei, ca - de exemplu - cele privind verificarea îndeplinirii condiţiilor tehnice de către autovehiculele şi remorcile acestora care circulă pe drumurile publice (Hotărârea Guvernului nr. 594/1991 în M.Of. nr. 184 din 13 septembrie 1991). În art. 1 din hotărârea citată se prevede că autovehiculele pot circula pe drumurile publice din România numai dacă starea lor tehnică corespunde

normelor şi standardelor naţionale de protecţie a mediului înconjurător. Omologarea pentru circulaţia pe drumurile publice a autovehicolelor se acordă, printre altele, şi din punctul de vedere al protecţiei aerului, de către "Registrul auto român", care a fost înfiinţat şi funcţionează ca Regie autonomă prin Hotărârea Guvernului nr. 768/1991 (M.Of. nr. 235 din 22 noiembrie 1991).

Preocuparea ţării noastre pentru protecţia aerului este reflectată şi prin aprobarea Convenţiei asupra poluării atmosferice transfrontiere pe distanţe lungi, încheiată la Geneva la 13 noiembrie 1979 (Decretul nr. 66/1990 - M.Of. nr. 130 din 20 noiembrie 1990), Convenţie care a fost ulterior ratificată de Parlamentul României (Legea nr. 8/1991 - M. Of. nr. 18 din 26 ianuarie 1991). Prin ratificarea convenţiei amintite, ţara noastră s-a angajat să coopereze cu statele din Europa în vederea combaterii poluării aerului şi a efectelor acestei poluări, în special transportul poluanţilor atmosferici pe distanţe lungi şi elaborarea, pe calea cooperării internaţionale, a unui program vast de supraveghere şi de evaluare a transportului pe distanţe lungi a poluanţilor aerului, începând cu dioxidul de sulf şi trecând, eventual, apoi la alţi poluanţi.

În sensul acestei convenţii, expresia poluare atmosferică desemnează introducerea în atmosferă de către om, direct sau indirect, de substanţe sau energie care au o acţiune nocivă de natură să pună în pericol sănătatea omului, să dăuneze resurselor biologice şi ecosistemelor, să deterioreze bunurile materiale şi să aducă atingere sau să păgubească valorile de agrement şi alte utilizări legitime ale mediului înconjurător. În acest context, expresia poluarea atmosferică transfrontieră pe distanţe lungi desemnează poluarea atmosferică a cărei sursă fizică este cuprinsă total sau parţial în zona supusă jurisdicţiei naţionale a unui stat şi care are efecte dăunătoare într-o zonă supusă jurisdicţiei unui alt stat la o distanţă la care nu este în general posibil să se distingă contribuţiile surselor individuale sau ale grupurilor de surse de emisie (art. 1 al Convenţiei).

3. Sancţiuni

Răspunderea pentru încălcarea normelor legale privitoare la protecţia aerului poate interveni în două situaţii generale: pentru poluarea efectivă a aerului şi în cazul neîndeplinirii obligaţiilor legale care apoi generează poluarea directă a aerului.

În toate cazurile este vorba de poluarea dăunătoare a atmosferei, adică dacă măsura poluării depăşeşte valoarea de concentrare a materiei poluante admise. Baza de pornire la un moment dat o constituie, deci, cantitatea de material poluant aflat într-un loc şi într-o anumită perioadă. În funcţie de

aceasta se poate vorbi de grade diferite de poluare a aerului, criteriul de comparare constituind limitele admisibile stabilite de organele în drept (pe care le-am arătat mai sus). Rezultă că poluarea aerului poate fi dăunătoare (vătămătoare vieţii etc.), mai puţin vătămătoare sau chiar relativ nedăunătoare.

Poluarea dăunătoare a aerului este săvârşită de acea persoană fizică sau juridică care, prin activitatea depusă sau inactivitatea sa ori prin funcţionarea unor maşini, instalaţii etc. pe care le supraveghează, depăşeşte limitele admise în mod concret cu privire la emisia materialului poluant. Prin urmare, agentul economic sau orice altă persoană care prin activitatea sa poluează aerul prin emisia de materiale poluante răspunde potrivit legii. Potrivit art. 74 din legea nr. 9/1973, faptele săvârşite de către cei cărora le revin sarcini în legătură cu luarea măsurilor sau cu respectarea obligaţiilor cuprinse în art. 10, alin. 1, din aceeaşi lege, dacă nu sunt săvârşite în astfel de condiţii încât, potrivit legii penale, sunt considerate infracţiuni, constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 1000 la 5000 lei (menţionăm că limitele acestor amenzi au fost stabilite în anul 1973).

Reamintim că în art. 10, alin. 1, citat este vorba de obligaţia producătorilor, celor ce repară şi întreţin motoare cu ardere internă să dea garanţie că, în condiţiile şi pe durata de exploatare ce le vor stabili şi aduce la cunoştinţa beneficiarilor, motoarele vor funcţiona corespunzător normelor privind protecţia mediului înconjurător.

Încălcarea dispoziţiilor cuprinse în art. 8, alin. 2, şi art. 10, alin. 2 şi 3, din Legea nr. 9/1973 (adică interdicţia dării în exploatare de noi unităţi sau dezvoltarea unităţilor existente care prin activitatea lor pot constitui surse de poluare a aerului, fără instalaţii şi dispozitive în stare de funcţionare pentru reţinerea şi neutralizarea substanţelor poluante ori fără alte lucrări sau măsuri care să asigure respectarea condiţiilor de protecţie a calităţii aerului; respectiv neautorizarea de către organele de stat a funcţionării instalaţiilor generatoare de substanţe dăunătoare decât în cazul în care se constată că sunt întrunite condiţiile de respectare a normelor legale privind protecţia aerului şi certificarea întrunirii condiţiilor tehnice necesare circulaţiei mijloacelor de transport deşi nu sunt respectate normele legale referitoare la compoziţia gazelor de eşapare), constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit art. 248 sau 249 C.pen., dacă fapta nu constituie o infracţiune mai gravă.

În art. 248 C. pen. se prevede: "Fapta funcţionarului care în exerciţiul atribuţiilor sale de serviciu, cu ştiinţă, nu îndeplineşte un act ori îl îndeplineşte în mod defectuos şi prin aceasta cauzează o tulburare însemnată a bunului mers al unei organizaţii din cele prevăzute în art. 145 sau o pagubă avutului obştesc, se pedepseşte cu închisoare, de la 6 luni la 5 ani.

Fapta prevăzută în alin. 1, dacă a avut ca urmare o perturbare deosebit de gravă a activităţii unei organizaţii din cele prevăzute în art. 145, ori a produs o pagubă importantă economiei naţionale, se pedepseşte cu închisoare de la 5 la 15 ani, interzicerea unor drepturi..."

În art. 249 C.pen. se prevede: "Încălcarea din culpă de către un funcţionar a unei îndatoriri de serviciu, prin neîndeplinirea acesteia sau prin îndeplinirea ei defectuoasă, dacă s-a cauzat o tulburare însemnată bunului mers al unei organizaţii din cele prevăzute în art. 145, ori o vătămare importantă intereselor legale ale unei persoane, sau o pagubă avutului obştesc, se pedepseşte cu închisoare de la o lună la 2 ani sau cu amendă.

Fapta prevăzută în alin. 1, dacă a avut ca urmare o perturbare deosebit de gravă a activităţii unei organizaţii din cele prevăzute în arat. 145, ori a produs o pagubă importantă economiei naţionale, se pedepseşte cu închisoare de la 2 la 10 ani".

Art. 145 (la care se fac trimiteri repetate) are următorul text: "Prin termenul "obştesc" se înţelege tot ce interesează organizaţiile de stat, organizaţiile obşteşti sau orice organizaţii care desfăşoară o activitate utilă din punct de vedere social şi care funcţionează potrivit legii".

Toate aceste reglementări penale trebuie interpretate într-o nouă concepţie şi adaptate la noile condiţii economico-sociale.

Potrivit art. 77 din Legea nr. 9/1973, evacuarea în atmosferă a substanţelor dăunătoare sub formă de gaze, vapori, aerosoli, particule solide care pun în pericol sănătatea ori integritatea corporală a oamenilor sau produc pagube economiei naţionale constituie infracţiune şi se pedepseşte cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

Şi în unele reglementări speciale sunt stabilite sancţiuni care, direct sau indirect, contribuie la protecţia aerului. Astfel, de exemplu, art. 9 din Hotărârea Guvernului nr. 594/1991 prevede că nerespectarea dispoziţiilor din această hotărâre constituie contravenţie şi se sancţionează: cu amendă de la 20 000 lei la 30 000 lei pentru comercializarea de vehicule care nu au fost supuse omologării pentru circulaţie; cu amendă de la 10 000 lei la 15 000 lei pentru atestarea drept corespunzătoare a stării tehnice a unui vehicul care nu îndeplineşte condiţiile tehnice pentru circulaţia pe drumurile publice ş.a.

CAPITOLUL VIII. PROTECŢIA JURIDICĂ A FAUNEI TERESTRE ŞI ACVATICE

1. Noţiuni introductive

Prin faună se înţelege totalitatea speciilor de animale de pe tot globul, dintr-o singură regiune sau dintr-o anumită epocă geologică. În această parte a lucrării ne referim - desigur - la fauna din zona ţării noastre din epoca actuală, atât terestră cât şi acvatică.

În sensul reglementărilor legale din ţara noastră, prin animale se înţeleg toate mamiferele şi păsările domestice şi sălbatice, albinele, peştii şi viermii de mătase.

Prin produse de origine animală se înţeleg toate produsele şi subprodusele care se obţin de la animale, precum şi de la batracieni, moluşte, gasteropode şi crustacee, folosite pentru consum uman, în hrană sau în scopuri industriale, farmaceutice şi agricole.

Examinarea protecţiei juridice a animalelor, presupune cunoaşterea corelaţiei dintre societate şi măsurile legislative luate în acest scop pe plan intern şi internaţional.

Din păcate în societatea umană se pot întâlni frecvente acţiuni nejustificate ale unor oameni prin care se cauzează suferinţe de nedescris altor vieţuitoare care populează Terra (prinderea şi omorârea într-un mod sălbatic prin ciomăgirea şi jupuirea de viu a puilor de focă; exterminarea în masă a multor animale de blană, luptele organizate între câini sau păsări etc. Dar nu numai astfel de acţiuni evidente de chinuire şi omorâre a animalelor atrag atenţia unei anumite părţi, cu bun simţ şi umanism, a omenirii. În multe ţări s-a protestat şi se protestează împotriva ţinerii vitelor cu scop de îngrăşare şi creştere în cuşti, unde sunt lipsite de posibilitatea de a se mişca, nu au sub picioare un sol natural, nu au aşternut, sunt lipsite de lumina soarelui etc.

De multe ori se folosesc la abatoare metode sălbatice la sacrificarea animalelor, alteori acestea sunt transportate în vagoane sau camioane cu totul necorespunzătoare. Grădinile zoologice nu totdeauna asigură condiţii de viaţă corespunzătoare speciei respective de animale, acestea fiind expuse unor suferinţe de neînchipuit. Şi în privinţa animalelor de agrement se

cunosc foarte multe cazuri de neacordare a unor îngrijiri, a hranei corespunzătoare, în general de lipsire a animalelor respective de condiţii de viaţă normale.

Toate acestea constituie surse de suferinţă ale acestor vieţuitoare.

Omul care se găseşte în vârful piramidei vieţuitoarelor şi este înzestrat cu judecată raţională, nu poate rămâne indiferent şi pasiv faţă de suferinţele animalelor. Într-un stat civilizat societatea nu poate să nu reacţioneze şi acţioneze, folosind toate mijloacele posibile, pentru protecţia animalelor. Ieşirea oamenilor din pasivitate şi indiferenţă faţă de condiţiile de viaţă a animalelor - care se bucură şi suferă, cunosc satisfacţia, dar şi frica de moarte, care se mişcă singure (nu ca bunurile neînsufleţite) şi se înmulţesc, care cu un cuvânt sunt vieţuitoare - asigurarea unei protecţii fireşti a lor este o problemă complexă ce nu se realizează fără frământări şi opuneri nici în statele dezvoltate. Chiar şi în parlamentul german s-au făcut încercări de a-i ridiculiza (prin strigăte de "miau-miau", "vau-vau" sau "chichirichi-cucurigu") pe acei deputaţi care încercau să ia poziţie în favoarea protejării animalelor. Ca rezultat al unei lupte consecvente şi îndelungate pentru protecţia animalelor, treptat s-a creat o opinie publică sănătoasă, umană, în care un mare rol ia revenit presei scrise şi vorbite, care a influenţat organismele naţionale şi internaţionale în direcţia luării unor măsuri concrete. Se poate afirma că în ultimul sfert de veac a apărut în societatea umană cerinţa firească de a reglementa, prin adoptarea unor reguli de conduită civilizate, protecţia juridică a animalelor.

În privinţa protecţiei focilor, de exemplu, chemările şi propunerile Ligii Mondiale a Protecţiei Animalelor privind "umanizarea vânării focilor" a rămas, la început, fără ecou, ca apoi să apară treptat şi semne bune în acţiuni favorabile acestei idei, cu toată opoziţia reprezentanţilor industriei blănurilor. Ziarul german "Der Tierschutz" a publicat un apel prin care s-a cerut boicotarea de către cetăţeni a blănarilor şi oricărei îmbrăcăminte din piele de focă. Din această cauză, împotriva amintitului ziar au fost intentate numeroase procese, iar Judecătoria din Frankfurt a şi interzis publicarea unor asemenea chemări, dar Tribunalul de la München, ca instanţă de recurs, a respins o serie de recursuri ale comercianţilor de blănuri, considerând că nu se va pune problema împotriva concurenţei, că chemarea la boicot nu este imorală, ci apără un interes public demn de susţinut.

În 1969 s-a înfiinţat Comitetul European de Ocrotire a Focilor, din care făceau parte, în calitate de membrii fondatori, R.F.G., Franţa, Olanda, Belgia, Elveţia şi Luxemburg. Scopul pe care şi l-a propus acest Comitet era răspândirea ideii şi conştientizarea oamenilor că nici un animal nu trebuie omorât cu cruzime pentru ca blana lui să fie apoi folosită pentru satisfacerea pretenţiilor modei.

În R.F.G. în 1969 a fost organizat Consiliul Protecţiei Animalelor care şi-a propus organizarea de acţiuni pentru protejarea tuturor animalelor.

Desigur, problema protecţiei animalelor trebuie privită din mai multe puncte de vedere: economic, ştiinţific, social-politic, administrativ şi în prisma tehnicii. Acolo unde interesele animalelor şi oamenilor se opun organele competente (dar şi restul oamenilor) trebuie să ia poziţie, cu luarea desigur în considerare a cerinţelor tuturor acestor aspecte.

Ca o reacţie firească faţă de o serie de acţiuni şi atitudini inumane faţă de animale, în 1990 a luat fiinţă la Geneva - sub patronajul lui Brigitte Bardot - Uniunea Europeană pentru Natură şi Animale, care şi-a propus sprijinirea şi încurajarea, prin orice mijloc legal, protecţia naturii şi animalelor, mai ales, în domeniul informării, educării şi propagandei, al politicii prin iniţierea şi luarea de măsuri şi formularea de recomandări la nivel european, urmărindu-se unirea eforturilor asociaţiilor şi organismelor naţionale în vederea obţinerii ca în Parlamentul Europei să se adopte reglementări privind protecţia mai eficientă a naturii şi animalelor. Pentru realizarea acelorași scopuri o activitate meritorie o desfăşoară Fundaţia cu sediul la Paris, înfiinţată în 1986 de Brigitte Bardot.

Înrădăcinarea ideii generoase a protecţiei animalelor şi susţinerea ei printr-o legislaţie naţională şi internaţională în lumea civilizată s-a accelerat în mod deosebit în anii din urmă.

Ceea ce este comun în aceste reglementări, ideea lor centrală este ca în procesul protecţiei animalelor ele să fie privite nu ca nişte "bunuri" obişnuite, ci ca vieţuitoare, care conviețuiesc cu omul şi de care acesta din urmă are nevoie, de care nu se poate lipsi. Şi, cu toate că în lume există numeroase probleme legate de oameni care îşi aşteaptă soluţionarea, cu protecţia animalelor nu se poate aştepta până problemele oamenilor vor fi soluţionate. Cele două feluri de probleme nu se pot contrapune, trebuie să ne ocupăm şi de unele şi de altele şi să le rezolvăm în folosul omenirii.

Socotim că, pe lângă normele cuprinse într-o lege generală a protecţiei mediului, trebuie să existe în fiecare ţară civilizată o lege specială a protecţiei animalelor. Nu poate fi considerat suficient ca o lege a creşterii animalelor să cuprindă şi unele reguli de protecţie, deoarece acestea s-ar putea referi numai la creşterea şi întreţinerea animalelor domestice şi nu ar putea cuprinde şi reguli de conduită privind protecţia animalelor sălbatice.

Oricum, atitudinea oamenilor faţă de animale trebuie supusă unei reglementări juridice detaliate, ca oamenii să aibă o comportare civilizată, umanistă faţă de toate vieţuitoarele.

Pe baza experienţei naţionale şi internaţionale de până acum, se poate afirma că cea mai practică şi eficientă soluţie legislativă privitoare la protecţia animalelor este adoptarea unei legi care să cuprindă norme de protecţie de principiu privitoare la toate speciile de animale care să constituie legea generală în materie. Această lege generală trebuie să lase deschisă

calea unor reglementări speciale şi să le presupună chiar. În acest fel se rezolvă problema adaptării permanente a legii speciale în materie la cerinţele schimbătoare ale vieţii economico-sociale şi se evită modificarea (eventual) frecventă a legii generale de protecţie a animalelor.

În temeiul regulilor cuprinse într-o astfel de lege generală, să se adopte apoi, dacă se consideră necesare, unele reglementări care privesc protejarea specială a unor specii de animale.

Reglementările legale naţionale trebuie să fie, însă, realizate cu gândul la cerinţele şi reglementările internaţionale care să asigure pentru fiecare ţară o integrare, şi sub acest aspect, în lumea civilizată.

Dar, legislaţia internă trebuie să ţină seama şi de interesele reale ale oamenilor şi de posibilităţile obiective şi subiective existente şi să-şi propună realizarea unor scopuri care se încadrează în limitele raţionale ale vieţii, pentru a nu urmări realizarea unor cerinţe ireale. În natură există o ordine ecologică care evoluează după anumite reguli: insectele carnivore, răpitoare le mănâncă pe cele nerăpitoare; păsările răpitoare le mănâncă pe cele nerăpitoare; mamiferele răpitoare pe cele nerăpitoare, iar omul le mănâncă pe toate. În asfel de condiţii, ar fi complet iraţional şi inoportun să se adopte o lege (pentru protecţia animalelor) care să prevadă ca oamenii să nu consume animale (să devină, deci, vegetarieni). În schimb, ar fi realistă şi necesară ca, în domeniile unde se justifică folosirea animalelor în scopuri umane, pentru satisfacerea nevoilor omului, relaţiile dintre om şi animal să se fundamenteze pe un grad înalt al moralităţii, pe o concepţie etică şi profund umanistă.

Şi încă o cerinţă ca relaţiile la care ne referim să corespundă cerinţelor actuale: legea existentă să fie aplicată consecvent de toate organele, toţi agenţii economici şi fiecare cetăţean. Protecţia juridică a animalelor este o cerinţă vitală pentru a păstra şi dezvolta speciile de animale, pentru a împiedica sau întârzia dispariţia unor specii de animale de pe Terra.

În lumea specialiştilor se cunoaşte că, în ultimii 300 de ani au dispărut de pe planeta noastră peste 200 de specii de mamifere şi păsări. Aceasta înseamnă că aproape în fiecare an dispare o specie de animale. Lista se îndinde de la struţul arab la ursul american şi leul berber. Numai în fosta Republică Federală a Germaniei, datorită circulaţiei intense pe autostrăzi şi şosele, mor anual cca. 300000 de iepuri, căprioare, porci mistreţi, la care se adaugă milioane de păsări. Ariciul este ameninţat de dispariţia totală. Numărul păsărilor cântătoare ce se hrănesc cu insecte a scăzut, în ultimii 70 de ani, cu 90%. Pe cale de dispariţie sunt şi rinocerii din Java, Sumatra, India. În Africa de est, braconierii omoară anual circa 1000 rinoceri, putându-se presupune că, în acest deceniu, vom asista la exterminarea totală a rinocerilor. Şi pentru gallinao, uriaşul vultur "măturător"

al Americii de Sud (distanța dintre aripi 1,80 m) se pare că a sunat ceasul din urmă. Din cauza hranei lui "neigienice" (resturi menajere, gunoaie, hoituri) și a locurilor unde trăiește (abatoare, crematorii, maidane de la periferia orașelor), i s-a răspândit faima de purtător și transmițător de boli. Deși acest lucru nu este adevărat - ba din contră el apără populația de epidemii "curățind" locurile infectate - această reputație i-a adus pieirea, populația începând o acțiune sistematică de stârpire a lui, rezultatul? Într-unul din cartierele Bogotei (capitala Columbiei), unde gallinao nu-și mai face "rondul", au apărut și s-au răspândit o serie de boli infecțioase, inexistente înainte.

Scăderea îngrijorătoare a numărului leilor din India a fost cauzată de împuținarea animalelor care constituie hrana lor de bază - antilope, mistreți etc., lucru datorat la rândul său, distrugerii unor mari zone ale pădurii Gir (1300 Kmp) de către animalele domestice, aduse acolo la păscut. Și șirul unor astfel de cazuri, de dispariție a faunei terestre și acvatice, ar putea continua în privința oricărei zone a Globului pământesc, deci inclusiv a țării noastre.

Protecția faunei terestre și acvatice cuprinde orice specie, individual sau pe categorii, privește orice stare a acestei lumi vii în ansamblu și separat; protecția faunei este o cerință vitală, o necesitate obiectivă.

Fauna terestră și acvatică este protejată pe diferite căi și mijloace, în condițiile stabilite de lege; este necesară această protecție, deoarece fauna "constituie o bogăție a țării prin rolul său în menținerea echilibrului ecologic și în satisfacerea necesităților economiei naționale" (art. 27 din Legea nr. 9/1973 privind protecția mediului înconjurător).

Protecția faunei se realizează în statul nostru prin măsuri speciale de conservare și prin raționalizarea exploatării speciilor de animale care formează obiectul unor interese economice sau științifice, toate reflectate în norme legale.

2. Statutul legal al animalelor

În privința regimului juridic al animalelor, distingem animale domestice și animale sălbatice. Primele constituie obiecte ale dreptului de proprietate privată, ultimele, deși nu există o reglementare legală nouă, nu pot să aparțină - după părerea noastră - decât domeniului public.

Animalele domestice pot aparține, cu titlu de proprietate, fie persoanelor fizice, fie persoanelor juridice și au regimul juridic ce rezultă din reglementările legale privind proprietatea privată.

Animalele sălbatice, în schimb, nu pot fi, inițial, decât în proprietate publică. Fauna cinegetică constituie o importantă avuție națională, a cărei gospodărire și valorificare trebuie realizate în interes public. În vederea stabilirii unui regim juridic corespunzător cerințelor actuale, se impune ca

noua reglementare juridică ce se va adopta în privinţa animalelor să prevadă expres, în acord cu prevederile art. 135, alin. 4, din Constituţie, că animalele sălbatice fac obiectul exclusiv al proprietăţii publice, ele putând fi dobândite de către persoane particulare în proprietate, numai în condiţiile legii.

Animalele sălbatice se pot afla în libertate, în rezervaţii naturale, în crescătorii de vânat sau complexe de vânătoare.

Atât în privinţa animalelor domestice, cât şi a celor sălbatice este de reţinut că ele, potrivit art. 473 C. civ., sunt bunuri mobile prin natura lor.

În legătură cu aceasta, întrebarea care s-a formulat şi la care s-a dat un răspuns (E. Lupan, Situaţia juridică a animalelor, "Dreptul" nr. 10-11 din 1991, p.42 şi urm.) este aceea de a şti dacă animalul este un lucru, pur şi simplu, folositor omului şi apropiabil, adică un bun în înţeles juridic, la fel ca orice alb bun, cu acelaşi regim juridic ca şi cel al bunurilor neînsufleţite, ori situaţia juridică a acestor vieţuitoare prezintă suficiente particularităţi pentru a le trata distinct, şi sub aspect juridic, de bunurile neînsufleţite.

În legislaţia modernă a ţării noastre (cea de după anul 1864) nu a existat vreo lege specială de protecţie a animalelor. Cu toate acestea, legislaţia noastră conţine unele reglementări referitoare la situaţia juridică a animalelor. Art. 473 C.civ. stabileşte o anumită distincţie între bunuri: "Sunt mobile prin natura lor - se arată în acest text de lege" -, corpurile care se pot transporta de la un loc la altul, atât cele care se mişcă de la sine, precum sunt animalele, precum şi cele care nu se pot strămuta în loc decât prin o putere străină, precum sunt lucrurile neînsufleţite"(s.n. - E.L.)

Codul civil include, deci, animalele, alături de lucrurile neînsufleţite, în categoria mare a bunurilor mobile, fără nici o precizare de esenţă, în afara faptului că ele "se mişcă de la sine". Aşadar, prin mobile însufleţite înţelegem numai animalele (nu ca în dreptul sclavagist, iar uneori şi în dreptul de mai târziu, când sclavii sau robii - eventual ţiganii - alcătuiau categoria de mobile însufleţite).

Este indiscutabil, însă, că animalul este un organism, care reprezintă una din formele de viaţă pe Pământ; împreună cu plantele, animalele formează cele două diviziuni principale ale lumii organice.

Animalul este o fiinţă înzestrată cu facultatea de a simţi şi de a se mişca; el suferă, se reproduce, uneori are un comportament implantat în el de către om, fiind deci deosebite, sub toate aspectele, de mobilele neînsufleţite. De aceea , socotim că situaţia juridică a animalelor nu este determinată în mod corespunzător în legislaţia noastră. Cuprinderea lor în mod mecanic şi tradiţional, fără nici o judecată de valoare, în categoria bunurilor mobile prin natura lor trebuie considerată depăşită. Ceea ce numim prin tradiţie, trăsături proprii bunurilor mobile neînsufleţite nu sunt proprii şi animalelor; o bucată

de fier sau o unealtă făcută din aceasta nu sunt identice, nici sub aspect juridic, ca un cal sau o herghelie.

Este necesar, deci, să se legifereze că există, alături de oameni, o categorie distinctă de vieţuitoare cu numeroase trăsături proprii, chiar dacă este de netăgăduit că între vieţuitoare există deosebiri de esenţă; unele sunt superioare având o poziţie dominantă, altele fiind subordonate primelor (fiind chiar la discreţia lor). Accentul trebuie pus pe realitatea de necontestat că în ambele cazuri este vorba de vieţuitoare.

Apreciem, deci, că distingerea doar a persoanelor (subiecte de drept) şi a bunurilor (obiecte de drept) este o soluţie juridică simplistă, care nu mai corespunde, decât în foarte mică măsură, cerinţelor fireşti ale evoluţiei societăţii şi a dreptului. În vederea stabilirii situaţiei juridice a animalelor într-o concepţie modernă şi umanistă va trebui ţinut seama de următoarele cerinţe:

- pornind de la faptul că animalele sunt vieţuitoare, faţă de care omul este superior, şi, deci, are în această privinţă responsabilităţi accentuate, se impune adoptarea unei legi speciale privind statutul legal şi protecţia animalelor;

- luând în considerare deosebirile fundamentale existente între animale şi bunuri în sens de lucruri neînsufleţite, este necesar să se modifice în mod corespunzător prevederile Codului civil (art. 467 şi urm.), care să exprime astfel, prin normele dreptului comun, deosebirile la care ne-am referit. Va trebui, deci, să se distingă, şi sub aspect juridic, bunurile "însufleţite" de cele "neînsufleţite";

- vor trebui găsite soluţii ştiinţifice şi mai corespunzătoare pentru reglementarea autonomă a protecţiei celor două mari categorii de animale: domestice şi sălbatice. În acest fel s-ar putea reglementa mai convingător relaţia om-animal.

3. Reglementări legale privind protecţia faunei

A. Protecţia animalelor ca sarcină de stat

Legea noastră generală privin protecţia mediului (nr.9/1973) stabileşte, pe de o parte, obligaţii ce trebuie respectate pentru protecţia faunei, iar pe de altă parte, unele prohibiţii, prin care se tinde spre realizarea aceluiaşi scop.

Astfel, în art. 28 din legea citată se stabileşte (într-o formulare veche) obligaţia organelor de stat, agenţilor economici, cetăţenilor de a lua măsuri pentru combaterea, în sfera lor de activitate, a agenţilor poluanţi toxici, microbieni sau de altă natură care pot determina perturbări directe asupra dezvoltării normale a faunei.

Tot astfel, în art.29 din aceeaşi lege, în scopul protecţiei faunei autohtone, sunt interzise:

a) naturalizarea şi ţinerea în captivitate a faunei sălbatice fără autorizaţie eliberată de organele de stat competente;

b) comercializarea faunei sălbatice, cu excepţia schimburilor de animale vii între grădini zoologice şi de piese între muzee, efectuate cu avizul organelor de specialitate ale Academiei;

c) introducerea oricărei specii de faună străină în natura sălbatică a ţării fără avizul organelor competente;

d) combaterea dăunătorilor, bolilor, precum şi a speciilor de animale ori păsări răpitoare prin metode a căror folosire, fără asigurarea luării măsurilor de protecţie stabilite prin dispoziţii legale, ar putea provoca pagube altor specii ale faunei.

Fără să distingă între animale domestice şi animale sălbatice, o lege mai veche (nr. 60/1974, legea sanitară veterinară), republicată, însă, în Monitorul Oficial nr.266 din 30 decembrie 1991, deci considerată aplicabilă şi în noile condiţii social economice, în art. 1 prevede că apărarea sănătăţii animalelor şi prevenirea transmiterii de boli de la animale la om este o problemă de stat şi constituie o sarcină permanentă pentru toate unităţile, precum şi o îndatorire pentru toţi locuitorii ţării.

B. Protecţia animalelor sălbatice

Într-o reglementare specială privind economia vânatului şi vânătoarea (Legea nr. 26/1976, B.Of. nr. 99 din 12 noiembrie 1976) se stabileşte că gospodărirea vânatului se realizează într-o concepţie unitară, urmărindu-se creşterea ponderii acestuia în economia naţională, prin asigurarea unor efective optime de vânat, sporirea continuă a potenţialului biologic şi productiv, populare cu noi specii şi ridicarea permanentă a productivităţii fondurilor de vânătoare. Din punctul de vedere al problematicii protecţiei mediului, important este de reţinut că din această lege specială rezultă că gospodărirea vânatului impune stabilirea unor măsuri speciale de ocrotire, în concordanţă cu activităţile economice ce se desfăşoară pe terenurile ce cuprind fonduri de vânătoare.

Fondul cinegetic al ţării îl constituie vânatul şi condiţiile de mediu în care trăieşte şi se dezvoltă.

În art. 4 din Legea nr. 26/1976 se stabileşte că gospodărirea vânatului trebuie să se realizeze prin metode care să asigure menţinerea echilibrului ecologic, urmărindu-se ocrotirea animalelor sălbatice împotriva influenţelor naturale negative şi a altor acţiuni dăunătoare de orice fel. De asemenea,

gospodărirea corectă a vânatului trebuie să ducă la raţionalizarea recoltării speciilor de vânat care prezintă interes deosebit sub aspect estetic, recreativ-sportiv şi ştiinţific. Această activitate trebuie să ducă la menţinerea unor efective care să asigure perpetuarea speciilor, creşterea potenţialului biologic al vânatului prin păstrarea şi îmbunătăţirea condiţiilor naturale de mediu, precum şi prin selecţie şi dirijare genetică. Prin gospodărirea vânatului se mai urmăreşte popularea cu noi specii de vânat, asigurarea bazei furajere, coordonarea activităţii de conservare şi înmulţire a vânatului cu dezvoltarea industriei, agriculturii şi silviculturii, precum şi organizarea vânătorii şi valorificarea vânatului.

În acest scop, administraţia de stat de specialitate (Ministerul Apelor, Pădurilor şi Protecţiei Mediului):

- elaborează programul privind dezvoltarea economiei vânatului şi asigură realizarea acestuia;
- delimitează fondurile de vânătoare în cadrul fondului cinegetic şi stabileşte condiţiile pentru administrarea şi folosirea lor (de unităţi de stat; de asociaţia vânătorilor şi pescarilor ori de unităţi ştiinţifice şi didactice);
- îndrumă activitatea de gospodărire a tuturor fondurilor de vânătoare;
- stabileşte măsurile necesare pentru dezvoltarea economiei vânatului, ocrotirea şi paza acestuia;
- aprobă planul anual de recoltare şi valorificare a vânatului, pe judeţe şi fonduri de vânătoare, precum şi măsurile privind reducerea efectivelor la unele specii, îndepărtarea unor specii din anumite zone sau oprirea parţială ori totală, în mod temporar, a vânătorii pe unele fonduri;
- stabileşte, împreună cu alte organe de stat interesate, măsurile de prevenire a influenţelor dăunătoare vânatului produse prin unele activităţi economice;
- stabileşte, împreună cu Ministerul Agriculturii şi Alimentaţei, măsurile necesare pentru prevenirea pagubelor ce pot fi cauzate de vânat culturilor agricole şi animalelor domestice.

În legătură cu prevenirea pagubelor ce pot fi cauzate de vânat culturilor agricole vegetale şi animalelor domestice, precum şi cu prevenirea influenţelor dăunătoare vânatului ce pot fi produse prin unele lucrări agricole, prin Ordinul nr. 35/381 din 8 martie 1979, modificat prin Ordinul nr. 139/1920 din 13 septembrie 1979 (al foştilor miniştrii ai agriculturii şi economiei forestiere - B.Of. nr. 80 din 9 octombrie 1979) s-au stabilit următoarele măsuri:

a) pentru prevenirea pagubelor ce pot fi cauzate de vânat culturilor agricole vegetale şi animalelor domestice, deţinătorii de orice fel ai terenurilor pe care se află fondurile de vânătoare, precum şi deţinătorii de animale domestice sunt obligaţi să ia următoarele măsuri:

- să instaleze pe terenurile pe care le deţin instrumente provocatoare de zgomot şi alarmă, sperietori fixe şi mişcătoare, precum şi alte aparate corespunzătoare - vizuale, acustice - în locuri potrivite şi în număr suficient pentru a împiedica pătrunderea vânatului în culturile agricole vegetale, plantaţiile pomicole, viticole şi silvice, sau pentru atacarea animalelor domestice;

- să utilizeze câinii de pază, cu respectarea prevederilor cuprinse în acte normative (Legea nr. 60/1974, Decretul nr. 71/1951 pentru prevenirea şi combaterea turbării la câini);

- să se stabilească orice alte măsuri pentru prevenirea pagubelor ce ar putea fi cauzate de vânat;

- să instituie paza culturilor agricole când acestea ajung în faza de maturitate.

b) deosebit de importante sunt pentru protecţia animalelor sălbatice reglementările cuprinse la pct. 3 din ordinul citat. Astfel, pentru prevenirea influenţelor dăunătoare vânatului ce pot fi produse prin unele lucrări agricole şi a pagubelor ce pot decurge din aceasta pentru economia vânatului, deţinătorii de terenuri agricole şi silvice sunt obligaţi:

- să stabilească, împreună cu unitatea care gospodăreşte fondul de vânătoare, măsurile adecvate de ocrotire a vânatului şi de menţinere a condiţiilor naturale de mediu ale acestuia;

- să asigure protecţia vânatului la executarea lucrărilor de recoltare a fânului, lucernei sau păioaselor, prin îndepărtarea prealabilă a vânatului de pe terenul pe care se efectuează recoltarea (prin mijloace de alarmare, prin ataşarea la maşinile agricole cu care se face recoltarea a unor dispozitive mecanice antemergătoare, care să stârnească şi să îndepărteze vânatul). Dacă lucrările de recoltare menţionate se fac pe terenuri unde se află dropii ori potârnichi, sau pe care se cresc fazani, în epoca depunerii ouălor şi cuibăritului - lunile aprilie, mai, iunie - deţinătorii terenurilor respective trebuie să înştiinţeze în scris unitatea care gospodăreşte fondul de vânătoare, cu cel puţin 15 zile înainte, despre data începerii lucrărilor;

- să permită deţinătorului fondului de vânătoare amenajarea locurilor de hrană a vânatului, fără să stânjenească efectuarea lucrărilor agricole;

- să încunoştiinţeze de îndată unitatea care gospodăreşte fondul de vânătoare şi organele sanitar veterinare despre orice boală sau epizootie constatată la animalele sălbatice şi domestice şi să aplice măsurile stabilite de organele sanitar-veterinare.

c) În scopul prevenirii pagubelor ce pot fi cauzate de vânat culturilor agricole vegetale, plantaţiilor pomicole, viticole şi silvice ori animalelor domestice, unităţilor care gospodăresc fondurile de vânătoare le revin următoarele obligaţii:

- să asigure menţinerea unor efective optime de vânat conform normativelor şi studiilor în vigoare;

- să asigure hrana suplimentară din furaje concentrate şi fibroase pentru mistreţi şi cerbi;

- la sesizarea organelor agricole, să organizeze acţiuni de recoltare a vânatului în locurile din apropierea culturilor agricole vegetale, unde se constată concentrări excesive de mistreţi şi cerbi, în perioadele admise de lege şi cu aprobarea organelor competente, şi să asigure vânarea la pândă a urşilor care atacă animalele domestice, precum şi a mistreţilor care distrug culturile agricole vegetale;

- să aducă la îndeplinire măsurile stabilite de organele sanitar veterinare în zonele în care s-au semnalat cazuri de turbare ori epizootii la vânat, pentru a preveni răspândirea bolilor de la acesta la animalele domestice;

- să ia măsuri corespunzătoare de ocrotire a ouălor şi cuiburilor de dropii, potârnichi şi fazani, de îndată ce va fi încunoştinţat de către deţinătorii terenurilor despre data începerii lucrărilor de recoltare a fânului, lucernei şi păioaselor;

- să execute lucrările de amenajări şi culturi furajere prioritar pe terenurile din fondul forestier şi pe alte terenuri puse la dipoziţie în acest scop.

În domeniul gospodăririi vânatului, asociaţia vânătorilor şi pescarilor îşi desfăşoară activitatea de vânătoare şi pescuit sportiv sub conducerea nemijlocită şi controlul Ministerului Mediului.

Această asociaţie:

- organizează vânătorii şi pescarii sportivi în unităţi teritoriale, în vederea educării lor pentru practicarea corectă a vânătorii şi pescuitului sportiv;

- participă la îndeplinirea măsurilor privind ocrotirea, înmulţirea, popularea, recoltarea şi valorificarea vânatului şi peştelui în fonduri de vânătoare şi bazine sau zone din bazine piscicole naturale;

- ia măsuri pentru combaterea dăunătorilor vânatului şi peştelui şi urmăreşte ca fiecare membru vânător să respecte anual numărul de animale dăunătoare prevăzut în statut etc.;

În vederea realizării protecţiei animalelor legiuitorul stabileşte unele obligaţii generale şi anumite prohibiţii.

Astfel, în art. 11 din Legea nr. 26/1976 se stabileşte că deţinătorii terenurilor pe care se află fondurile de vânătoare sunt obligaţi:

a) să aplice, la executarea lucrărilor care ar putea fi dăunătoare vânatului, măsuri de ocrotire a acestuia şi de menţinere a condiţiilor naturale de mediu, stabilite împreună cu unitatea care gospodăreşte fondul de vânătoare;

b) să permită amenajarea locurilor de hrană, de adăpost, a remizelor şi a altor asemenea lucrări de ocrotire a vânatului dacă acestea nu stânjenesc efectuarea lucrărilor agricole şi silvice, cu respectarea dispoziţiilor legale;

c) să stabilească, împreună cu unitatea care gospodăreşte fondul de vânătoare, măsuri pentru prevenirea pagubelor ce ar putea fi cauzate de vânat la culturile agricole şi silvice şi să asigure aplicarea acestora;

d) să încunoştinţeze unitatea care gospodăreşte fondul de vânătoare şi organele sanitar veterinare de stat despre orice boală sau epizootii constatate la animalele sălbatice şi la cele domestice, transmisibile la vânat;

e) să nu stânjenească exercitarea vânătorii.

Obligaţiile enumerate mai sus (dintre care unele erau cuprinse şi în ordinul mai sus citat) revin şi primăriilor pentru izlazurile, păşunile împădurite şi pădurile comunale aflate în gospodărirea lor.

Urmărind protecţia animalelor, în scopul gospodăririi raţionale a vânatului art. 12 din Legea nr. 26/1976 interzice:

a) tulburarea în mod nejustificat a liniştei vânatului în perioadele de înmulţire sau de creştere a puilor acestuia;

b) introducerea oricăror specii de faună străină în natura sălbatică a ţării, sau popularea unor fonduri de vânătoare fără aprobare din partea Ministerului Mediului;

c) ţinerea în captivitate a animalelor sălbatice fără autorizarea legală;

d) distrugerea şi degradarea instalaţiilor vânătoreşti de orice fel, a tăbliţelor indicatoare de pe terenuri cuprinzând fonduri de vânătoare şi a culturilor de furaje pentru vânat;

e) lăsarea câinilor să circule nesupravegheaţi şi fără să fie vaccinaţi antirabic pe fondurile de vânătoare. Câinii de la turmele de vite şi de oi pot circula pe fondurile de vânătoare numai dacă poartă jujeu cu dimensiuni reglementare;

f) ridicarea şi mutarea capcanelor, curselor, momelilor ori altor mijloace de combatere a animalelor dăunătoare vânatului, fără acordul unităţii care gospodăreşte fondul de vânătoare;

g) arderea stufului nerecoltat sau miriştii de stuf, fără aprobarea Ministerului Mediului;

h) împăierea animalelor sălbatice pentru comercializarea sau ca prestare de servicii, fără autorizarea necesară din partea organelor Ministerului Mediului, însuşirea coarnelor de cerb sau căprior, găsite pe fondurile de vânătoare, culegerea ouălor păsărilor sălbatice fără încuviinţarea unităţii care gospodăreşte fondul de vânătoare, precum şi deteriorarea cu intenţie a cuiburilor acestor păsări;

i) recoltarea fânului, lucernei şi păioaselor fără asigurarea protecţiei vânatului;

j) circulaţia în zonele de protecţie a vânatului în alte condiţii decât cele stabilite potrivit legii.

Pentru dezvoltarea economiei vânatului şi pentru protecţia unor specii valoroase de vânat Ministerul Mediului şi asociaţia vânătorilor şi pescarilor sportivi înfiinţează şi întreţin crescătorii de vânat şi complexe de vânătoare, în cadrul cărora se aplică măsuri speciale de înmulţire şi de ocrotire a vânatului, recoltarea vânatului putându-se face numai pe bază de autorizaţie specială. În jurul unor asemenea obiective se delimitează anumite zone în care se aplică măsuri speciale de protecţie, stabilite de unitatea care gospodăreşte fondul de vânătoare, cu acordul deţinătorilor de terenuri limitrofe.

Vânătoarea este permisă la speciile de vânat, în locurile, în perioadele, în condiţiile şi cu mijloacele stabilite de lege.

Potrivit art. 15 din Legea nr. 26/1976, vânătoarea recreativ-sportivă se practică numai pe bază de permise de vânătoare, iar la anumite specii prevăzute de lege şi cu autorizaţii individuale de vânătoare. Vânătoarea de mistreţi, se poate exercita numai în cadrul numărului aprobat pentru fiecare fond. Vânătoarea pentru ameliorarea, selecţionarea şi reducerea efectivelor unor specii de vânat, pentru îndepărtarea vânatului din unele zone, pentru repopulări ori pentru dotarea grădinilor zoologice şi a muzeelor se efectuează de personalul unităţilor care gospodăresc fonduri de vânătoare şi de vânători, calificaţi în acest sens, pe bază de autorizaţie. Este vorba de importante măsuri de protecţie calitativă a animalelor sălbatice, deoarece vânătoarea de selecţie are drept scop ameliorarea speciilor, înlăturarea din efective a vânatului degenerat, accidentat sau debil, precum şi a celui cu trofee rău conformate. Aceste vânători se pot exercita şi în perioadele în care este oprită sau asupra speciilor la care este interzisă, desigur pe baza aprobării Ministerului Mediului. Vânătoarea în scop ştiinţific sau didactic se exercită de personalul institutelor de specialitate (de cercetări şi amenajări silvice) şi al unităţilor de învăţământ silvic, precum şi de elevii şi studenţii acestor unităţi la aplicaţiile practice, cu aprobarea legală.

Potrivit art. 21 din Legea nr. 26/1976, în scopul exercitării vânătorii în condiţii care să asigure ocrotirea vânatului sunt interzise:

a) recoltarea vânatului peste limitele prevăzute în planul anual de recoltare pentru fiecare fond de vânătoare;

b) urmărirea vânatului rănit, pe un fond de vânătoare pe care vânătorul nu are dreptul să vâneze, fără acordul unităţii care gospodăreşte fondul sau trecerea pe un asemenea fond în afară căilor de comunicaţie, cu arma de vânătoare neînchisă în toc;

c) vânătoarea pe alt fond decât cel pe care vânătorul are dreptul să

vâneze şi în zilele în care aceasta este interzisă de unitatea care gospodăreşte fondul; vânătoarea practicată individual, la speciile de vânat la care este permisă numai în grup; vânătoarea de urşi, cerbi, mistreţi, căpriori, capre negre, mufloni sau dropii, exercitată fără asistenţa şi încunoştiinţarea împuternicitului unităţii care gospodăreşte fondul de vânătoare ori prin utilizarea altor cartuşe decât cele cu un singur glonţ;

d) prinderea, ţinerea în captivitate ori comercializarea, fără autorizaţie a speciilor de păsări cântătoare şi folositoare agriculturii şi silviculturii, stabilite de ministerul de resort împreună cu Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei;

e) vânarea de iepuri, fazani sau potârnichi în timpul de la apusul până la răsăritul soarelui sau prin urmărirea vânatului cu orice vehicul ori călare sau vânarea iepurilor la pândă;

f) vânarea fazanilor şi iepurilor la hrănitori, a urşilor la bârlog, precum şi a cerbilor, caprelor negre la sărării, hrănitori şi cu câini mânători;

g) vânătoarea în scop recreativ sportiv prin alt mijloc decât cu arma de vânătoare; vânătoarea cu arma altfel decât ţinută în mână;

h) vânătoarea cu alţi câini decât cei din rasele admise la vânătoare stabilite de Ministerul Mediului împreună cu asociaţia vânătorilor şi pescarilor sportivi;

i) vânătoarea prin folosirea farurilor şi lanternelor.

De asemenea, este interzisă exercitarea vânătorii la o distanţă mai mică de 200 m de perimetrul localităţilor, precum şi păşunatul în zonele de protecţie a vânatului situate în fondul forestier, în locurile în care se fac populări de vânat sau în crescătorii şi complexe de vânătoare.

La speciile de vânat nerăpitor planul anual de recoltare nu va putea depăşi sporul anual (art. 22).

Recoltarea vânatului viu este permisă pentru repopulări, cultura unor specii, grădini zoologice, în scopuri ştiinţifice şi artistice, precum şi pentru alte destinaţii potrivit regulilor în vigoare. În art. 26 din Legea nr. 26/1976 se prevede că, în perioada de interdicţie a vânătorii, vânzarea, cumpărarea şi transportul vânatului intrat sub protecţie sunt interzise (cu excepţia vânatului congelat şi cel recoltat în perioadele de interdicţie în condiţiile legii).

C. Protecţia animalelor domestice

După cum se poate observa, protecţia animalelor domestice apare în reglementările la care ne-am referit doar izolat, sub unele aspecte care sunt în strânsă legătură cu animalele sălbatice. Dar, nici în alte reglementări nu există reguli concrete privind aceste animale, decât sub aspectul igienico-sanitar.

În art. 1 din Legea nr. 60/1974 (republicată în M.Of. nr. 266 din 30 decembrie 1991) se stabileşte că în apărarea sănătăţii animalelor şi prevenirea transmiterii de boli de la animale la om este o problemă de stat şi constituie o sarcină permanentă pentru toţi agenţii economici precum şi o îndatorire pentru toţi locuitorii ţării. Conducătorii unităţilor şi persoanelor fizice deţinătoare de animale, precum şi ai celor care prelucrează, depozitează, transportă şi valorifică produse de orgine animală poartă răspunderea pentru aplicarea şi respectarea întocmai a măsurilor care să asigure sănătatea animalelor şi salubritatea produselor de origine animală.

Statul sprijină activitatea de apărare a sănătăţii animalelor şi de prevenire a bolilor ce se pot transmite de la animale la om, prin organizarea asistenţei tehnice de specialitate, asigurarea bazei tehnico-materială necesară şi stabilirea de norme sanitare veterinare obligatorii pentru toate unităţile şi toţi cetăţenii ţării.

Potrivit art. 9 din Legea nr. 60/1974, orice deţinător de animale şi unităţile care prelucrează, depozitează, transportă şi valorifică produse de origine animală au următoarele obligaţii:

a) să aplice regulile sanitare veterinare şi de zooigienă privind adăpostirea, hrănirea, îngrijirea, reproducţia şi exploatarea raţională a animalelor, precum şi măsurile stabilite de autorităţile sanitar-veterinare;

b) să execute măsurile sanitar-veterinare pentru prevenirea introducerii în unităţile zootehnice a bolilor transmisibile, precum şi pentru lichidarea şi prevenirea difuzării acestor boli din unităţile contaminate, asigurând în acest scop toate condiţiile materiale şi organizatorice necesare;

c) să supună examenului medical personalul din unităţile zootehnice, interzicând persoanelor bolnave ori purtătoare de germeni infecţioşi ce se pot transmite la animale sau ar putea contamina produsele alimentare de origine animală să lucreze în aceste unităţi;

d) să întreţină, cu respectarea strictă a regulilor sanitare veterinare, locurile de prelucrare, depozitare şi valorificare a produselor de origine animală, mijloacele pentru transportul animalelor şi produselor de origine animală, taberele de vară pentru animale, adăpătorile şi păşunile pe care le folosesc;

e) să anunţe, fără întârziere, circumscripţiei sanitare veterinare şi consiliului local apariţia ori suspiciunea unei boli transmisibile la animale, iar până la sosirea medicului veterinar, să izoleze animalele bolnave, moarte sau tăiate din necesitate, fiind interzisă folosirea sau vânzarea cărnii şi a altor produse de la aceste animale fără aprobarea medicului veterinar de stat. Se exceptează de la obligaţia anunţării cazurile de îmbolnăviri provocate în scopul producţiei de biopreparate sau pentru efectuarea de cercetări ştiinţifice.

În acelaşi timp aceeaşi lege prin art. 10, stabileşte pentru persoanele fizice deţinătoare de animale în vederea prevenirii apariţiei şi difuzării bolilor apizootice, o serie de alte obligaţii, cum sunt:

a) să anunţe în maximum 24 ore autorităţile sanitare veterinare locale atunci când dobândesc animale provenite din alte localităţi, aparţinând speciilor cabalină, ovină, caprină sau porcină, şi să nu introducă în turme sau cirezi timp de cel puţin 15 zile aceste animale;

b) să permită personalului sanitar-veterinar de stat verificarea stării de sănătate a animalelor din gospodăria proprie şi să-l sprijine în efectuarea operaţiilor sanitare veterinare;

c) să prezinte animalele pentru efectuarea operaţiunilor sanitare veterinare la locul, data şi ora stabilite de autorităţile sanitare veterinare;

d) să anunţe fără întârziere circumscripţiei sanitare veterinare ori consiliului local apariţia cazurilor de boală de animale, moartea sau tăierea din necesitate a acestora, iar până la sosirea personalului sanitar-veterinar, să izoleze animalele bolnave, cadavrele, carnea, organele şi alte produse rezultate din tăiere, fiind interzisă folosirea şi vânzarea cărnii şi a altor produse de la aceste animale fără aprobarea medicului veterinar de stat.

De altfel, potrivit art. 11 din aceeaşi lege, orice persoană care prin activitatea pe care o desfăşoară vine în contact cu animale are obligaţia să anunţe fără întârziere autorităţii sanitar-veterinare sau consiliului local apariţia cazurilor de boli la animale.

Pentru combaterea şi prevenirea extinderii epizootiilor, când se constată la animale boli transmisibile şi când acestea sunt suspecte de asemenea boli, se instituie măsuri obligatorii de carantină, diferenţiate în raport cu gravitatea bolii, gradul de difuzabilitate şi particularităţile căilor de transmitere. În cazuri grave se poate interzice, cu aprobarea Ministerului Agriculturii şi Alimentaţiei, intrarea sau ieşirea din zona de carantină şi a persoanelor.

Instituirea şi ridicarea măsurilor de carantină se stabilesc, în raport cu extinderea şi pericolul de difuzare a bolii, de către consiliile locale şi judeţene, respectiv al municipiului Bucureşti, după caz, în baza actului de constatare întocmit de medicul veterinar de stat (art. 14). Aceste măsuri sunt obligatorii pentru toate persoanele juridice şi fizice.

În art. 17 din lege, pentru apărarea sănătăţii animalelor din unităţile zootehnice de tip industrial, amplasarea, proiectarea şi executarea construcţiilor şi instalaţiilor aferente se vor face cu respectarea normativelor sanitare veterinare stabilite de Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei. La darea în funcţiune a unităţilor zootehnice de tip industrial, autorităţile sanitare veterinare stabilesc zone de protecţie antiepizootică, în care se vor aplica măsuri speciale de profilaxie.

O interdicţie generală este prevăzută la art. 18 din lege, potrivit căreia este interzis accesul oricărei persoane în unităţile zootehnice de tip industrial, fără respectarea regimului de filtru sanitar, ca şi introducerea şi scoaterea de animale, furaje, materiale, obiecte şi mijloace de transport, fără respectarea întocmai a regulilor şi restricţiilor specifice stabilite pentru astfel de unităţi.

Art.19 din lege stabileşte că, în cazul acţiunilor de importanţă deosebită ce se întreprind pentru lichidarea rapidă a focarelor de boli transmisibile, se pot aproba, în condiţiile stabilite prin hotărârea Guvernului, tăierea sau uciderea unor animale şi alte măsuri ce se impun pentru prevenirea difuzării epizootiilor şi apărării sănătăţii efectivelor de animale. În astfel de situaţii, se vor plăti despăgubiri, dar numai pentru animalele asigurate, potrivit legii. Nu au drept la despăgubiri deţinătorii de animale care nu au anunţat fără întârziere îmbolnăvirea animalelor, nu au izolat animalele bolnave şi cei care nu au respectat măsurile stabilite de autorităţile sanitare veterinare. Ca excepţie de la această regulă, în vederea refacerii şeptelului, se va putea aproba plata unor despăgubiri în afara celor cuvenite prin asigurările de stat, în cadrul fondurilor prevăzute pentru combaterea epizootiilor.

Şi în privinţa circulaţiei animalelor domestice şi a produselor de origine animală există unele reglementări legale, care - pentru prevenirea difuzării bolilor transmisibile - este supusă controlului sanitar veterinar de stat. În acest scop, art. 20 din Legea nr. 60/1974 interzice în interiorul ţării:

a) scoaterea din locurile contaminate cu boli epizootice a animalelor, produselor de origine animală şi vegetală şi a oricăror alte produse şi materiale care pot fi purtătoare de contagiu, fără aprobarea autorităţilor sanitar-veterinare;

b) transportul interurban de animale şi produse de origine animale sau depăşirea de animale în afara comunei, oraşului şi municipiului fără respectarea scopurilor sanitare-veterinare stabilite de ministerul de resort;

c) îmbarcarea şi debarcarea animalelor, în alte staţii de cale ferată, porturi şi aeroporturi, decât cele autorizate de către autorităţile sanitare-veterinare judeţene sau a municipiului Bucureşti;

d) îmbarcarea animalelor fără controlul medicului veterinar de stat, ca şi efectuarea acestei operaţiuni în timpul nopţii, cu excepţia cazurilor când este asigurată o iluminaţie artificială corespunzătoare pentru efectuarea examenului sanitar veterinar în bune condiţii;

e) efectuarea transportului de animale fără asigurarea personalului însoţitor instruit pentru îngrijirea şi supravegherea stării de sănătate a animalelor;

f) folosirea de mijloace de transport - auto, feroviare, navale şi aeriene care nu întrunesc toate condiţiile de igienă şi profilaxie stabilite de ministerul

de resort prin normative tehnice de proiectare, fabricare şi folosire;

g) continuarea transportului fără acordul medicului veterinar de stat, dacă în lotul de animale se constată cazuri de îmbolnăvire.

De aplicarea acestor prevederi legale răspund deţinătorii de animale, primarii, autorităţile sanitare veterinare, iar după caz şi unităţile Ministerului de Interne ca şi ale altor ministere şi organe centrale ale puterii administrative care au atribuţii cu privire la circulaţia şi transportul animalelor.

Potrivit art. 22 din lege, transportul animalelor, afectate de boli transmisibile, al produselor de la aceste animale şi al produselor alimentare de origine animală improprii consumului uman este permis numai pentru destinaţia şi cu respectarea condiţiilor stabilite în certificatul sanitar-veterinar însoţitor, eliberat de medicul veterinar de stat.

Cadavrele de animale se predau în mod obligatoriu de către deţinătorii de animale, unităţilor autorizate, iar în cazul când predarea şi preluarea acestora nu este posibilă, şi se certifică aceasta de către autoritatea sanitară veterinară de stat obligaţia constă în distrugerea acestora, cu respectarea condiţiilor sanitare veterinare stabilite de Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei.

În privinţa protecţiei animalelor în transportul internaţional există, de asemenea, o serie de reguli de conduită cuprinse în reglementări interne şi internaţionale. România, în 1991, a aderat la Convenţia europeană privind protecţia animalelor în transport internaţional, semnată încă din anul 1968 de Consiliul Europei, al cărei text a fost revizuit conform dispoziţiilor din protocolul adiţional, care a intrat în vigoare la data de 7 noiembrie 1989 (Hotărârea Guvernului nr. 267/1991, M. Of. nr. 111 din 22 mai 1991).

În acord cu Convenţia europeană (la care ne-am referit), în art. 24 din Legea nr. 60/1974 (text republicat în 1991) se prevede că importul şi exportul şi tranzitul de animale, produse de origine animală şi furaje se efectuează numai prin punctele de control pentru trecerea frontierei de stat stabilite în acest scop de Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei şi prin convenţiile sanitar veterinare încheiate cu alte ţări. Astfel de transporturi se pot face numai cu avizul prealabil al acestui minister.

În vederea protecţiei animalelor, dacă la punctele de control pentru trecerea frontierei de stat se depistează boli transmisibile sau există suspiciunea acestor boli, întregul lot de animale se va returna peste frontieră, iar dacă această măsură nu este posibilă Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei poate dipune tăierea imediată şi valorificarea în condiţii speciale sau uciderea întregului lot de animale, precum şi distrugerea obiectelor şi materialelor aferente, anunţând autoritatea sanitară veterinară a ţării exportatoare despre constatările făcute şi măsurile luate. Dacă în convenţiile sau acordurile

sanitare veterinare încheiate de România cu alte state s-au stabilit şi alte măsuri, se va proceda potrivit prevederilor acestora.

Art. 28 din lege stabileşte că animalele importate se supun, în mod obligatoriu, carantinei profilactice, iar după expirarea perioadei acestei carantine animalele respective vor fi supuse în continuare supravegherii sanitare veterinare în condiţiile stabilite de ministerul de resort.

În Convenţia europeană la care ne-am referit sunt cuprinse o serie de reglementări (devenite norme obligatorii în urma aderării României la ea) cu privire la: obligativitatea verificării animalelor, înainte de marcarea lor în vederea unui transport internaţional, de către un medic veterinar autorizat (adică un medic veterinar desemnat de autoritatea competentă în aplicarea dispoziţiilor acestei convenţii); condiţiile de transport al animalelor pe cale ferată, pe şosea, pe apă şi pe calea aerului, distinct pentru păsări şi iepuri domestici, câini şi pisici domestice, alte mamifere şi animale cu sânge rece; modul de rezolvare a diferendelor născute în legătură cu interpretarea sau aplicarea dispoziţiilor cuprinse în convenţie prin consultaţii reciproce sau arbitraj.

Reţeaua sanitară veterinară de stat este organizată ca sector distinct şi autonom în cadrul Ministerului Agriculturii şi Alimentaţiei, fiind coordonată direct de către ministru. Ea are în structura sa:

a) Direcţia generală sanitară veterinară;
b) instituţii centrale de specialitate;
c) direcţii sanitare veterinare judeţene şi a municipiului Bucureşti;
d) unităţi şi circumscripţii teritoriale;

Direcţia generală sanitară veterinară are în componenţa sa:

a) Direcţia antiepizootică şi de asistenţă sanitară veterinară;
b) Direcţia de igienă şi sănătate publică;
c) Poliţia sanitară veterinară.

Poliţia sanitară veterinară controlează aplicarea şi respectarea prevederilor Legii sanitare veterinare şi a normelor emise în materie.

În multe din reglementările la care ne-am referit putem desluşi ideea fundamentală şi generală ce guvernează întreaga politică şi practică de protecţie a mediului, inclusiv a animalelor; ocrotirea vieţii şi sănătăţii omului.

D. Protecţia păsărilor

Păsările sunt animale vertebrate ovipare, având trupul acoperit cu pene şi aripi pentru zbor. Ele sunt ocrotite prin reglementările generale referitoare la animalele sălbatice şi domestice dar există şi unele reglementări privind anumite păsări atât pe plan internaţional, cât şi pe plan naţional.

Amintim în acest sens de exemplu, Legea nr. 5/1991 pentru aderarea

României la Convenţia asupra zonelor umede, de importanţă internaţională, în special ca habitat al păsărilor acvatice (M. Of. nr. 18 din 26 ianuarie 1991), convenţia care s-a încheiat la Ramsar la 2 februarie 1971, sub egida UNESCO şi amendată prin Protocolul de la Paris din 3 decembrie 1982.

Prin aderarea României la această convenţie, ţara noastră a recunoscut importanţa deosebită a funcţiilor ecologice fundamentale ale zonelor umede ca regulatoare ale regimului apelor, ca habitate ale unor flore şi faune caracteristice şi, mai ales, ale păsărilor de apă. Ţara noastră a mai recunoscut şi faptul că păsările de apă, în migraţiile lor sezoniere, pot traversa frontiere şi trebuie, în consecinţă, să fie considerate ca o resursă internaţională. România este conştientă că, în fapt, conservarea zonelor umede, a florei şi faunei lor poate fi asigurată numai conjugând politicile naţionale pe termen lung cu o acţiune internaţională constantă.

Păsările de apă sunt păsări a căror existenţă depinde ecologic de zonele umede, acestea fiind întinderi de bălţi, mlaştini, turbării de ape naturale sau artificiale, permanente sau temporare, unde apa este stătătoare sau curgătoare, dulce sau sărată, inclusiv întinderile de apă marină a căror adâncime la reflux nu depăşeşte 6 m.

În acest fel ţara noastră s-a angajat să favorizeze conservarea zonelor umede şi păsărilor acvatice. În cazul în care România retrage, pentru motive urgente de interes naţional, o zonă umedă înscrisă pe lista internaţională sau îi reduce întinderea, ea va trebui să compenseze, pe cât este posibil, orice pierdere de resurse în zone umede şi, în mod special, ea va trebui să creeze noi rezervaţii naturale pentru păsările acvatice şi pentru protecţia unei părţi convenabile din habitatul lor anterior.

Va trebui, de asemenea, ca prin măsuri administrative, să se asigure cunoaşterea efectivelor la populaţiile de păsări acvatice în zonele umede care aparţin ţării.

În vederea realizării acestor scopuri, se organizează conferinţe asupra conservării zonelor umede şi păsărilor de apă.

4. Sancţiuni

Atât Legea nr. 26/1976 (privind economia vânatului şi vânătoarea), cât şi Legea nr. 60/1974 (sanitar veterinară, text republicat) prevăd sancţiuni pentru încălcarea prevederilor privind protecţia animalelor. Datorită, însă importanţei deosebite a respectării normelor sanitar veterinare şi în privinţa sănătăţii populaţiei Guvernul României a adoptat o hotărâre specială, nr. 789/1991 privind stabilirea şi sancţionarea contravenţiilor la normele sanitare veterinare (M. Of. nr. 260 din 21 decembrie 1991).

Potrivit art. 32 din Legea nr. 26/1976, constituie infracţiune şi se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă (sumele prevăzute de lege nu mai corespund condiţiilor actuale) omorârea sau capturarea vânatului, căutarea, pândirea, urmărirea, hăituirea sau orice altă activitate ce constituie vânătoare, în scopul uciderii şi capturării acestuia dacă fapta este săvârşită fără permis sau autorizaţie, asupra animalelor a căror vânare este interzisă, în perioada în care vânătoarea nu este permisă, precum şi prin aşezarea de curse, capcane, lanţuri, reţele, plase, explozivi, substanţe toxice şi narcotizante (cu unele excepţii prevăzute de lege).

Aceleaşi fapte sunt pedepsite cu închisoare de la 1 an la 4 ani, dacă sunt săvârşite în timpul nopţii, de două şi mai multe persoane împreună sau de o persoană cu atribuţii de serviciu privind paza şi ocrotirea vânatului.

Constatarea faptelor la care ne-am referit se face, afară de organele de urmărire penală, pe baza împuternicirii date de Ministerul Mediului, de către personalul unităţilor silvice, personalul şi organele de conducere ale organizaţiei vânătorilor şi pescarilor sportivi. Actele de constatare vor fi trimise de agentul constatator organului de urmărire penală competent.

Constituie contravenţii la normele privind economia vânatului şi vânătoarea celelalte fapte prin care se încalcă prevederile Legii nr. 26/1976 şi se sancţionează cu amendă.

Contravenţiile se constată de persoanele împuternicite, arătate mai sus, şi de medicii veterinari inspectori de stat (dacă este vorba de lăsarea câinilor să circule nesupravegheaţi şi fără să fie vaccinaţi antirabic pe fondurile de vânătoare şi unele fapte de comercializare a vânatului). Odată cu constatarea contravenţiei agentul constatator aplică şi sancţiunea.

În privinţa răspunderii civile, art. 38 din Legea nr. 26/1976 prevede: cuantumul despăgubirilor pentru acoperirea pagubelor cauzate economiei vânatului prin fapte ilicite se stabileşte potrivit preţurilor prevăzute de lege (anexa 3 din Legea nr. 26/1976, stabileşte tariful în lei distinct pentru animalele sălbatice a căror vânare este permisă şi pentru cele a căror vânare este permisă şi pentru cele a căror vânare este interzisă în tot timpul anului, sumele acolo prevăzute nefiind, în condiţiile actuale edificatoare).

În Legea nr. 60/1974 (republicată) sunt stabilite următoarele sancţiuni: potrivit art. 41 din lege, nerespectarea măsurilor privitoare la declararea, prevenirea şi combaterea bolilor molipsitoare la animale, dacă a avut ca urmare răspândirea unei asemenea boli şi alte urmări grave, se pedepseşte, potrivit art. 310 C. pen., cu închisoare de la o lună la un an sau cu amendă.

Dacă fapta a avut urmări deosebit de grave, pedeapsa este închisoare de la 1 la 5 ani. Aceleaşi pedepse se aplică şi celor care ascund, cu bună ştiinţă, apariţia unei boli molipsitoare la animale şi se opun aplicării măsurilor pentru lichidarea focarelor epizootice şi prevenirea difuzării bolilor. Potrivit

art. 42 din aceeaşi lege, nerespectarea măsurilor privitoare la prevenirea sau combaterea bolilor molipsitoare, dacă a avut ca urmare răspândirea unei asemenea boli de la animal la om, se pedepseşte cu închisoare de la o lună la 2 ani, iar dacă fapta a avut urmări deosebit de grave, pedeapsa este închisoare de la 2 la 7 ani.

Tot cu închisoare (de la 6 luni la 5 ani, iar dacă fapta este săvârşită în condiţiile art. 248, alin.2, C. pen. de la 5 la 15 ani) se pedepseşte încălcarea cu ştiinţă a unei îndatoriri de serviciu în activitatea sanitar veterinară. În funcţie de felul faptei săvârşite în acest domeniu şi de alte cerinţe pedeapsa penală se aplică potrivit art. 44 şi 45 din lege şi art. 249 şi 258 din Codul penal.

Faptele care constituie contravenţii la normele sanitar veterinare sunt stabilite conform art. 46 din Legea nr. 60/1974, prin Hotărârea Guvernului nr. 789/1991 în care sunt grupate contravenţiile la normele sanitare veterinare care constau în nerespectarea măsurilor antiepizootice de apărare a sănătăţii animalelor şi prevenre a transmiterii de boli de la animale la om şi care se sancţionează cu amendă între sumele stabilite prin această hotărâre. Faptele ce constituie contravenţie în domeniul examinat aici sunt deosebit de variate şi numeroase fapt pentru care nu le enumerăm aici.

În esenţă, ele constituie încălcări ale prevederilor normelor cuprinse în Legea nr. 60/1974.

Sancţiunile prevăzute în această hotărâre a Guvernului pot fi aplicate persoanelor fizice sau persoanelor juridice, după caz, iar obiectele şi materialele care au servit la săvârşirea contravenţiilor, precum şi cele produse prin contravenţiile respective sunt supuse sechestrării şi confiscării, urmând a fi conservate, valorificate sau distruse, după caz.

Constatarea contravenţiilor şi aplicarea sancţiunilor se fac potrivit art. 8 din H.C.M. 789/1991 prin proces-verbal încheiat de către inspectorii Poliţiei sanitare veterinare care acţionează pe tot teritoriul ţării şi judeţului şi de medicii veterinari care au atribuţii de inspectori ai Poliţiei sanitare veterinare.

Desigur, faptele la care ne referim constituie contravenţii numai dacă nu sunt săvârşite în astfel de condiţii încât, potrivit legii penale, sunt considerate infracţiuni.

Contravenţiilor la normele sanitare veterinare le sunt aplicabile dispoziţiile Legii nr. 32/1968 privind stabilirea şi sancţionarea contravenţiilor.

CAPITOLUL IX. PROTECŢIA JURIDICĂ A FLOREI

1. Necesitatea protecţiei juridice a florei

Prin floră înţelegem totalitatea speciilor de plante dintr-o anumită regiune şi zonă geografică, dintr-un anumit mediu caracteristic (ex. de nisip, de sărături) sau dintr-o perioadă geologică. În lumea înconjurătoare există şi microorganisme vegetale (bacterii, actinomicete, drojdii, mucegaiuri etc.) care se numesc floră microbiană. Flora microbiană din sol, apă, aer, alimente etc. sau din cavitatea bucală, din intestin etc. poate fi alcătuită din specii banale, inofensive, sau din specii patogene.

Modificările la nivelul întregului ansamblu de funcţiuni în natură constituie reacţia plantelor la acţiunea toxică a poluanţilor, care devine vizibilă la un anumit prag de concentraţie caracteristic naturii poluantului. Apariţia de necroze, cloroze, epinastii, căderea prematură a frunzelor, întârzieri ale ritmului de creştere ş.a. sunt rezultate ale interacţiunii mediu-plantă-noxe. (Elvira Gron, Transformări biochimice la plante, în Efectele biologice ale poluării mediului, Ed. Academiei, Bucureşti, 1973, p. 111).

Datorită sensibilităţii mecanismelor fiziologice, plantele au servit adesea drept indicatori ai poluării aerului, reducerea funcţiilor biologice fiind foarte promptă şi sesizabilă prin intermediul analizelor de laborator sau al observaţiilor şi testărilor de teren (Al. Ionescu, Fiziologia plantelor şi efectele poluării, în acelaşi volum, p. 91).

Modificările pe care noxele atmosferice şi substanţele toxice antrenate de ape sau cele care îmbibă solul le provoacă plantelor sunt extrem de diverse şi afectează multe sau chiar toate din numeroasele mecanisme ale vieţii celulei şi ale organismului vegetal.

Este cunoscut că prin activitatea sa cotidiană, omul a intervenit permanent în echilibrul biologic natural; pe de o parte, el plantează masiv păduri sau le regenerează cele epuizate, regiunile secetoase sunt împânzite de el de reţele de canale pentru irigaţie, îmbunătăţeşte condiţiile de existenţă a plantelor ş.a.m.d., pe de altă parte, însă, datorită nevoilor erei industriale, el vine în contradicţie cu necesităţile vitale ale naturii. Uzinele create de om impurifică apele, aerul şi solul, datorită unui adevărat cult al chimicalelor apar suprafeţe din ce în ce mai lipsite de vegetaţie. Această poluare masivă din era noastră

ameninţă vegetaţia cu transformări mult mai bruşte, decât au făcut-o deceniile şi secolele anterioare. Impurificările atmosferei, ale apei şi ale solului sunt capabile să distrugă atât flora spontană, cât şi plantele cultivate, sărăcind lumea atât de peisajul atrăgător pe care-l oferă natura, cât şi de imensa sursă de hrană şi oxigen pe care o constituie plantele.

În cadrul dreptului mediului interesează, în mod deosebit, protecţia plantelor cultivate, care are o importanţă pentru realizarea de produse agricole vegetale necesare consumului uman şi animal şi, ca materie primă, unor sectoare importante ale industriei.

Creşterea permanentă, cantitativă şi calitativă, a producţiei agricole impune, cu necesitate, asigurarea unei protecţii corespunzătoare a plantelor cultivate împotriva dăunătorilor, bolilor şi buruienilor, introducerea şi generalizarea unui sistem integrat de prevenire şi combatere a acestora, prin îmbinarea mijloacelor chimice cu cele biologice, fizico-mecanice şi agrofitotehnice, precum şi prin crearea de soiuri de plante rezistente la boli şi dăunători.

Organizarea şi desfăşurarea întregii activităţi de protecţie a plantelor cultivate sunt chemate să asigure, pe lângă sporirea cantităţii de produse agroalimentare şi calitatea corespunzătoare a acestora, evitarea pierderilor, apărarea sănătăţii populaţiei, menţinerea calităţii solului şi, în general, protecţia mediului.

2. Reglementarea legală a protecţiei plantelor cultivate

Actul normativ în vigoare ce stabileşte reguli de conduită, drepturi şi obligaţii în privinţa protecţiei plantelor este Legea nr. 5/1982 privind protecţia plantelor cultivate şi a pădurilor şi regimul pesticidelor (B. Of. nr. 105 din 20 noiembrie 1982).

Asigurarea protecţiei plantelor cultivate împotriva dăunătorilor, bolilor şi buruienilor constituie o problemă de interes naţional şi, de aceea, legiuitorul consideră ca o obligaţie a organelor de stat, a celor ce se ocupă de creşterea plantelor şi, în general, a tuturor cetăţenilor.

Protecţia plantelor cultivate şi a celorlalte forme de vegetaţie folositoare omului se realizează atât prin activitatea de prevenire a răspândirii în ţară şi a introducerii din afară a dăunătorilor, bolilor şi buruienilor, cât şi prin combaterea acestora prin metode agrotehnice, fizico-mecanice, chimice şi biologice.

Protecţia plantelor cultivate trebuie să se realizeze în condiţii şi cu mijloace care să garanteze ocrotirea mediului, păstrarea calităţilor fizice, chimice şi biologice ale solului, menţinerea echilibrului biologic şi apărarea sănătăţii omului.

Măsurile necesare prevenirii şi combaterii dăunătorilor, bolilor şi buruienilor sunt formulate astfel în art. 3 din Legea nr. 5/1982:

a) extinderea şi generalizarea cultivării unor soiuri şi hibrizi rezistenţi la atacul dăunătorilor şi bolilor;

b) generalizarea tratării seminţelor şi a materialului săditor pentru toate culturile;

c) administrarea uniformă şi în raport echilibrat a îngrăşămintelor naturale şi chimice;

d) executarea lucrărilor agrotehnice în condiţii care să asigure distrugerea resturilor vegetale din sol, diminuarea surselor de agenţi patogeni şi dăunători, crearea condiţiilor optime pentru creşterea şi dezvoltarea plantelor cultivate;

f) asigurarea densităţii optime a culturilor, în vederea obţinerii unei eficienţe corespunzătoare a tratamentelor de combatere;

g) extinderea metodelor fizice şi biologice de combatere, prin folosirea radierii, a produselor hormonale, a preparatelor microbiologice şi a altor asemenea mijloace;

h) limitarea utilizării produselor chimice şi excluderea celor daunătoare pentru om şi care ar putea avea efecte negative asupra mediului şi a echilibrului biologic în natură, prin acumularea de reziduuri în sol, în produsele agroalimentare şi în organismul uman;

i) perfecţionarea şi generalizarea sistemelor de prognoză a atacurilor şi de avertizare a tratamentelor împotriva dăunătorilor şi bolilor, precum şi a combaterii buruienilor, în vederea raţionalizării stricte şi diminuării maxime a numărului de tratamente chimice, a creşterii eficienţei acestora.

Este o cerinţă firească ca, în cadrul sistemului integrat de prevenire şi combatere a dăunătorilor, bolilor şi buruienilor, tratamentele chimice să fie aplicate îndeosebi în perioadele anterioare apariţiei fructelor şi altor părţi ale plantelor, folosite în alimentaţia omului şi în furajarea animalelor.

Aplicarea tratamentelor cu insecticide în plantaţii şi culturi, în perioada înfloririi trebuie făcută în condiţii care să asigure pe deplin protecţia albinelor, prin folosirea unor produse selective, inofensive pentru acestea, prevenirea din timp a agricultorilor asupra tratamentelor ce se vor aplica şi alte asemenea măsuri.

În acest domeniu al protecţiei mediului, un rol cu totul deosebit îl are cercetarea ştiinţifică, transpunerea în practică şi utilizarea unor mijloace de combatere în mod corect şi cu eficienţă. În acest scop este necesar să se urmărească:

a) dezvoltarea cercetărilor privind biologia dăunătorilor, agenţilor

patogeni şi a buruienilor, în vederea creării unor preparate biologice eficiente, a perfecţionării tehnologiilor de producere şi utilizare a acestora, precum şi a reduceri numărului de tratamente chimice în acţiunile de protecţie;

b) realizarea unor sortimente de pesticide cu eficacitate ridicată şi cu consumuri reduse de materii prime şi energie, care să poată fi transportate, manipulate şi aplicate în condiţii cât mai economice;

c) extinderea administrării pesticidelor concomitent cu semănatul, aplicarea îngrăşămintelor, irigarea, întreţinerea culturilor şi cu alte lucrări agrotehnice, în vederea reducerii tasării solului şi călcării culturilor, a diminuării consumului de carburanţi şi lubrifianţi, a economisirii forţei de muncă;

d) asigurarea de echipamente multifuncţionale, care să permită efectuarea unei game cât mai largi de lucrări agricole, inclusiv de protecţie a plantelor.

În vederea realizării protecţiei plantelor cultivate, a păşunilor şi fâneţelor, capitolul II din Legea nr. 5/1982 stabileşte anumite obligaţii dintre care ne vom referi la cele mai importante şi semnificative.

Astfel, în art. 8 din lege se prevede că producătorii (agenţii) agricoli şi toţi deţinătorii de terenuri şi culturi sunt obligaţi să aplice măsurile de depistare, prevenire şi combatere a dăunătorilor, bolilor şi buruienilor pe terenuri şi culturi agricole. Problema protecţiei plantelor fiind de interes naţional, organele de stat de specialitate au datoria de a asigura asistenţă tehnică şi sprijinirea agenţilor agricoli în aplicarea tratamentelor de prevenire şi combatere (art. 11).

Măsurile de prevenire şi combatere a dăunătorilor, bolilor şi buruienilor trebuie aplicate diferenţiat, în funcţie de structura culturilor şi de ponderea acestora în producţia fiecărui agent economic din agricultură.

Potrivit art. 12 din lege, în acţiunile de protecţie a culturilor de cereale şi plante tehnice trebuie avute în vedere, cu precădere, măsurile de condiţionare, selecţionare şi tratare a seminţelor, de distrugere, pe cale fizică sau mecanică, a focarelor buruienilor de carantină, precum şi de combatere, cu mijloace specifice, a dăunătorilor şi bolilor care prezintă cel mai mare pericol pentru fiecare cultură. În horticultură va fi folosit în exclusivitate material săditor sănătos, provenit din pepiniere, sere şi răsadniţe dezinfectate şi dezinsectizate. De asemenea, trebuie să se efectueze, la timpul optim, tratamentele şi măsurile de igienă şi de combatere specifice - distrugerea cuiburilor de omizi, a lichenilor şi a muşchilor, tăierea uscăturilor, sau înlocuirea pomilor şi a plantelor de cultură uscate, culegerea fructelor mumificate sau atacate de boli ori de dăunători, combaterea manei la viţa de vie, cartofi şi tomate şi alte asemenea lucrări.

Pentru a nu dăuna prin aceste activităţi diferitelor elemente ale mediului, art. 13 din lege stabileşte că prevenirea şi combaterea dăunătorilor, bolilor şi

buruienilor în perimetrele de protecţie sanitară a surselor de apă şi intalaţiilor centrale de aprovizionare cu apă potabilă, pe terenurile rezervă de stat, în zonele amenajate pentru odihnă şi recreaţie, în parcuri şi spaţii verzi, precum şi în alimentele de utilitate publică, se asigură de unităţi specializate de protecţie a plantelor ale prefecturilor şi primăriei municipiului Bucureşti, cu acordul prealabil al organelor sanitare judeţene şi după caz, al organelor locale de gospodărie a apelor.

În cazul în care agenţii (producătorii) agricoli nu execută în timp util lucrările obligatorii, la care ne-am referit mai sus, prevenirea şi combaterea dăunătorilor, bolilor şi buruienilor vor putea fi executate prin grija organelor de protecţie a plantelor cultivate, iar deţinătorii de terenuri agricole şi culturi vor fi obligaţi la plata integrală a materialului folosit şi a prestaţiilor efectuate, deosebit de sancţiunile ce le vor fi aplicate.

De aplicarea măsurilor de prevenire şi combatere a dăunătorilor, bolilor şi buruienilor răspund prefecturile şi primăria capitalei prin organele de specialitate. Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei împreună cu Ministerul Mediului organizează, îndrumă, controlează şi răspund de acţiunile de prevenire şi combatere a dăunătorilor, bolilor şi buruienilor la plantele cultivate.

Protecţia păşunilor şi fâneţelor este reglementată distinct în secţiunea a II-a a capitolului II din Legea nr. 5/1982. În art. 18 din lege se prevede că, în scopul prevenirii pierderilor cauzate de dăunători, boli şi buruieni, precum şi al evitării pericolului răspândirii, în culturile agricole, forestiere şi păduri, a dăunătorilor şi agenţilor patogeni care pot forma focare de acumulare şi permanentizare pe terenurile cu păşuni şi fâneţe, deţinătorii acestor terenuri vor executa la timp şi în condiţii corespunzătoare toate lucrările agrotehnice şi de întreţinere prevăzute în tehnologii. De asemenea, deţinătorii de păşuni şi fâneţe sunt obligaţi să asigure supravegherea permanentă a acestora pentru depistarea oricăror focare de dăunători şi agenţi patogeni şi să execute lucrările de prevenire şi combatere conform celor indicate de organele de protecţie a plantelor şi organele silvice.

Măsurile de prevenire şi combatere a dăunătorilor, bolilor şi buruienilor precum şi de curăţire a păşunilor şi fâneţelor, se vor executa cu pesticide şi alte mijloace care să asigure protejarea florei şi faunei folositoare, precum şi a sănătăţii animalelor. Terenurile pe care s-au executat astfel de lucrări trebuie marcate vizibil cu panouri de avertizare, se va opri păşunatul sau consumul de fân pe întregul timp de pauză stabilit pentru fiecare pesticid.

Potrivit art. 37 din lege prin pesticide se înţelege orice substanţă şi amestec de substanţe, inclusiv amestecurile acestora ca ingrediente, destinate utilizării în

agricultură, silvicultură, în spaţiile de depozitare, precum şi în alte activităţi, în scopul prevenirii, diminuării, îndepărtării şi distrugerii dăunătorilor, agenţilor fitopatogeni, buruienilor şi altor forme de viaţă animală sau vegetală, inclusiv a virusurilor, dăunătoare plantelor şi animalelor domestice sau folositoare, a insectelor şi rozătoarelor purtătoare de maladii transmisibile la om, precum şi produsele pentru reglementarea creşterii plantelor, defolierea sau desicarea acestora.

Răspunderea pentru aplicarea corespunzătoare a măsurilor de prevenire şi combatere a dăunătorilor, bolilor şi buruienilor pe păşuni şi fâneţe revine celui ce deţine astfel de terenuri.

Atât în privinţa plantelor cultivate, cât şi a păşunilor şi fâneţelor există reglementări comune privind carantina fitosanitară. Regimul de carantină fitosanitară se instituie pentru preîntâmpinarea răspândirii dăunătorilor, bolilor şi buruienilor, care constituie un pericol pentru plantele cultivate şi păduri prin care se urmăreşte lichidarea focarelor acestora şi prevenirea sau oprirea introducerii în ţară a dăunătorilor, bolilor şi buruienilor periculoase.

Circulaţia, desfacerea şi folosirea produselor din culturile de înmulţire supuse regimului de carantină fitosanitară sunt admise numai pe baza autorizaţiei eliberate deţinătorului culturii de către organele împuternicite de Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei şi, după caz, de Ministerul Mediului.

Producătorii sau deţinătorii, sub orice formă, de material biologic de înmulţire a plantelor agricole şi forestiere sunt obligaţi - potrivit art. 30 din Lege - să aplice toate măsurile de prevenire şi combatere a dăunătorilor, bolilor şi buruienilor de carantină, indicate de organele de carantină fitosanitară.

În cazul când aceste măsuri nu au fost aplicate ori au fost aplicate necorespunzător şi se constată prezenţa dăunătorilor, bolilor şi buruienilor de carantină, aceste măsuri vor fi aplicate de către organele de protecţie a plantelor, pe cheltuiala producătorilor sau a deţinătorilor.

Deosebit de importante sunt regulile care privesc importul, exportul şi tranzitul pe teritoriul ţării al plantelor, părţilor de plante, seminţelor, fructelor şi oricăror alte produse agricole şi forestiere, inclusiv al celor tratate fizic sau chimic, care ca şi mijloacele de transport folosite trebuie să fie supuse obligatoriu controlului fitosanitar.

Importatorii de produse de origine vegetale sunt obligaţi să obţină de la organele de carantină fitosanitară certificate fitosanitare de tip internaţional, cu respectarea condiţiilor puse de ţările importatoare.

Art. 35 din lege mai stabileşte o obligaţie generală pentru cei ce desfac produse de origine vegetală şi anume să respecte măsurile indicate de organele de carantină fitosanitare.

În acțiunile de protecție a plantelor cultivate nu pot fi folosite decât pesticidele a căror aplicare asigură încadrarea în limitele maxime admisibile de reziduurile în alimente și furaje, stabilite potrivit legii.

Potrivit art. 55 din lege, cheltuielile pentru acțiunile de prevenire și combatere a dăunătorilor, bolilor și buruienilor se suportă de agenții agricoli sau deținătorii de terenuri cu destinație agricolă.

Răspunderile și sancțiunile pentru încălcarea normelor legale privind protecția plantelor cultivate, a pășunilor și fânețelor, precum și regimul pesticidelor nu sunt cuprinse în Legea nr. 5/1982, ci sunt reglementate distinct de diferite decrete speciale, cum sunt de exemplu Decretul nr. 134/1954 (privind protecția nucului și valorificarea lemnului de nuc - B. Of. nr. 29 .IV.1954), Decretul 114/1975 (devenit Legea nr. 51 privind îmbunătățirea activității de producere și valorificare a plantelor medicinale aromatice), Decretul nr. 362/1981 (privind distanțele de plantare la vița de vie) ș.a.

Nerealizarea potrivit cerințelor legale la care ne-am referit a protecției plantelor cultivate, a pășunilor etc., în afara faptului că atrage după sine răspunderea juridică, are implicații cu cele mai profunde urmări, constând în reducerea producției plantelor, atât sub raport cantitativ, cât și calitativ, consecințe dintre cele mai nedorite din punct de vedere economic, și poate afecta populația sub aspect sanitar și social.

Dar, modificările produse de boli și dăunători în compoziția normală a comunităților de plante pot contribui, în mare măsură, la deranjarea echilibrului biologic din natură și, totodată, la schimbarea mediului de viață.

3. Răspunderile

Răspunderile și sancțiunile pentru încălcarea normelor legale privind protecția plantelor cultivate, a pășunilor, și fânețelor sunt reglementate în diferite acte normative mai vechi, (capitolul VII din Legea nr. 28/1976 privind organizarea producției de legume și cartofi, precum și valorificarea legumelor, cartofilor și fructelor - B. Of. nr. 120 din 31 decembrie 1976 ș.a.), care fiind depășite urmează să fie reînnoite într-o viitoare reglementare juridică.

BCU IAȘI

CAPITOLUL X. PROTECŢIA REZERVAŢIILOR ŞI A MONUMENTELOR NATURII

1. Noţiunea de rezervaţie şi de monument al naturii

Prin rezervaţie naturală se înţelege un teritoriu ocrotit prin lege, pe care nu se pot face transformări, deoarece în cuprinsul lui se găsesc plante, animale, minereuri şi formaţii geologice rare, care prezintă importanţă din punct de vedere ştiinţific. Este vorba, deci, de anumite teritorii, în limitele cărora sunt ocrotite prin lege anumite elemente ale naturii de mare interes ştiinţific (floră, faună, formaţii geologice etc.) sau întregul complex natural.

Rezervaţia naturală reprezintă una din formele acţiunii de protecţie a mediului.

Rezervaţiile mai mari, în care regimul de protecţie se extinde asupra tuturor componentelor cadrului natural, se numesc parcuri naţionale. În parcurile naţionale turismului îi sunt rezervate numai anumite trasee, iar bogăţiile naturale sunt scoase din circuitul economic şi juridic. După obiectul ocrotirii, se organizează rezervaţii naturale forestiere, zoologice, botanice, ornitologice, geologice,paleontologice etc. Există şi rezervaţii naturale temporare, organizate cu scopul conservării sau refacerii unor resurse naturale.

În jurul teritoriului declarat rezervaţie naţională se creează zone - tampon în care amenajările, vânătoarea, pescuitul, păşunatul, defrişările etc. sunt supuse unui control riguros din partea organelor de stat competente.

În ţara noastră s-au creat rezervaţii naturale în Retezat (Pacul Naţional Retezat, 13 000 ha), în Bucegi (4775 ha), în Delta Dunării (34 200 ha), în Ceahlău (1836 ha), în Pietrosul Mare (2700 ha), pădurea şi lacul Snagov (1737 ha), codrul secular de la Slătioara - Suceava (609 ha), Cetăţile Ponorului (462 ha), poienile cu narcise de la Dumbrava Vadului (390 ha), Cheile Turzii (104 ha), complexul Carstic de la Scărişoara (80 ha) ş.a.

Teritoriul căruia i se acordă prin lege, o calitate juridică deosebită se numeşte monument al naturii. Prin plantele şi animalele care trăiesc pe ele, monumentele naturii prezintă o deosebită însemnătate ştiinţifică şi estetică şi sunt conservate pentru a fi trecute posterităţii. Calitatea de monument al

naturii se acordă şi unor specii de plante şi de animale rare, exemplare unice, precum şi unor copaci bătrâni.

În România au fost declarate monumente ale naturii Parcul Naţional al Retezatului, bazaltele de la Detunata Flocoasă, călifarul alb şi călifarul roşu, lopătarul, cocoşul de mesteacăn, tisa de lângă Câmpulung Moldovenesc, sterajul de la Blaj ş.a.

2. Reglementarea legală

Legiuitorul nostru a pornit de la necesitatea de prim ordin pentru conservarea unor elemente ori ansambluri de elemente ale naturii când şi-a propus - şi pe baza recomandărilor cuprinse în documente internaţionale şi a experienţei mondiale - reglementarea (măcar într-o formă incipientă) protecţia rezervaţiilor şi a monumentelor naturii. Dacă la aceasta adăugăm importanţa de netăgăduit din ce în ce mai mare pe care o prezintă menţinerea echilibrului ecologic şi păstrarea în stare cât mai pură a mediului natural - factor deosebit de important pentru conservarea ecosistemelor naturale şi a vieţii pe Terra, înţelegem mai uşor de ce legiuitorul nostru a consacrat, în cadrul legii generale privind protecţia mediului, o secţiune aparte (a VI-a din Capitolul II) protecţiei rezervaţiilor şi a monumentelor naturii.

Aceasta şi datorită faptului că sarcina conservării naturii a devenit o problemă de stat şi a dobândit - şi în ţara noastră - adeziunea naţiunii şi a devenit o componentă fundamentală a conştiinţei umaniste (D. Păunescu, Terenuri cu destinaţie specială, în vol. Regimul juridic al terenurilor în R.S.R., Ed. Ceres, Bucureşti, 1980, p. 242 şi urm.).

Prima lege pentru protecţia monumentelor naturii a fost elaborată (şi aprobată împreună cu regulamentul de funcţionare al Comisiei pentru ocrotirea monumentelor naturii) în iulie 1930; este vorba de Legea nr. 213/1930 pentru protecţia monumentelor naturii (M. Of. nr. 148 din 7 iulie 1930). În expunerea de motive a legii, se arată că România este extrem de bogată în comori naturale, regimuri cu floră şi faună deosebit de importantă din punct de vedere ştiinţific şi estetic. Pentru păstrarea şi conservarea acestor bunuri se vor putea crea mici rezervaţii şi chiar parcuri naţionale, în care se vor apăra împotriva stârpirii totale plante şi animale rare sau unice.

Au mai fost adoptate în această materie Legea nr. 46/1933 (M. Of. nr. 81 din 6 aprilie 1933) şi Decretul nr. 296/1948 (M.Of. nr. 54 din 5 martie 1948), care au fost abrogate prin Decretul nr. 237/1950 pentru ocrotirea monumentelor naturii din R.P.R. (B. Of. nr. 93 din 18 X. 1950).

Legea nr. 9/1973 privind protecţia mediului înconjurători (legea generală

în materie) stabileşte cadrul juridic şi pentru protecţia rezervaţiilor şi a monumentelor naturii. În art. 81 din această lege se prevede că rezervaţiile şi monumentele naturii, declarate astfel prin dispoziţii legale până la intrarea în vigoare a acestei legi (nr. 9/1973), îşi păstrează această calitate.

În acord cu definiţia dată la pct. anterior, potrivit art. 1 din Decretul nr. 237/1950 sunt considerate monumene ale naturii acele terenuri care, prin animalele şi plantele care trăiesc pe ele, prezintă o deosebită însemnătate ştiinţifică sau estetică, precum şi toate terenurile care, prin frumuseţea lor naturală şi interesul ştiinţific care-l prezintă sunt demne de a fi conservate şi trecute posterităţii.

Examinând definiţia doctrinară şi cea legală şi comparându-le ne putem da seama că noţiunea de "monument al naturii" include, în sens larg, şi noţiunea de "rezervaţie naturală".

În art. 30, alin. 2, din Legea nr. 9/1973 se prevede că rezervaţiile şi monumentele naturii se pot constitui în:

a) parcuri naţionale, care cuprind suprafeţe de teren şi de ape ce păstrează nemodificat cadrul natural cu flora şi fauna sa, destinate cercetării ştiinţifice, recreaţiei şi turismului;

b) parcuri naturale, care cuprind suprafeţe de teren în care se urmăreşte menţinerea peisajului natural existent şi a folosinţelor actuale, cu posibilităţi de restrângere a acestor folosinţe în viitor;

c) rezervaţii naturale, ce cuprind suprafeţe de teren şi de ape destinate conservării unor medii de viaţă caracteristice şi care pot fi de interes zoologic, botanic, forestier, paleontologic, geologic, speologic, limnologic, marin sau mixt:

d) rezervaţii ştiinţifice, ce includ suprafeţe de teren şi de ape, de întinderi variate, destinate cercetărilor ştiinţifice de specialitate şi conservării fondului genetic autohton;

e) rezervaţii peisagistice, în care sunt cuprinse asociaţii de vegetaţie sau forme de relief de mare valoare estetică, prin a căror conservare se urmăreşte integritatea frumuseţilor naturale;

f) monumente ale naturii, reprezentând asociaţii sau specii de plante şi de animale rare sau pe cale de dispariţie, arbori seculari, fenomene geologice unice - peşteri, martori de eroziune, chei, cursuri de apă, cascade şi altele asemenea, precum şi locuri fosilifere situate în afara şi în interiorul perimetrelor constituite potrivit celor cuprinse la pct. a-e.

Deşi am concluzionat (mai sus) că noţiunea de "rezervaţie naturală" este inclusă în cea de "monument al naturii", trebuie să admitem totuşi că, într-o accepţiune mai riguroasă, cele două noţiuni au şi un înţeles restrâns, redat în lumina textului legal, la punctele enumerate mai sus, potrivit căruia

poate fi vorba atât de un ansamblu de elemente ale mediului, cât şi de un element natural concret, individualizat, ceea ce face ca cele două noţiuni să se distingă totuşi, în lumina textelor legale concrete.

Prin protecţia rezervaţiilor şi monumentelor naturii se urmăreşte păstrarea peisajului natural, menţinerea unor medii de viaţă caracteristice, de interes ştiinţific, pentru conservarea frumuseţilor naturale etc.

Potrivit art. 3, lit. f, din Hotărârea Guvernului nr. 264/1991, Ministerul Mediului este competent să coordoneze activitatea reţelei de arii protejate - rezervaţii naturale, parcuri naţionale, conservarea diversităţii biologice şi a eterogenităţii structurilor ecologice ale cadrului natural.

Atribuirea sau retragerea calităţii de "rezervaţie" sau "monument al naturii" pot fi făcute - după părerea noastră - de Guvernul României, la propunerea ştiinţific fundamentată a Academiei Române. Formularea de mai sus se datorează faptului că, în prezent, nu avem în această privinţă un nou text de lege, iar vechile reglementări referitoare la această competenţă în mod obiectiv nu mai pot fi aplicate.

Iniţial, în art. 31 din Legea nr. 9/1973 se stabilea următoarea regulă: calitatea de "rezervaţia" sau "monument al naturii" se atribuie sau se retrage de Consiliul de Stat, pentru anumite obiective şi de Consiliul de Miniştri pentru alte obiective la propunerea Academiei, făcută din iniţiativă proprie sau la cererea organelor locale ale administraţiei de stat sau a unor persoane juridice ori la sesizarea persoanelor fizice.

Ulterior, acest text de lege a fost modificat prin art. XIV din Decretul nr. 150/1974 (B. Of. nr. 83 din 19 iunie 1974) şi calitatea la care ne referim se atribuia ori se retrăgea prin decizie prezidenţială pentru anumite obiective, respectiv prin hotărâre a Consiliului de Miniştri pentru alte obiective, la propunerea Academiei.

Aceste reglementări au căzut între timp în desuetudine.

Deţinătorii unor rezervaţii ori monumente ale naturii au obligaţia de a conserva, întreţine şi a le asigura paza în condiţiile stabilite de lege şi statutele lor de funcţionare, iar organele competente ale administraţiei de stat, împreună cu Academia să controleze respectarea dispoziţiilor legale în acest domeniu. Din textul art. 50 al Legii nr. 9/1973 rezultă că această sarcină revine şi primăriilor şi prefecturilor.

În cazul în care o porţiune de teren ce urmează a fi declarat "rezervaţie" ori "monument al naturii" se găseşte în proprietatea privată a unei persoane juridice sau fizice, statul poate expropria acest teren în vederea trecerii, în condiţiile art. 41, alin. 3, din Constituţie, în proprietatea publică. Această concluzie se bazează pe regula cuprinsă în art. 134, lit. e, din Constituţie,

după care statul trebuie să asigure refacerea şi ocrotirea mediului, precum şi menţinerea echilibrului ecologic.

În vederea realizării acestor sarcini, art. 32 din Legea nr. 9/1973 stabileşte că, în cuprinsul rezervaţiilor sau asupra monumentelor naturii se interzice desfăşurarea oricărei activităţi ce poate duce la degradarea şi modificare aspectului iniţial al peisajului, a componenţei faunei şi florei sau a echilibrului ecologic, în afară de cazurile în care organul prevăzut de lege va aproba în mod excepţional şi în baza unor cercetări de specialitate, exercitarea unor astfel de activităţi.

Aceste obligaţii, respectiv interdicţii legale constituie, în esenţă, conţinutul concret al măsurilor ce trebuie luate, respectiv de la care trebuie să se abţină cei vizaţi pentru protecţia juridică a rezervaţiilor şi monumentelor naturii. Desigur, din moment ce elementele componente ale mediului se găsesc în interacţiune, rezervaţiile sau monumentele naturii fiind, deci, în legătură directă cu apele sau aerul, pe teritoriile respective se pot găsi în libertate animale sălbatice, se poate practica vânătoarea sau pescuitul etc. regulile exprese privind obligaţiile şi interdicţiile amintite se completează cu prevederile legale (cuprinse în Legea nr. 8/1974, Legea nr. 26/1976, Codul silvic etc.), care stabilesc, de asemenea, sarcini şi obligaţii pentru organe de stat, agenţi economici şi cetăţeni, ce direct şi indirect urmăresc menţinerea echilibrului ecologic, a păstrării şi valorificării frumuseţilor ţării, protecţia rezervaţiilor şi a monumentelor naturii.

3. Sancţiuni

În legislaţia noastră în vigoare avem relativ puţine reguli care conţin sancţiuni juridice pentru încălcarea normelor legale referitoare la protecţia rezervaţiilor şi a monumentelor naturii.

Astfel, potrivit art. 74 din Legea nr. 9/1973, constituie contravenţie, dacă faptele nu sunt săvârşite în astfel de condiţii încât, potrivit legii penale, sunt considerate infraţiuni, încălcarea dispoziţiilor prevăzute în art. 32 şi art. 33 din această lege, şi anume:

- încălcarea interdicţiei privind desfăşurarea oricărei activităţi ce poate duce la degradarea şi modificarea aspectului iniţial al peisajului, a componenţei faunei şi florei sau a echilibrului ecologic, în afară de cazurile în care organul prevăzut de lege va aproba, în mod excepţional şi în baza unor cercetări de specialitate, exercitarea unor astfel de activităţi.

- de asemenea, nerespectarea obligaţiei de a conserva, de a le întreţine, şi de a le asigura paza de către deţinătorii rezervaţiilor ori monumentelor naturii.

Desigur, amenzile (de la 1000 la 5000 lei, respectiv de la 3000 la 10000 lei) stabilite în art. 74, alin. 2, din Legea nr. 9/1973 nu mai corespund condiţiilor social-economice actuale, fiind necesară o nouă reglementare în materie.

Contravenţiile la care ne referim se constată de personalul de specialitate anume împuternicit de organele centrale care au potrivit legii, sarcini de control în domeniul protecţiei mediului, de prefecturi precum şi de primari, şi de către ofiţerii şi subofiţerii de poliţie.

Odată cu constatarea contravenţiei, agentul constatator aplică şi sancţiunea. Potrivit art. 76 din Legea nr. 9/1973, împotriva procesului-verbal de constatare a contravenţiei se poate face plângere, în termen de 15 zile de la data comunicării acesteia.

Plângerea, însoţită de copia procesului-verbal se depune la organul din care face parte agentul constatator, care o înaintează spre soluţionare judecătoriei în a cărei rază teritorială s-a săvârşit contravenţia.

În măsura în care Legea nr. 9/1973 nu conţine reguli privind această formă a răspunderii juridice, contravenţiilor la care ne-am referit le sunt aplicabile dispoziţiile Legii nr. 32/1968 privind stabilirea şi sancţionarea contravenţiilor.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITARA

CAPITOLUL XI - PROTECŢIA MEDIULUI ARTIFICIAL

1. Conceptul de mediu artificial

Prin mediu artificial se înţeleg factorii creaţi prin activităţi umane care înconjoară omul în interiorul aşezărilor omeneşti şi în jurul acestora.

Mediul artificial împreună cu mediul natural, constituie mediul înconjurător, adică acel mediu ambiant în care omul trăieşte şi-şi desfăşoară activitatea cotidiană.

Mediul artificial, creat de om pentru sine însuşi mai ales în condiţiile actuale ale dezvoltării economico-sociale şi demografice, ridică numeroase probleme în privinţa alimentării cu apă şi evacuării apelor uzate, a zgomotului, a deşeurilor urbane, şi gazelor nocive etc.

Conceptul de mediu artificial priveşte, în sens larg, întreaga tehnosferă, adică totalitatea creaţiei materiale a omului, de la obiecte de uz caznic, până la nave cosmice. De aceea, şi în perspectiva protecţiei mediului, viitorologii vor trebui să condeieze perspectivele activităţii umane privind creaţia materială; cuceririle de azi vor trebui să corespundă cerinţelor protecţiei mediului. Se impune, deci, ca să ne modelăm prezentul şi sub aspectul mediului artificial, inclusiv în privinţa urbanizării, a tuturor elementelor care compun mediul artificial. Urbanizarea este un proces complex în cadrul dezvoltării tehnosferei. Puterea de atracţie a marilor oraşe este foarte mare; populaţia din micile localităţi se mută în oraşe, municipii, creşte permanent numărul metropolelor, unde -uneori - se aglomerează un număr foarte mare de oameni, depăşind populaţia unor ţări mici.

Într-o concepţie (a arhitectului francez Le Corbusier) încă în anii '20 s-au prevăzut marile aglomerări de oameni în oraşe, cu clădiri uriaşe în care vor locui şi munci 10-12 mii de oameni, şi că oraşele şi satele în sens clasic vor dispare. Ca rezultat al urbanizării, oraşele de pretutindeni se încarcă o serie de elemente care nu se încadrează organic în structura clasică a oraşului, clădiri din beton şi oţel în mijlocul vechilor case, elemente de lucrări de artă - şosele şi viaducte, tuneluri subterane, etc. - , de reclame aşezate nu totdeauna la locul potrivit etc.

În procesul urbanizării apar nenumărate contradicţii între elementele noi, progresiste şi unele rezultate negative ale dezvoltării în privinţa protecţiei mediului. Pentru a evita aceste efecte sau, cel puţin, pentru a diminua efectele negative, ştiinţa şi tehnica modernă trebuie îmbinate cu o judecată raţională în amplasarea diferitelor obiective, pentru care trebuie stabilite regulile urbanizării. Urbanizarea este un proces general, un fenomen universal, o parte însemnată a dezvoltării sociale, care devine o realitate în concepţia modernă numai după trecerea la revoluţia industrială, chiar dacă - se ştie - mari aglomeraţii de populaţii existau şi înainte.

Circumscrierea noţiunii urbei, a oraşului poate fi realizată după următoarele criterii:

- un număr mare al populaţiei (mai mare decât în cazul satelor);
- majoritatea populaţiei să practice industria, comerţul etc., iar nu agricultura;
- locuitorii oraşului să fie aprovizionaţi cu produse agoalimentare din afara localităţii respective;
- nivelul general de instruire şi cultură să fie mai ridicat, locuitorii oraşului să aibă vederi mai largi;
- localitatea să aibă dreptul de a organiza târguri şi să aibă alte privilegii;
- administrativ - organizatoric localitatea să aibă o oarecare independenţă faţă de puterea centrală, cu instituţii publice-politice proprii mai dezvoltate;
- locuitorii în general nu se cunosc personal;
- în trecut, datorită zidurilor împrejmuitoare oraşele dispuneau de posibilităţi de apărare etc.

Desigur "oraşul" în toate timpurile şi de peste tot, în oricare stat de pe Terra, este o noţiune relativă.

Se poate afirma că, sub aspect juridic-administrativ şi în general în viaţa publică prin "oraş" se înţelege orice localitate (o aşezare umană) căreia statul îi recunoaşte anumite drepturi, o anumită autonomie locală etc.

În S.U.A. de pildă, orice localitate care dispune în condiţiile legii, de aşa numita cartură, adică charter (privilegii cartă, document), poartă denumirea de city-oraş. În legătură cu "charter" mai precizăm că în dreptul anglo-saxon este vorba de un document prin care regele acordă drepturi politice unei localităţi (se cunosc şi city-uri cu 200-300 locuitori).

În Germania interbelică localităţile cu 2000 - 5000 locuitori se numeau Lanstadt, cu 5000 - 20000 locuitori Kleinstadt cu 20000 la 100000 locuitori Mittelstadt, iar cu cele cu peste 100000 locuitori Grosstadt, distincţie care prin tradiţie se are în vedere şi în prezent.

În Franţa (ca şi în Portugalia şi Argentina) o localitate cu peste 2000 locuitori este cosiderată oraş, în Grecia această cifră este de 10000, în Islanda de 300, în Dania 250 ş.a.m.d. Desigur numărul populaţiei nu poate fi un criteriu hotărâtor. În Irak de exemplu, în regiunea Mosul numărul mediu al populaţiei din sate, cu aproximativ 2 decenii în urmă, era de 70. Localitatea Altum Köprü

cu 2000 de locuitori era considerat oraş important, iar Kirkuk cu 17000 locuitori era un mare oraş.

Este de la sine înţeles că numai după criterii europene nu se poate ajunge la o soluţie generală mai ales dacă avem în vedere localităţile chinezeşti sau oraşele din Sahara sau localităţile create de europeni în colonii.

Oraşul chinezesc era totdeauna chiar şi simbolic înconjurat de ziduri. În interior, însă, se găseau mari terenuri neconstruite, virane sau cultivate, în vederea dezvoltării. Dar în toate aceste localităţi există comunităţi spirituale. În jurul izvoarelor bogate în ape curate din Sahara s-au creat oazele, care constituie aglomerări urbane cu o populaţie de agricultori.

În colonii, oraşele nu însemnau, de cele mai multe ori, decât nişte spaţii de depozitare create de comercianţii europeni. Nu trebuie, deci, să căutăm definiţia valabilă pentru toate oraşele lumii.

Urbanizarea este un proces general un fenomen universal, o parte însemnată a dezvoltării sociale.

Urbanizarea este, deci, un proces cu caracter demografic şi economic care se concretizează în creşterea ponderii populaţiei orăşeneşti în privinţa populaţiei ţării, ea putând fi explicată în contextul dezvoltării economice, schimbarea structurilor producţiei, a schimbării proporţiilor divizării sociale a muncii, creşterii demografice etc.

Urbanizarea este în atenţia numeroaselor domenii ştiinţifice; arhitectura, politica, administraţia etc., iar întreaga activitate se realizează în condiţiile stabilite de lege. Aspectele juridice prezintă o însemnătate practică şi teoretică deosebiă nu numai sub aspectul sistematizării teritoriului, autorizării executării construcţiilor şi a diferitelor lucrări de artă etc., ci şi în privinţa dreptului mediului.

Sistematizarea teritoriului şi dezvoltarea localităţilor sau a unor zone (regiuni) întregi ridică probleme deosebit de complexe sub aspectul mediului, deoarece este vorba de a acţiona asupra condiţiilor de viaţă a unor grupuri de populaţie al căror total depăşeşte cu mult populaţia unei singure localităţi. Complexitatea problemelor şi sarcinilor rezidă în aceea că soluţiile trebuie să acopere raporturi juridice cu mult mai ample în legătură cu factorii de mediu natural - apele, aerul, solul şi ansamblul vegetaţiei - care vizează direct condiţiile de viaţă ale populaţiei, cuprinzând şi factorii de mediu artificial.

Este de necontestat că prin relaţiile de intercondiţionare existente între aşezările omeneşti şi teritoriul înconjurător, dezvoltarea reţelei de localităţi reprezintă un factor hotărâtor, care influenţează echilibrul ecologic existent.

Pentru omul de astăzi, care trăieşte într-o societate care este în plin proces de modernizare, două sunt dimensiunile la care acest proces se face resimţit: spaţiul extern şi spaţiul intern. fără să negăm importanţa spaţiului

intern, aspectul psihologic unde descoperim valori, atitudini, comportamente şi a complicaţiilor care urmăresc viaţa fiecăruia dintre noi, din punctul de vedere al dreptului mediului suntem nevoiţi să acordăm prioritate teritoriului extern. Cu acesta şi cu indicatorii care-i dau conţinut omul vine în contact permanent fără întrerupere, explicabil şi prin aceea că mediul artificial se află în continuă schimbare şi fragmentare, ce duce la formarea multiplelor relaţii interumane, supuse atenţiei legiuitorului. Datorită faptului că, privind această dimensiune externă, relaţiile cu mediul, ne aflăm în plin proces de "deruralizare", adică suntem martorii unei urbanizări complexe, percepem că influenţa sistemelor de comunicaţie şi educaţionale e mai mare ca oricând, specializările devin din fortuite, conştientizate, observându-se o trecere din relaţiile sociale obişnuite, de tip familial, de provincie, la sisteme de relaţii mai mult formale şi rigide, simţim nevoia de a fi ocrotiţi prin legi, care să stabilească drepturi şi obligaţii pentru cei din jurul nostru privind mediul artificial în care trăim.

Este, deci, un proces firesc ca legislaţia mediului să se refere nu numai la protecţia factorilor naturali, ci şi la protecţia mediului artificial care este permanent prezent în viaţa omului modern.

Conceptul de mediu artificial cuprinde locuinţa omului cu cartierul înconjurător, platformele industriale şi instituţiile corespunzătoare, locurile de odihnă şi agrement şi tot ce priveşte confortul şi existenţa omului în urbea sa.

Legislaţia mediului este chemată şi contribuie în mod eficient la respectarea exigenţelor dezvoltării aşezărilor omeneşti şi astfel la îmbunătăţirea nivelului de trai în aşezările existente.

2. Obiectele artificial create de om supuse protecţiei

Ideea de bază care fundamentează necesitatea protecţiei factorilor mediului artificial este exprimată de scopul urmărit prin această activitate; aceasta este asigurarea unor condiţii cât mai bune de viaţă şi de muncă pentru populaţie. Pentru aceasta, legislaţia noastră este orientată în direcţia întreprinderii de măsuri specifice de combatere a poluării produse de activităţile economico-sociale şi de procesele biologice asupra factorilor naturali şi a celor creaţi prin activităţi umane, asupra mediului înconjurător din interiorul aşezărilor omeneşti şi din jurul acestora. În acest scop sunt stabilite norme de igienă referitoare la protecţia mediului din zonele stabilite, norme care au caracter imperativ din faza de proiectare a diferitelor obiective de investiţii, pentru agenţii economici beneficiari ai diferitelor investiţii, care exploatează unităţi sau instalaţii ce emană substanţe poluante

în atmosferă, în ape, în sol ori produc zgomot în vecinătatea zonelor locuite ş.a.m.d.

Pentru realizarea scopului arătat, prin legislaţia mediului se urmăreşte formarea, dezvoltarea şi protejarea mediului artificial creat de om, cu luarea în considerare că acest mediu artificial nu este şi nu poate fi izolat de mediul natural în care se integrează aşezările omeneşti, tot ce este creat de om pentru asigurarea unor condiţii mai bune în viaţă. Protecţia mediului artificial nu poate fi realizată izolat de activitatea de protecţie a mediului natural.

Având în vedere această situaţie obiectivă, prezentarea problemelor specifice protecţiei mediului artificial este o cerinţă ştiinţifico-didactică. Protecţia mediului din zonele locuite presupune reglementarea următorilor factori: spaţiul de locuit, zona industrială, spaţiul de odihnă şi zonele verzi, transportul în comun şi transportul urban şi interurban în general, instituţiile publice, prestaţiile comunale (apă, canalizare, electricitate, gaze naturale, gunoaie etc.). Se poate observa, deci, că obiectul de ocrotire al mediului artificial este deosebit de eterogen, cuprinzând tot ceea ce se leagă, direct sau indirect, de viaţa şi activitatea omului. Datorită acestui fapt, consecinţele negative ale poluării în mediul artificial apar şi ele în complexitatea lor; explicaţia acestei situaţii constă în concentrarea într-un spaţiu relativ restrâns şi aglomerat sub aspectul populaţiei a consecinţelor poluării. Elementele mediului artificial supuse poluării şi deci protecţiei sunt deci îmbinate armonios cu factorii mediului natural ai căror protecţie nu poate fi izolată de măsurile speciale luate pentru atenuarea consecinţelor negative ale industrializării necontrolate, ale prafului şi zgomotului de la multe locuri de muncă, ale reziduurilor şi gunoaielor din cartiere, din aşezările omeneşti etc.

Având în vedere acest lucru, este de netăgăduit că cele mai complexe probleme privind protecţia mediului se pun tocmai în aşezările omeneşti, unde aerul şi apa sunt poluate cu efecte deosebite împreună cu toate elementele mediului natural.

De altfel, având în vedere că şi legiuitorul a ales calea reglementării protecţiei mediului pe categorii de factori naturali, iar nu stabilirea regulilor de conduită în funcţie de felul efectelor nocive ale poluării asupra mediului, suntem nevoiţi - după cum s-a putut constata şi până acum privind structura prezentării problemelor juridice - să examinăm şi noi distinct acele efecte nocive ale poluării şi lupta împotriva lor prin mijloace juridice care privesc aşezările omeneşti şi ceilalţi factori de mediu creaţi prin activităţi umane. În acest fel, după prezentarea problemelor privind protecţia solului şi subsolului, apei şi aerului, pădurilor şi animalelor ne vom referi la protecţia acelor obiecte care sunt produse ale muncii omeneşti, iar nu ale naturii, ocupându-ne de arhitectură, salubritate, trepidaţii, zgomot etc., care sunt toate obiecte de

protecţie, dar în legătură cu care avem în vedere în toate situaţiile omul, sănătatea şi viaţa acestuia.

În finalul acestui punct privitor la obiectivele artificiale create de om supuse protecţiei, reţinem - chiar cu riscul de a repeta - că preocuparea dreptului mediului cuprinde obiectele aşezărilor omeneşti numai în măsura în care ele vizează, în acest cadru, macromediul, iar nu micromediul uman, adică locul de muncă, comunitatea locatarilor, efectele poluării în interiorul locului de muncă etc.

3. Reglementarea legală a protecţiei mediului artificial

Pentru realizarea protecţiei mediului în aşezările omeneşti, în art. 35 din Legea nr. 9/1973 sunt stabilite în sarcina organelor centrale şi locale ale puterii executive şi pentru toţi agenţii economici anumite obligaţii, şi anume să asigure:

1 - dezvoltarea economico-socială şi tehnico-edilitară a localităţilor urbane şi rurale, în strânsă corelare cu măsurile de protecţie a mediului;

2 - coordonarea măsurilor de protecţie a mediului din localităţile urbane şi rurale şi din jurul acestora, prin stabilirea judicioasă, în raport cu zonele de locuit din aşezările omeneşti, a amplasamentelor zonelor industriale, zonelor de odihnă, recreaţie şi turism, a căilor şi sistemelor de transport, precum şi a instalaţiilor şi depozitelor pentru deşeuri şi reziduuri.

În cazurile în care poluarea mediului afectează mai multe obiective economico-sociale, amplasarea de noi unităţi sau dezvoltarea celor existente, precum şi echiparea acestora cu mijloace de reţinere şi neutralizare a poluanţilor se fac cu acordul organelor administrative judeţene şi al municipiului Bucureşti.

Unităţile care se construiesc sau se dezvoltă nu pot fi date în exploatare fără instalaţii sau dispozitive în stare de funcţionare corespunzătoare pentru epurarea şi neutralizarea substanţelor poluante ori fără realizarea altor lucrări sau măsuri care să asigure respectarea protecţiei calităţii mediului (art. 36 din Legea nr. 9/1973).

Legea veche (încă în vigoare) privind protecţia mediului din localităţile urbane şi rurale (art. 37 din Legea nr. 9/1973) prevede că pentru prevenirea şi combaterea poluării mediului în localităţile urbane şi rurale şi în cuprinsul teritoriului din cuprinsul acestora, organele locale ale puterii administrative sunt competente şi obligate să ia unele măsuri, dintre care amintim următoarele:

a) construirea de reţele de canalizare şi staţii pentru epurarea apelor uzate, treptat în toate localităţile, precum şi mărirea capacităţii acestora pe

măsura introducerii şi extinderii alimentării centralizate cu apă, pe bază de programe elaborate în acest scop;

b) perfecţionarea organizării şi dirijării circulaţiei, modernizarea mijloacelor de transport şi a căilor de circulaţie;

c) îmbunătăţirea sistemului de colectare, transport şi netralizare a deşeurilor şi reziduurilor menajere şi industriale, amenajarea de staţii pentru recuperarea şi valorificarea sau distrugerea acestora;

d) dimensionarea, potrivit normelor legale în vigoare, precum şi amplasarea grupată în ansamblurile de locuit, a terenurilor de sport, locurilor de joacă pentru copii, de agrement şi a spaţiilor verzi, asigurându-se condiţii de linişte şi odihnă pentru locatarii din jurul acestora.

Pe baza şi în vederea aplicării prevederilor Legii privind protecţia mediului înconjurător (nr. 9) adoptată la 23 iunie 1973, la puţin timp, la 31 decembrie a aceluiaşi an a fost publicat (în Buletinul Oficial nr. 212) Ordinul nr. 623 al ministrului sănătăţii privind stabilirea normelor de igienă referitoare la protecţia mediului înconjurător din zonele locuite.

Legea şi acest ordin au fost ulterior completate cu mai multe reglementări legale referitoare la: activităţile din construcţie în sens larg în aşezările omeneşti, colectarea, transportul şi neutralizarea deşeurilor şi reziduurilor menajere şi industriale; protecţia împotriva radiaţiilor; transportul în localităţi; producerea de zgomote ş.a. La reglementările legale privind toate aceste aspecte ale relaţiilor sociale ne vom referi în continuare.

4. Reglementarea activităţilor de construcţie în aşezările omeneşti

Activitatea de construcţie în aşezările omeneşti este reglementată printr-o sferă largă de acte normative. Acestea se referă la:

- organizarea şi dezvoltarea pe plan naţional şi teritorial ale aşezărilor omeneşti:
- administrarea şi controlul activităţii de construcţie;
- planificarea organizării teritoriului şi a executării construcţiilor;
- activitatea de executare a lucrărilor de dezvoltare a aşezărilor omeneşti;
- organizarea activităţii de cercetare şi experimentare în domeniu;
- protecţia monumentelor arhitectonice;
- crearea de spaţii verzi etc.

Desigur, toate aceste domenii de activitate legate de aşezările omeneşti interesează dreptul mediului numai în prisma protecţiei mediului artificial.

Şi din punctul de vedere al protecţiei mediului artificial importante sunt reglementările cuprinse în Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării

construcţiilor şi unele măsuri pentru realizarea locuinţelor (M.Of. nr. 163 din 7 august 1991) după care construcţiile civile, industriale, agricole sau de orice altă natură se pot realiza numai cu respectarea autorizaţiei de construire, act de autoritate al administraţiei locale pe baza căruia se asigură aplicarea măsurilor prevăzute de lege referitoare la amplasarea, proiectarea, executarea şi funcţionarea construcţiilor (art. 1 şi 2 din Legea nr. 50/1991). Autorizaţia de construire se eliberează de prefecturi sau primării, în condiţiile stabilite de art. 4 din lege.

În art. 7 din Legea nr. 50/1991 se prevede că pentru autorizarea construcţiilor în zonele asupra cărora s-a instituit, potrivit legii, un anumit regim de protecţie prevăzut în documentaţiile de urbanism aprobate, se va proceda după cum urmează:

"a) în rezervaţiile istorice şi de arhitectură, stabilite potrivit legii, sau în cazul lucrărilor care modifică monumentele de orice natură, solicitantul va obţine avizul Comisiei naţionale pentru protecţia monumentelor, ansamblurilor şi siturilor istorice sau al Departamentului pentru urbanism şi amenajarea teritoriului, în zonele de protecţie ale acestora;

b) în parcurile naţionale şi rezervaţiile naturale solicitantul va obţine avizul Ministerului Mediului;

c) în zonele unde s-a instituit alt tip de restricţie, solicitantul va obţine avizul organismelor competente."

Pentru protecţia populaţiei împotriva unei practici ilicite, legea stabileşte că activităţile de proiectare, execuţie, reparare şi întreţinere a lucrărilor de construcţii pentru populaţie şi pentru organizaţiile înfiinţate pe baza eliberării iniţiativei se vor realiza numai de persoane fizice sau juridice autorizate conform legii (art. 1 din Hotărârea Guvernului nr. 1192/ 1990, M.Of. nr. 6 din 14 ianuarie 1991).

Pentru respectarea întocmai a reglementărilor legale referitoare la protecţia mediului artificial, Ministerul Lucrărilor Publice şi Amenajării Teritoriului este chemat să asigure, printre altele, coordonarea amplasării în teritoriu a activităţilor umane şi să stabilească măsuri pentru protejarea zonelor cu valoare istorică şi arhitecturală şi integrarea acestora în acţiuni de modernizare a localităţilor.

Acest minister coordonează programele prefecturilor cu privire la organizarea şi dezvoltarea localităţilor, a perfecţionării structurii acestora; gospodăriei comunale, gospodăriei locative şi transportului local.

De asemenea, coordonează elaborarea programului naţional de protecţie antiseismică, incluzând programul pentru educarea populaţiei privind comportarea în cazul seismelor, şi participă la aplicarea acestora (art. 5, lit.

b, c, i şi k din Hotărârea Guvernului nr. 522/1991 privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Lucrărilor Publice şi Amenajării Teritoriului, M.Of. nr. 174 din 26 august 1991).

Calitatea construcţiilor este rezultanta totalităţii performanţelor de comportare a acestora în exploatare şi a satisfacerii pe întreaga durată de existenţă, a tuturor exigenţelor utilizatorilor şi colectivităţilor, exprimate sau implicite. Prin instituirea sistemului calităţii în construcţii se urmăreşte, în ultima analiză, protejarea vieţii oamenilor, a societăţii, a mediului în ansamblu. Pentru obţinerea unor construcţii de calitate corespunzătoare sunt obligatorii realizarea şi menţinerea, pe întreaga durată de existenţă a construcţiilor, a următoarelor exigenţe de performanţă esenţiale: rezistenţă şi stabilitate la solicitări statice şi dinamice; siguranţă în exploatare; siguranţă la foc; sănătatea oamenilor şi protecţia mediului; izolaţie termică, hidrofugă şi economie de energie; protecţia împotriva zgomotului (art. 4 din Ordonanţa Guvernului României nr. 25/1992 privind calitatea în construcţii, M.Of. nr. 214 din 28 august 1992).

Obligaţiile de mai sus revin tuturor factorilor care concură la conceperea, realizarea şi exploatarea construcţiilor, precum şi la postutilizarea lor. Aceşti factori sunt: investitorii, cercetătorii, proiectanţii, fabricanţii şi furnizorii de produse pentru construcţii, executanţii, proprietarii, utilizatorii, precum şi autorităţile publice şi asociaţiile profesionale de profil.

Cu ocazia sistematizării localităţilor se ţine cont de cerinţa protejării pădurilor, monumentelor naturii, florei şi faunei specifice zonei ş.a. Amplasarea de noi uzine poluante, dăunătoare pentru sănătatea omului, în aşezările omeneşti ce servesc pentru odihna şi refacerea sănătăţii omului este interzisă, iar în cazul unor astfel de uzine în funcţie se impune respectarea întocmai a reglementărilor legale referitoare la protecţia sănătăţii şi la protejarea aerului.

Teritoriile destinate dezvoltării localităţilor trebuie să îndeplinească, din punct de vedere igienic, următoarele cerinţe (norme de igienă referitoare la protecţia mediului înconjurător din zonele locuite, cuprinse în Ordinul nr. 623/1973 al Ministerului Sănătăţii, B.Of. nr. 212 din 31 decembrie 1973):

a) să fie ferite de riscul surpării şi alunecării;

b) să fie ferite de pericolul avalanşelor şi inundaţiilor;

c) să fie ferite de emanaţiile sau infiltraţiile de substanţe toxice, inflamabile ori explozive;

d) să fie ferite de influenţa nocivităţilor eliminate de obiectivele economiei învecinate;

e) să asigure condiţii igienice de alimentare cu apă şi de îndepărtare a apelor meteorice, a apelor uzate şi a reziduurilor solide, precum şi de întreţinere a salubrităţii solului;

f) să permită dezvoltarea normală a plantaţiilor conform destinaţiei terenurilor.

De asemenea, teritoriile destinate zonelor de locuit trebuie să fie protejate faţă de sursele de poluare a atmosferei şi de zgomot, astfel încât gradul de poluare a aerului şi nivelurile de zgomot să nu depăşească valorile maxime admisibile.

Astfel, de exemplu, concentraţiile maxime admisibile pentru substanţele poluante din atmosfera zonelor locuite (potrivit anexei 2 la Ordinul citat mai sus) sunt (este vorba de concentraţia în mg/m³ pe un interval de timp de cel mult 30 minute - momentană - respectiv în medie/24 ore - fie dintr-o probă de aer recoltat continuu timp de 24 ore, fie dintr-un număr de 12 probe de aer recoltate timp de 1/2 ore fiecare, eşalonate uniform în decurs de 24 ore): acetonă 5,0, respectiv 2,0; acid clorhidric 0,3, respectiv 0,1; acid sulfuric 0,3, respectiv 0,1; bioxid de sulf 0,75, respectiv 0,25; funingine 0,15, respectiv 0,05; oxid de carbon 6,0, respectiv 2,0; pulberi în suspensie (netoxice) 0,5, respectiv 0,15 etc. Se consideră poluante ale atmosferei, peste limita admisă, şi acelea care sunt perceptibile prin mirosuri persistente sau supărătoare.

Potrivit art. 98 din legea nr. 9/1973 este interzisă circulaţia mijloacelor de transport care elimină substanţe poluante peste limitele stabilite în condiţiile legii.

În acest scop, primăriile, prin organele de poliţie, pot interzice temporar sau permanent, accesul tuturor sau numai unor categorii de autovehicule în anumite zone aglomerate, de locuit sau destinate odihnei şi agrementului.

5. Protecţia împotriva zgomotului

Este îndeobşte cunoscut că undele artificiale, cum sunt zgomotele, vibraţiile şi chiar ultrasunetele sau undele de înaltă frecvenţă, precum şi tulburarea ambianţei electromagnetice naturale - câmp electric şi linii de forţă magnetică - reprezintă agenţi negativi pentru desfăşurarea normală a vieţii multor organisme, inclusiv a omului.

Poluarea sonoră, determinată de sunetele disarmonice supărătoare; este produsă mai ales de maşinile şi mijloacele de transport. Scara sonică este abordată la nivele din ce în ce mai înalte. Avioanele cu reacţie depăşesc limita admisă (130 dB), iar bangul sonic continuă să acţioneze nociv şi după trecerea lor (a celor cu viteză mai mare decât a sunetului).

Automobilele, tractoarele şi alte maşini, vapoarele, motonavele şi submarinele produc zgomote de aproximativ 100 dB, Chiar zgomotele mai mici decât aceste valori, până la limita pragului de percepţie, pot fi supărătoare şi eventual dăunătoare pentru om şi, cu atât mai mult, pentru alte vieţuitoare.

Astăzi, undele sonore nu sunt supărătoare numai prin intensitatea lor mare, ci şi printr-o extensiune largă în timp şi spaţiu, găsindu-se din ce în ce mai greu spaţii şi momente de linişte.

Chiar dacă pentru om este mai greu de perceput, este dovedit că vibraţiile însoţesc adesea zgomotele şi pot fi resimţite mai nociv la unele specii de animale şi chiar la plante.

În apropierea oraşelor, câmpul electric şi magnetic se dereglează, iar în interiorul acestora poate să dispară. Perturbaţiile create de maşini asupra ambianţei omului prin şocurile produse determină, de asemenea, o alterare a condiţiilor normale de confort cu consecinţe, încă puţin cunoscute.

Undele de înaltă frecvenţă emise de aparatele de radio creează agenţi perturbatori ce alterează starea naturală a ambianţei, putând avea influenţă asupra vieţuitoarelor, inclusiv asupra omului.

Lungimea de undă a acestor unde este dependentă de puterea aparatelor, variind, în general, de la 10 000 MHz la 1250 MHz şi respectiv de la 3 la 24 cm. (C. Rabega, M. Barnea, Sursele de poluare şi limitele tolerabile ale noxelor, în Efectele biologice ale poluării mediului, Ed. Academiei, Bucureşti, 1973, p. 35-36).

Legislaţia stabileşte norme de protecţie împotriva zgomotului, care sunt relativ asemănătoare în diferite ţări, ele fiind mai mari în industrie şi pe străzi şi scăzând progresiv pe măsură ce activitatea umană impune o linişte mai mare. Organizaţia Internaţională de Standardizare (ISO) a prevăzut următoarele valori pentru încăperi nerezidenţiale: săli publice de spectacol, lectură, tratament medical 20-30 dB; birouri, săli de adunare 30-40 dB; restaurante, săli de gimnastică 40-50 dB; săli de dactilografie 50-60 dB; ateliere 60-70 dB. Normele sunt prevăzute, în genere, pentru o frecvenţă de 1000 Hz, la frecvenţe mai mici intensitatea zgomotului putând să crească, iar la frecvenţe mai mari trebuind să scadă.

Poluaraea sonoră este una din formele cele mai nocive de poluare. Concentrarea de mari capacităţi de producţie, caracteristică pentru revoluţia ştiinţifico-tehnică, traficul crescut în marile oraşe, activitatea în zonele aeroporturilor etc. duc inevitabil la scăpări de vibraţii. Zgomotele cu o intensitate ridicată, vibraţiile în general sunt nocive pentru organismul uman, au un efect negativ asupra potenţialului de muncă al oamenilor. Zgomotele persistente, puternice sau chiar "mute" istovesc celulele aparatului auditiv şi, în ultimă instanţă, provoacă dereglări în activitatea organelor interne. Se pot evidenţia legături între zgomote şi hipertensiunea arterială, ulcer şi alte boli.

Prevenirea zgomotelor este una din problemele fundamentale ale

protecţiei mediului artificial, bătălia împotriva poluării sonore trebuind purtată pe mai multe planuri şi cu mijloace variate.

Se caută soluţii optime de reducere a zgomotului în locuri de muncă, în cartiere de locuit, pe străzi etc.

Sunt confecţionate "apărători de urechi" - nişte filtre confecţionate din fibre sintetice deosebit de fine care pot micşora zgomotul cu 25-30 decibeli (un singur decibel în minus putând spori productivitatea muncii cu 1%).

În mai multe oraşe ale lumii se întocmesc hărţi ale poluării sonore. Acestea servesc organelor locale pentru amplasarea mai judicioasă a noilor obiective industriale, amenajarea spaţiilor de locuit şi degrevarea zonelor cu o mare densitate a populaţiei de rutele de circulaţie prea aglomerate. Pe baza acestor hărţi se pot construi cartiere complet silenţioase, izolate de zonele de zgomote provocate îndeosebi de mijloacele de transport. Imobilele din astfel de cartiere pot fi înconjurate de garduri vii, formate din arbori cu frunziş des şi arbuşti. Pentru absorbţia zgomotelor din interior se preconizează capitonarea uşilor etc. Se iau măsuri pentru mărirea capacităţii fonoabsorbante a plafonului halelor de producţie ale ţesătoriilor, se folosesc vopsele fonoizolante în două sau mai multe straturi pentru vopsirea diferitelor piese de automobil, instalaţiilor de condiţionare a aerului, în general a aparatelor care produc vibraţii, şi multe alte soluţii tehnice urmăresc mărirea eficienţei luptei împotriva poluării sonore.

În planul dreptului, legislaţia mediului stabileşte un cadru juridic relativ corespunzător, reglementând nivelul maxim admisibil al zgomotului din zonele locuite. În anexa nr. 5 la ordinul amintit sunt stabilite limitele admise, în funcţie de nivelurile de frecvenţă în Hz, de presiune acustică de la 20 la 85 decibeli.

Potrivit art. 39 din Legea nr. 9/1973, este interzisă producerea de zgomote cu intensităţi peste limitele admisibile stabilite prin normele legale (arătate mai sus). De asemenea, este interzisă desfăşurarea în zonele de locuit de activităţi în aer liber sau în spaţii amenajate neizolate fonic corespunzător, care prin zgomotul ce-l produc pot dăuna liniştii şi odihnei locatarilor.

Agenţii economici şi cetăţenii sunt obligaţi, în sfera lor de activităţi, să ia măsuri pentru reducerea sub limitele admisibile a intensităţii zgomotului produs de instalaţiile şi utilajele industriale şi de construcţii, mijloacele de transport şi orice alte surse producătoare de zgomot continuu sau intermitent.

Prefecturile şi primăriile sunt chemate să aibă în vedere realizarea totală a devierii circulaţiei de mare intensitate în afara zonelor populate, precum şi a altor măsuri şi lucrări pentru reducerea zgomotului produs de mijloacele de transport.

Organele de stat împuternicite să efectueze controlul nivelului de zgomot produs de mijloacele de transport, dispozitive şi instalaţii de orice fel

vor autoriza funcţionarea acestora numai dacă sunt întrunite condiţiile tehnice de protecţie împotriva zgomotului.

În normele de igienă referitoare la protecţia mediului din zonele locuite se arată că amplasarea obiectivelor economice cu surse de zgomot şi dimensionarea zonelor de protecţie sanitară se vor face în aşa fel încât în zonele protejate nivelul maxim al zgomotului în timpul zilei să nu depăşească valorile curbei Cz 45, valori care sunt considerate la distanţa de 1 m în exteriorul clădirilor din zona protejată, în direcţia sursei de zgomot. În zonele protejate nivelul maxim admisibil al zgomotului în timpul nopţii (orele 22-6) trebuie să fie redus cu 10 dB faţă de valorile corespunzătoare curbei Cz 45.

6. Problema deşeurilor şi reziduurilor

Homo sapiens a creat o civilizaţie, care - prin amploarea ei - îndreptăţeşte visurile cele mai îndrăzneţe, dar şi temerile cele mai sumbre; ea, alături de bunuri de mare preţ, creează deşeuri într-o varietate ce depăşeşte orice închipuire şi care ne îngrozesc prin proporţiile lor.

Problema reziduurilor, inclusiv a resturilor menajere a încetat să mai fie o chestiune pur individuală, ea constituind un pericol public în toate ţările industrializate, pentru întreaga omenire.

> Deşeurile solide se acumulează de pretutindeni. Cândva, şeful unui trib de "piei roşii", Satipenny, spunea: Marele Canion nu va fi în curând decât o cutie de gunoi în care "feţele palide" îşi vor pune toate detritusurile cu care otrăvesc universul. Astăzi, în S.U.A., cheltuielile legate de eliminarea resturilor menajere şi industriale reprezintă, ca importanţă, a treia mare problemă a oraşelor. În medie, fiecare american produce zilnic aproximativ 1 kg de resturi menajere (un francez de trei ori mai puţin). În ritmul actual al concentrării urbane, soluţia clasică pentru îndepărtarea lor devine imposibil de aplicat. Încă din anii '70, unul din cele mai frumoase golfuri ale lumii - San Francisco - a fost în bună parte înghiţit de gunoaie: 32 de linii de descărcare au acaparat 750 km², din suprafaţa de 1800 km² a acsestuia (L'express, ianuarie 1973).
> În Franţa, se cheltuia la începutul anilor '70 anual 13 miliarde de franci pentru îndepărtarea deşeurilor menajere. Incinératoarele de gunoi nu încetează o clipă lucrul (poluând, desigur aerul), fără a reuşi să stăvilească puhoaiele de deşeuri. Terenurile de depozitare a gunoaielor se împuţinează cu repeziciune şi - după părerea specialiştilor - nu peste mult timp nici unul din marile oraşe nu va mai avea astfel de locuri.

Un aspect deosebit de complex şi dificil al protecţiei mediului în zonele locuite este colectarea, transportul şi neutralizarea deşeurilor şi reziduurilor menajere şi industriale.

În general, se pot distinge trei feluri de deşeuri:

a) deşeuri periculoase elementele sau rezultatele descompunerii cărora reprezintă direct sau indirect pericol pentru lumea vie, având efecte otrăvitoare, infectează sau reprezintă pericol de incendiu sau de explozie;

b) deşeuri nepericuloase, dar care nu se descompun şi deci se acumulează în cantităţi uriaşe în mediul uman şi astfel produc dezechilibru;

c) alte deşeuri, care nu fac parte din primele două grupe, care într-un fel sau altul dezechilibrează mediul.

O categorie aparte o constituie resturile menajere.

Art. 37, lit. c, din Legea nr. 9/1973 privind protecţia mediului înconjurător stabileşte o regulă generală după care, pentru prevenirea şi combaterea poluării mediului în aşezările omeneşti şi în cuprinsul teritoriului din jurul acestora, prefecturile şi primăriile sunt chemate să ia măsuri pentru îmbunătăţirea sistemului de colectare, transport şi neutralizare a deşeurilor şi reziduurilor menajere şi industriale, amenajarea de staţii pentru recuperarea şi valorificarea sau distrugerea acestora. În alineatul 2 din acelaşi articol se prevede că depozitarea, aruncarea sau evacuarea reziduurilor menajere şi industriale în interiorul aşezărilor omeneşti şi în jurul acestora sunt permise numai în locurile destinate acestui scop şi cu respectarea reglementărilor legale.

Printre cerinţele ce trebuie să îndeplinească teritoriile destinate dezvoltării localităţilor, în Normele de igienă (citate mai sus) se enumeră şi aceea de a asigura condiţii igienice de îndepărtare a reziduurilor solide şi de întreţinere a salubrităţii solului (pct. 1, lit. e). La stabilirea amplasamentelor clădirilor de locuit trebuie să se precizeze şi amplasamentele platformelor organizate pentru depozitarea recipientelor de colectare a gunoiului menajer (în cazul în care nu au fost prevăzute camere speciale de depozitare în interiorul clădirii). Suprafaţa de depozitare a platformelor se va dimensiona pe baza indicelui maxim, pe locuitor şi pe zi, de producere a gunoiului. În cazul când acest indice nu este cunoscut, dimensionarea se poate face calculându-se o pubelă (de câte 110 litri) la un număr de trei aparatamente, pentru ipoteza evacuării gunoaielor la intervale de cel mult 2 zile.

Pentru cazul în care colectarea gunoaielor se face în exteriorul blocurilor de locuinţe, platformele de depozitat pubele vor fi racordate la canalizare şi dotare cu gură de apă.

Platformele pentru depozitarea gunoaielor, ce pot fi cuplate cu spaţiile pentru bătut covoare, se vor amenaja la distanţe de minimum 10 m. de ferestrele apartamentelor din blocurile de locuinţe şi la maximum 70 m. de intrarea în clădirile pe care le deservesc.

La unităţile de alimentaţie publică (cantine, restaurante), unităţile

sanitare cu paturi, la grădiniţe şi la creşe se va avea în vedere că evacuarea reziduurilor trebuie asigurată zilnic.

În zonele de odihnă şi recreaţie se interzice amplasarea locurilor de depozitare a reziduurilor. În cadrul amenajării şi dotării unor asemenea zone trebuie să se asigure locuri pentru colectarea temporară a gunoaielor (pct. 8, lit. b).

În gruparea a doi sau mai mulţi agenţi economici de industrie alimentară, din subramuri diferite, trebuie să se aibă în vedere cerinţa amplasării la distanţe corespunzătoare a tuturor instalaţiilor cu mare potenţial de insalubritate - valorificarea deşeurilor, prelucrarea subproduselor, neutralizarea reziduurilor etc. (pct. 17, lit. b).

În structura Ministerului Industriei funcţionează Comisia naţională pentru reciclarea deşeurilor (înfiinţată prin reorganizarea Departamentului reciclării materialelor), având rang de departament (art. 7 din Hotărârea Guvernului nr. 493/1991 privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Industriei - M.Of. nr. 170 din 19 august 1991).

Comisia naţioanlă pentru reciclarea deşeurilor are ca obiect realizarea Programului Guvernului de reformă şi dezvoltare economică în domeniul asigurării cu materii prime prin intensificarea reciclării deşeurilor, ca resurse importante pentru activitatea agenţilor economici şi în strânsă corelaţie cu politica generală de protecţie a mediului.

Comisia: elaborează prognoze, strategii şi recomandări cadru privind direcţiile optime de reciclare a deşeurilor rezultate din producţie, consum, servicii, precum şi a celor menajere, care să fie transmise agenţilor economici, în vederea realizării de către aceştia, în funcţie de legislaţia în domeniu, interes şi profitabilitate; asigură asistenţă tehnică agenţilor economici, promovează tehnologii noi de recuperare sau eliminare a deşeurilor, care prezintă risc pentru mediu; în scopul mai bunei valorificări a materialelor recuperabile existente în reziduurile din producţie sau consum şi resorbţia depozitelor de deşeuri existente; elaborează şi difuzează norme tehnice şi instrucţiuni cu caracter obligatoriu şi recomandări cu privire la respectarea de către agenţii economiei şi populaţie a obligaţiilor ce decurg din norme juridice, în domeniul recuperării şi reciclării deşeurilor valorificabile; coordonează programele de cercetare în domeniul reciclării deşeurilor, urmăreşte rezultatele cercetărilor şi valorificarea acestora; exercită, în numele statului, controlul respectării legislaţiei în domeniul reciclării deşeurilor; realizează, pe bază de contracte cu firme din ţară şi/sau străinătate, staţii pilot pentru verificarea tehnologiilor de valorificare a unor deşeuri, care să fie apoi preluate, pe bază de plată, de către agenţii economici interesaţi, organizează standuri de târguri şi expoziţii la care să fie atrase

firme de profil interesate în domeniul reciclării deşeurilor; participă la acţiuni de cooperare internaţională angajate de Guvernul României în domeniul reciclării deşeurilor şi protecţiei mediului; facilitează contacte şi încheierea de contracte între firme româneşti şi străine, pentru colaborare în sfera reciclării deşeurilor ş.a. (anexa nr. 3.4 la Hotărârea Guvernului nr. 493/ 1991).

O problemă care a stat şi stă în atenţia Guvernului este importul în România de deşeuri şi reziduuri de orice natură. Prin Hotărârea Guvernului nr. 340/1992 (varianta iniţială publicată în M. Of. nr. 138 din 22 iunie 1992, iar textul modificat şi completat în M. Of. nr. 201 din 18 august 1992), a fost interzis importul de deşeuri şi reziduuri de orice natură, în stare brută sau prelucrată.

> Prin deşeuri şi reziduuri de orice natură se înţeleg, în sensul hotărârii de mai sus, resturile tehnologice de orice natură, produsele şi materialele cu termene de garanţie depăşite, produsele uzate fizic care nu mai au valoare de întrebuinţare, precum şi resturile menajere.

Prin excepţie, se admite importul anumitor categorii de deşeuri (cum sunt cele de minereuri, de metale feroase sau neferoase, precum şi alte deşeuri, care urmează a fi prelucrate de importatori prin capacităţi de producţie existente, pentru obţinerea unor materii prime şi materiale utile, cu condiţia ca prin transport, depozitare şi prelucrare pe teritoriul ţării aceste deşeuri să nu prezinte risc toxicologic şi ecologic.

Licenţele de import se eliberează numai agenţilor economici comunicaţi Ministerului Comerţului de către ministerele de resort.

> Sunt admise la import, în condiţiile arătate, deşeuri din oţel (fier vechi), din fontă (fontă veche), din cupon, alamă, bronz, plumb, zinc, aluminiu, metale dure, metale preţioase, cioburi de sticlă, hârtii şi cartoane, filatura de bumbac şi de lână cu conţinut 100% fibră naturală şi curate, precum şi deşeuri din fabricile de tricotaje tip bumbac şi tip lână curată (anexa nr. 1 la Hotărârea Guvernului nr. 340/1992)
>
> La astfel de deşeuri nu se admite prezenţa substanţelor organice (materiale plastice, uleiuri ş.a.).

Importul mărfurilor periculoase pentru sănătatea populaţiei şi pentru mediul înconjurător se poate face numai pe baza documentelor şi avizelor stabilite prin dispoziţiile legale pentru fiecare grupă de mărfuri, pe baza certificatelor de calitate eliberate de organismele autorizate din ţara de origine, anexate declaraţiei de conformitate, precum şi a inscripţionării, după caz, a termenului de garanţie sau de valabilitate. În lipsa oricăruia

dintre aceste documente, organele vamale nu vor permite intrarea mărfurilor pe teritoriul României.

Categoriile de produse periculoase pentru sănătatea populaţiei şi pentru mediul înconjurător care pot fi importate, dar numai pe baza documentelor şi avizelor stabilite de lege, sunt de exemplu diverse produse de origine animală, seve şi extracte vegetale, gudroane, uleiuri, bitum, produse chimice anorganice şi compuşi organici şi anorganici, hidrocarburi şi derivaţi, vitamine şi hormoni, antibiotice şi alţi compuşi organici, produse farmaceutice, îngrăşăminte, coloranţi, culori, lacuri şi vopsele, pesticide, piei brute, blănuri brute, diverse sprayuri ş.a.

Reglementările de mai sus au fost adoptate în condiţiile aderării României la Convenţia de la Basel privind controlul transportului peste frontiere a deşeurilor periculoase şi al eliminării acestora (întocmită în cadrul Conferinţei de la Basel din 20-22 martie 1989) (Legea nr. 6/1991, M. Of. nr. 18 din 26 ianuarie 1991).

7. Protecţia împotriva radiaţiilor

Problema privind poluarea prin radiaţii, în primul rând prin activităţi nucleare, a căpătat în ultimii ani o însemnătate deosebită, datorită, mai ales, faptului că în satisfacerea unor nevoi publice şi private se recurge într-o măsură însemnată la energia atomului.

Epoca noastră - epoca atomului - nu poate să nu fie esenţial modificată faţă de epoca elaborării şi adoptării codului nostru civil. Atunci nimeni nu bănuia crearea condiţiilor de utilizare a energiei atomului. Însuşi maşinismul era mai puţin dezvoltat şi de aceea nu s-a impus necesitatea socială de a se preocupa de accidentele cauzate de astfel de lucruri.

Revoluţia ştiinţifico-tehnică a depăşit cu mult închipuirile practicienilor dreptului din secolul trecut şi chiar din prima jumătate a secolului nostru; utilizarea energiei nucleare (în cercetare şi în producţie) este astăzi o realitate şi o necesitate.

Această utilizare pe cale industrială a energiei atomice, alături de folosirea acestei energii în scopul cercetărilor ştiinţifice şi medicinale, potenţial cuprinde în ea însăşi cauza unui sinistru nucleard

Insuficienta cunoaştere a tainelor atomului nu poate să fie un motiv de a opri cercetările sau utilizările atomului în loc.

Survenirea sinistrului poate avea consecinţe de grade diferite; de la iradierea superficială, localizată la o persoană, până la o explozie nucleară care ar afecta viaţa şi bunurile unei mase mari de oameni. Implicaţiile unei explozii nucleare sunt, parţial, necunoscute şi, de aceea, incalculabile şi imprevizibile. Ele pot să aibă consecinţe, dăunătoare ireversibile (ca distrugerea faunei sau/şi florei

într-o zonă dată). În general, efectele nocive ale sinistrului nuclear pot afecta toate mediile geografice - pământ, aer, apă, sol, ele putând să fie cu rezultate imediate sau viitoare, cunoscute sau necunoscute. Astfel, stabilirea raportului de cauzalitate în cazul unui prejudiciu nuclear este o problemă - în situații date - deosebit de dificilă.

Aria foarte mare de răspândire a efectelor nocive ale unui accident nuclear face ca interesul să cuprindă atât reglementarea de drept internă a unei țări, cât și reglementările internaționale.

Problema devine și mai complexă dacă avem în vedere gravitatea deosebită a consecințelor nucleare; un accident nuclear poate să afecteze un număr extrem de mare de obiecte de drept. În unele cazuri, despăgubirile care trebuie să fie plătite exced posibilitățile de plată ale unității care are în exploatare instalația atomică producătoare de prejudicii. Acest lucru atrage după sine, pe de o parte, obligația de intervenție a statului și, totodată, limitarea obligației de plată a despăgubirilor, pe de altă parte.

Puținele reglementări în acest domeniu exprimă în esență necesitatea de a interveni din partea statului și de a limita sau preveni efectele nocive ale activităților nucleare.

Măsurile de protecție a factorilor de mediu și a populației împotriva contaminării radioactive intră în preocuparea mai multor ministere. De aceea, este necesar să se stabilească un sistem de coordonare unitar a întregii activități privind protecția nucleară a mediului și a populației, supravegherea radioactivității și intervenția în caz de accident nuclear.

În acest scop, prin Decretul nr. 96/1975 privind asigurarea intervenției, în caz de accident nuclear (B.Of. nr. 84 din 31 iulie 1975), a fost organizat, sub conducerea Ministerului Apărării Naționale, Comandamentul republican. Acest comandament asigură coordonarea tuturor măsurilor privind supravegherea radioactivității, pregătirea și intervenția în caz de accident nuclear. În acest scop:

a) aprobă organizarea sistemelor de supraveghere și control a radioactivității;

b) avizează planurile de intervenție în caz de accident nuclear;

c) avizează propunerile organelor centrale și locale cu privire la fondurile necesare pentru asigurarea măsurilor de protecție și intervenție;

d) controlează realizarea sarcinilor ce revin în acest domeniu ministerelor și celorlalte organe centrale și locale ș.a.

Coordonarea și conducerea activității de intervenție în caz de accident nuclear, pe plan local, se asigură de consiliile locale de apărare. Aceste comisii organizează și conduc acțiunile pentru pregătirea și intervenția în caz de accident nuclear. În acest scop:

a) iau măsuri de protecție a populației din zonele ce pot fi afectate;

b) stabilesc planurile de intervenţie în caz de accident nuclear;

c) organizează sistemul de înştiinţare şi alarmare a populaţiei;

d) iau măsuri de pregătire a populaţiei şi a formaţiilor de intervenţie şi controlează dotarea lor din punct de vedere material;

e) organizează controlul sistematic al nivelului de radioactivitate în zonă şi controlul radiobiologic al populaţiei;

f) organizează evacuarea, la nevoie, a unei părţi din populaţie;

g) introduc semnalul pentru alarmarea populaţiei în caz de accident nuclear şi asigură executarea măsurilor prevăzute în planurile de intervenţie.

Desigur, pentru asigurarea măsurilor de supraveghere radioactivă, de protecţie şi de intervenţie 'n caz de accident nuclear atribuţii specifice revin şi altor organe centrale şi locale de specialitate ale puterii executive.

În art. 6 din Hotărârea Guvernului nr. 264/1991 privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Mediului (denumit astăzi Ministerul Apelor, Pădurilor şi Protecţiei Mediului) se prevede că în domeniul controlului activităţilor nucleare acest minister are următoarele atribuţii:

"a) emite norme tehnice şi instrucţiuni cu caracter obligatoriu, precum şi ghiduri de securitate nucleară privind asigurarea calităţii şi funcţionarea în condiţii de siguranţă la radiaţii a obiectivelor şi instalaţiilor nucleare, protecţia împotriva radiaţiilor nucleare a personalului expus profesional, a populaţiei, mediului înconjurător şi bunurilor materiale, protecţia fizică, evidenţa, păstrarea şi transportul materialelor radioactive şi materialelor fisionabile speciale, precum şi gestiunea deşeurilor radioactive;

b) eliberează autorizaţii de asigurare a calităţii şi de securitate nucleară unităţilor care desfăşoară activităţi în domeniul nuclear şi acordă personalului permisul de exercitare a acestor activităţi, în condiţiile prevăzute de lege şi normele tehnice specifice;

c) controlează respectarea legii şi a normelor de securitate nucleară cu privire la desfăşurarea activităţilor în domeniul nuclear de către unităţile şi persoanele autorizate să exercite aceste activităţi;

d) avizează planurile de intervenţie pentru cazurile de accident nuclear şi participă, potrivit legii, la asigurarea intervenţiei;

e) controlează aplicarea prevederilor programului de asigurare a calităţii la beneficiarii obiectivelor şi instalaţiilor nucleare, precum şi la întreprinderile şi unităţile care proiectează, produc şi montează echipamentele, sistemele şi construcţiile cu funcţii de securitate nucleară;

f) controlează, la beneficiarii obiectivelor şi instalaţiilor nucleare, listele de furnizori acceptaţi, de produse şi servicii şi actualizarea corectă a acestor liste în ceea ce priveşte respectarea cerinţelor de asigurare a calităţii de către beneficiari, furnizori şi subfurnizorii acestora, la toate nivelurile de derulare a raporturilor contractuale;

g) aprobă planurile anuale de examinări tehnice pentru asigurarea calităţii, elaborate de beneficiarii obiectivelor şi instalaţiilor nucleare cu privire la activitatea proprie şi a furnizorilor de produse şi servicii, şi inspectează modul de aplicare a acestora;

h) în îndeplinirea sarcinilor de control, stabileşte însuşirile necesare, cu termene de îndeplinire a acestora, şi aplică sancţiunile prevăzute de lege;

i) avizează importul de licenţe, documentaţii, tehnologii de fabricaţie, echipamente, aparatură, surse de radiaţii şi asistenţă tehnică necesare obiectivelor şi instalaţiilor nucleare din ţară;

j) controlează aplicarea prevederilor acordurilor internaţionale în vigoare privind controlul garanţiilor, protecţia fizică, transportul materialelor fisionabile şi radioactive, protecţia contra radiaţiilor, asigurarea calităţii şi securitatea nucleară a instalaţiilor;

k) avizează proiectele actelor normative care au implicaţii în domeniul nuclear, elaborate de organele competente".

Atribuţiile organului puterii administrative centrale de specialitate în domeniul activităţilor nucleare sunt deci, stabilite prin norme juridice. Există, însă, şi unele reglementări speciale în materie, dintre care ne referim la unele mai semnificative.

Astfel, pentru aplicarea în practică a rezultatelor cercetării ştiinţifice din domeniul fizicii şi în mod special din domeniul fizicii atomice şi nucleare (electronică nucleară, tehnica vidului, filtre şi sisteme de filtrare de înaltă eficienţă) prin proiectarea, realizarea şi construirea de materiale, componente, subansamble, aparatae şi instalaţii, studii, proiecte, documentaţii tehnice, asistenţă tehnică, colaborare şi cooperare internă şi internaţională în domeniu ş.a. a fost înfiinţată Societatea Comercială pe acţiuni "Nuclear & Vacuum, cu personalitate juridică română (Hotărârea Guvernului nr. 449/1991, M.Of. nr. 156 din 24 iulie 1991), care are ca scop producerea şi comercializarea de aparatură nucleară şi clasică etc.

O atribuţie importantă în domeniu a Ministerului Apelor, Pădurilor şi Protecţiei Mediului este aceea de a elabora studii, prognoze şi strategii de dezvoltare pentru protecţia în domeniul nuclear.

8. Alte reglementări privind protecţia aşezărilor omeneşti

În cadrul reglementărilor legale generale referitoare la protecţia mediului natural şi artificial, sunt stabilite reguli referitoare la starea de sănătate a populaţiei, în relaţie cu modificările calităţii factorilor mediului.

În acest scop, Ministerul Sănătăţii era chemat să stabilească norme de igienă privind limitele maxime admisibile ale substanţelor poluante şi ale

zgomotului, condiţiile de potabilitate a apei destinate satisfacerii nevoilor populaţiei, protecţia sanitară a surselor şi instalaţiilor centrale de alimentare cu apă potabilă, norme de instituire a perimetrelor de protecţie a staţiunilor balneare şi climatice, precum şi de protecţie a fondului balnear etc. (art. 45 din Legea nr. 9/1973).

La stabilirea amplasamentelor diferitelor clădiri şi alte construcţii se impune luarea în considerare a unor reguli cuprinse în Normele de igienă, aprobate prin Ordinul nr. 623/1973 al ministrului sănătăţii, dintre care amintim:

- cerinţa amenajării de spaţii pentru jocul copiilor, apreciindu-se câte 1/3 m^2 teren/locuitor;
- amenajarea de spaţii pentru gararea şi parcarea autovehicolelor populaţiei din zona respectivă, care trebuie situate la distanţe de minimum 10 m. de ferestrele camerelor de locuit;
- crearea de zone verzi de folosinţă generală, apreciindu-se câte 2,0 - 2,2 m^2 teren/locuitor;
- obiectivele comerciale şi de prestaţii, destinate satisfacerii nevoilor populaţiei, care creează incomodităţi locatarilor prin producerea de zgomot, mirosuri, praf, fum, gaze toxice sau iritante, trebuie amplasate în clădiri separate la distanţă de cel puţin 15 m de ferestrele locuinţelor, cu asigurarea măsurilor adecvate de anihilare sau de reducere a nocivităţilor;
- şcolile şi policlinicile se amplasează în clădiri separate, retrase faţă de arterele de mare circulaţie, la distanţă de cel puţin 25 m;
- spitalele se amplasează la distanţă de cel puţin 50 m faţă de construcţiile învecinate ce cuprind spaţii de cazare (locuinţe, hoteluri etc.). Spitalele de boli neuropsihice şi sanatoriile de tuberculoză se vor amplasa, de preferinţă, în afara zonelor de locuit;
- stadioanele, staţiile de mărfuri, de triaj şi de revizie, depourile de locomotive, autobazele şi bazele de utilaje ale întreprinderilor de transport şi de salubritate, cimitirele, abatoarele, târgurile şi oboarele de vite şi bazele de recepţie a animalelor se amplasează în afara zonelor de locuit;
- zonele necesare odihnei şi recreaţiei se amplasează în locuri care prezintă cele mai avantajoase elemente naturale, cum sunt: păduri, suprafeţe de apă, relief variat şi altele;
- în zonele de odihnă şi recreaţie este interzisă amplasarea: întreprinderilor care prin activitatea lor produc zgomot sau impurifică aerul ori apa peste limitele normate; unităţilor zootehnice; unităţilor de transporturi; staţiilor de epurare a apelor uzate şi locurilor de depozitare a rezidurilor;
- în cadrul amenajării şi dotării zonelor destinate odihnei şi recreaţiei trebuie să se asigure: instalaţii de alimentare cu apă potabilă; closete publice şi locuri pentru colectarea temporară a gunoaielor; sisteme de îndepărtare a

apelor uzate a căror construcţie şi exploatare să evite contaminarea factorilor de mediu;

- între întreprinderile industriale care poluează atmosfera sau produc zgomot şi teritoriile protejate se asigură zone de protecţie sanitară.

Prin teritorii protejate se înţeleg zonele de locuit, parcurile, rezervaţiile naturale, zonele de interes balneoclimateric, de odihnă şi recreaţie, dotările social-culturale, precum şi unităţile economice ale căror procese tehnologice necesită o atmosferă lipsită de impurităţi.

Zonele de protecţie sanitară se dimensionează, ca formă şi mărime, de către organizaţiile de proiectare ţinându-se seama de următoarele: cantitatea şi natura substanţelor poluante eliminate în atmosferă; înălţimea coşurilor sau a altor dispozitive de evacuare a substanţelor nocive; eficienţa instalaţiilor prevăzute în dotare pentru reţinerea şi neutralizarea nocivităţilor; condiţiile climatice şi topografice generale şi locale; concentraţiile maxime admisibile (CMA) în zonele de locuit, pentru fiecare dintre substanţele poluante eliminate.

Mărimea şi forma zonei de protecţie sanitară dintre obiectivele economice cu surse de poluare a atmosferei şi zonele protejate se vor stabili pe baza calculelor de anteevaluare a concentraţiei substanţelor poluante în zonele protejate, care trebuie să fie inferioare concentraţiilor maxime admisibile, chiar în condiţiile meteorologice cele mai nefavorabile.

Mărimea zonelor de protecţie sanitară se consideră de la punctele de emisie în atmosferă a noxelor respective până la limita teritoriilor şi obiectivelor protejate (pct. 11).

Suprafeţele de teren incluse în zonele de protecţie sanitară pot fi exploatate agricol, cu excepţia culturilor de plante utilizate în scop alimentar sau furajer, care, prin fixarea sau concentrarea de substanţe toxice (plumbul şi compuşii de plumb, fluorul şi compuşii săi etc.), pot fi vătămătoare pentru om sau animale (pct. 12).

În interiorul zonei de protecţie sanitară se interzice amplasarea următoarelor categorii de obiective: locuinţe, cu excepţia celor destinate strict pentru cazarea personalului de întreţinere şi intervenţie; unităţi sanitare cu paturi, creşe, cămine, grădiniţe, baze sportive.

În vederea protecţiei mediului din zonele locuite, amplasarea obiectivelor economice care, prin natura activităţii lor, pot polua atmosfera se face, cu precădere, în zonele rezervate industriilor cu surse de poluare. La alegerea amplasamentului zonei industriale sau obiectivului economic se ţine seama de factorii naturali capabili să influenţeze asupra condiţiilor de mediu (clima, relieful, reţeaua hidrografică şi caracteristicile solului). Unităţile economice cu surse de poluare a atmosferei vor fi amplasate în zone bine ventilate, care să asigure o bună dispersie şi diluţie a poluanţilor în atmosferă.

Se vor evita depresiunile, văile închise şi zonele cu frecvente inversiuni termice, precum şi terenurile expuse vânturilor dominante pe direcţia teritoriilor protejate. În cadrul zonelor industriale unităţile economice se vor grupa în aşa fel încât să se prevină influenţa nefavorabilă a surselor de poluare asupra sănătăţii personalului întreprinderilor învecinate. În cadrul zonelor industriale unităţile cele mai nocive se grupează la distanţele cele mai mari faţă de teritoriile populate.

Se va evita amplasarea în aceeaşi zonă a întreprinderilor industriale care elimină în atmosferă poluanţi ce îşi potenţează, prin combinare ori amestec şi acţiune succesivă, efectul nociv asupra organismului uman, asupra plantelor şi animalelor (pct. 14-16).

Legea împuterniceşte organele cu drept de control asupra aplicării măsurilor pentru protecţia mediului să dispună oprirea funcţionării unor obiective economico-sociale, total sau parţial, în situaţiile şi pe timpul în care poluarea produsă de acestea depăşeşte limitele legale şi ameninţă grav sănătatea populaţiei sau creează pagube economiei naţionale. Întreruperea funcţionării va trebui precedată de anunţarea, dacă este cazul, a organului în subordinea căruia se află unitatea respectivă. Luarea măsurii de întrerupere a funcţionării nu exclude posibilitatea aplicării altor sancţiuni prevăzute de lege (art. 61 din Legea nr. 9/1973).

9. Sancţiuni

Constituie contravenţie, dacă faptele nu sunt săvârşite în astfel de condiţii încât, potrivit legii penale, sunt considerate infracţiuni, încălcarea dispoziţiilor prevăzute în art. 39 alin. 3, şi art. 41 din Legea nr. 9/1973 (privind protecţia mediului înconjurător).

> Reamintim că potrivit art. 39 este interzisă producerea de zgomote cu intensităţi peste limitele admisibile stabilite prin normele legale, iar alin. 3 al aceluiaşi articol obligă toate persoanele juridice şi fizice, ca în sfera lor de activitate, "să ia măsuri pentru reducerea sub limitele admisibile a intensităţii zgomotului produs de instalaţiile şi utilajele industriale şi de construcţii, mijloacele de transport şi orice alte surse producătoare de zgomot continuu sau intermitent". Potrivit art. 41, organele de stat legal împuternicite să efectueze controlul nivelului de zgomot produs de mijloacele de transport, dispozitive şi instalaţii de orice fel "vor autoriza funcţionarea acestora numai dacă sunt întrunite condiţiile tehnice de protecţie împotriva zgomotului".

Aceste contravenţii se sancţionează cu amendă (stabilită într-o sumă de bani - de la 1000 la 5000 lei - care nu mai corespunde condiţiilor actuale).

Contravenţiile la care ne-am referit se constată de personalul de

specialitate anume împuternicit al organelor centrale care au sarcini legale de control în domeniul protecţiei mediului, al prefecturilor şi de primari, precum şi de către ofiţeri şi subofiţeri de poliţie.

Odată cu constatarea contravenţiei agentul constatator aplică şi sancţiunea.

Împotriva procesului-verbal de constatare a contravenţiei se poate face plângere în termen de 15 zile de la data comunicării acestuia. Plângerea, însoţită de copia de pe procesul-verbal, se depune la organul din care face parte agentul constatator, care o înaintează spre soluţionarea judecătoriei în a cărei rază teritorială s-a săvârşit contravenţia.

Evacuarea în atmosferă a substanţelor dăunătoare sub orice formă şi producerea de zgomote peste limitele stabilite de normele legale, care pun în pericol sănătatea ori integritatea corporală a oamenilor sau produc pagube economiei naţionale, constituie infracţiune şi se pedepseşte cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

De asemenea, încălcarea dispoziţiilor cuprinse în art. 36, alin. 2, din Legea nr. 9/1973 constituie infracţiune ce se pedepseşte potrivit Codului penal.

În art. 36, alin. 1, se stabileşte că în cazurile în care la poluarea mediului contribuie mai multe obiective economico-sociale, amplasarea de noi unităţi sau dezvoltarea celor existente, precum şi echiparea acestora cu mijloace de reţinere şi neutralizare a poluanţilor, se fac cu acordul prefecturilor şi al primăriei capitalei, care asigură coordonarea pe plan local a măsurilor şi lucrărilor de protecţie a mediului.

În alineatul 2 la care ne-am referit mai sus se prevede: "Unităţile care le construiesc sau se dezvoltă nu pot fi date în exploatare fără instalaţii sau dispozitive în stare de funcţionare corespunzătoare pentru epurarea şi neutralizarea substanţelor poluante ori fără realizarea altor lucrări sau măsuri care să asigure respectarea protecţiei calităţii mediului înconjurător".

Desigur, dacă prin faptele arătate mai sus, ce constituie contravenţii sau infracţiuni, se cauzează terţelor persoane prejudicii patrimoniale, acestea se repară potrivit regulilor răspunderii civile delictuale.

CAPITOLUL XII - RĂSPUNDEREA JURIDICĂ ÎN DOMENIUL PROTECȚIEI MEDIULUI

1. Precizări prealabile

Încălcarea dispozițiilor legale referitoare la protecția mediului atrage răspunderea juridică a persoanei vinovate.

După cum rezultă din cele tratate în cadrul capitolelor anterioare, poluarea mediului poate să fie consecința celor mai variate activități umane. Ea cuprinde acțiunea chimică a deversării industriale în apele curgătoare sau în lacuri, zgomotul pe care-l produc anumite mașini, instalații industriale sau autovehicule, utilizarea energiilor convenționale care prin dezagregarea lor produc o încărcare a atmosferei cu elemente chimice peste limita pe care o suportă organismul omenesc ori regnul animal și vegetal, dar poluarea poate fi consecința utilizării energiei nucleare ș.a.m.d. Pentru poluare agentul poluant poartă, în condițiile legii, răspunderea juridică în formele sale cunoscute (contravențională, civilă, penală).

Protecția mediului implică, în anumite condiții, răspunderea contravențională. Recurgerea la răspunderea administrativă se justifică din plin, dacă avem în vedere că protecția mediului este, înainte de toate, o sarcină a administrației de stat.

În cazuri mai grave, când acțiunea de poluare constituie infracțiune, fapta având o periculozitate socială mai mare, agentul poluant va răspunde pe linie penală.

În situațiile în care, prin contravenția sau infracțiunea respectivă agentul poluant cauzează terților persoane prejudicii patrimoniale el va răspunde și potrivit răspunderii civile delictuale. Răspunderea civilă poate să apară - după cum vom vedea mai jos - și sub alte forme concrete.

2. Răspunderea contravențională

Organele puterii administrative centrale și locale au, în privința protecției mediului, o serie de atribuții generale și numeroase atribuții concrete.

După cum am văzut în capitolele anterioare, în aplicarea normelor legale care interzic săvârșirea anumitor fapte sau obligă la săvârșirea lor

organele administrației de stat sunt competente să avizeze sau să aprobe anumite acțiuni, să oblige pe agenți economici sau cetățeni să se abțină sau să săvârșească anumite fapte, să controleze modul în care se aplică și se respectă normele dreptului mediului etc.

Potrivit acestor norme juridice, persoanele fizice sau juridice care desfășoară activități potrivnice regulilor sau dispozițiilor administrative privind protecția mediului natural sau artificial ori care nu îndeplinesc obligațiile legale sau cele cuprinse în actele administrative sunt pasibile de sancțiune contravențională, a cărei întindere este proporțională cu gradul de poluare, cu consecințele și periculozitatea socială a faptei respective.

Contravenția este - după cum se știe - o faptă care prezintă un pericol social mai redus decât infracțiunea și este prevăzută și sancționată prin lege.

Amenda contravențională este o sancțiune aplicată de persoane împuternicite în numele organelor puterii administrative. Această amendă se aplică pentru poluarea mediului (peste limitele admise) fără cercetarea vinovăției agentului poluant; răspunderea contravențională intervine fără luarea în considerare a unor elemente subiective.

Această formă juridică a răspunderii pentru poluare are, deci, un caracter obiectiv, ea putând interveni ori de câte ori mediul a fost poluat. În acest fel este ușurată sarcina organului competent în aplicarea legii protecției mediului. Gradul de poluare, consecințele negative cauzate mediului și economiei, periculozitatea socială concretă a faptei sunt luate în considerare numai la stabilirea întinderii amenzii contravenționale. Aceasta înseamnă că mărimea amenzii contravenționale diferă mai mult sau mai puțin chiar și în cadrul aceluiași fel de sancțiune contravențională pentru poluare, adică amenda este relativ individualizată. Mărimea amenzii contravenționale aplicate pentru poluare se raportează la limitele minime și maxime stabilite în actul normativ aplicabil, ea fiind individualizabilă în funcție de anumiți factori subiectivi și obiectivi.

Caracterul obiectiv al răspunderii contravenționale poate fi justificat prin însemnătatea deosebită a interesului public exprimat și ocrotit prin normele dreptului mediului. Acest lucru face dificilă, iar uneori chiar imposibilă, exonerarea de răspundere a agentului poluant, care poate fi luat în considerare numai în caz de forță majoră și de săvârșirea unei fapte imputabile și de neînlăturat a unei alte persoane. Situația agentului poluant este îngreunată și prin aceea că el este chemat să descopere și să probeze eventualele cauze de exonerare de răspundere contravențională.

În privința răspunderii juridice pentru poluarea mediului, cel mai specific element, cu o însemnătate crescândă, al sistemului sancționator complex îl constituie tocmai amenda contravențională. În viitor ea va trebui

să devină cel mai important şi specific element al răspunderii pentru poluare. Iar în cazuri deosebit de grave sau repetate, în completarea amenzilor contravenţionale sau direct va trebui aplicată măsura legală de oprire a activităţii economice, adică organele împuternicite de lege să exercite controlul aplicării măsurilor pentru protecţia mediului să dispună oprirea funcţionării unor obiective economico-sociale, total sau parţial, în situaţiile şi pe timpul în care poluarea produsă de acestea depăşesc limitele legale şi ameninţă grav sănătatea populaţiei sau creează pagube economiei naţionale.

Prin aplicarea amenzilor contravenţionale se urmăreşte realizarea următoarelor scopuri:

- înainte de toate, determinarea agentului poluant să respecte întocmai prevederile legale sau, cu alte cuvinte, să promoveze tehnologii şi tehnici ce protejează mediul natural şi artificial, să renunţe la economicitatea fals înţeleasă (după care cheltuielile legate de protecţia mediului trebuie reduse până la limita posibilă, deoarece pe primul plan trebuie aşezat profitul) etc. pentru a evita sau cel puţin a reduce, în limitele posibile, poluarea mediului. Şi pe această cale prevenirea poluării şi oprirea continuării poluării trebuie să fie scopul principal;

- în al doilea rând, sumele de bani plătite cu titlu de amendă contravenţională ar trebui administrate distinct, la nivel naţional, pentru finanţarea investiţiilor antipoluante şi sprijinirea cercetărilor în domeniu. O astfel de soluţie ar fi în măsură să reflecte esenţialul şi anume că în cazul poluării mediului nu totdeauna există o anumită persoană păgubită, dar că marele păgubit este întotdeauna natura, iar în ultima analiză omul, societatea umană. Este adevărat că în urma poluării mediului pot fi formulate şi pretenţii patrimoniale (cauzate prin poluare), dar care nu pot fi acoperite pe această cale aşa cum nu se pot repara prejudiciile reale cauzate mediului;

- în al treilea rând, amenda contravenţională aplicată pentru poluare îndeplineşte şi rolul de factor de echilibru economic între agenţii poluanţi şi unităţile care nu poluează mediul. Pe această cale, prin aplicarea amenzii se urmăreşte crearea unei situaţii în care agenţii poluanţi să nu obţină, în urma evitării realizării unor investiţii de depoluare sau de prevenire a poluării, profituri mai mari decât agenţii economici care se conformează cerinţelor sociale privitoare la protecţia mediului.

Amenda contravenţională aplicată pentru poluare este o expresie complexă, o noţiune de sinteză, care cuprinde toate felurile de amenzi aplicabile pentru poluarea solului, subsolului, pădurilor, apelor, aerului, monumentelor naturii etc.

Având în vedere că în prezent amenzile contravenţionale aplicabile pentru poluarea mediului sunt reglementate atât în acte normative vechi, cât

şi în legi adoptate după decembrie 1989, nu există un sistem coerent al acestor sancţiuni. Crearea unui sistem modern al sancţiunilor contravenţionale în domeniul protecţiei mediului potrivit cerinţelor actuale rămâne o sarcină de mare importanţă şi actualitate care stă în faţa legiuitorului român, care nu va putea să nu ia în considerare experienţa şi normele juridice internaţionale în materie.

Elementele esenţiale ale unui astfel de sistem unitar al răspunderii contravenţionale, care să guverneze aplicarea oricărei sancţiuni contravenţionale pentru poluare, desigur cu luarea în considerare, de la caz la caz, a trăsăturilor specifice, ar putea fi formulate astfel:

- în cazul constatării abaterii (a poluării mediului) şi aplicării amenzilor contravenţionale corespunzătoare trebuie avut în vedere caracterul obiectiv al răspunderii contravenţionale, care intervine independent de vinovăţia agentului poluant;

- în cazul oricărei categorii de amendă contravenţională pentru poluare este necesară stabilirea unor limite minime şi maxime raţionale, care să asigure realizarea scopului urmărit de legislaţia mediului;

- amenzile contravenţionale trebuie să se aplice oricărui agent poluant, indiferent că este vorba de persoană fizică sau de persoană juridică (de orice fel);

- în vederea constatării contravenţiilor şi aplicării amenzilor corespunzătoare pentru protecţia mediului se impune exercitarea permanentă şi consecventă a unui control din partea organelor competente ale statului şi a persoanelor special împuternicite pentru ca nici un agent poluant să nu rămână nesancţionat;

- în caz de recidivă, se impune aplicarea unor amenzi contravenţionale maxime, pentru a preveni săvârşirea altor fapte de poluare a mediului natural şi artificial;

- în cazul în care agentul poluant a început demersurile pentru realizarea unor investiţii antipoluante, la aplicarea amenzilor contravenţionale pentru poluare acest lucru va trebui luat în considerare.

Acestea ar putea fi, deci, elementele generale esenţiale ale unui sistem coerent al răspunderii contravenţionale pentru poluare, care nu ar exclude, ci - dimpotrivă - în cazuri individuale ar presupune derogări de la ele.

O problemă care aşteaptă - după părerea noastră - o soluţionare legislativă corespunzătoare este aceea a extinderii sferei sancţiunilor contravenţionale, ca mijloc operativ şi eficient de protecţie a mediului. Considerăm că răspunderea contravenţională va trebui să cuprindă toate domeniile vieţii economico-sociale unde este posibilă poluarea mediului natural sau artificial. Tot atât de important este urmărirea fenomenului poluării în mod permanent şi aplicarea consecventă a amenzilor contravenţionale.

Modernizarea şi actualizarea sistemului răspunderii contravenţionale în domeniul protecţiei mediului presupune, totodată ridicarea plafonului maxim al amenzilor aplicabile pentru poluarea mediului în oricare dintre elementele componente ale acestuia. Această măsură se impune datorită răspândirii şi generalizării fenomenului de poluare, care trebuie frânat şi, dacă este posibil, eliminat şi cu ajutorul măsurilor de constrângere statală.

În fine, mai reţinem faptul că în privinţa răspunderii contravenţionale trebuie să ţinem cont de caracterul complex al răspunderii juridice, adică de faptul că aplicarea amenzii contravenţionale nu exclude tragerea la răspundere penală sau, dacă este cazul, civilă a agentului poluant. Mai mult, aşa cum este prevăzut expres în art. 61 din Legea nr. 9/1973 privind protecţia mediului înconjurător, nici luarea măsurii de întrerupere a funcţionării unor obiective economico-sociale, total sau parţial, în situaţiile şi pe timpul în care poluarea produsă de acestea depăşeşte limitele legale şi ameninţă grav sănătatea populaţiei sau creează pagube economiei naţionale "nu exclude posibilitatea aplicării altor sancţiuni prevăzute de lege".

3. Răspunderea penală

Răspunderea infracţională apare în orice sector al vieţii economico-sociale, în oricare dintre domeniile dreptului. Este, deci, normal ca această formă a răspunderii juridice să fie prezentă şi în cadrul raporturilor de protecţie a mediului. Specificul angajării răspunderii penale în domeniul protecţiei mediului este determinat de natura obiectului ocrotit de lege. Desigur, pentru a angaja răspunderea penală în domeniul protecţiei mediului natural sau artificial abaterea trebuie să aibă un pericol social ridicat. La aspectele concrete ale răspunderii penale în acest domeniu ne-am referit în legătură cu protecţia diferitelor elemente ale mediului ambiant.

Din practica instanţelor judecătoreşti rezultă cu claritate că este cu totul nesemnficativ numărul acelor cauze penale în care fapta încriminată de legea penală priveşte poluarea mediului natural sau artificial, cu toate că normele speciale ale dreptului penal, coroborate cu unele norme ale dreptului mediului, stabilesc fără echivoc situaţiile când fapta poluării mediului constituie infracţiune.

Ar trebui examinată posibilitatea de a organiza în cadrul procuraturii organe (secţii) specializate, cu denumirea de "procuratură ecologică", care să urmărească sancţionarea faptelor incriminate de legea penală din domeniul poluării mediului. Aceste organe (dacă se vor înfiinţa) vor trebui să conlucreze cu diferite gărzi sau poliţii ecologice, care există sau urmează să fie organizate în cadrul aparatului administrativ pentru protecţia şi dezvoltarea mediului natural şi artificial.

Este neîndoios că din punctul de vedere al dreptului mediului obiectul infracţiunii îl constituie mediul natural sau artificial, sănătatea sau viaţa oamenilor etc.

Codul nostru penal actual cuprinde puţine reglementări prin care incriminează fapte săvârşite prin poluarea mediului. Astfel de reglementări sunt, de exemplu, cele cuprinse în art. 311 privind "infectarea prin orice mijloace a surselor sau reţelelor de apă, dacă este dăunătoare sănătăţii oamenilor, animalelor sau plantelor", în art. 312 din acelaşi cod privind "producerea, deţinerea sau orice altă operaţie privind circulaţia produselor ori substanţelor stupefiante sau toxice, cultivarea în scop de prelucrare a plantelor ce conţin astfel de substanţe, ori experimentarea produselor şi substanţelor toxice, toate acestea fără drept", în art. 280 privind "fabricarea, prelucrarea, deţinerea, transportul, folosirea sau orice operaţie privind circulaţia materiilor explozive ori radioactive fără drept" etc.

De altfel, în legătură cu sancţionarea faptelor pe care agentul poluant le-a săvârşit în domeniul protecţiei solului, aerului, apelor, pădurilor etc., am văzut că legiuitorul consideră contravenţie numai dacă faptele nu sunt săvârşite în astfel de condiţii încât, potrivit legii penale, să fie considerate infracţiuni.

Legislaţia mediului califică, însă, unele fapte direct ca infracţiuni, pe care le-am examinat în cadrul capitolelor din partea specială.

Atât Codul penal, cât şi legislaţia mediului califică fapta ca infracţiune când prin săvârşirea ei se pune în pericol sănătatea ori viaţa populaţiei ori se cauzează pagube deosebite economiei naţionale.

4. Răspunderea civilă

Într-un studiu consacrat acestor probleme (E. Lupan, Unele consideraţii privind protecţia mediului înconjurător prin mijloace de drept civil, "Studia" Universitatis Babeş-Bolyai, Iurisprudentia, nr. 2 din 1991, Cluj-Napoca, p. 53 şi urm.), am arătat că mijloacele de drept civil tradiţionale pot fi şi sunt utilizate cu succes pentru soluţionarea problemelor complexe ale protecţiei mediului. Răspunderea civilă patrimonială, ca sancţiune reparatorie, este - indiscutabil - o instituţie juridică de mare utilitate practică pentru repararea prejudiciului suferit în urma poluării mediului, chiar dacă ea nu se integrează în totalitate în concepţia politică generală ce domină protecţia mediului, sarcina principală formulată de această politică fiind prevenirea poluării şi îmbunătăţirea condiţiilor de mediu.

Scopul principal al dreptului civil este - după cum se ştie - apărarea drepturilor subiective civile ale persoanelor; ceea ce nu se află în legătură cu

interesele persoanei fizice sau juridice nu cade, de regulă, sub incidenţa normelor acestei ramuri de drept. Sub acest aspect, mijloacele de drept civil sunt mai puţin utile pentru realizarea protecţiei mediului.

Dreptul civil cuprinde norme privind, de pildă, modul de dobândire a dreptului de proprietate asupra peştelui şi vânatului, dar normele acestei ramuri de drept nu protejează peştii sau animalele. Cu toate nepotrivirile normelor dreptului civil de a proteja mediul, ele ocrotind interesele private ale subiectelor de drept civil, nu se poate, totuşi, exclude posibilitatea şi utilitatea folosirii unora dintre aceste norme pentru realizarea unor scopuri de prevenire sau combatere a poluării ori chiar de îmbunătăţire a condiţiilor de mediu. De exemplu, în cazul admiterii de către instanţa civilă a unei acţiuni intentate în legătură cu poluarea sonoră, încetează - de regulă - nu numai consecinţa vătămătoare concretă, ci însăşi poluarea sonoră. În favoarea ocrotirii indirecte a mediului prin mijloace de drept civil poate fi invocată şi instituţia răspunderii patrimoniale pentru prejudiciile cauzate prin delicte civile; admiterea acţiunii în despăgubire pentru prejudiciile patrimoniale cauzate prin poluare mediului îl poate stimula pe agentul poluant să nu mai săvârşească asemenea delicte. Recunoaşterea de către instanţa civilă a pretenţiilor la despăgubire pentru prejudiciile patrimoniale cauzate prin poluarea mediului poate folosi, deci, şi mediului natural sau artificial.

Ne rezumăm în această parte a lucrării la a exprima părerea că, în general, răspunderea pentru poluarea mediului, inclusiv răspunderea civilă patrimonială, trebuie fundamentală pe ideea răspunderii obiective; indiferent dacă autorul poluării este sau nu vinovat, el va trebui să răspundă nu numai contravenţional sau penal, ci şi pentru pagubele patrimoniale cauzate prin poluare.

Pentru ocrotirea mediului natural sau artificial se pot folosi şi alte mijloace de drept civil, ca: acţiunea de obligare la încetarea săvârşirii unor fapte de poluare a mediului (chiar dacă această măsură poate fi luată şi de organe administrative); asigurarea dreptului la acţiune în justiţie pentru orice persoană în caz de poluare, protecţia mediului fiind o problemă, înainte de toate, de interes public.

Până în prezent, în domeniul protecţiei mediului s-a apelat, aproape exclusiv, la două instituţii clasice ale dreptului civil: la normele privitoare la raporturile de vecinătate, a căror esenţă priveşte concilierea intereselor agentului poluant cu cele ale victimei poluării, stabilindu-se, pe de o parte, conţinutul "libertăţii" de a polua, pe de altă parte, limitele obligaţiei de a suporta poluarea; la normele care reglementează răspunderea civilă reparatorie, care în lupta împotriva poluării capătă o însemnătate deosebită. În privinţa acestora din urmă norme, se impune recunoaşterea că ele constituie

cel mai eficace mijloc de reparare a prejudiciilor cauzate prin poluarea mediului.

În privinţa relaţiilor de vecinătate, din punctul de vedere al protecţiei mediului, se pot formula două probleme: lărgirea conţinutului noţiunii de vecinătate; şi determinarea limitelor de suportabilitate.

Cazurile tipice de poluarae a mediului împovărează până la limita suportabilităţii relaţiile de vecinătate. Practic, vecinii reprezintă unii pentru alţii, un pericol potenţial de poluare; acest pericol reciproc se echilibrează, dacă-l raportăm la o perioadă mai lungă. În cazul poluării mediului de către unul dintre vecini apare un dezechilibru, se răstoarnă această reciprocitate. Restabilirea echilibrului dintre vecini trebuie realizată cu ajutorul mijloacelor de drept civil cu depăşirea intereselor vecinilor, accentul punându-se pe protecţia mediului. În afara reparării prejudiciului patrimonial cauzat, va trebui luată în considerare şi aplicarea prevederilor art. 61 din Legea nr. 9/1973 privind protecţia mediului înconjurător, potrivit cărora se poate dispune - după cum am mai văzut - oprirea funcţionării obiectivelor economico-sociale, total sau parţial, în situaţiile şi pe timpul în care poluarea produsă de acestea depăşeşte limitele legale şi ameninţă grav sănătatea vecinilor (şi nu numai a lor).

În concluzie, putem să reţinem că răspunderea civilă pentru faptele prin care se cauzează pagube factorilor de mediu şi deţinătorilor acestora nu este reglementată în legislaţia mediului; ea este enunţată doar în această legislaţie (inclusiv în legea generală a protecţiei mediului), ceea ce înseamnă că în toate cazurile de acest fel sunt aplicabile regulile stabilite în legislaţia civilă şi principiile dreptului civil.

O particularitate a răspunderii civile pentru daunele cauzate mediului constă în obiectivizarea răspunderii, bazată pe ideea de risc; pe lângă aplicarea regulilor referitoare la răspunderea pe temeiul culpei, se impune aplicarea consecventă, în toate situaţiile când mediul a suferit din cauza poluării răspunderea în afara oricărei culpe a agentului poluant. În ce priveşte exonerarea de răspundere civilă, ea nu trebuie - după părerea noastră - să aibă loc în cazul poluării mediului; în astfel de situaţii, autorul identificat al faptei (agentul poluant) trebuie să răspundă în mod obiectiv.

O răspundere obiectivă în domeniu este reglementată, în prezent doar în privinţa răspunderii civile în cazul desfăşurării activităţilor nucleare. Potrivit art. 35 din Legea nr. 61/1974, titularul de autorizaţie pentru desfăşurarea unei activităţi în domeniul nuclear răspunde exclusiv, independent de culpa sa, pentru pagubele pricinuite de un accident nuclear survenit la instalaţia sa; în acest caz, este adevărat că se au în vedere numai daunele suferite de om şi bunurile sale, nu şi cele suferite de médiul natural, iar fapta pentru care se

răspunde este accidentul nuclear care afectează instalaţia şi provoacă iradierea sau contaminarea populaţiei sau a mediului, peste limitele permise de normele în vigoare. Singurele cauze de exonerare de răspundere admisibile în astfel de cazuri sunt actele de conflict armat.

În afara normelor juridice referitoare al raporturile de vecinătate şi răspunderea patrimonială există şi alte norme ale dreptului civil care pot fi utilizate cu bune rezultate în domeniul protecţiei mediului. Dintre acestea amintim, cu titlu de exemplu, reglementările referitoare la: ocrotirea dreptului de creaţie intelectuală (cu privire specială la acele creaţii intelectuale care sunt legate direct de protecţia mediului natural sau artificial); ocrotirea posesiei (acţiunile posesorii); încheierea contractelor civile şi nulitatea acestora dacă privesc raporturile de mediu ş.a. Aceste reguli sunt examinate în cadrul dreptului civil, ceea ce nu numai justifică, dar ne şi obligă să nu ne referim la ele.

Protecţia mediului natural şi artificial nu poate fi fundamentată, deci, nici sub aspectul răspunderii juridice, pe normele unei singure ramuri de drept.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINS

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

INTRODUCERE /3

PARTEA GENERALĂ /5

Capitolul I. FUNDAMENTAREA DREPTULUI MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR /5

1. Fenomenul poluării mediului înconjurător/5
2. Noţiunile de mediu ambiant şi de protecţie a mediului /11
3. Dreptul omului de a trăi într-un mediu nepoluat /14
4. Dreptul ca instrument al protecţiei mediului înconjurător /26
5. Principiile mediului ambiant /32
6. Protecţia şi dezvoltarea mediului ambiant ca sarcină de stat /38
7. Protecţia mediului şi politica de dezvoltare /40

Capitolul II. DREPTUL MEDIULUI ÎN SISTEMUL DREPTULUI ROMÂNESC /42

1. Apariţia dreptului mediului /42
2. Denumire /49
3. Definiţie /50
4. Obiect /50
5. Căile de realizare a unei cointeresări în protecţia şi dezvoltarea mediului /51
6. Sarcinile dreptului mediului /62

Capitolul III. SISTEMELE DE PROTECŢIE A MEDIULUI /65

1. Sistemul mijloacelor juridice de protecţie a mediului /65
2. Sistemul organizatoric al protecţiei mediului /66

PARTEA SPECIALĂ /70

Capitolul IV. PROTECŢIA JURIDICĂ A SOLULUI ŞI SUBSOLULUI /70

I. Protecţia juridică a solului /70
1. Cadrul general /70
2. Protecţia solului în contextul protecţiei mediului /70
3. Mijloace juridice de protecţie a terenurilor agricole /72
II. Protecţia juridică a subsolului /84
4. Regimul juridic actual al subsolului /84
5. Mijloacele juridice de protecţie a subsolului şi a resurselor sale naturale /84
6. Sancţiuni /86

Capitolul V. PROTECŢIA JURIDICĂ A PĂDURILOR /88

1. Regimul juridic al pădurilor /88
2. Importanţa fondului forestier /88
3. Componentele fondului forestier /89
4. Protecţia juridică a fondului forestier /90
5. Sancţiuni /94

Capitolul VI. PROTECŢIA JURIDICĂ A APELOR /100

1. Importanţa apelor /100
2. Regimul juridic al apelor /101
3. Administrarea apelor /101
4. Poluarea apelor /103
5. Reglementarea legală a protecţiei apelor /104
6. Sancţiuni/ 108

Capitolul VII. PROTECŢIA JURIDICĂ A AERULUI /113

1. Probleme generale privind poluarea aerului /113
2. Reglementări legale privind protecţia aerului /117
3. Sancţiuni /121

Capitolul VIII. PROTECŢIA JURIDICĂ A FAUNEI TERESTRE ŞI ACVATICE /124

1. Noţiuni introductive /124
2. Statutul legal al animalelor /128
3. Reglementări legale privind protecţia faunei /130
4. Sancţiuni /143

Capitolul IX. PROTECŢIA JURIDICĂ A FLOREI / 146

1. Necesitatea protecţiei juridice a florei/ 146
2. Reglementarea legală a protecţiei plantelor cultivate/ 147
3. Răspunderile /148

Capitolul X. PROTECŢIA REZERVAŢIILOR ŞI A MONUMENTELOR NATURII /153

1. Noţiunea de rezervaţie şi de monument al naturii /153
2. Reglementarea legală /154
3. Sancţiuni /157

Capitolul XI. PROTECŢIA MEDIULUI ARTIFICIAL /159

1. Conceptul de mediu artificial /159
2. Obiectele artificial create de om supuse protecţiei /162
3. Reglementarea legală a protecţiei mediului artificial /164
4. Reglementarea activităţilor de construcţie în aşezările omeneşti / 165
5. Protecţia împotriva zgomotului /168
6. Problema deşeurilor şi reziduurilor /171
7. Protecţia împotriva radiaţiilor/175
8. Alte reglementări privind protecţia aşezărilor omeneşti /178
9. Sancţiuni /181

Capitolul XII. RĂSPUNDEREA JURIDICĂ ÎN DOMENIUL PROTECŢIEI MEDIULUI /183

1. Precizări prealabile/ 183
2. Răspunderea contravenţională /183
3. Răspunderea penală /187
4. Răspunderea civilă /188

CUPRINS /195

Machetă: Tomina Filip

Tiraj: 5000
Imprimat la Tipografia FED
Str. Calea Rahovei nr. 147
Fax/Tel. 623.93.22

I.S.B.N. - 973 - 96296 - 5 - 2

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

OFERTĂ

Pentru a vă asigura primirea lucrărilor editurii de o evidentă necesitate în activitatea dvs., vă invităm să comandaţi numărul de exemplare ce vă sunt necesare şi să expediaţi suma prin dispoziţie de plată CEC sau mandat poştal în contul Editurii "LUMINA LEX" nr. 40.72.0.2382 deschis la Banca Comercială, sector 3 Bucureşti, cu menţiunea titlului şi numărului de exemplare la fiecare.

Vă rugăm să ne solicitaţi lista lucrărilor editurii pentru a putea face comanda.

Vă rugăm să ne comunicaţi odată cu comanda:

- copie după dispoziţia de plată sau mandat;
- numărul de exemplare achitate;
- adresa completă a unităţii dvs.

Comanda dvs. va fi trimisă pe adresa: Editura "LUMINA LEX", Bucureşti, str. Prof. Ion Filibiliu nr. 5, sector 3, cod. 74238, telefon 621.76.50.

Editura îşi rezervă dreptul să modifice preţul numai în cazul modificării preţului hârtiei şi a manoperei.

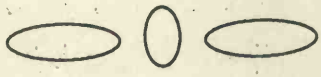

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ISBN 9[illegible]-96296-5-2 Pret. 2500

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY